HRVATSKO KNJIŽEVNO DRUŠTVO SV. JERONIMA

hrvatska književna revija

MARULIĆ

4/2011.

MARULIĆ

časopis za književnost i kulturu

BROJ 4 Zagreb, srpanj-kolovoz 2011. GODINA XLIV.

ISSN 0350-4220

MARULIĆ
hrvatska književna revija

Izdavač i osnivač: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima
Zagreb, Trg kralja Tomislava 21

Izdavača zastupa: Marijan Majstorović

Glavni urednik: Đuro Vidmarović

Copyright: HKD sv. Jeronima, Zagreb

Revija izlazi šest puta godišnje
(veljača, travanj, lipanj, kolovoz, listopad, prosinac)

Rukopise ne vraćamo

Uredništvo i uprava: Zagreb, Trg kralja Tomislava 21
Telefoni: (01) 4829 375; tel./fax:4922 300
E-pošta: hkd.marulic@zg.t-com.hr
Internetske stranice: www.hkd-sv-jeronima.hr

Stranke primamo svakoga dana osim subote, od 11 do 13 sati

Godišnja pretplata 210 kuna

Žiro-račun kod Zagrebačke banke **2360000-1101396418**
Cijena ovoga broja: **35** kuna
Godišnja pretplata za inozemstvo: 100 USA dolara (500 kuna)
Europa 65 eura (420 kuna)
Uplate šaljite na devizni račun kod Zagrebačke banke Zagreb:
2500-3207374-SWIFT ZABA HR 2X

Tisak: DENONA d.o.o. Zagreb, Marina Getaldića 1
tel.: (01) 2361 777 • e-pošta: denona@denona.hr
www.denona.hr

RIJEČ GLAVNOG UREDNIKA

Poštovani čitatelji,

Nastojali smo i tijekom ljetnih mjeseci sabrati zanimljive, vrijedne i aktualne priloge kako bi vam i ovaj broj dragog nam "Marulića" bio prihvatljiv i koristan.

Naši istaknuti znanstvenici Juraj Kolarić i Ante Vukasović predstavljaju se vrlo aktualnim stručnim prilozima. Prof. Kolarić piše o "Kršćanskoj kulturi i procesu globalizacije", a prof. Vukasović o "Mukotrpnoj hrvatskoj povijesti – nadahnuću domoljubna odgajanja".

Od proznih priloga upozoravamo vas na na pripovijetku poznate hrvatske književnice Nevenke Nekić "Smrt tovara Morića" te na pripovijetku "Paorski sin" mladoga književnika Dražena Zetića. Njihovim radovima povezali smo dva naraštaja i dva književna izraza. Starije književnike duboko poštujemo, ali mladima trebamo pružiti mogućnost razvoja i afirmacije.

U rubrici posvećenoj poeziji objavljujemo s velikim zadovoljstvom drugi dio do sada neobjavljenih pjesama akademika Ivana Goluba, pod naslovom "Prvine II". Time znatno obogaćujemo ne samo pjesnikov opus nego i, novim sadržajima, ali i novim spoznajama, cjelokupno hrvatsko pjesništvo nastalo u drugoj polovici XX. st., poglavito ono stvarano u duhu kršćanske transcendencije. Na određeni način, ovaj je broj posvećen ranim radovima Ivana Goluba.

Rubriku "Iz stranih književnosti" obogatio nam je književnik i stručnjak za antičku povijest Mirko Vidović svojim radom "Vjera i razum u francuskoj književnosti i kulturi kroz prošlost do našeg doba". Gospodin Vidović je uvijek svjež i zanimljiv, čak intrigantan autor. Pozornost smo posvetili i velikom rusko-ukrajinskom književniku N. V. Gogolju, jednom od najvećih svjetskih pisaca koji je nadahnuće nalazio u kršćanskim istinama.

Ne zaboravljamo Hrvate izvan Republike Hrvatske. U ovom broju "Marulića" objavljujemo važan prilog Nikole Benčića, jedinog pripadnika neke od hrvatskih autohtonih manjina u europskim zemljama koji je postao član HAZU-a.

Rubrika "Književni prikazi, osvrti i ocjene" vrlo nam je važna, jer se prilozima koje u njoj objavljujemo prati, vrjednuje i popularizira hrvatska književnost čiji je sadržaj sukladan temeljnim kršćanskim vrijednosti-

ma. Do sada nam je najviše pomogao Božidar Petrač svojim vrijednim prilozima, a urednik je smatrao potrebnom i svoju suradnju u toj rubrici. Ne zbog narcisoidnosti, već zbog premalog kruga vanjskih suradnika. Neke knjige naprosto vape za javnim prikazivanjem. Bez njega bi ostale mrtvorođenčad, a to ne zaslužuju. Tužno je kada dobro književno djelo prešućuju tzv. veliki književni kritičari, samo zbog toga što se ne uklapa u nečiji ideološki ili politički svjetonazor. Na sreću, krug se naših suradnika širi, čime će i broj urednikovih tekstova biti sve manji.

U ovom broju objavljujemo pregršt književnih priloga nastalih pod utjecajem čudnog i za Hrvate opasnog suđenja herojima Domovinskog rata. Ti radovi pokazuju kako je tzv. haška pravda ušla duboko u život hrvatskoga naroda, a time i u književnost. Upravo će književnici svojim djelima biti razobličitelji loših poteza koji se čine u Haagu, a laudatori onih osoba koje to zaslužuju. U ovom broju čitajte priloge Ivice Matešića, Igora Šipića, Zdravka Tomca, Ivana Babića, Stanislava Pejkovića i Inge Lisac.

Spomenuli smo dio sadržaja ovoga broja "Marulića". Očekujemo nove suradnike i još zanimljivije i aktualnije tekstove.

Juraj Kolarić

KRŠĆANSKA KULTURA I PROCES GLOBALIZACIJE

Uvod

Današnji svijet nalazi se u korjenitom gibanju koje bismo mogli nazvati "tranzicijom iz svijeta naroda i država u svjetsko društvo". U povijesti čovječanstva događali su se obrati postojećih vrijednosti, dolazilo je do iznenađujućih okretanja naglavce svih važećih moralnih i etičkih vrednota, kako na individualnom tako i na kolektivnom planu. Nikada međutim koncept nacionalne države u ekonomiji i u vanjskoj politici nije doživio tako snažan i radikalan prijelaz prema sve tjesnijem povezivanju zemalja i naroda svijeta kao danas. Ne tvrdimo da se promjene u društvenom i vjerskom ozračju nisu i dosad događale, ali nikada takvom brzinom i tako radikalno kao danas. Ubrzano i veliko smanjenje izdataka za prijevoz, uklanjanje umjetnih zapreka zbližavanju ljudi, brza izmjena dobara, usluga i kapitala, znanja i ljudi preko državnih granica i napredak tehnicizacije označuje se pojmom – globalizacija.

U procesu globalizacije pojavljuju se razna međunarodna tijela ili organizacije koji vode ili usmjeruju cjelokupni svjetski razvitak, a koje neki nazivlju "nezakonitom svjetskom vladom", koja polaže račune samo svojim ili posebnim, širem krugu nepoznatim interesima. To su npr. Ujedinjeni narodi (UN), Međunarodni monetarni fond (MMF), Svjetska banka, Wall Street, naftne korporacije i razna međunarodna sudišta. Spomenute međunarodne ustanove nameću pojedinim zemljama i narodima ne samo obveze financijske i materijalne naravi, već ih u duhovnom smislu bezobzirno koloniziraju, gazeći po njihovim vjerskim i duhovnim odrednicama, i pritom mijenjaju nacionalni, vjerski i duhovni identitet pojedinih naroda.

Stoga nije neobično što se sve češće javljaju ideje o zaštiti naroda i država od procesa globalizacije i o potrebi da se pojedini narodi tom procesu odupru svojim sustavom vjerskih, nacionalnih i ljudskih vrijednosti, pri čemu dosadašnji pojam kršćanskog ekumenizma poprima novu teološku dimenziju, koja ga može vratiti u razdoblje irenizma i pojma "sjedinjenja pošto-poto", a kojoj se protivnici globalizacije također odupiru.

Imajući pred očima sve relevantne činjenice procesa globalizacije, možemo pojednostavnjeno tvrditi da se ljudi današnjice prema tom procesu odnose dvojako: jedni globalizaciju oduševljeno prihvaćaju, a drugi je odlučno odbijaju. U Katoličkoj crkvi također susrećemo tu podjelu. Jedni govore o globalizaciji kao o Antikristovoj zavjeri protiv kršćanstva i Katoličke crkve, židovstva i islama te ostalih religija, dok drugi relativiziraju tu opasnost i ističu pozitivnu stranu procesa globalizacije.

Sadašnja hrvatska politička i društvena stvarnost otvorila je, čini se, širom vrata globalizaciji, a to hrvatske vjernike stavlja pred svojevrstan izazov izbora "za" i "protiv". Terminološki gledajući, pojam "globalizacija" (prema lat. globus = zemaljska kugla) znači isto što i "ekumena", ono što se odnosi na čitav svijet, odnosno pokret koji se odvija preko granica nacionalnih država, a mogao bi biti istovjetan s denacionalizacijom, stapanjem nacija pod jednu svjetsku vlast, koje bi rezultiralo regionalizacijom, odnosno podjelom svijeta na područja s regionalnom upravom. U tom konceptu domoljublje se namjerno izjednačuje s nacionalizmom i proglašava štetnom pojavom. Proces integracije nacionalnih država ili denacionalizacija, odnosno internacionalizacija nacija i država stvara novi pojam – "supernacionalnost", koji zahvaća politiku, gospodarstvo, kulturu, znanost, ekologiju, obitelj, društvene odnose, naciju i jezik, šport i religiju. Sve to pogoduje raznim multinacionalnim kompanijama koje su već davno prodrle u svijet preko svojih matičnih granica.

Neki smatraju da je globalizacija usko povezana s pojmom "novog doba" (New Age), odnosno s pojmom novog svjetskog poretka utemeljenog na jednoj novoj svjetskoj vjeri, koja će zamijeniti i smijeniti sve dosadašnje religije i ujediniti planet Zemlju u svijet pod jednom vlašću. Proroci tog projekta naglašavaju potrebu humanizma, zaštitu ljudskih prava i čovjeka općenito. Nova duhovnost globalizacije naglašava važnost čovjeka u njegovu horizontalizmu i naravnoj stvarnosti, niječući njegovu usmjerenost prema nadnaravi i vječnosti, odnosno njegov duhovni vertikalizam. Nije važno ono što čovjeka kulturno identificira, već se u središtu razmatranja nalazi sam čovjek koji poprima supernacionalni identitet, kao npr. u nazivu "pripadnik europske kulture i civilizacije".

Kršćanske vrijednosti u procesu globalizacije

Ocjenjujući moralno stanje europskog društva neposredno nakon Drugog svjetskog rata i u razdoblju industrijske revolucije, papa Pio XII. (1939. – 1958.) ustvrdio je: "Najveći grijeh današnjeg čovjeka sastoji se u tome što čovjek ne želi priznati grijeh." Priznati se grješnikom čovjeku je bilo uvijek teško, jer grijeh je božanska, a ne ljudska kategorija. Tko priznaje grijeh, priznaje Boga; a tko niječe grijeh, niječe Boga! Grijeh nije prekršaj koji se može izbrisati ljudskom ili sudskom odlukom ili činjenica koja se može prekriti, zatajiti. Grijeh nije prekršaj koji može zastarjeti. Suvremeno društvo niječe fenomen grijeha jer je izgubilo pojam Boga. Zbog toga se grijeh svodi na dimenziju defekta, humanosti, oduzima mu se oznaka zloće i rugobe, stavlja se u područje psihijatrije, a sve više isključuje iz ispovjedaonice. Grijeh suvremeni čovjek oblači u ljudsko ruho i oduzima mu oštricu krivnje pred Bogom. Grijeh može postati i znakom ponosa, ljudskog dostojanstva, poslovne spretnosti, duhovitosti i šarma. Grijeh se dadne unovčiti i komercijalizirati. U tu svrhu stvorena je nova terminologija grijeha, koju je već ranije inicirala komunističko-ateistička ideologija i koja se kao epidemija širi prostorom nekadašnje kršćanske Europe. Tako se u neopoganskoj europsko-kršćanskoj terminologiji krađa naziva otuđivanjem imovine, psovka folklornim izražavanjem, pobačaj prekidom trudnoće, ubojstvo prekoračenjem nužne obrane, homoseksualnost izražavanjem bliskosti među istospolnim partnerima, laž uljepšavanjem istine, bludnost slobodnom ljubavlju, preljub izvanbračnim iskustvom, prevara zdravom konkurencijom i poslovnom snalažljivošću, itd.

U tom kontekstu potrebno je promotriti odnos suvremene koncepcije globalizacije prema kršćanskoj kulturi i kršćanskim vrijednostima uopće.

Brza tehnifikacija duboko je izmijenila naš život i umanjila vrijednost dosadašnjeg poimanja teškog fizičkog rada, pri čemu biblijska izreka "U znoju lica svoga kruh svoj ćeš jesti" (Post 3,19) očito više nema ono značenje koje je imala prije. Najbolje danas prolaze oni koji koristeći se postojećim tehničkim mogućnostima sve manje prolijevaju znoj na radnom mjestu, a sve više to čine na sportskim borilištima ili u salonima za uljepšavanje.

Kriza altruizma postaje sve izraženija. Čovjek današnjice sve je manje spreman pomoći drugomu. Svi pokušavaju izvući korist za sebe. Međusobno pomaganje i solidarnost postali su rijetkost. Proklamirana "zdrava konkurencija", koja prisiljava ljude da traže uspjeh u svom radu i zvanju pod svaku cijenu, nemilosrdno troši slobodno vrijeme pojedinaca. Komercijaliziraju se i najintimnija osobna i obiteljska doživljavanja, o čemu svjedoči dnevno i naš tisak i televizija te elektronička medijska sredstva.

Reklamiranje u sredstvima javnog priopćavanja poprimilo je zabrinjavajuće razmjere. Potrošačko društvo uvelo je sustavno zavođenje kako bi povećalo prodaju i potrošnju. Suvremena privreda živi od tog zavođenja, a Kristova molitva "Oče naš" s vapajem "I ne uvedi nas u napast" kao da je u naše vrijeme zadobila eshatološke dimenzije. Kao najvažnije i nasljedovanja vrijedne vrednote nuđaju se mladost, ljepota, vrhunski športski rezultati, poslovni uspjesi i zdravlje. Reklame nuđaju ostvarenje tih vrijednosti pomoću sumnjivih recepata koji sve više zamjenjuju imperativ osobne savjesti i stvaraju pretpostavke za beskrupuloznu korupciju. Potrošački mentalitet uperen je protiv starijih, slabijih i bolesnih osoba u društvu, a to opet dovodi do općeg gubitka solidarnosti. Sve je manje obitelji koje žele preuzeti skrb za svoje starije i bolesne članove. Tako se starački domovi, ubožnice i socijalne ustanove pretvaraju u napuštene i zaboravljene zadnje postaje ljudskih života.

Pojavljuje se nova eshatologija koju propovijedaju novi proroci sretne konačnice čovječanstva. Pitanje o smislu života i osmišljavanje ljudske egzistencije završava u filozofiji egzistencijalnog vakuuma. Najočitiji je fenomen tog vakuuma kriminalno ponašanje mladeži, alkoholizam i ovisnost o drogama. Raspad dosadašnjeg kršćanskog svjetonazora u Europi osjeća se posebice u seksualnim odnosima. Sve je više muškaraca i žena koji žive zajedno iako nisu vjenčani. Mladi svoje predbračne intimne odnose opravdavaju izrazom spremnosti na trajnu vezu, ali uz stanovitu rezervu, tj. ako se ta veza kasnije pokaže kao razlog trajnijeg zajedničkog života. Radikalno se promijenio odnos prema homoseksualnosti. Prije četiri desetljeća neke su države svoje službenike zbog homoseksualnosti otpuštale iz službe i kažnjavale, a danas im omogućuju svečana vjenčanja u matičnim uredima i posvajanje djece. Evangelička crkva u nekim europskim zemljama, npr. u Nizozemskoj, čak omogućuje homoseksualnim parovima i vjenčanja u crkvi. Homoseksualci izlaze na naše ulice i javno demonstriraju svoje nenaravne sklonosti. Nova eshatologija ne iščekuje drugi Kristov dolazak, već pojavu novog čovjeka oslobođenog tereta i spona kršćanskog svjetonazora, kao uvjet sretnog razdoblja budućeg svijeta.

Sve to izaziva manje ili veće skupine protivnika globalizacije koji svojim nastupima protiv "raskršćanjenja" Europe traže da se, zbog raspada dosadašnjih kršćanskih vrednota u obiteljima i na gotovo svim područjima života, postavi pitanje novog sustava moralnih vrijednosti. Sve više raste uvjerenje da se čovječanstvo, ako želi izbjeći opasnost samouništenja

ratom ili ekološkim pustošenjem, mora vratiti zapostavljenim vrijednostima koje su preko sv. Benedikta u srednjem vijeku, a onda preko sv. Ignjacija Lojolskoga u novom vijeku stvorile kršćansku Europu.

Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes" Drugog vatikanskog sabora već je 1965. god. jasno istaknula temeljni etički kodeks naglašavajući potrebu "buđenja opće ljudske solidarnosti", sa željom da "svijet bude organiziran primjereno visokom ljudskom dostojanstvu, kroz težnju prema najširem i najdublje utemeljenom osjećaju bratstva" kako bi se time na pravi način "odgovorilo zahtjevima duha vremena" (čl. 90, 91). U kršćanskom vjerovanju to traženo etičko načelo jest ljudsko dostojanstvo zasnovano na činjenici da je Bog stvorio ljude na svoju sliku te da je Isus svojim utjelovljenjem postao brat svakom čovjeku. Ljudsko dostojanstvo čovjeku je darovano neovisno o zakonodavstvu neke države i ono je nedodirljivo. Zbog toga kršćani smatraju da je danas u Europi to ljudsko dostojanstvo ugroženo unatoč toliko naglašavanom načelu o ljudskim pravima, a propisi u nekim zemljama o pobačaju i o eutanaziji prijete da ljudski život izlože nekontroliranoj i beskrupuloznoj manipulaciji.

S ljudskim dostojanstvom neodvojivo su povezana i ljudska prava, koja pripadaju svakom čovjeku i koja su nedjeljiva. Veliki europski narodi podlegli su u XX. st. zabludi prema kojoj su ljudska prava djeljiva. Smatrali su da se vlastita prava mogu sačuvati, dok se prava susjeda ili onih koji drukčije misle ili su druge vjere i nacionalnosti mogu kršiti. Kršćanska etika određuje da se mora braniti one koji su nepravedno progonjeni, bez obzira na njihov svjetonazor i nacionalno opredjeljenje. Ne smije se ponoviti stara pogreška da se kršćani brinu samo za prava članova svoje Crkve, a da se pri tome ne zanimaju za prava onih koji se nalaze izvan nje.

Odnos prema nacionalnim manjinama, heterodoksnim kršćanskim i nekršćanskim vjerskim zajednicama kao prema nekakvom razornom i heterogenom elementu europske kulture i civilizacije sve više zabrinjava. Sve te tzv. "pridošlice" na europsko tlo mogu obogatiti europsku kršćansku civilizaciju, uz pretpostavku da se na pravilan način vrednuje njihova kultura i nacionalne osobitosti.

U svojoj poruci za XXV. Svjetski dan sredstava društvenih komunikacija papa Ivan Pavao II. između ostalog je, 27. V. 2001., rekao: "U svim uljudbama i u svim dobima, pa tako i usred današnjih društvenih promjena, osobe si postavljaju ista pitanja o smislu života: Tko sam ja? Odakle dolazim? Kamo idem? Zašto ima zla? Što nam ostaje nakon ovoga

života? (Fides et ratio, br. 1) U svakom vremenu Crkva nudi jedinstven i zadovoljavajući odgovor na ta pitanja. To je Isus Krist koji čovjeku potpuno objavljuje uzvišenost njegova poziva. (Gaudium et spes, 22)" Na kraju svog pisma papa poručuje: "Treba govoriti protiv lažnih suvremenih bogova i idola, materijalizma, hedonizma, potrošaštva, uskogrudnog nacionalizma." Katolici moraju hrabro, "s krovova", naviještati Isusovu istinu tako da svi muškarci i sve žene mogu upoznati ljubav koja je središte objave Božje u Isusu Kristu, koji je isti jučer i danas i uvijek (usp. Heb 13,8).

Pozitivno i negativno vrednovanje globalizacije

Globalizacija kao nastojanje da se povežu svi stanovnici Zemlje u jedinstven humani svijet nije za kršćanstvo nikakva novost. Kršćanstvo je po svojoj biti globalna vjera i ideologija. Isus je odredio da se evanđelje mora propovijedati svim narodima svijeta. Kršćansko jedinstvo, iako ugroženo, sustavno je razvijano tijekom dva tisućljeća unatoč crkvenim raskolima koji ni do danas nisu prevladani. Današnja snažna podrška kršćanstva ideji ekumenizma znači i opredjeljenje kršćana za tzv. kršćansku globalizaciju. Kršćanstvo je tijekom povijesti omogućavalo bezbolno i djelotvorno povezivanje svih naroda bez potrebe gubitka njihova nacionalnog identiteta i bogatstva različitih kultura, a ne kako to želi globalizacija povezana s ideologijom New Agea, o kojoj ćemo također govoriti. Zakon ljubavi prema bližnjemu koji je proklamiralo kršćanstvo uključuje altruizam, nesebičnost, praštanje, solidarnost, pravednost i istinoljublje. Ostvarenje tog ideala moglo bi se nazvati globalizacijom ljubavi i označiti pojmom "Kristova globalizacija". Takvu globalizaciju treba podržati, a današnjoj raskršćanjenoj globalizaciji treba udahnuti novi duh. Za takav pristup globalizaciji mogu se boriti i izboriti sami kršćani.

U globalizacijskoj dimenziji duhovnosti najveća je vrijednost doduše čovjek, ali ne kao nadnaravna stvarnost, već kao biće uronjeno u narav bez svoje vertikale prema vječnosti i s novoustoličenom vjerom koja će zamijeniti sve dosadašnje religije, koje nisu bile ništa drugo nego generatori lokalnih i svjetskih sukoba i ratova. Ako je marksističko-ateistički svjetonazor tvrdio da Boga nema ili da je mrtav, globalizacijski svjetonazor tvrdi da je Bog nepotreban! Globalizacija sustavno lansira proročanstvo da će se čovjek budućnosti prodorom u više stanje svoje svijesti preobraziti u novog, savršenog čovjeka ili nadčovjeka. Ta nova religioznost

građena je na panteizmu i reinkarnaciji, individualizmu, gnozi, evoluciji duha i odbacivanju svakog modela institucionaliziranih crkvi, pri čemu se pojam hereze primjenjuje na institucionaliziranu Crkvu. Pristalice globalizacije tvrde da je Krist započeo globalizaciju stvorivši Božji narod. Pri tomu upadaju u jednaku zamku kao komunizam, koji se opravdavao floskulom da je Krist bio prvi komunist a prve kršćanske zajednice, s geslom "cor unum et anima una", prve komune. Isus je doduše sabrao iz svih naroda na zemlji jedan Božji narod, ali pritom nikada nije bilo rečeno da narodi i da granice među narodima ne postoje ili da će prestati postojati. Kršćani su doduše "braća i sestre u Kristu", ali to ne isključuje pripadnost svakog pojedinca svom narodu i njegovu ljubav prema domovini. Zemaljska obitelj praslika je nazaretske Obitelji, ali globalizacija razara obitelj svojom protukršćanskom moralnom doktrinom i praksom. Nasuprot životu kao Božjem daru čovjeku koji nitko nema pravo oduzeti, globalizacija promiče "kulturu smrti" propovijedajući ženinu slobodu izbora rađanja začetog djeteta, a Kristov pojam slobode novog čovjeka pretvara u "neograničenu slobodu" koja opravdava uživanje opojnih droga i iživljavanje u najraznovrsnijim porocima.

Pokret New Age kao filozofija globalizacije

New Age kao organizirani pokret pojavio se prvi put šezdesetih godina XX. st., kada je skupina mladih hipija sebe nazvala tim imenom. Sedamdesetih godina istog stoljeća New Age je kao novi globalni pokret postao poznat po nizu organizacija, publikacija i čitavoj mreži svojih aktivnosti. Okvir je pokreta ezoterično-astrološko naučavanje o planetarnom prijelazu iz razdoblja Ribe u razdoblje Vodenjaka – prijelazu u kojem se ostvaruju potisnute latentne mogućnosti ljudske naravi na planetarnoj razini. U sinkretističkom naučavanju New Agea ističu se alternativni oblici liječenja bolesti, a zdravlje znači skladno jedinstvo tijela, duše i okoline. Ako se to jedinstvo naruši, nastaje bolest. Ideolozi New Agea smatraju da čovječanstvo ulazi u novo povijesno razdoblje u kojem će dominirati savršena svijest i cjelovit način razmišljanja, prosuđivanja i djelovanja. Stvarnost u kojoj živimo zahtijeva sveobuhvatan ili cjelovit pristup rješavanju problema. Takav pristup stvarnosti odrazio se u fenomenu pluralnosti mišljenja, dijalogu, višestranačkoj parlamentarnosti, solidarnosti i uzajamnom poštivanju mišljenjâ te u nastojanju da se ostvari ne samo ujedinjena Europa već i ujedinjeno čovječanstvo.

Prema nekim autorima pokret New Age nastao je u Kaliforniji djelovanjem Alice Ann Bailey (1880. – 1949.), kojoj se pripisje stvaranje naziva "New Age" jer se on nalazi u naslovima brojnih njezinih djela. Ona je i današnjim teoretičarima toga pokreta posredovala njegove ideološke postavke tvrdnjama o neosobnom Bogu, reinkarnaciji, karmi i mesijanskom iščekivanju. U utemeljitelje i ideologe New Agea ubraja se i Helena Petrovna Blavatsky (1831. – 1891.), ruska spiritistkinja, koja mu je sa svojim tezofskim idejama pripravila put. Kronologija pokreta započinje zapravo, tvrde neki, utemeljenjem Teozofskog društva 1875. god., a današnji oblik pokreta nastao je 1971. god. Ideologija New Agea proširila se po Europi programskom pjesmom "Aquarius" iz mjuzikla "Kosa" (1968.). Na kongresu pokreta 1982. god. govorilo se o novom mesiji koji će doći na svijet, tzv. Maitreyi Kristu, kojega kršćani u Otkrivenju prepoznaju kao najavljenog Antikrista.

Pokret New Age ili Novo doba teško je definirati jer se radi o kompleksnoj stvarnosti ili paradigmi, koja želi obuhvatiti sva područja ljudskog djelovanja. New Age želi doći do sveopćeg znanja, postati univerzalnom religijom uključujući naravnu i nadnaravnu dimenziju ljudskog bića. New Age se predstavlja kao duhovni, socijalni i politički pokret koji želi transformirati i pojedinca i čitavo društvo mističkim prosvjetljenjem kao i raznim psihološkim i duhovnim tehnikama kojima želi ući u utopijsku eru, u novo doba sveukupnog napretka pojedinaca i čitavog čovječanstva. Dosadašnji ljudski um doživio je neuspjeh u stvaranju boljeg svijeta, nije uspio spriječiti katastrofe, a nagomilavanjem atomskog oružja ugrozio je svijet. Izlazak iz te krize može se ostvariti novom duhovnošću koja traži povratak prirodi i otkrivanju Boga koji je samoj prirodi imanentan.

Ta nova duhovnost započinje promjenom svijesti ili zadobivanjem tzv. planetarne svijesti, koja nastaje odumiranjem tradicionalnih vjerskih, nacionalnih i društvenih vrijednosti i usvajanjem vrijednostî nove zavjereničke mreže trusta mozgova ili ljudi koji jednako misle, a odrednice njihove tzv. "nove religioznosti" možemo sažeti u pet točaka: 1) postkolonijalna religioznost, kao reakcija na kolonijalni revolt protiv prisutnosti europskog kršćanstva u starim religioznim tradicijama; 2) postiluministička religioznost, koja, nastavši nakon dominacije razuma u razdoblju prosvjetiteljstva, promiče susret s predstavnicima "naravne religije", mnogobrojnih sljedbi i orijentalnih religija; 3) postkršćanska religioznost novih religioznih pokreta raznih protestantskih denominacija; 4)

postkonfesionalna religioznost, odnosno vjerske istine do kojih je čovjek došao svojim subjektivnim iskustvom i koje traže od čovjeka da preobrazi svijet i vlastito biće, a šire ih novi transkonfesionalni i transreligijski pokreti, dopuštajući višestruku pripadnost raznim vjerskim uvjerenjima; 5) postsekularistička religioznost, koja se kao reakcija na relativizam sekulariziranog svijeta razvila u raznim intergralističkim skupinama unutar pentekostalnog pokreta, a očituje se u agresivnom odbacivanju svakog dijaloga i u selektivnom tumačenju Biblije. Suprotna je reakcija na izazov sekularizacije teorijski i praktični ateizam.

Jednom riječju, New Age možemo definirati kao "mješavinu alternativnih duhovnosti" u kojoj svatko može pronaći religioznost po vlastitom ukusu i izboru. To je sustav slobodne i lutajuće duhovnosti u kojoj je Bog neosobno, nedefinirano biće, svemirski um koji sve prožima, a čovjek se poima kao božansko biće u nastajanju, odnosno u osvješćivanju.

U proricanju nastanka novog svjetskog poretka kršćanski, židovski i islamski Bog više nema mjesta. Zbog toga se najvećim neprijateljima "novodobaša" smatraju spomenute monoteističke religije. Za razliku od kršćanske vjere u uskrsnuće, "novodobaši" vjeruju u reinkarnaciju. Na svjetskom planu vrlo su dobro organizirani te preko kulture, horoskopa, rocka i njuejdžovske glazbe, medijâ, tzv. "otvorenog društva" i edukativnih ustanova djeluju protiv Crkve i kršćanskog svjetonazora. Pod njihovim utjecajem nastala je ideja jedne svjetske vlade, koju kao glavni generator provode Sjedinjene Američke Države poznate kao "talionica naroda", koja će izbrisati granice među državama i narodima i ustoličiti jednu vjeru koja će zamijeniti sve dosadašnje vjere i vjerske sustave.

Možda je bizarno, ali je ipak ovdje potrebno spomenuti jedan primjer globalizacije koji je Hrvatska doživjela u jeku Domovinskog rata, kada se na hrvatskoj političkoj sceni pojavila stranka s neobičnim i zvučnim imenom "Hrvatska stranka naravnog zakona", koja je propagirala meditaciju kojom se mijenja svijest ljudi i koja će doprinijeti da u Hrvatskoj ne bude rata, već da vlada mir.

Zaključak

Današnji čovjek sve više postaje svjestan ranjivosti prirode ljudskim ponašanjem. Području ljudske odgovornosti pripada i biosfera našeg planeta. Papa Ivan Pavao II. u enciklici "Redemptor hominis" (1979.) objavio

je: "Današnji se čovjek uvijek iznova čini ugroženim od onoga što je sam proizveo, od posljedica rada vlastitih ruku, a još više od rezultata djelovanja svog razuma i vlastitih odluka." (Nr. 15.)

Napredak tehnike i razvoj današnje civilizacije koja je obilježena prvenstvom tehnologije, traži odgovarajući razvoj i na planu običajnog života i etike. Napredak genetske tehnologije pokazuje kako je aktualno i istovremeno prepuno mogućnosti, ali i opasnosti, područje na kojem je čovjek postao objekt, a prestao biti subjekt vlastitih tehničkih i znanstvenih mogućnosti. U tom kontekstu nužan je povratak etičkim i moralnim vrijednostima koje nam posreduje Božja objava i naučava ih Crkva, a od kojih se "homo europaeus" zabrinjavajućom brzinom udaljava, izlažući se sve više opasnosti izraženoj u parafraziranoj biblijskoj izreci: "Perditio tua de te, Israel" (Propast tvoja dolazi od tebe, o Izraele) (Hoš i Am).

***

Ante Vukasović

MUKOTRPNA HRVATSKA POVIJEST – NADAHNUĆE DOMOLJUBNA ODGAJANJA

Povijest hrvatskoga naroda prepuna je stradanja, žrtava i mučenika. Branili su Hrvati svoju lijepu i dragu domovinu od brojnih osvajača, tlačitelja i porobljivača. Ginuli su za nju u bojevima s Avarima, Francima, Bizantom, Mlečanima i drugima. Branili su je senjski uskoci, neretvanski i omiški gusari. Svekoliki se hrvatski narod nadnaravnom snagom, političkim sredstvima, umnim sposobnostima i na bojnom polju suprotstavljao nasrtajima germanizacije, mađarizacije i, poglavito, brutalne srbizacije. Morila su nas genocidna uništavanja u domovini, a za tuđe interese hrvatski su sinovi ginuli na bojišnicama širom Europe. Hrvatska je, neosporno, zemlja mučenika i žrtava.

Povijest žrtvama posvećena

Razdoblje mukotrpne povijesti hrvatskoga naroda nastupilo je nakon gubitka državne samostalnosti porazom hrvatske vojske i pogibijom posljednjega hrvatskoga kralja narodne krvi, *Petra Svačića*, na gori

Gvozdu (danas Petrova gora) 1097. i stupanjem hrvatskoga kraljevstva u personalnu uniju s Mađarima (Pacta Conventa 1102.). Mađari su, kao vodeća nacija u Ugarskom Kraljevstvu, svrhovito i sustavno nastojali ograničiti prava hrvatskoga naroda i kraljevstva, prisvajati hrvatska nacionalna područja, Hrvatima nametnuti mađarski jezik, vlast, interese. Vodila se politička borba za hrvatska prava i održanje kraljevstva. Još veće jade, nacionalnu tragediju i uništavanje hrvatskoga pučanstva donijela je najezda Turaka.

Turske navale i osvajanja sveli su Hrvatsku na ostatke ostataka negda, u doba narodnih vladara, moćnoga hrvatskoga kraljevstva. Hrvatska i Hrvati našli su se na braniku Europe od Turaka. Bili su "antemurale christianitatis" – predziđe kršćanstva i masovno su ginuli za vjeru ("krst časni") i domovinu ("slobodu zlatnu"). Turci su genocidno uništavali Hrvate katolike i njihove svećenike. Poubijali su na desetke i stotine franjevaca, na stotine, tisuće i desetke tisuća Hrvata koji su branili svoje domove, naselja, tvrđave i onih koji su se zatekli u osvojenim mjestima. Mučili su ih, odsijecali im glave, nabijali ih na kolac, odvodili u ropstvo – jednako žene i muškarce, staro i nejako.

Spomenimo samo jajačke, sarajevske, ramske, remetske, cetinske i šarengradske franjevce i pavline – mučenike za vjeru – koje su u tamošnjim samostanima poubijali turski osvajači. Sjetimo se hrvatske katastrofe na Krbavskom polju kod Udbine, 9. rujna 1493., gdje je u bitci s Turcima poginulo i zarobljeno više od 13 000 Hrvata, poubijano sve hrvatsko plemstvo, zarobljen i iste godine u turskoj tamnici umro i ban *Emerik Derenčin*, a u naše doba podignuta je Crkva hrvatskih mučenika na Udbini. Hrvatsku i kršćansku Europu branili su hrvatski rodoljubi – narodni junaci, primjerice *Žarko Dražojević, Ivan Karlović, Petar Berislavić, Petar Kružić, Nikola Jurišić, Nikola Šubić Zrinski, Vuk Mandušić* i dr. "I ti junaci izginuše zbog nemarnosti Europe i pridružiše se onom golemom broju Hrvata koji su tada pobijeni ili odvedeni u roblje."[1] Opustjeli su hrvatski krajevi. Pred turskim zulumom Hrvati su bježali u sigurnije krajeve u Austriju, Slovačku, Mađarsku, Italiju.

Hrvatskim žrtvama i mučenicima za vjeru i domovinu posvećen je referat fra *Hrvatina Gabrijela Jurišića* na Drugom hrvatskom žrtvoslovnom kongresu u Vukovaru 2001. Razvrstao ih je u tri skupine: kršćanski mučenici, narodni junaci – mučenici za domovinu te prognanici i zatočenici za vjeru i domovinu. Napomenuo je da je iz povorke "duge preko tisuću godina, koju sačinjava neizmjerno mnoštvo ponajboljih sinova i kćeri što

ih je stoljećima rađala hrvatska majka", izdvojio samo "neke dragocjene kamenčiće". Ipak je i tih kamenčića ili izdvojenih odanih i odvažnih junaka – mučenika, koji su svoje živote položili na oltare Crkve i Domovine, naznačio na stotine.[2]

Osim u bitkama s Turcima ginuli su Hrvati posvuda u brojnim ratovima Ugarskoga Kraljevstva, Austrijskog Carstva i Austro-Ugarske Monarhije, od XII. stoljeća pa sve do završetka Prvoga svjetskog rata. A o odnosu ugarsko-hrvatskih kraljeva i austrijske politike prema Hrvatima i Hrvatskoj svjedoče: Krvavi sabor križevački (1397.) na komu su, po nalogu ugarsko-hrvatskoga kralja *Žigmunda*, sasječeni hrvatski ban *Stjepan Lacković* i njegove pristaše. Još tragičnije je pogubljenje hrvatskoga bana *Petra Zrinskog* i grofa *Frana Krste Frankopana* u Bečkom Novom Mjestu (1671.), otimanje njihovih posjeda, progon i utamničenje članova obitelji i potpuno uništenje posljednjih hrvatskih velikaških obitelji. Spomenimo i Srpanjske žrtve na Markovu trgu u Zagrebu 1845., kada je, prilikom protumađarskih demonstracija, austrijska vojska ubila 15 i ranila 30 ilираca. Zbog nepoštovanja hrvatskih narodnih prava, zbog nasilja i okrutnosti mađarizacije legendarni je hrvatski ban *Josip Jelačić* vodio uspješnu vojnu protiv Mađara (1848.), a bečki je dvor Hrvatima za usluge "podario" Bachov apsolutizam, isto što i Mađarima za pobunu.

Žrtve velikosrpske hegemonije

Najdrskije, najbrutalnije i najkrvavije uništavanje Hrvata, u svekolikoj hrvatskoj povijesti, provodila je velikosrpska politika. Ideologija mržnje, obmana, nasilja, otimačine i genocidnih zločina pojavila se mnogo prije nastanka zajedničke jugoslavenske države. Izložena je u "Načertaniju" *Ilije Garašanina*, u "Srbi svi i svuda" *Vuka Stefanovića Karadžića*, "Do istrage vaše ili naše" *Nikole Stojanovića*, "Iseljavanju Arnauta" *Vase Čubrilovića*, ustavu i dokumentima organizacije "Ujedinjenje ili smrt" i u "Homogenoj Srbiji" *Stevana Moljevića*, a u novije doba u Memorandumu SANU-a iz 1986.[3] Njezine zločinačke intencije i zadaće provodila je srbijanska vojska, žandarmerija i policija monarhističke Jugoslavije, organizirani četnici, Orjuna, Titovi partizani, Ozna, Udba, svekoliki zločinački srbojugokomunistički režim, organizatori i realizatori velikosrpske agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu.

Genocidni pokolj počeli su srpski oficiri u logorima vojnih zarobljenika u Odesi, u Prvom svjetskom ratu, masovnim ubijanjem (spominju se

tisuće) Hrvata koji su odbili polaganje prisege i ratovanje u odorama i jedinicama srpske vojske za interese Srbije. Genocidnost srbijanske politike prema Hrvatima očitovala se već prvih dana uspostave monarhističke Jugoslavije. "Prosinačke žrtve", na Jelačićevu trgu u Zagrebu, pale su 5. prosinca 1918. Jugoslavenska je policija krvlju hrvatskih domobrana ugušila njihov prosvjed, a demonstrirali su protiv srpske hegemonije i tražili hrvatsku republiku.

Takvu politiku potvrđuje krvavi zločinački obračun karađorđevske monarhije s hrvatskim narodnim zastupnicima u tzv. Narodnoj skupštini u Beogradu, 20. lipnja 1928. Posljedice su masakra ubojstvo *Stjepana Radića, Pavla Radića* i *Đure Basaričeka* i ranjavanje *Ivana Pernara* i *Ivana Granđe*. Zločinačke likvidacije hrvatskih političara i narodnih prvaka bile su trajna zadaća, sredstvo i metoda velikosrpskog hegemonizma. Potvrđuju to ubojstva *Marka Ivankovića* u Dubrovniku (1923.), dr. *Milana Šufflaya* u Zagrebu (1931.), dr. *Ive Pilara, Stipe Javora* i drugih. Zlotvornu narav i brutalnost toga hegemonizma dokazuju: planirani i organizirani teror, premlaćivanja, hapšenja, mučenja, pojedinačna i masovna ubijanja hrvatskih seljaka, policijska, žandarmerijska, orjunaška i četnička genocidna uništavanja desetaka tisuća Hrvata u monarhističkoj Jugoslaviji.

A kada je Drugi svjetski rat pokucao i na naša vrata, četničke su horde prije uspostave Nezavisne Države Hrvatske krenule u krvoločne pohode. Već 7. travnja 1941. ubijale su Hrvate u Drnišu, Kapeli, Ilićima kod Mostara, Čapljini, a tijekom travnja, dok NDH još nije organizirala ni vlast, ni vojsku, ni ustaške postrojbe, intenzivirali su i proširili klanja u Hercegovini, Bosni, Lici, Dalmaciji i drugim hrvatskim krajevima. Četnici su palili hrvatska sela, uništavali katoličke crkve, sakralne i kulturne spomenike, ubijali i doslovno klali sve što su uhvatili. Jedno svjedočenje o stradanju Hrvata u zapadnoj Bosni: Vrtoči, Krnjeuši i Bjelaju, o uništavanju katoličkih župa u Krnjeuši, Bosanskom Petrovcu i Drvaru i o preko 240 ljudi ubijenih na najstrašniji način, uključujući i žene, nekoliko trudnica i djecu, izložila je prof. *Ana Došen* na Četvrtom hrvatskom žrtvoslovnom kongresu u Zagrebu 2007.[4] Kao djevojčica, sakrivši se, preživjela je četnički pokolj u Krnjeuši. Četnicima su se vrlo brzo pridružili i jugokomunisti.

U urednikovu predgovoru Zborniku radova Prvoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa 1998. predsjednik Hrvatskoga žrtvoslovnog društva prof. dr. *Zvonimir Šeparović* napisao je: "Komunisti su u ovim našim hrvatskim prostorima ubijali brutalno, bez suda ili sa sudskom farsom,

bacali u jame i gulili kožu."[5] I doista, u borbi za vlast nisu birali sredstva, ni za Drugoga svjetskog rata, ni nakon njegova završetka. Metode su im bile terorističke, a postupci prema mnogim Hrvatima – zločinački. U ratu su vršili sabotaže, diverzantska razaranja, pljačke, rušili tvornice, ustanove, mostove, pruge, dizali u zrak vlakove s mnogobrojnim civilnim žrtvama i likvidirali nevine ljude prema svojim ideološkim mjerilima. Pri "oslobađanju" hrvatskih sela i gradova masovno su ubijali građane lojalne hrvatskoj državi. Više su poubijali nevinih osoba bez suđenja nego neprijateljskih vojnika u borbama.

O zločinačkoj ćudi, okrutnosti i brutalnosti srbo-jugokomunizma svjedoči životno djelo don *Ante Bakovića: Hrvatski martirologij XX. stoljeća.*[6] Riječ je o knjizi enciklopedijskog formata, od preko tisuću stranica, koja donosi biografije, fotografije i dokumente za 663 mučenika Crkve u Hrvata: biskupi, svećenici, bogoslovi, sjemeništarci, časne sestre, časna braća laici. Najvećim dijelom ubijali su ih Titovi partizani i četnici za rata i jugokomunistička vlast – Ozna, Udba i Partija – nakon rata. Mržnja i krvoločnost srbo-jugokomunizma prema Hrvatima i Katoličkoj crkvi očituje se i u podatcima prema kojima je Crkva u Hrvata po brojnosti mučenika prva među crkvama u europskim zemljama pod komunističkim režimima. U Njemačkoj je ubijeno 330, u Sloveniji 220, Poljskoj 187, Albaniji 67, Češkoj 20, Slovačkoj 14, Mađarskoj 10, a u Hrvatskoj, uključivši katoličke svećenike iz BiH – 663 svećenika. Gotovo dvostruko više nego u svim drugim spomenutim zemljama.

Jugokomunistički genocidni pokolji

Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata izvršen je nad Hrvatima genocidni pokolj stravičnih razmjera poznat pod nazivima "blajburška tragedija" i "Križni put hrvatskoga naroda". Zločinačka velikosrpska i jugokomunistička ideologija i politika brutalno su "likvidirale" stotine i stotine tisuća hrvatskih vojnih zarobljenika i civila, među kojima vrlo mnogo žena, nejake djece, nedozrelih dječaka, nemoćnih staraca i starica.[7] Najbrojnija i najveća stratišta bila su u Republici Sloveniji. Na Četvrtom hrvatskom žrtvoslovnom kongresu predstavljena je fotomonografija *M. Ferenca* i *Ž. Kužatka*, knjiga koja podatcima i dokumentacijom pokazuje da je Slovenija najveća grobnica hrvatskih mučenika i mučenica – žrtava jugokomunizma 1945. godine.[8]

Podatci o broju žrtava različiti su. Dr. *Jože Pučnik*, predsjednik slovenske parlamentarne komisije za istraživanje poslijeratnih umorstava, otkriva: samo u Sloveniji poubijano je oko 195 tisuća Hrvata, a povjesničar dr. *Anđelko Mijatović* priklanja se procjeni da je riječ o približno 200 tisuća vojnih i civilnih pripadnika hrvatskoga naroda.[9] Križni je put iz Slovenije vodio u Hrvatsku, a odmah iza granice u maceljskim je šumama strašna smrt, režirana od zločinačkoga jugokomunističkog uma, dočekala 10 – 12 tisuća hrvatskih mučenika. Kosti im se nalaze u oko 130 jama.[10]

"Drugi svjetski rat završio je i pokoljem Hrvata u Srijemu – 'krvavom krilu Hrvatske' – s jasnim ciljem da se 'očiste' Hrvati sa područja na koja je pretendirala velika Srbija."[11] Hrvatska je bila pokorena, Hrvati porobljeni, sloboda ugušena, nacionalno bogatstvo prigrabljeno, privatno vlasništvo nacionalizirano, seljaci opljačkani, nacionalno buđenje u razdoblju Hrvatskoga proljeća terorom ugušeno, tamnice prepune hrvatskih uznika, a jugoslavenski ministar unutarnjih poslova *Aleksandar Ranković* hvali se u Politici od 1. veljače 1951.: "Kroz naše zatvore prošlo je od 1945. godine: 3,777.746 lica, a likvidirano je 568.000 narodnih neprijatelja." Najvećim dijelom bili su to hrvatski mučenici. Istodobno jugokomunističke tajne službe organizirale su krvave hajke i odstrjele hrvatskih emigranata u inozemstvu. O tomu je na Prvom žrtvoslovnom kongresu referirao *Nikola Štedul*. U svom referatu predstavio je poimenične popise u kojima je nabrojeno 67 ubijenih Hrvata i 29 neuspjelih ubojstava, četiri otmice i pet neuspjelih otmica te četiri nestala Hrvata – s naznakama godine i zemlje u kojoj su zločini počinjeni.[12]

Zločinački se srbo-jugokomunizam raspao početkom devedesetih godina XX. stoljeća. Hrvati su ostvarili snove svojih očeva, djedova i pradjedova – proglasili su svoju samostalnu hrvatsku državu, ali ni time njihove patnje, tragedija i stradanje nisu okončani. Srbi su izvršili agresiju na Republiku Hrvatsku i BiH i, u skladu s velikosrpskom ideologijom, nastavili prisvajanje hrvatskih krajeva, pljačku, razaranje, palež crkava, uništavanje sela i gradova, povijesnih, sakralnih i kulturnih spomenika, genocidne pokolje, etnička čišćenja, silovanja – ponavljajući zlodjela iz monarhističke Jugoslavije, Drugoga svjetskog rata, poraća i srbo-jugokomunističke tiranije. Na desetke i stotine tisuća ljudi ubijeno je, izgnano iz svojih domova, otjerano u koncentracijske logore mučenja i smrti. Stotine tisuća prognanika, izbjeglica, siročadi – beskućnika lutale su Hrvatskom i svijetom u potrazi za utočištem i preživljavanjem.

U uvodnom referatu na Drugom hrvatskom žrtvoslovnom kongresu (2001.), koji je pod geslom "Da se ne zaboravi" bio posvećen Vukovaru – gradu mučeniku i njegovim žrtvama, predsjednik HŽD-a prof. dr. Z. *Šeparović* govorio je o ukupnim hrvatskim žrtvama agresije i o Vukovaru kao najdubljoj rani. Kazao je: "Ubijeno je što u Hrvatskoj, što u Bosni i Hercegovini oko 30 000 Hrvata. Ranjenih i teško ozlijeđenih ima više od 300 000. Prognano je iz svojih domova gotovo milijun ljudi." U nastavku je napisao: Hrvatski se Vukovar pridružio "gradovima mučenicima kao što su Troja, Jeruzalem, Siget, Guernica, Volgograd, Coventry, Dresden, Hirošima".[13]

Domoljubno odgajanje na hrvatskim uzorima

Hrvati su mučenički narod. Svekolika njihova povijest, na ovoj vjetrometini Istoka i Zapada, bila je mučenička. Svuda su oko nas grobovi, križevi, kosti naših mučenika. Naša sloboda postoji zahvaljujući žrtvama za Hrvatsku, ona je plod tih žrtava. Iz krvi Gvozda, Krbavskoga polja, Sigeta, Krvavog sabora križevačkog, Bečkog Novog Mjesta, Srpanjskih žrtava, Prosinačkih žrtava, Bleiburga, Križnog puta, prekrivenih grobišta, Vukovara, Škabrnje, logorâ smrti – nikla je slobodna i samostalna hrvatska država. Žrtve su temelj Republike Hrvatske. Ne smijemo ih zaboraviti. Moramo ih proučavati, širiti istinu o njima i na tim svijetlim i uzornim likovima odgajati hrvatsku mladež. To je naša domoljubna dužnost, moralna obveza i dug prema onima koji su dali svoje živote za hrvatsku i našu budućnost. Velike su zadaće pred nama. Hrvatski žrtvoslov tek smo počeli pisati.

A djeci i mladeži u procesu njihova sazrijevanja najviše trebaju živi primjeri, uzori na koje se mogu ugledati, s kojima se mogu poistovjetiti. Već u djetinjstvu mladi traže uzore, zanose se pojedinim osobama i profesijama. Potvrđuju to izjave djece da će biti učitelji, mornari, liječnici, svećenici, trgovci, inženjeri. Time svoj životni put vezuju uz likove ljudi koji su na njih izvršili snažan utjecaj. Oni im postaju uzori koje rado oponašaju, putokazi u život. Njihov utjecaj na mlade ljude ima veliku privlačnu moć.[14] Gdje se odgaja snagom uzora – dobro se odgaja! Mukotrpna ali časna povijest hrvatskoga naroda prava je riznica uzornih likova i pruža obilje mogućnosti odgajanja – općeljudskoga i domoljubnog.

Domoljublje je odlika izgrađene osobnosti, ali i povijesno utemeljena univerzalna, narodna i odgojna vrjednota. Očituje se u ljubavi prema rod-

nom kraju, zavičaju, domovini, narodu, njegovoj prošlosti i sadašnjosti, svekolikim postignućima, kulturi, vrijednostima. Svi narodi posvećuju mu veliku pozornost i domoljubno odgajaju svoju djecu. Hrvati imaju i posebne razloge za takvo odgajanje. Hrvatsko domoljublje izgrađivano je kroz povijesnu borbu za opstanak, čuvalo je i očuvalo hrvatsku slobodu, mjesto u zajednici naroda, povratilo državnu samostalnost i narodni suverenitet. Ono je uporište našega održanja u prošlosti, simbol današnje slobode, neovisnosti i jamstvo hrvatske budućnosti.

Naša je snaga u domoljublju. Jačajmo ga i njegujmo. Ne dopustimo da nam zlonamjerni tuđinci krivotvore hrvatsku povijest, da njihove sluge i plaćenici pišu programe i udžbenike za našu djecu, da ih zavode lažnim iskazima i podatcima. Hrvatske škole, obitelji, svi odgojni čimbenici trebaju postati rasadišta hrvatskoga domoljublja.[15] Nastavni programi i udžbenici u našim školama moraju kazivati povijesnu istinu o hrvatskom narodu, njegovim podvizima, junacima, mučenicima, žrtvama, postignućima na različitim područjima života, moraju buditi nacionalni ponos i zračiti domoljubljem. Ono nas je očuvalo u povijesti, osiguralo nam sadašnjost, a da bi nam i budućnost bila sigurna – moramo domoljubno odgajati svoju djecu, naše nade, projektante, graditelje i nositelje napretka. A poštena ljubav prema svome uključuje dobre odnose i razumijevanje među narodima, poštovanje drugih i njihovih narodnih prava. Narod to mudro i lijepo kaže: *Tuđe poštuj, a svojim se diči!*

Bilješke

1. I. Rendić-Miočević: Stoljetna stradanja Hrvata, Hrvatski žrtvoslov – Zbornik radova Prvoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, knj. 1., ur. Z. Šeparović, HŽD, Zagreb, 1998., str. 142.
2. H. G. Jurišić: Mučenici, prognanici i zatočenici za vjeru i domovinu, Da se ne zaboravi – Zbornik radova Drugoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, ur. Z. Šeparović, HŽD, Zagreb, 2002., str. 225-244.
3. M. Brandt i dr.: Izvori velikosrpske agresije (rasprave, dokumenti, kartografski prikazi), ur. B. Čović, August Cesarec i Školska knjiga, Zagreb, 1991.
4. A. Došen: Stradanja Hrvata u Vrtoči, Krnjeuši i Bjelaju 1941. god., O žrtvama u ratu i miru – Zbornik radova Četvrtoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, ur. Z. Šeparović, HŽD, Zagreb, 2008., str. 184-197.
5. Z. Šeparović: Hrvatski žrtvoslov – Zbornik radova Prvoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, knj. 1., HŽD, Zagreb, 1998., str. 1.
6. Martyrium Croatiae d.o.o., Zagreb, 2007.
7. Vrijedan je izvor: Crna knjiga o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj, II. izdanje, ur. J. Batelja, Zagreb, 2000.
8. M. Ferenc i Ž. Kužatko: Prikrivena grobišta Hrvata u Republici Sloveniji, Počasni bleiburški vod, Zagreb, 2007.

9. A. Mijatović: Bleiburška tragedija i Križni put hrvatskoga naroda godine 1945., Hrvatski svjetski kongres, New York – Zagreb, 2007., str. 48.
10. S. Brajdić: Maceljsko grobište. O žrtvama u ratu i miru – Zbornik radova Četvrtoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, ur. Z. Šeparović, HŽD, Zagreb, 2008., str. 181.
11. I. Rendić-Miočević: Stoljetna stradanja Hrvata, Hrvatski žrtvoslov – Zbornik radova Prvoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, knj.1., ur. Z. Šeparović, HŽD, Zagreb, 1998., str. 143.
12. N. Štedul: Žrtve Ozne i Udbe u inozemstvu, Hrvatski žrtvoslov – Zbornik radova Prvoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, knj. 2., ur. Z. Šeparović, HŽD, Zagreb, 2000., str. 199-201.
13. Z. Šeparović: Vukovar – najdublja hrvatska rana, Da se ne zaboravi – Zbornik radova Drugoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, HŽD, Zagreb, 2002., str. 7. i 10.
14. A. Vukasović: Etika, moral, osobnost, Školska knjiga i Filozofsko-teološki institut D.I., Zagreb, 1993., str. 284.
15. A. Vukasović: Pedagogija, Sedmo izdanje, Hrvatski katolički zbor „MI", Zagreb, 2001., str. 135-136.

Literatura

Baković, A.: Hrvatski martirologij XX. stoljeća, Martyrium Croatiae d.o.o., Zagreb, 2007.
Brandt, M. i dr.: Izvori velikosrpske agresije (rasprave, dokumenti, kartografski prikazi), ur. B. Čović, August Cesarec i Školska knjiga, Zagreb, 1991.
Crna knjiga o grozovitostima komunističke vladavine u Hrvatskoj, ur. J. Batelja, Zagreb, 2000.
Da se ne zaboravi – Zbornik radova Drugoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, ur. Z. Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 2002.
Documenta Croatica. On Croatian History and Identity and the War Against Croatia, ed. Z. Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 1992.
Ferenc, M. i Kužatko, Ž.: Prikrivena grobišta Hrvata u Republici Sloveniji, Počasni bleiburški vod, Zagreb, 2007.
Hrvatski žrtvoslov – Zbornik radova Prvoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, knj. 1., ur. Z. Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 1998.
Hrvatski žrtvoslov – Zbornik radova Prvoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, knj. 2., ur. Z.Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 2000.
Mijatović, A.: Bleiburška tragedija i Križni put hrvatskoga naroda godine 1945., Hrvatski svjetski kongres, New York – Zagreb, 2007.
O žrtvama je riječ – Zbornik radova Trećega hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, ur. Z. Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 2006.
O žrtvama u ratu i miru – Zbornik radova Četvrtoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, ur. Z. Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 2008.
Prcela, I.J.: Hrvatski holokaust II., ur. Z. Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 2005.
Šeparović, Z.: Akcija za Hrvatsku – apeli, članci, razgovori (1989 – 1995.), vlastita naklada, Zagreb, 1995.
Vukasović, A.: Etika, moral, osobnost, Školska knjiga i Filozofsko-teološki institut D.I., Zagreb, 1993.
Vukasović, A.: Pedagogija, Sedmo izdanje, Hrvatski katolički zbor „MI", Zagreb, 2001.
Žrtva znak vremena – Zbornik radova Petoga hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, ur. Z. Šeparović, Hrvatsko žrtvoslovno društvo, Zagreb, 2011.

SVETA ZEMLJA

Sveta zemlja za svakog kršćanina ima posebno značenje. Na tom dijelu Bliskoga istoka počeo je Novi zavjet. Tu je počela povijest otkupljenja ljudskoga roda. Tu je i zemaljska domovina Isusa Krista. Stoga je svaka vijest s toga prostora vjernicima osobito važna. "Putovati u molitvenome duhu od jednoga do drugoga mjesta, iz jednoga grada u drugi na prostoru koji je posebno obilježen Božjim zahvatom pomaže nam ne samo da živimo svoj život kao put, nego nam plastično prikazuje sliku Boga koji je krenuo na put prije nas i korača pred nama. (...) Mnogi koji su posjetili Svetu zemlju priznaju da nakon toga mogu bolje razumjeti Sveto pismo."[1]

Dijelovi Svete zemlje pripadaju današnjim državama Iraku, Libanonu, Siriji, Izraelu, Jordanu, Palestini (još uvijek bez međunarodnopravnog suvereniteta) i Egiptu. Najčešće se ovaj pojam sužava na prostor današnje države Izraela, jer se tu nalaze najvažnija mjesta iz Novoga zavjeta, odnosno krajevi i mjesta vezani uz život i djelo Isusa Krista. Arheološka iskapanja u spomenutim zemljama imaju značenje koje nadilazi dosege arheologije kao znanosti. U Izraelu svako se arheološko otkriće pozdravlja i obznanjuje na nacionalnoj razini, jer su pronađeni artefakti prilog etničkoj, vjerskoj i političkoj samobitnosti židovskoga naroda.

Hrvati su kao kršćani već u ranim stoljećima svoje povijesti bili okrenuti Isusovoj domovini. O tome svjedoče njihova hodočašća, putopisi, zapisi, ali i zasluge koje su stekli kao obnovitelji i čuvari kršćanskih zdanja, objekata i sadržaja na tim prostorima. Za naše čitatelje koji kane posjetiti Svetu zemlju, ili su ondje bili, ili se zanimaju za biblijsku arheologiju, donosimo vijest koju je objavio zagrebački "Vjesnik" 13. veljače 2010. godine. (Ur.)

***

U JERUZALEMU OTKOPANA ULICA STARA 1500 GODINA

U starome gradu u Jeruzalemu, priopćili su izraelski arheolozi, u iskapanjima je pokraj Jafinih vrata otkriven mali dio ulice od prije 1 500 godina.

"Pošto smo skinuli dio arheoloških naslaga na dubini od 4,5 metra ispod sadašnje razine ulice, došli smo do kamena kojim je bila popločena",

1 Adalbert Rebić: Vodič po Svetoj zemlji, KS, Zagreb, 2006., 7., 14.

rekao je voditelj iskapanja Ofer Sion. Ulica je ucrtana na najstarijoj poznatoj karti Svete zemlje, mozaiku na podu bizantske crkve sv. Jurja u jordanskom gradiću Madabi, dodao je Sion.

Pronađeni su i ostatci zgrade iz kasnijeg razdoblja, spremište za vodu pet metara ukopano u zemlju, visoko 8 do 12 metara, glinene posude, novac i pet manjih brončanih utega za vagu. [Hina/AFP]

***

Boka kotorska (Crna Gora)

OTKRIĆE KOJE UPUĆUJE NA DOSELJENJE HRVATA I NA NJIHOVU VJERU

U prošlom broju "Marulića" objavili smo vijest o otkriću stupa s uklesanim križem čiji nastanak dr. Vinicije Lupis datira u VI. stoljeće. Neposredno nakon tiskanja revije primio sam novu obavijest iz Boke kotorske. Predsjednik Hrvatskoga kulturno-umjetničkog društva "Ljudevit Gaj" iz Donje Lastve, gospodin Zvonimir Deković, javio mi je o pronalasku ulomka pleterne plastike pored crkve sv. Ilije na Većbrdu iznad Lepetana. Dr. Vinicije Lupis datirao je taj arheološki nalaz u prvu četvrtinu IX. stoljeća. U ovome slučaju sa sigurnošću se može tvrditi kako je riječ o nalazu koji pripada povijesti Hrvata u Boki kotorskoj. Pleterna ornamentika, premda poznata iz karolinškoga razdoblja, karakteristična je za hrvatsku umjetnost 9. – 11. stoljeća, a u Boki kotorskoj nađeno je vrlo mnogo arheoloških artefakata ukrašenih dvoprutastim i troprutastim pleterom.

Svakako su zanimljivi i oronim *Većbrdo / Veliko brdo*, kao i sv. Ilija, patron crkvice na brdu sagrađene. Naime, kako o tome pišu Marija Novak, akademik Petar Šimunović, a poglavito akademik Radoslav Katičić u knjizi "Božanski boj",[2] Hrvati su u vrijeme doselidbe i u prvim stoljećima boravka u novoj domovini prakticirali svoju varijantu stare slavenske vjere. Svetišta posvećena poganskim božanstvima podizali su na brdima. Prihvativši kršćanstvo, na mjestima tih svetišta podižu crkve svecima čije ime, ili kozmičko zaduženje, podsjeća na prethodno stanje. Tako se zbio miran prijelaz iz poganstva u kršćanstvo. Konkretno: na brdima i

2 Zagreb / Mošćenička Draga, 2008.

Pogled sa Svetog Ilije na Kotorski zaljev

brežuljcima na kojima se slavio Perun, vrhovno božanstvo slavenskoga panteona, kršćani su podizali crkve posvećene sv. Iliji, ili arhanđelu Mihovilu. Spomenuti nalaz to pokazuje. Iznad Tivta pak još je snažniji dokaz takve prenamjene svetišta. Ondje su na istaknutim brdima podignute crkve sv. Iliji, sv. Nikoli i sv. Vidu, što upućuje na stara svetišta Perunu, Velesu i Svantevidu.[3]

U Boki kotorskoj nekoliko je oronima koji upućuju na staru vjeru Hrvata: Ilijine kite (1089 m), Ilijino brdo (873 m – u peraškom zaobalju), Vi-

3 Proučavajući toponimijsku situaciju u srednjoj Dalmaciji, Ante Škobalj došao je do zaključka kojim je demantirao Petra Skoka: "Tvrdnja pokojnoga dra Petra Skoka, da su ostaci slavenskoga paganizma u toponomastici neznatni, nije točna. On je to napisao, govoreći o Perunu i valjda je imao na umu samo to ime staroslavenskoga vrhovnog božanstva, koje kao ime brda u hrvatskim krajevima nalazimo svega na par mjesta. Razlog, da je to ime tako rijetko u nazivima brda, po svoj prilici nalazi se u tome, što ga je zamijenilo ime kršćanskoga sveca, svetog Jure. Najviši vrhunci Biokova, Mosora i Kozjaka nazvani su imenom sv. Jure. To ime ne potječe od predslavenskih naziva. Grci i Rimljani ni kao kršćani, ni kao pogani nisu brda nazivali imenima svetaca, niti poganskih bogova, nego po njihovim prirodnim obilježjima: Kitarion, Panhelenij, Olimp (= klisura, hrid, a zatim nebo), Mons Acutus (= Oštro brdo, Motokit, Okit), Mons Obliquus (= Koso brdo), Mons Grassus (= Debelo brdo) itd. Pa i sami pretpostavljeni stanovi bogova, kao što su Olimp, Lida, Capitol, ne zovu se njihovim imenom. Očito je, da su ta svetačka imena vrhuncima Biokova, Mosora, Kozjaka i drugih planina dali Hrvati, a to nisu mogli učiniti kao pogani, nego tek. Kad su postali kršćani, to jest 200 – 300 godina poslije doseljenja. Sigurno je, da kroz toliko stotina godina nisu mogli ostaviti ta brda bez imena. Dosljedno kasnijim kršćanskim imenima, to su mogla biti samo imena njihovih poganskih bogova. Od njih su najpoznatiji Perun, Svevid, S'vid, Sevid, Sventovid i D'va, dotično Dijeva, Diva ili Deva. Peruna je zamijenio u nekim krajevima sv. Juraj, u drugima sv. Ilija Gromovnik ili sv. Mihovil, a negdje, gdje se poganstvo duže zadržalo, ostao je stari naziv Perun sve do danas. Svevida, Sevida ili Svantovida, zamijenio je sv. Vid."

dov vrh (781 m), Sveti Ilija ili Vrmac (765 m), Velji vrh (712 m), Čisti vrh (616 m), Popova glava (584 m), Ilijino brdo (579 m), Sveti Vid (440 m)

Oronim Većbrdo i toponim Lepetane

Sredinom 16. st. sjeverozapadna obala poluotoka Vrmca dobiva naziv "Lepetani" po uglednoj peraškoj obitelji Lepetan.[4] To znači da se prezime pretvorilo u toponim, što nije rijedak slučaj.[5] Domaći povjesnik don Ivo Stjepčević utvrdio je datum nastanka toponima Lepetane, što je važno za proučavanje povijesti kako samoga mjesta tako i Boke kotorske. To se desilo 12. lipnja 1458. godine.[6] Toga dana potpisan je ugovor između "časnog oca Tripa Bolica, opata samostana sv. Jurja kotorskog, i Radonje Radosalića Lepetana iz Perasta".[7] Samostan je posjedniku Lepetanu i njegovim nasljednicima iznajmio na pet godina vinograd i zemlju. Samostanski su se posjedi nalazili "kod Sv. Lovrinca", a graničili su "s jedne strane s vinogradom gospodina Ljudevita de Drago, svećenika Ivana i gospodina Ljudevita de Bolica, s druge strane sa zemljištem redovnica samostana sv. Klare iz Kotora, ozdol obalom morskom, a ozgor brdom…"[8]

Arheološki nalaz iz IX. st., pronađen pored crkve sv. Ilije na Veljem vrhu iznad Lepetana

Anita Mažibradić iznosi nešto drugačije mišljenje, naime da je selo Sv. Lovrinac promijenilo ime u Lepetane. "Negdje oko polovine XVI. vijeka selo sv. Lovrijenca dobija današnje ime Lepetane, po peraškoj porodici Lepatn(us) koja je tu imala posjede."[9] U bilješci je vidljivo da se oslanja na

4 Don Ivo Stjepčević: *Lastva. Historijski pregled*, Perast, 1997., 8. (Od sada Lastva)

5 "Od prezimena ili nadimka naseljenika (…dva komada zemlje Goruškovina u predjelu sv. Lovrinca kod Lepetana…) pojavljuje se 1546. ime Lepetan kao mjesni naziv: … zemljište zvano Strigovina u predjelu Lepetani ili sv. Lovrinca…" (Lastva, 9.)

6 Lastva, 9.

7 Ondje, 9.

8 Ondje, 9.

9 Edita Mažibradić: *Tivat kroz vijekove*. U: Sidrišta zavičaja. Zbornik radova, Hrvatsko kulturno umjetničko društvo (HKUD) "Ljudevit Gaj" – Donja Lastva i Krovna zajednica Hrvata Crne Gore, Kotor, 2009., 112.

rad Maksima Zlokovića iz 1955. ("Pomorstvo Lepetana", GPMK, III/1955.), iz kojega citira dva povijesna vrela, dokument nastao 4. ožujka 1503. i drugi – nastao 13. ožujka 1506. U prvome spominje se "Nikola Lepetanus koji je kupio u Dalmaciji brod tipa grip za 35 dukata", a u drugome se kaže kako "Tripo pok. Julija prodaje Nikoli Lepetanu zemljište ispod sela Većbrda". Na žalost, ti dokumenti ne potvrđuju njezinu tezu, jer ne govore o selu Sv. Lovrijencu koji je promijenio ime u Lepetane. Zbog toga je i dalje relevantno mišljenje don Iva Stjepčevića.

Pozicijska karta Boke kotorske

S toponomastičkog i historiografskog motrišta zanimljivo je da obala između Veriga i Plavde, granice Lastve sve do sredine 16. stoljeća, nije imala posebnoga imena, već je nazivana "*primorje Većbrda*, Tivat, ili predio sv. Lovrinca". To potvrđuje dokument od 29. travnja 1437. godine, u kojem je riječ o sporu oko plaćanja naknade za čuvanje Kotorskoga zaljeva. U dokumentu se ne spominje naselje Lastva, nego toponim Većbrdo. Isti naziv nalazi se u ispravi od 25. svibnja 1487. godine.[10] To znači da 1487., ako taj dokument sadrži povijesnu istinu, Lastva kao naselje ne postoji, poglavito ne Donja Lastva, ali i da naziv Tivat još nije ustaljen kao ime naselja.

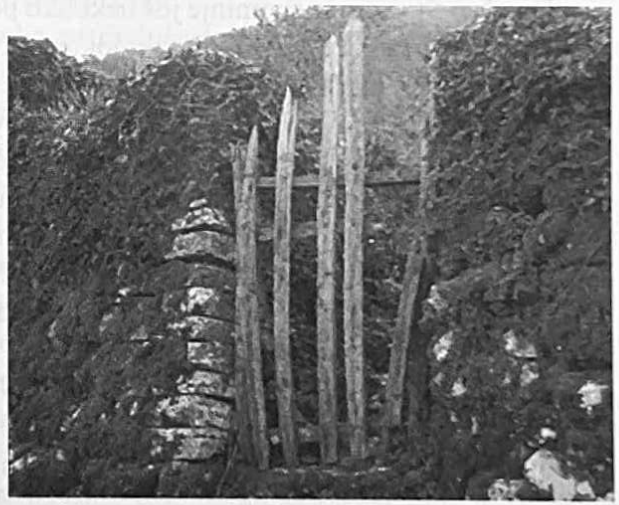

Sveti Ilija na Vrmcu

10 *Lastva*, 8.

Sljedeći dokument koji nam je važan za predmet ovoga rada, vezan je također uz peraškog posjednika Nikolu Lepetana. U njemu se ponovo spominje toponim Većbrdo. Dokument je nastao 13. ožujka 1506. godine. Nikola Lepetan kupio je komad zemlje koji se nalazio, kako u ispravi stoji, "ispod sela Većbrdo, s nekoliko stabala kestena...". Iz arhivske građe saznajemo da je Nikola Lepetan bio sin Milića Lepetana iz Perasta.[11]

Zanimljivo da prema tom izvoru obitelj Lepetan ne živi u Perastu, već u "predjelu sv. Lovrinca, na protivnoj strani Perasta". Godine 1530. taj Milić Lepetan udao je kćer "za Radu Nikolića iz *Lastve*", a dao joj je u miraz "komad vinograda ispod sela *Većbrdo*". Ostaje da se istraži odnos između ta dva toponima. Tu bi bila riječ o dva sela: Većbrdu, koje poznajemo odranije, i selu Lastvi, u kojoj je živio Rade Nikolić. To bi značilo da je Lastva 1530. već postojala, ali ju ne nalazimo u arhivskim vrelima. Na takav zaključak upućuje i sadržaj toponima, jer upućuje na povijesnu dubinu hrvatskoga jezika.

Don Ivo Stjepčević spominje još nekoliko povijesnih dokumenata koji se tiču obitelji Lepetan. Citirani pak dokument iz 1530. pored vinograda ispod Većbrda spominje i "dva komada zemlje" na području koje se naziva Goruškovina, što je za nas zanimljiv mikrotoponim, jer se nalazi "u predjelu sv. Lovrinca kod *Lepetanaca*"[12]. Ovaj genitiv navodi na zaključak da su u početku bile u optjecaju dvije toponimske varijante: *Lepetane* i *Lepetanci*, ako to nije zapisivač pogrešno napisao genitiv imenice Lepetane. Puni naziv nalazimo u dokumentima iz 1547. i 1553. godine. Don Ivo smatra da kao godinu od koje se ime Lepetane upotrebljava kao naziv mjesta treba uzeti 1546., kada je nastao zapis: "... zemljište zvano Strigovina u predjelu LEPETANI ili sv. Lovrinca."[13] No sve do 17. st. uz ime sela stavljalo se ime njemu najbližega mjesta, pa je takav složeni naziv glasio Lepetane contra sci Laurentii, odnosno Lepetane pored Sv. Lovrinca.

11 Ondje, 9.
12 Ondje, 9.
13 Ondje, 9.

Perun – sv. Ilija

Sveti Ilija kao Perun Gromovnik.

Akademik Katičić piše: "Kult proroka Ilije nastavlja, naime, kako je već odavna poznato, u svih pokrštenih Slavena kult poganskoga gromovnika Peruna..."[14]

Najočuvaniji dokaz Perunova kulta nalazi se u mjestu Mošćenicama kod Lovrana. Ondje nalazimo i toponim *Gradac*. Kako se isti toponim javlja i kod Bogdašića iznad Tivta, za predmet ovoga rada zanimljivo je akademikovo objašnjenje:

"U okolici Peruna javlja se doduše toponim Gradac. Tako se zove brdo, treće od Peruna u nizu koji se proteže prema moru. I taj se oronim može lako uklopiti u doživljajnu cjelinu svetoga zemljišta. To je mjesto pod kojim se svakog proljeća događa sveta rodoskvrna svadba i pod kojim se ona potvrđuje i podupire obrednim orgijastičkim svetkovanjem, koje ima pomoći pokretanju rodnosti i u toj godini."[15]

Ako prihvatimo paralelizam Mošćenice – Vrmac, tada su se isti obredi održavali i ovdje, što znači orgijastička svetkovanja u čast proljetne rodoskvrne svadbe Perunove djece.

Vrhovni bog u staroslavenskoj vjeri?

Postoje brojne teorije o vrhovnom bogu Slavena, npr. o Rodu ili Svarogu, te povijesni izvori prema kojima su neka plemena štovala Svarožića, Svantevida ili Triglava kao svoje vrhovno božanstvo. No najboljim se kandidatom za ovo mjesto smatra Perun. Njegovo se ime najčešće spominje u svim povijesnim zapisima slavenske religije; zapravo, Perun je prvi slavenski bog ikada spomenut u zapisanoj povijesti (Prokopije kaže da je bog groma i munje jedini bog Slavena, bog svega). *Povijest minulih*

14 *Božanski boj*, 124.
15 *Božanski boj* , 310.

ljeta ukrajinskoga ljetopisca Nestora spominje ga kao vrhovnoga boga kijevskih Rusa prije kristijanizacije. U kratkoj bilješci u Helmoldovu djelu *Chronica Slavorum* tvrdi se kako zapadni Slaveni vjeruju u jedinstvenog boga koji vlada nad svim ostalim božanstvima: ime tog boga nije spomenuto, no moguće je da je Helmold mislio upravo na Peruna. Iako Perunovo ime ne pronalazimo ni u kojem većem zapisu zapadnih Slavena, ono je bilo poznato svim granama Slavena, što se dade zaključiti prema velikom broju toponima koji i danas nose njegovo ime u raznim slavenskim zemljama, pa tako i na prostorima koje su naselili Hrvati. Naposljetku, analizirajući folklorne tekstove, smije se zaključiti kako je Perun jedino slavensko božanstvo koje je izjednačeno s kršćanskim Bogom. To su snažni pokazatelji kako je Perun zapravo bio vrhovni bog originalnog protoslavenskog panteona.

Perun je, doduše, imao svog dvojnika. Kao što je to istaknuo Roman Jakobson, uz Peruna se u povijesnim zapisima uvijek spominje još jedan bog, Veles. Ta povezanost očita je i kod toponimâ. Kada pronađemo brdo ili planinski vrhunac u čijem se imenu nazire povezanost s Perunovim imenom, ispod njega, u nizinama, obično u blizini rijeke, postojat će mjesto čije je ime povezano s Velesom. Nadalje, kako je Perun u narodu ponekad poistovjećivan s Bogom, tako je Veles poistovjećivan sa Sotonom.

Ruski etnolog Toporov16 rekonstruirao je drevni mit koji je uključivao dva velika božanstva protoslavenskog panteona, Peruna i Velesa. Njih su dvojica suprotni jedan drugom u gotovo svakom pogledu. Perun je nebeski bog groma i munje, vatrenog i suhog, koji vlada živim svijetom iz svoje utvrde visoko iznad, koja se nalazi na najvišoj grani Svjetskog drveta. Veles je podzemni bog povezan s vodom, zemljom i vlagom, kralj podzemlja, koji vlada carstvom mrtvih iz korijenja Svjetskog drveta. Perun je davatelj kiše zemljoradnicima, bog rata i oružja, zazivan od boraca. Veles je bog stoke, zaštitnik pastira, povezan s magijom i trgovinom.

Đuro Vidmarović

16 Vladimir Nikolajevič Toporov (5. srpnja 1928. – 5. prosinca 2005.)

Nevenka Nekić

SMRT TOVARA MORIĆA

O tamnodlakom Moriću s velikim križem na leđima vrijedi zapisati još koju. Nije ni čudo, nije malo poznavati nekoga tako dobro dugih dvadeset godina. Mislite da je to bilo obično poznanstvo? Neee, bilo je to pravo prijateljstvo! Kad se vraćamo s obilaska vreloga otoka Brača, otvaramo krakunom zabravljena starinska vrata i tu je stajica našega tovara – na samom vrhu vrtlova, uz kokoši i nekada kozice s kozlićima. Danas posve pusta stajica zjapi otvorena i nema više one njegove čupave glave i velikih toplih očiju. Uvijek smo navratili i pružili komadić keksa, voćku, kruh ili štogod od onoga omiljenoga u njegovu jelovniku. A on pogne glavu i veselo uzima zahvalan što ga darujemo.

Imao je sve vrline dobra čeljadeta: vjeran gospodaru barba Ivi, strpljiv, izuzetno vješt u pješačenju preko neravnih gromada kamenja na putu do polja i vinograda, i to pod težinom gazdina tijela kao i tovara smokava ili maslina, grožđa, granja. Njegova grbača sve je podnosila bez otpora, nikada nije "reva" ni "tražija priko reda". Jedino je "zna biti furbast i privalit sić s vodon da se čapa za mekinje", tumačio nam je barba Ive. On ga tobože grdi, a Morić spusti glavu i uši i daje da ga gladiš po gotovo crnoj gustoj dlaci koja pokriva glavu od ušiju do njuške. Bila je to nježnost koju je prepoznavao, možda doživljavao kao nagradu za sve što čini, tko će znati.

Kad treba krenuti u polje, barba Ive potapše Morića po vratu i kaže kamo idu. Ako je blizu, ovaj veselo digne uši, akoli je daleko, spusti uši i malko oklijeva prije polaska. Čuje li riječi: Bunje, Ravni, Rebra, onda se pokunji, ali ako mu kaže Glavica – to znači da nema posla, nego se vodi na pašu mekše trave, tu, blizu. Radostan požuri. U njegovu sjećanju postoji vrlo točna geografska karta njegova života sa svim osobinama terena i zaduženja. Ta se geografija sažela u jednu riječ i odmah otvara Moriću sve elemente: vidik nad maslinicima na putu u Žukovik, ali i ugodnu šumsku hladovitu stazu; neugodni izglodani kamen na putu u Ravne; pripeku ili, kako to zovu u Bunjama, "zvizdan". Ta se geografska karta upisala u njegove noge, rebra i kralježnicu svojim oštrim kupinama koje grebu putem

u daleke Bunje gdje moraš dva puta uzbrdo i nizbrdo, ubadaju ga nemilo obadi na putu u Žukovik i zagorčavaju mu život.

Istina, miriši otok putem na čarobno bilje, na more i zrele smokve, ali sunce je nemilosrdno i jedva se čeka hladovina stare borovine. Morić ipak nikada ne iznevjeri svoga gazdu – možda zastane da se odmori, a barba Ive lagano lupne šibicom po stražnjici i kaže : ŠO! Tada nastavlja ravnomjernim hodom pa gazda može i drijemati, zna da će stići točno na kućna vrata. Drži se barba Ive za uzde da ne padne sa samara, a onda kad stignu, lijepo opravi svoga Morića – vodom, mekinjama, zelenim, pa oba pođu počivati. Konačno smo doma, sigurno misli Morić i gleda gdje je sić s vodom. Pit će dugo i puno, jer kiše nema na vidiku.

I tako dvadeset godina.

Uši su kao neki sigurni seizmograf – poskoče na radost, ali i na nagli zvuk ili strah koji se može javiti.

Najviše se obraduje kad čuje – Glavica! Eh, to je pravo ladanje. Samo malo do navrh sela, pod borovinu i čemprese blizu nekadašnjega "pjovera" koji je služio dok otok nije dobio svježu vodu Cetine, a tamo ima mekane trave. U hladovini ima okašnjelih izdanaka komorača, kozje brade, mravunca i drugih delicija za ostarjele zube. Nema onih dosadnih obada, a i vidik je lijep: tu je uvala Jezero, Punta svetoga Roka gdje počivaju svi mrtvi iz maloga mista, modrina mora i Biokova preko kanala koje u zalasku sunca postane ljubičasto i nježno ružičasto kao da je od kristala. Uvijek smo vjerovali da i Morić uživa u tom prizoru, jer tu je bila njegova "Vila Moj mir". Ne radi ništa, pasucka trave i gleda prolaznike. Neki skidaju fotoaparat i slikaju ga. Nema u selu tovara, možda još jedan ili ni jedan, on je kao posljednji kralj.

Ako mislite da je lako opisati smrt takvoga tovara, prijatelja i supatnika, varate se. Kad bi to bila prirodna smrt od starosti ili bolesti, hajde de. No ovo što se dogodilo našem Moriću, malo je reći da je strašna smrt. Ja mu ovim zapisom odajem posljednju počast za sav život, vjernost i tegobe koje je propatio, ali isto tako i za časnu smrt u kojoj je žrtvovao svoj život da spasi svoga barbu.

*

Dan iza Gospe Karmelske odveo je barba Ive Morića na Glavicu. Pasao je travu u hladovini i ponekad trzao mišićima kad bi se ipak neki

zlobni obad obrušio na "bidno živinče". Negdje pred večer došao je gospodar da ga vodi u stajicu. Zašao je i on u osmo desetljeće života i nije više brz kao nekada.

Na svoj užas ugleda kako se putem prema Moriću slobodno u laganom trku približava pitbul. Svi ga se u selu boje i nikako ne bi smio trčkarati sam. Ima pitbul dobrih sedamdeset kilograma, kezi gadne zube, a nema u blizini gazde koji bi ga morao držati na uzici. Ide njegov gazda, ali dobrih pedesetak metara iza svoga kućnoga ljubimca.

Oči pitbula bulje u barba Ivu koji se "okočenio od stra", i vidi se iz zlih očiju namjera da skoči na starca. Barba Ive se približi tovaru kao da traži zaštitu, a ovaj, osjetivši opasnost, zareve i lupi kopitom po zemlji. I sve se dogodi u trenu: pitbul skače na vrat jadnoga Morića i stane gristi i kidati meso. Barba Ive drhti i ne usudi se maknuti, ni vikati, jer krvoločna zvijer komada glavu njegova Morića koji se izložio umjesto gazde, krv lipti na sve strane, drobi se čeljust nemoćnoga tovara, a barba Ive jedva diše, srce mu otkazuje, ne pomažu mu lijekovi koje redovito pije, tek jedva doziva gotovo šapatom: "Molajte pasa!"

No pas se ostrvio, krv ga obuzela, grize glavu, odgrizao je oko, otkinuo svu kožu i meso s lubanje i ne prestaje, glavu, pa vrat, pa glavu pa oči. Krv lipti niz nekad lijepo gusto krzno koje zvijer ne pušta.

Gazda pitbula ne trči, iako vidi što se zbiva. Doziva ga kad se približio, ali uzalud – dok se zvijer nije zadovoljila – ništa. Onda ga gazda vezuje na uzicu, prilazi žrtvi i barba Ivi i ravnodušno gleda u tovara. Ovaj se pružio na travi i kamenu, ne javlja se, krvari, a barba Ive se trese i jadnim glasom kaže:

- Vidi što mi je učinija tvoj pas!

Gazda pitbula odvrati gadnom psovkom koju ne ćemo zapisati. Ona je zapisana tamo gdje treba i u duši sviju koji su ovo vidjeli i čuli.

Odoše onda gazda i njegov pitbul kao da se nije ništa dogodilo.

Barba Ive sjede na kamen i poče plačući gladiti svoga Morića koji ne može ničim odvratiti. Nema snage ni zatreptati onim preostalim okom.

Vijest o nesreći odmah se proširila selom. Došli ljudi, rođaci, prijatelji i ugledali strahotnu sliku. Može li se spasiti tovar? Jedni govore da može, drugi su svjesni da je sve uzalud. Ta on više nema čeljusti, raskidan je po vratu, glavi, lice mu je posve nestalo i koža visi, a iz tijela lipti krv.

Sjeo je i barba Ante i gladio jadnoga Morića po uhu, koje jedino nije bilo u krvi, tjerao muhe s rana i govorio mu utješne riječi kao da je ljudsko čeljade kojemu će time olakšati muke.

Barba Ive teško diše i vode ga kući. Blijed je kao papir. Zna on da je to smrt njegova Morića. "A moga je bar još nekoliko godišta", misli i suzdržava suze. Morić ostaje na travi među mirisnim biljnim vrtom svoje "Vile Moj mir" i kopni.

*

Sve ostalo je kao u pravilu banalno i nepravedno: dolazak policije koja nije dužna podići tužbu, neka to učini vlasnik tovara; dolazak veterinara koji traži novac da uspava tovara, naređuje da se ima zakopati, a traži i naplatu za svoj dolazak od barba Ive, naravno. Ipak savjetuje da je jeftinije da lovac ubije bijednu životinju.

A pitbul i njegov gazda? Ništa, mirno i dalje žive, svi ih se boje, ne samo pitbula... Zna barba Ive da bi sud trajao godinama i godinama, pojeo njegovu mirovinu koja ne doseže tisuću kuna... a tko zna što se još može dogoditi...

Muke tovara Morića nisu bile gotove. Gdje ćeš u kamenu zakopati živinu? Moraš ga po propisu odvući do "profunde" na vrhu nekadašnjega kamenoloma i tamo dokrajčiti.

Našli lovca, našli "kariolu", ljude koji će to učiniti i krenuli na brdo do Svetoga Mikule. To je skladna starohrvatska crkvica na vrhu brda poviše maloga mista.

Natovarili jadnoga Morića na "kariolu" i pošli uz brdo. On je "bidan" još donekle živ i prepoznaje stazu kojom je toliko puta prokaskao sa svojim gazdom. Promiču lijepi maslinici i vinogradi, smokve i kupine, šipci i mirisne travke. Gomile su složene i dodiruju ih grane već pomalo zlaćanih smokava koje čekaju da se pojavi medena kapljica na vrhu. Čini se da ga voze prebrzo, jer evo istječe njegovo zemaljsko vrijeme, a lastavice sjede na tankim žicama i on zna da će otprhnuti s prvim jesenskim danima. Kamo li to idu, pitao se uvijek, ali zna da poslije njihova odlaska počinje hladniji vjetar i vrijeme postaje ugodnije.

Gleda Morić ono što može svojim jedinim okom i osjeća da ga truckanje "kariole" smeta – boli ga sve, cijelo tijelo. Kako to da ga voze, a ne kao obično, da on nosi svoga barbu? Nema tu njegovoga barbe, tu su neki drugi ljudi. Pozna ih onako iz viđenja, samo onoga s nečim tamnim i dugačkim u rukama ne može se sjetiti. Nije ga nikada vidio.

Zašto je tako nemoćan, pokušava ustati, ali ne može. Ne sjeća se dobro što se dogodilo. Sjeća se samo jednoga dragoga lica – barba Ivinoga, i jedne velike suze koja klizi niz to lice. To nije nikada vidio. Sjeća se i njegove ruke koja ga gladi po grivi, pa još jedne ruke, koja nježno dodiruje jedno uho.

To je ruka barba Ante kojega je volio, taj je znao o životinjama, i dodir njegove ruke podsjećao je na onu ljubav kojom se nekada barba Ante obraćao svojim konjima. Imao je taj barba u djetinjstvu konja Zlatka koji je slomio nogu. Onda su rekli da ga moraju ubiti. Jer konju ne može zacijeliti noga. Morao je doći neki lovac i ubiti Zlatka metkom u glavu. Ništa strašnije i tužnije nije se dogodilo ni prije ni poslije. Mali se Ante sakrio u sobu i pokrio po glavi s dva jastuka, ali ipak je čuo pucanj unatoč gorkom i glasnom plaču. Nije izlazio na dvorište. Tek kasno uvečer ušao je u praznu staju i ona je mirisala na Zlatka, bile su tu negdje njegove velike mirne i drage oči, čuo se rzaj kojim pozdravlja. Jasle su ostale pune nepojedenoga sijena. To mu je bio prijatelj, taj konj, ta silna energija i dobrota bez traženja uzdarja, to pouzdanje, jahanje onako po dječji, bez sedla, kojega nije ni imao, livade i mirisi zemlje, češagijanje smeđe dlake i grive, osjećaj uzajamnosti i neke neobjašnjive topline u dodiru s konjem. Tada i nikada više. Danas nema ni kuće, srušila se, ni staje, ostalo je samo pusto dvorište. I sada tu leži tovar Morić kojem on, barba Ante gladi ono jedno cijelo uho, gladi i ne briše suze koje mu klize niz sijedu bradu. Sjedi kraj tovara na suhoj travi a u duhovnom krajobrazu smrt Morića i Zlatka slile su se u jednu zajedničku grudu koja vraća djetinjstvo i sav se jad stapa u toj grudi na kojoj piše smrt.

*

A Morić osjeća da se dižu sve više i više, boli ga drmanje "kariole" po bračkome kamenu, nemoćan je da digne glavu i ugleda kako se sunce polako spušta iza brda ponad Selaca, nemoćan da vidi kamo ga to voze. Sluti da s njim nije dobro. Nikada nije bio toliko slab.

Već se sigurno spušta noć jer pred njegovim je okom sve tamnije i on bi trebao biti u svojoj stajici. Gube se obrisi maslina, nebo se zamračilo, truckanje po kamenju još uvijek ga boli, glasovi ovih ljudi polako se gube i Morić tone u tamu i bezglasje. Gle, ni "crčajke" ne čuje, a tako je volio taj zvuk u suton.

Tamo na rubu "profunde" izvukli su Morića iz "kariole", boljelo ga je, ali nije imao snage zarevati. Lovac je opalio samo jednom, za svaki slučaj, jer nije bilo potrebno ni toliko. Onda su morali tijelo strovaliti u tu jamu kamo se bacaju "škovace" i uginula marva, politi ga benzinom i zapaliti.

Gori Morić u kasno popodne dok sunce pozlaćuje prastare zidove crkvice svetoga Mikule i zalazi u raskošnom sjaju rumenih oblaka. Veličanstveni ispraćaj.

Nitko ne govori. Svi šute. I ljudi misle na svoju smrt kad ovako ubiju živinče. Ljudi mogu misliti o smrti, i zato misle kojekako: jedni da se njome sve dovršava, drugi da je to samo prijelaz iz jednoga svijeta u drugi. U svakom slučaju smrt se smatra zagonetkom i takva će ostati dok je čovjeka na zemlji.

Onu dvojicu uhvatila je neka sjeta kad se tijelo zapalilo i počelo neugodno zaudarati, a dim koji se izvijao iz "profunde"uzdigao u visine. Prelijepe nebeske visine u zalazećem rumenilu sunca što se na okrajcima oblačića zadržavalo kao na starim oltarnim slikama. Lovac se odmah uputio niz strmi put uzevši dogovorenu sumu, a dvojica su se polako vraćala s praznom "kariolom" koja je još glasnije kloparala po kamenjaru. Masline su dobro zametnule, rekao je jedan, a ni smokve ne će biti loše. Samo da na vrijeme padne kiša, doda drugi.

Na dnu "kariole" ostalo je nešto krvi koja se slijevala putem do stratišta. Barba Ive će ju oprati.

I dok je Morić umirao bila je teška tišina. Samo su plameni jezici sablasno pucketali na dnu "profunde".

A trebalo je reći: Zbogom, Moriću, bio si vjeran prijatelj, strpljiv, podnosio si tegobe života i na koncu darovao svoj život za barbin. Bio si DEFENSOR, branitelj svoga barbe, da, Moriću, branitelj, kao i tvoj predak koji je tri puta nosio našega Gospodina: u Betlehem, u Egipat i u Jeruzalem.

Sumartin, ljeto, 2010.

***

PROROK

"Idi i govori kamenju", rečeno mi je, "jer u staništima duše više nema dovoljno primljivih ušiju, graditelji hramova napustili su gradilišta i utočišta se više ne podižu. Stoga te ionako nema tko slušati, a možda je tako i pravo. Čemu da im govoriš o neprovidnom, tajnom središtu, kad i sam tumaraš po rubovima i često postupaš još ispraznije, prozirnije, s još većom nevjerom nego oni?"

To su bile posljednje riječi koje sam čuo "odozgo". Je li, prema tome, moja sadašnja, očajna samotnost kazna ili je naprosto nužnost naposljetku posve opustjela svijeta? Ne smatram se, nikad se nisam smatrao prorokom, iako me odavno tako nazivaju, a često se prema meni i ponašaju kao prema proroku, pa mi neprestano proturječe, rugaju mi se, odbacuju moje riječi, podrugljivo me oponašaju i zovu luđakom. Na me se sručuje sve loše što prati takve glasnike, kao da utjelovljujem samo loše strane proroka, pa ih moram propatiti bez ikakvih olakšavajućih proročkih značajki, bez one sjajne proročke strane, koja sadrži pouzdanje, naravni, nedvojbeni autoritet, nadahnutu rječitost nepokolebljive vjere, a i moć čudesnog znakovlja. Već odavno sam svega toga lišen – u dio su mi zapali tek lutanje, tjeskoba i razdiruće sumnje, no s druge strane i moji slušatelji kao da su posve izgubili potrebno čuvstveno središte kojim bi uopće bili u stanju primati poruke... onkraja.

Kakav sam sada uopće prorok? Nekad je za me postojao žar smislene stvarnosti, no sad je ona hladna, pusta i bezoblična, a i ljudi u njoj bezobrični su i doimaju mi se nestvarnima. I ja sam nestvaran, jer dopustio sam da u meni izblijedi Riječ.

Premda mi se sad to čini vrlo davnim, nekoć me glas *jest* pozvao, jednom sam *bio* dostojan, makar samo neko vrijeme, koliko sam već, ovako slab, mogao izdržati istinsko nadahnuće. Jer istina je da je ono rijetko, i to možda srećom, jer teško je podnosivo, iako je veličanstveno.

Sad više ne znam što sam i gdje sam zapravo: Nitko sam!, nigdje!, no možda bi mi upravo ta praznina trebala poslužiti kao poruka i opomena. Glas je ubrzo postao nezadovoljan mnome, što je posve razumljivo.

"Ni izbliza im nisi prenio sve što sam ti zapovjedio", ukorio me je. "Možda iz straha, jer sirovo se, nerazumno opiru, no ipak si, na nizak način,

tražio vlastitu korist u njihovu kakvom-takvom štovanju. Za ono na što sam te pozvao potrebna je daleko razgranatija, hrabrija, žarkija duhovna jezgra. Zato ćeš odsad govoriti kamenju, čežnju svog bića naučit ćeš samotno, mukotrpno bistriti, pa ćeš je možda jednom i uobličiti u iskren, izvoran izraz. U nigdini obraćat ćeš se ničemu, jer predugo si smatrao da me ni u čemu ne nalaziš; govorit ćeš pustinji, jer dok sam bio s tobom, jadikovao si da besciljno tumaraš. Sad neka se tebi žale pustoš, kamenje i kršj, a i ti se žali njima kad odem od tebe, iako ne zauvijek. Možda shvatiš da sa mnom nema žaljenja, a pustoš je tek nedostatak plodnoga, *tvoj* nedostatak, jer tvojom se vlastitom krivnjom pustara u tebi tako široko rasprostrla. Nećeš govoriti samo onima kojima te budem poslao, nego i svojim neispunjenim nadama, zabludama i nemilosrdno proteklim danima. Razmišljat ćeš zašto su prošli, jesu li *morali* prohujati, gdje su sada i u čemu si zabludio."

"Idi i govori kamenju!" – sad mi je to zadaća i sudbina, pa tako i činim. Govorim stijenama, jer barem su postojane, naoko nepromjenjive, vjerne, a razgranata mreža pukotina, igra svjetla i sjene na njima doimaju se tankoćutnije, stvaralačkije od većine ljudi kojima sam bio poslan. No bolno nemirna vatra plamsa mi na krivome mjestu, u pustari, ne svijetli nikome, nisam je znao ni uspio postaviti na pravo mjesto. Zbog mojih prevelikih slabosti Gospodin se odvratio od mene. Posumnjao sam da, upozoravajući u Njegovo ime, zapravo govorim u prazno. Zato sam, za kaznu i odlutao u posvemašnje ispraznosti, u istinsku uzaludnost, a sad sam, eto, doslovno u praznini. Jer ako su riječi o Njemu prazne i uzaludne, kakav uopće govor ne odlazi u pustinjski vjetar?

Sve je kasnije u danu, sve je manje vremena da pronađem nešto što nije tlapnja. Vjerovao sam da su dubina duha, osjećaja, ljubavi nekako dovoljni, ali često nisu ni početak, često su tek strjelica u prazno.

Oni koji pišu o tobožnjim čudesima lažnih bogova, o nevjerojatnim podvizima izmišljenih junaka u nestvarnu okružju slavni su, cijenjeni i bogati, no to je nesmislen izraz ničega i zapravo se nikome *doista* ne obraća.

Ipak, blago lažnim prorocima! Štovani su, slave ih, lako pronalaze samouvjerene, zavodljive riječi, ne preispituju koliko im je izričaj sukladan najsmislenijim, vjerno svijetlim, ili pak autentično tjeskobnim prostorima duha. Ne pitaju se koliko uspijevaju prenijeti razorne, ali jedino iskupljujuće iskre onkraja. Ne sumnjaju, jer i ne moraju biti sigurni u svoje riječi, ionako su prihvaćeni i ugledni, pa nemaju razloga bilo što raščlanjivati u mukotrpnim dvojbama. Dovoljno im je da se u njih pouzda-

je mnoštvo slušatelja koji su sigurni da će im ti *njihovi* proroci (a ne nekakvi izgubljeni, nepripadni samotnici i čudaci) reći upravo ono što žele čuti, nešto povoljno, utješno, čak zabavno, da će im o njihovoj budućnosti govoriti riječima koje razvedruju, umiruju, opuštaju i uvelike ohrabruju, jer samo istina može doista uznemiriti i uplašiti, istina koju ste u stanju vidjeti, spoznati, ili za koju vam je netko, tako reći silom, otvorio oči. Ono "istinsko" može biti veliki teret, izvor duboke tjeskobe, iako je samo ono u temelju prave radosti.

Jednom godišnje, ili češće, lažni se pripovjedači i proroci sastaju na "posvećenim" mjestima (posvetili su ih bludničenjem, bajanjem i ubijanjem životinja), pa slave svoju uzaludnost i nesmisao svega, svečano dodjeljuju i primaju nagrade, opijaju se, prežderavaju, no njihove gromoglasne riječi mogu zavarati samo prilično bijedne živote. Naše bi postojanje moralo biti značajnije, zahtjevnije od toga. Prazne riječi služe za bijeg od praznine, no odviše joj sliče. Ili su posvemašnje baljezganje, ili vješto, koristoljubivo ispredanje varljivih utjeha, kojima "proroci" nastoje utjecati na slušatelje radi vlastitoga probitka, pružajući im ništavnu zabavu, prividno sređenu nestvarnost, put za bijeg iz vlastitoga bića. Nikad to nisam mogao slušati, a kamoli naviještati. Žalosno banalna predvidljivost može me samo razdražiti i duboko rastužiti, a nikako zadiviti, makar kakvu korist donosila, jer kad takvo što slušam, osjećam veći teret neprobojne tišine nego kad tjeskobno šutim.

A koja je *moja* istina? Kakav je rezultat mučnoga traženja, što mi je to traženje doista donijelo, kamo ću i kako dalje? Jer tim „prorocima" pripadaju prihvaćenost, popularnost, povjerenje onih kojima uopće i nisu poslani. Njihova je stvarna korist – tvarni posjedi, udio u svečanim obredima obasjanima sjajem baklji i iskrenjem pozlaćenih ukrasa, povlašteno mjesto u žrtvovanjima i slavodobitnim mimohodima. Oni barem vrlo opipljivo nekamo *pripadaju*, a lažnu utjehu, obloženu ispraznim, umirujućim frazama, često prate ushit, odobravanje i poštovanje mnoštva. Laž je razumljiva, pristupačna, dok je istina odviše složena, neugodna, duboka i tamno, teško izreciva. Dakako, rječitost i uspjeh lažnih proroka doimaju se nevrijednima, ali možda sav smisao i jest u tome da budemo prihvaćeni, uspješni, dobro uklopljeni djelići ispraznoga, prolaznoga, ali možda jedino stvarnoga sjaja. Jer taj moj također sporni žar, nalogodavna ispunjenost neizvedivom zadaćom, ta vatra čežnje u pustinji, vatra koja očajnički plamsa niotkuda i ni za koga – ima li i sve *to* stvarnoga smisla, ili me tek bolno

izjeda? A iz drugoga me smjera još gore rastače beznadna praznina, koja se razjapi kad vjera izblijedi, kad nestane povjerenja u bitno pokretačku, iako nepojmljivu začudnost onkraja.

Što je, o čemu je i kome je danas uopće namijenjen istinski izraz, ono što bi se izvornim, posve osmišljenim postupkom iz naših najsamotnijih dubina trebalo vinuti k svjetlosti nečijega srca, pa u tim dragocjenim trenutcima razmjene, kad su pripovjedač i primatelj u svojim dubinama najmanje sami, tom drugom srcu i duhu prenijeti značenje i smisao ljepote?

S Njim, s Njegovim glasom nikad nisam bio sam, čak sam i usred pustoši uvijek osjećao bliskost, blizinu. Samo kad mi je On govorio, ili sam smatrao da mi govori, riječ *samoća* izgubila je značenje, a toliko je drugih dragocjenih riječi *steklo* smisao. Kažu da ne postoji ni On, ni Njegov glas, a ja da sam uzaludan. No ako se čovjek osjeća u toj mjeri ispunjen, tako daleko od samoće samo u društvu Nepostojećega, Nestvarnoga, ako sam toliko bliskiji s Njim nego sa svim doista postojećim, što onda uopće radimo na opustjeloj zemlji? Oni koji odustaju od najveće potrage svim nas silama nastoje uvjeriti da ni mi nemamo što dalje tražiti, da posustajanje nije njihova slabost, nego sama bit stvarnosti, ali njihove riječi nijekanja žalosno su nedovoljne i padaju daleko od središta.

Od svega što sam čuo, samo je u Njegovim riječima bilo značenja, prave svjetlosti, nade i zadaće, pa su možda zato istinite, možda to pokazuje da se nisam zavaravao utvarama, premda utvare samozavaravanja vrebaju u svemu čega se pothvaćamo.

Samo mi je to obraćanje govorilo, pa ili je svaki govor već u začetku uzaludan, ili nadahnuto govorimo samo kad slutimo istinu, a čudesni vrhunci našega izraza odbljesci su sijevanja te istine, odjeci njezine daleke grmljavine. Tako se i šume zelene, a planine se plave na obzorju zato da bismo mi o njima zapjevali, a pjevajući o njima govorimo i o sebi samima, ili su svi krajolici uzaludni.

Sjećam se vedrog, posebno bistroga dana kad sam maloj, no vrlo primljivoj skupini slušatelja nadahnuto ponavljao riječi koje sam tada još primao s visina. Prorokovao sam o vječnosti, o neprolaznoj jezgri koja će ostati i kad nas više odavno ne bude, jer istkana je od najljepših niti u nama. Od tih se niti sastoji i središte onoga što zovemo "mi": od sućutne osjećajnosti, tankoćutne vjernosti, ustrajnosti, hrabrosti, čežnje za nedostižnim, od blagosti, odlučnosti, a sve ih oslikava i utjelovljuje naš izraz. Za nas je čak i Svemogući – izraz, a mi, sa svime što je u nama,

Njegov smo izraz, pa stoga zbilja govorimo samo u toj izmjeni izraza, ili pak pustinjski šutimo.

Nikad neću zaboraviti tople sunčeve zrake na mom licu, osjećaj punine značenja i zajedništva u srcu, dok sam se obraćao tihom, pozornom slušateljstvu. Zato moram uspjeti izraziti ono što mi je rečeno, nalog koji sam primio moram prenijeti onima koji će ga shvatiti, makar bili malobrojni, jer biće im je i samo izraz nepojamnoga, onoga čega su najljepše, najvedrije strane svijeta također samo proročka pjesma i izraz.

Dražen Zetić

PAORSKI SIN

(... jednog krnjeg novosadskog neba)

§

(... jedan jedini čin: paorski život... jednog krnjeg novosadskog neba)

Na uskršnji ponedjeljak 2011. umjesto Beckettovih zvona, zapjevat će slavuji. To će biti moja zvona... pjev proljetnih slavuja...

(Ova priča traje 31 godinu...)

U Turgenjevljevoj 13, na stolu stoji položena slika: drvenim bojicama oslikana antička dama s lirom u ruci, pomalo otrcani motiv s neke grčke vaze... U muku, velom zaslijepljene oči.. ko će prisloniti iglu na stare... prašnjave ploče...

... 'amah...[1]

... dah đurđice... osamljene zagrebačke nedjelje u Muzeju suvremene umjetnosti... Ah! Kabaret na prvome programu. U srcu jednadžbe (satnica na poslu, stanarina, trodnevno kartaško putovanje u Varšavu). Neispunjene križaljke od prošle srijede... Uveli dani ko suhi naramci narančinih cvjetova. Poluprazna čaša na stolu... skupljam se u potretima drugih ljudi... sjenama brzih prolaznika na gradskome korzu...

Matka boska[2]... Ko čuva moje sunce. Ko… Izgleda da ga uvijek moraš napolju čuvati... SAM! Potpuno SAM! Je li se još išta dade izliti iz mojih očiju... još koji biserni trenutak radosti!? Moj osmijeh ne vrijedi kao osmijeh manekenke par tisuća kuna, vrijedi tek nekoliko okovanih slavuja na hrđavim kovanicama...

1 hebr. 'amah – ostah sam

2 polj. Matka Boska – Częstochowska (Jasna gora) – svetište Majke Božje Misionarâ Krvi Kristove

Čega se sjećati... Čega, Novi Sade... stihova pjesnika iz trećega razreda osnovne škole:

Za uglom, u noći, samo,
čeka te tvoje djetinjstvo...

(Ivo Kozarčanin, "Pred kišu")

Skamenilo se u meni godinama sve što se imalo skameniti: zvuci rockera iz Obojenog programa, Dece loših muzičara, Đoletova albuma (Mojoj mami umesto maturske slike u izlogu) iz '79. godine... vojvođanskim suncem oplakani krajobrazi...

Čega da se sjećam... izujedanih nada, hrđom porušenih križeva na zapuštenim grobljima... Riblje pijace... krivim slovima skrojenih rumunjskih patika (Reabok), dvaju snenih koraka do Eiffelova tornja. Detalja iz Osnovne škole Petefi Šandora... u pozorištu baleta Labuđega jezera...

Vlažni oblaci titraju prozračnom noću. Gusti kaveni talog otima mi krhki san. Čitam psalme: "Odagnaj tjeskobe srca moga..." (Ps 25,17) Al' barokni nemiri ne posustaju... bacaju me u gomilu, među milijun nezaspalih vjeđa. Dijete sam koje je odavno ušutjelo... Toreador... koreograf svoje vlastite patnje...

... Hoću neku drugu mladost... Hoću neke druge ruke... Hoću da da satima gledam njene velike oči... Hoću da bez srama slušam njihanje grozdolikih naušnica... Hoću da me ljubi...! Hoću... Hoću...da je ljubim...

... ljubio bih plavi Dunav, plavim očima...

... ozareni odsjaji svijeće na zidu, molim se Gospi Lurdskoj. Nekada mislim da me još Ona jedina čuje... vjerno prati kao ritmovi boje Van Goghove vrtloložne Zvjezdane noći...

Još uvijek susrećem ljude u crkvi. U stidu ponekad se drznem, i pogledam prema vitrajima, ne bih li je nekako susreo. No, sjaj vitraja gori samo u mojim paorskim očima, u želji da se jednog dana vratim kući. Da još kojiput zavirim u obiteljski album s modrim bojama Jadranskoga mora. Vidim staroga oca prije smrti... da još kojiput čujem njegove priče s radnih akcija, stare novosadske farbare... kako sam kao dijete trčao Petrovaradinskom tvrđavom... novosadskim kejom... kupalištem Štrand...

Ponekad se osjećam kao stara željezara. Oronuo. Kao neka mala ljevaonica zvona u napuštenome slavonskome selu. Umjetnik sam još od

doba kad sam bio jednogodišnje dijete (kad su otac... majka.... tri sestre... stanovali kod jedne Novosađanke Mađarice)...

... Kroz moje oči idu još samo duge kolone pjesnika (berača pamuka)... tužne povorke sela izbjeglica... Moja Zagrepčanko... što da ti pričam o valovima Indijskoga oceana... diptihu u nekoj gotičkoj crkvici... nedjeljama u Lovranu... Radije ću ti pričati o Blaževićevom dolu prema Vrbovoj... Sremskim Kamenicama preko Dunava... Vidiš... Tamo stoje Sremske Kamenice... Tamo stoji moj dragi kamen što ga nosim u njedrima 31 godinu života: plavom bojom osunčani Dunav... Divovski ocean... koji dvanaest godina prelijevam u jednome svome pokrpanome džepu...

Karta za povratak kući...

Zameteni dani kao rukopisi izgubljenih evanđelja... Kad se sjetim, koliko sam drumova prešao... u koliko nepoznatih kuća ušao, na kolika vrata pokucao... hvata me jeza (od Novog Sada do Zagreba)...

... U paorskim očima sjaje avenije velikih gradova... žive bezimena zidarska lica što u komadu novina čuvaju zlatne polovice kruha... Eli[3]... Oprosti... Umoran sam... umoran. Da mi je izmučeno tijelo negdje poviti. Spustiti. Preobraziti u tihi plamen svijeće...

Eli... otpiši mi zajam... Molim te...! Daj da još jednom otiđem za prvi svibnja na ekskurziju na Palićko jezero kraj Subotice... daj da već jednom prestane moje prezime visjeti na vratima burze nezaposlenih. Evo, istog časa vratit ću besplatni pokaz, socijalnu pomoć, prijateljima sve dugove... sve... u istom času... samo da krenem onim glomaznim smb – e vagonom preko Beograda za Novi sad... Drugi, treći razred... Poštanskim vagonom... Nije bitno... samo da krenem...

Da ko u strahu, prođem dunavskim parkom, makar i brzim koracima, Zmaj Jovinom ulicom iz neke druge zemlje, iz nekih drugih kredom osjenčanih dana. Al' znam. Znam. Koliko je samo novosadskih sinova ostarjelo na željezničkim kolodvorima, čekajući da im netko drugi dadne kartu za povratak kući... Koliko...

... plač novosadskih majki...

Raznesen u vremenu, patnji... skitam se. Zakoračio bih u svjetlost... al' ne ide. Koraci se tako lako ne prave kad je riječ o svjetlosti... Napustio bih put, prestao bih tragati...

3 aram./hebr. Eli (Elohim)

Rasuto vrijeme potrošeno u pljuskovima praznih lutanja... Od vijeka sam čovjek s ulice. Na njoj se šećem. Stojim. Smrzavam... U predvečerjima kada se mladi griju, ja se nemam čime ni pokriti. Koliko god protegnuo svoje prste. Uzalud je. Čemu se inatiti... Bijeda života zasjenjuje i najljepše freske u starim bazilikama...

Odsjaj olovke na zidu... Na komadu izgužvanog papira nižem retke blijedih slova: Ne plačite, mile novosadske majke... ne plačite, moje drage novosadske Antigone! Ne tražite brata među crnim kronikama dnevnih novina... Paorski sinovi izmiču vremenu ko rogobusni češki tramvaji u proljetnim folklorima urešenih svibanjskih predvečerja...

paor...

Umorni mjeseci... sada živim u ulici Treće cvjetno naselje 3... jednome (namjerno) sklonjenom pred ljudskim pogledom pariškome ateljeu... U sjenama predanoj francuskoj vili, obrasloj bršljanom... zasađenim mladim ružama... mirisnim kineskim jorgovanom... Ostakljeni noćni pogledi igraju se sjenki uz staru suputnicu gitaru, Salvellijeve skrivene slike... sobne lampe stražare na zjenicama golih paorskih očiju. Ko da su čitavu noć probdjele da se probudim, da me iz nekoga dijela sobe nenadano zaskoče, shrvaju, slomljenog bace na pod... svežu ruke. Razmrve par zavičajnih snova satkanih od prozirne čipke... malu epizodu dok sam njeno lice ljubio... Ne... samo to ne... prozirne snove od čipke, njeno blago lice...

Zagrepčanko, paorski sam sin... radničko dijete...

Poput leptira plavca... letim SAM... Izgubih se negdje usput, godinama seleći kao neki sumnjiv džeparoš; kao ptica selica s jedne obale na drugu, iz grada u grad. Nije bilo važno... Iza nas su ostajali samo nizovi betonskih zgrada, igrališta za djecu... virmani neisplaćenih plaća. Rijetko sam na policama imao skuplju kolonjsku vodu. Počesto je to bila samo ona smeđa bočica Ralona: jeftina, oštra, britka... kao i moje ižareno srce jednog krnjeg novosadskoga neba...

... I danas sam bez onoga (prokletoga) pocinčanog sandučića. Odavno mi ne dolaze dragi prijatelji, mirisna pisma, božićne čestitke... one staklene čaše mjesecima zjape prazne, ko da iz njih nikada nije iskapljena ni jedna kap grimizna vina... Zaboravio sam kako izgledaju poštari u plavim odijelima. Kakav je popodnevni sjaj nedjeljnih obiteljskih slavlja...

Ne budi noćas sitničava...

Zagrepčanko... Ne budi noćas sitničava, ne gledaj mi ranjave ruke. Barem hini (znaš... onako ispod oka) da ne gledaš ispucale dlanove od vre-

loga sunca ljeti, hladnih kiša s nebrojeno puta odigranih jesenskih drama. Od jučerašnjega dana stopala mi trnu... prsti, u njima večeras ne mogu držati ni tek svježom bojom omaljani kolaž-papir – što ga nedavno dobih od jednoga gologa čovjeka...

Prije dvanaest godina, pobjegao sam iz svoga grada, uske ulice u kojoj sam odrastao, prve rane dječačke poljupce krao... Eli... Rastačem se kao led u rukama nekoga nepoznatoga čovjeka. Molim te... Posudi mi krila zorina... goluba pismonošu... da joj tiho pridem ko miris mahagonije u maglom ispranoj rosi... Molim te...

Priznanja...

Danima crtam na tankom rižinom papiru! Imam u pretincu dobro očuvanoga renesansnoga pisaćega stola par – cigaretom York progorenih – fotokopija od mature, na njima nižem svoje likove ko iz neke čarolijom na zapuštenome tavanu pronađene rijetke knjige...

O ratu ne mogu ništa reći... Ne ratujem ni danas! I sada su mi suludi povici: Juriš!, bajuneta na pušci, novih vojničkih čizama iz armijskih vojarni... Ko što mi nisu trebale '98... ne trebaju mi ni danas...

Priznanja... priznajem. Priznajem (da me čuju otac i majka, sestre, sada već utihnuli isusovac (ispovjednik pater Tadej), da mi je se dodijalo skitati po podrumima, iščekivati ispod (otmjene šansonijerske kape iz Arsenovih ranih šezdesetih) neke zlatne kristale sa zamagljenih smogom uličnih svjetiljki Zagreba...

Ja... Ja... Ja bih htio svoje svijećnjake triju sestara, majke Novosađanke i oca Slavonca, zapaliti za sljedeći Uskrs, u onoj tijesnoj Zmaj Jovinoj ulici, i prošetati se onako (ko fakin u điru) nakon dugih dvanaest godina dunavskim parkom:

(razumijemo se polako, ovaj put koracima na kojima mi više ne će ponestati sjećanja... modre svjetlosti paorskih očiju... Ne više... Ne, nikada više!).

P. S.

Dok se Vaše oči probijaju kroz ovih par redaka moga paorskoga života... ja već šetam svojim novosadskim perivojima...

posvećujem...

... dragome prijatelju Novosađaninu iz susjednoga pariškog ateljea!

Ivan Golub

PRVINE (II) (1971.)

U davno mislim objaviti i pjesničke prvine. I to u časopisu "Marulić", gdje sam najprije i objelodanio poneki prvi plod. Sveto pismo govori o prvinama. Prvine uroda, priroda i poroda treba Bogu darovati. Prvine nisu uvijek najbolje, najzrelije. Zašto ih Bog ipak želi za dar? Slutim: zato što su one darovatelju najdraže. Bog voli da mu se dade ono što je čovjeku najmilije. Prvine.

Osjećam da trebam pjesničke prvine donijeti Njemu od kojega je svaki dobar dar, a i očima ljudi podastrijeti. Takve kakve su.

Sveto pismo govori o prvinama Duha. Govori danas na Duhove u poslanici sv. Pavao: "Znamo: sve stvorenje zajedno uzdiše... I mi koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo očekujući posinaštvo, otkupljenje svoga tijela. Ta u nadi smo spašeni." (Rim 8,22–24)

Moje pjesmovne prvine su takve. Dah, uzdah, Duh i nadahnuće idu skupa.

U Zagrebu, 12. lipnja 2011. Duhovi.

Anti-Petrus

Tonem u valu
Guta me more.
Pogiboh.
Otiđi, Gospodine,
Volim biti sam.

Hvata se mrak
Strahovi kroz mrklinu gmaze
Otiđi, Gospodine, nastavi put
Ja volim biti sam

Moja je barka puna radosti
Jedra su puna nebesa
Mreže prepune živosti
Ne odlazi, Gospodine,
Ja ne mogu biti sam.

Košljun, 14. srpnja 1971.

Ti i ja

Bilo je dana
Kad bio si mi (u pustinji) mana

Bilo je noći
Kad Tvoje (na putu) sjale su mi oči.

Danas kao da Te sretoh
na rubu mojih staza
I ne bijaše mi drago
Noćas kao da vidjeh
Skut Tvojih halja
I okrenuh glavu

Rub Tvoga skuta
Na rubu moga puta
Ranio me.

Košljun, 14. srpnja 1971.

Kuda ćeš, o Sunce

Kuda ćeš, o Sunce
Budilo si nas jutros
i otrlo suzu noći
s lista (grbave) crnike
S vlati (umorne) trave
iz čaške (modroga) cvijeta

Kuda ćeš, Sunce
Grijalo si – nas
i ovo valno more
i puteljke pozemljara
i naše bole

Otišlo je (zašlo) Sunce
Proplakao je list crnike
i vlat trave
orosilo se oko cvijeta
(Snuždilo se more
Smrknule se staze)

Sunce

Košljun, 17. srpnja 1971.

***

Smisao

Nek usahnu brijezi
Nek se slede snijezi
Nek preplanu mora
Umro je Smisao
(ili: Zatrli smo Smisao
ili: Ubili smo Smisao)

Košljun, 19. srpnja 1971.

Tragam

Trgam grane
– i dane

Tragam
za sobom

Košljun, 19. srpnja 1971.

Prijetnja

Prijeti mi Nebo
blagoslovom
Jao!

Košljun, 19. srpnja 1971.

Moj pas

Moj pas
pjeva
Prolaznici

Košljun, 19. srpnja 1971.

Muk

Muk gora
vječnost
Muk mora
hitrost
Muk stabla
milost
Muk zora
mladost
Muk muke
plodnost

Košljun, 19. srpnja 1971.

***

I kad su ga svi koji ga poznavahu otprije
vidjeli gdje prorokuje s prorocima,
počeše govoriti jedan drugomu:
"Što se to dogodilo sa sinom Kiševim
Zar je Šaul među prorocima?"
(1 Sam 10,11)

Zar je Šaul među prorocima?

Iznenadio si me
Ja nisam kanio pjevat
Izvukao si me
iz šutnje, iz mene

Stavio si riječ svoju u moja usta
I ne mogu ne govorit je
Dižeš me sa mog ležaja
(Stavljaš mi u ruke pero)
I moj je jezik kao pero pisara što brzo piše
Kad Ti se ugibam Ti me nalaziš
Zavjeravam se da ću šutjeti Ti me uznemiruješ
Tražio sam izgubljene magarice
A našao – Tvoje Lice
Oni koji ne znaju govore jedan drugome
Što se to dogodilo sa sinom Kiševim?
Zar je Šaul među prorocima?

Ti si moja lutnja i riječ
Moja citara i zora
Ti si struna moja i zov
Cimbale moje Ti si i jeka
Ti harfa moja i pjesma.

Košljun, 20. srpnja 1971.

Gospodin je

Kada dođe jutro, stajao je Isus na obali. A učenici nisu znali da je Isus. Nato učenik kojega je Isus osobito ljubio reče Petru: "Gospodin je" (Iv 21,4.7)

Planula zora
Proplamsali dan
Gospodin je

Prošao neznanac
Naišli ubogar
Gospodin je

Zaplakano dijete
Otvrdnuli žulj
Gospodin je

Zamišljena staza
Razrovani put
Gospodin je

Zastakleno oko
Ukočena ruka
Gospodin je

Zgrčeni upitnik
(Jeza čekanja
Stravična nada)
Gospodin je.

Košljun, 20. srpnja 1971.

Pjesnik

S.

Išla su trojica žurno
Najmanji u bijelom odijelu najžurnije

Sišla su niz visoke kamene stepenice trojica
Onaj u bijelom odijelu treći je sišao.

Kamene stube silaze i dalje dolje
Gdje su tri čovjeka,
jedan u bijelom odijelu

Košljun, 20. srpnja 1971.

Faze je – Prolazak Gospodnji

Zajecale (su) breze
Prosuzile omorike
Zastenjali hrasti
Ustreptali jablanovi
Zastali (su) čempresovi
Uzdrhtale topole
Tko to prolazi

Košljun, 21. srpnja 1971.

Poplava

Nabujale riječi
Razliveni besmisli
(ili: Razlio se besmisao)
Nahrupile praznine
Prelila se buka

Poplava, poplava.

Košljun, 21. srpnja 1971.

Stih

Prošao je tih
Taknuo me na ležaju

Otvorih sneno oko
"A – … stih"

I ne ustadoh da ga primim
Oči su mi bile oteščale

I jutros plačem tih
jer odbio sam više nego stih

Ne primih Živog, Neznanog Prijatelja
Oči su mi bile oteščale.

Košljun, 21. srpnja 1971.

Daj mi ruku

Daj mi ruku da idemo skupa
Da nam bude lakše
Da nam bude teže

Daj mi ruku
Da prođemo staze
Da taknemo zvijezde

Daj mi ruku
Da budemo većma čovjek

(Da tražimo Boga strpljivoga)

Košljun, 21. srpnja 1971.

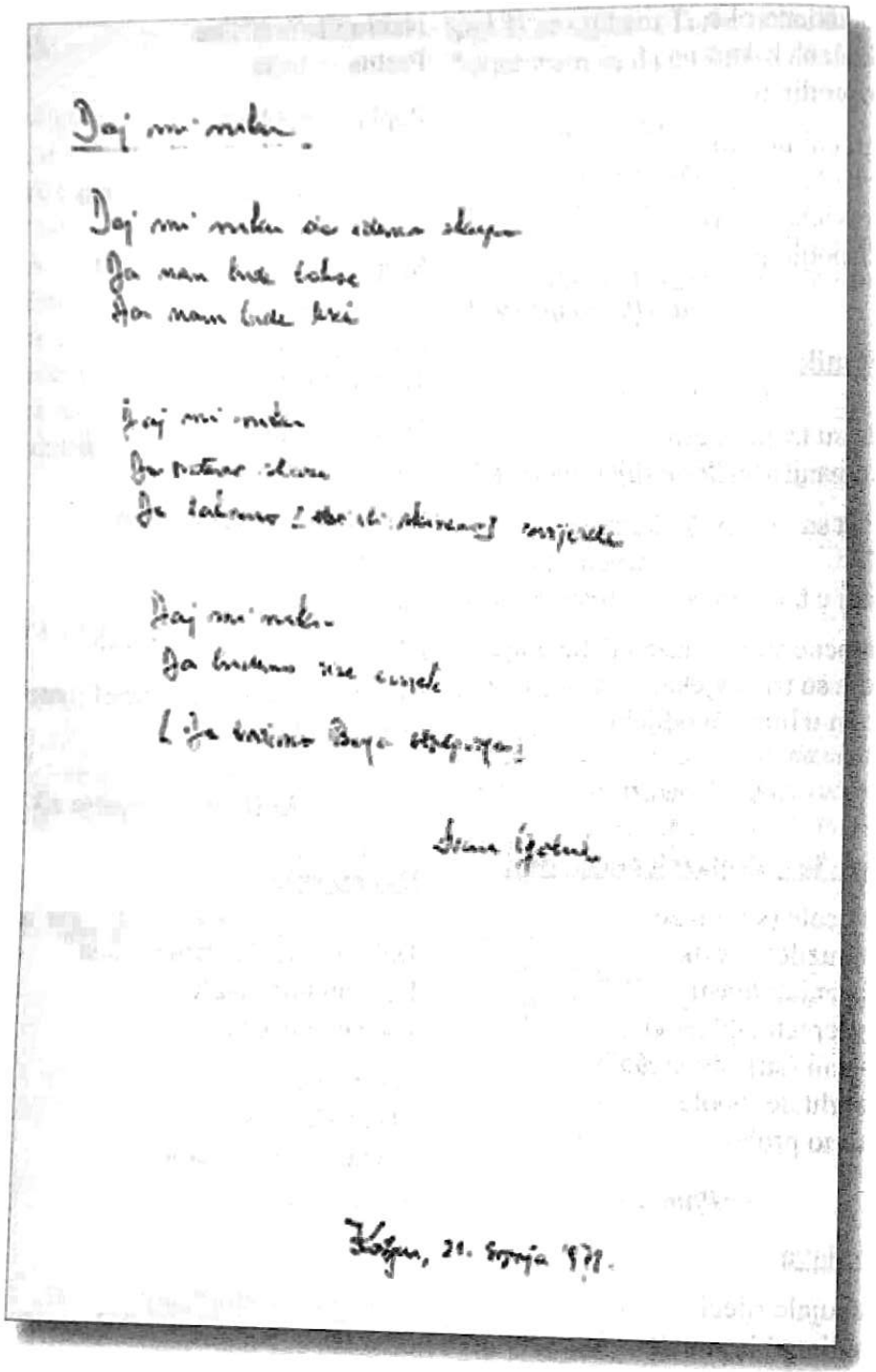

Tko je porušio mostove

Obala prijeti obali
Rijeka vremena razdire svjetove
Otječe nepremošćena
Tko je porušio mostove?

Košljun, 21. srpnja 1971.

Bunim se

Bunim se
I bojim se svoje pobune

Bože

Košljun, 21. srpnja 1971.

Pokojna mati

Staze našeg dvorišta pitaju:
Gdje je onaj tihi korak

Slamnata stara streha me pita:
Gdje je ona
Zar ne treba više hlada njen umor
i skloništa posao za kišnih dana.
I voda bunara zjenici nalik pita:
Zašto ne vidim više njenog
nadvitog lika?

Tri jablana stara kraj vrtnoga puta
Traže u daljini kada će ih pozdraviti
ona
vraćajući se iz daleka.

Ostavite nadu jablanovi; ona je otišla,
kažu, da se više ne vrati.

Hladna vodo našega bunara
Hladna zemlja zasula je njeno lice.

Blagohotna sjenovita naša streho
Nju ogrijeva, kažu, Sunce vječno,
Nju ogrijeva, nju i rashlađuje

Strpite se, staze, njen će korak opet doći
Kada dođe, kažu, nova zemlja i
nova nebesa.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Ima suza

Ima suza
Koje se ne suše
Ima suza
Prijatelji moji

Košljun, 22. srpnja 1971.

Žena u crnom

Žena u crnom – to je moja mati
Otkad je znam, pamtim je u crnom
Crna njezina halja nadvila se nad
moje dane
Djetinje, nemirne, čarne
Žena u crnom to je moja mati.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Potjera

Hajdemo
Preko gora

Preko mora
Preko groba
Preko Boga

Za kim?

Košljun, 22. srpnja 1971.

Ja se ne ufam (1. inačica)

Ja se ne ufam
Svoju ruku staviti u Tvoju
Svoje oči uroniti u Tvoje
Svoje korake staviti u Tvoje
Ja se ne ufam.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Ja se ne ufam (2. inačica)

Ja se ne ufam svoju ruku staviti u
Tvoje dlanove
Svoje oči potopiti u Tvojim
zjenicama
Svoje korake staviti u Tvoje stope
Ja se ne ufam

Košljun, 22. srpnja 1971.

Tko ste vi

Tješitelj, Crkva, Isus
Tko ste vi?
Suputnici djetinjih uspomena
Upitnici muževnih zrenja
Nedogledi ljudskih znanja
Nedohvati propinjanja.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Zemlja

Zašto proklinjete zemlju
Ona nas je dala
Ona će nas primit

Zašto tražite
da se otrgnete od zemlje
Kad je ona život

Živite sa zemljom
I naći ćete nebo.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Sumnja

Ujela me sumnja.
Čekam
Što će se dogoditi

Košljun, 22. srpnja 1971.

"Molitva"

Pokradene riječi
Patvorene osjećaje
Ishitrene psalme (ili: pjesme)
Podvalismo Bogu.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Istina

Istina će vas osloboditi (Iv 8,32)

Ja ne znam što će sa mnom biti
danas, sutra

Ja nemam čak ni želja da bude ovo,
ono

Nema tog časa kojem bih rekao
"Ustavi se"
Ni te vrijednosti koju bih zaklinjao
"Ne ostavi me"

Ja jedno samo tražim i ovo dvoje
molim
Ne bio nikada laž, bio samo istina.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Siđi s križa

Siđi s križa
Ali, što je križ, (a) što (je) zemlja,
što drvo, što mnoštvo_

Ja ne znam da li sam na križu
ili pod križem.

Ja ne znam da li trebam sići s križa
ili (tek) na nj uzići

Ja ne znam – gdje sam
Bože moj, Bože moj, zašto si me
ostavio.

Košljun, 22. srpnja 1971.

Posebni su to ljudi

Posebni su to ljudi

Njima se upućuju posebne riječi
Posebna mjesta im se daju

Oni se zasebno hrane i posebno
borave
Drže začelja na gozbama
Oni se nazivlju nasljednicima ribara
s Genezareta
I poslanicima Nazarećanina –
pučanina
I vole da ih drugi tako zovu

Posebni su to ljudi.

Košljun, 23. srpnja 1971.

Tko je to

Olinjala misao
Operušana želja
Ofurena nada
Olupljena tajna
Otpjevana pjesma
(ili: Neotpjevana pjesma)

(To sam ja).

Košljun, 24. srpnja 1971.

Ima očiju

Ima očiju
koje se ne gase

Ima suza
koje se ne suše

Ima dana
koji ne prolaze.

Košljun, 24. srpnja 1971.

Rana

Okom sam pogodio prolaznika
Rana se otvorila
u meni

Košljun, 27. srpnja 1971.

Ja sam p'jan

Pijan sam
od očiju modrih i tamnih
od tjelesa plavih i zagaslih
od koraka hitrih i lakih

Košljun, 27. srpnja 1971.

Zašto?

Jedan čovjek
Jednog sumornog dana
S jednim hrapavim križem
Uspeo se na jedini lubanji naličan brijeg
I tu je umro.

(Zašto?)

Košljun, 29. srpnja 1971.

Velika Meša

Majkica z nagubanem licom
Z molitvenom knigom v belem rupčecu
nekam se žure. I knigu čvrstvo v ruki drže.
Mladi gospon v šekreštiji molitve pobiraju
Čoveki i žene na molitve daju
Za saku molitvu dinar.
"Za sreću pri gospodarstvu
Za pokojne Luku i Janu
Za betežnu Cifru"
Majkica z rupčeca beloga
vu vugel svezanoga dinara vade
(Za saku molitvu dinar)

Svećeniki s prodekalnice vele
"Čuvajte se tatova
Nemojte u svetištu paliti svijeće
radije darujte u novcu
Čuvajte se tatova."

Nekaj se giba od dna stare cirkve
Žuti dinar ide na oltar
Saga ga ruka prime i kušne
I drugoj ruki ga pruži
Na oltar ide žuljavi, bogečki
Stoput zasluženi, stoput obrnjeni,
stoput kušnjeni dinar

Sveće gore, gore
Suzne joči v Mariju glede
Nekaj joj vele

Mališ na Marijinoj ruki
spustil je suzu
podigel glavu i šepnol majki:
"Žao mi je naroda"

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

***

Kukuruzi doađaju

Kukuruzi doađaju
Dnevi otađaju

Jablani glede
Kam oblaki lete.

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

Cigani

Janena Ciganka
bagoša zvače

Marena golomparka
sreču gače
V šatri na Peske cigani spe
V Kalnovcu ciganke kruva prose.

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

V nedelu popolne

Dekla čez oblok gledi
Dečko na biciklu pod oblokom sedi
I deklicu gledi, gledi.

Zdele su oprale
Skupa je odzvonelo
Žene v narozanema suknaj se žure
Da ne zakesne.

Pozvanja.
Gospon su z šekreštije ko veter
zleteli pred oltar
Sveče čmiže.
Orgule na okorušu pospano pišče
Žene s potrtema glase čez drem
"Svet, svet i presvet" zvone.
Gospon brže, brže sakramenta kade
ko da se s kadilicom (v oltar) zgađaju.

"Hiža od zlata" – pospano gospon vele
"Moli za nas" – pospano žene vele
"Turen s kosti elefantove"
"Moli za nas"

Svi popevaju i sema se dremle
I saki čuje svojega glasa ko da je tuđi
I tuđega ko da je njegov

Gospon kade, zvoni zvone, orgule pišče
Žene se ne žure, pred cirkvom stoje

Čoveki pred ižam na klupaj sede
Japica (Mikin) čez mrenju na joku vu svet glede

Dekla čez oblok gledi
Dečko pred oblokom na biciklu sedi
I deklicu gledi, gledi

Deca po putu beže
Čas pred oblokom dekle
Čas kod japičine klupe stoje
pak nazaj beže.

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

Tko je ubio Boga?

Potonule radosti
Razmrskane tajne

(Zaplakane oči)
Osušene suze
Ustreptale vjeđe
Žedan kamen na bunaru
Zaleđene žile
Zakrečene žile
Napukli svjetovi
Nabrekli besmisli
Otopljeni umori
Okopnjeli sustavi
Izgrizeni ljudi

(Iskrvario je).

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

Tko ga je ubio?

Nitko
Svatko
Amen
Alelluja.

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

Vrati mi Boga

Gospodine – odgovori mu ona misleći
da je vrtlar – ako si ga ti odnio,
reci mi kamo si ga stavio, da
idem po nj (Iv 20,15)

Vrtlaru vrtoglavi
Vrati mi ga

Reci mi
u kojoj ga kriješ raki

Vrtlaru
Zemlje.

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

Misao

Mrijeste se
misli
u vodama
besmisla.

Zagreb, 15. kolovoza 1971.

Humoreska

Mačak na plaži
Jež na straži

Pas u kolu
Miš u moru.

Zagreb, 16. kolovoza 1971.

Slutnja

Ne ću Ti govoriti
Još ne znam da li Jesi

Ne ću Te na tabletu za umirenje
svoditi
pa kad bih i znao da Jesi

Ja slutim
Ti Jesi

Zagreb, 17. kolovoza 1971.

Zimska večer

Ruka
lampu
tijo nosi

Luka
lulu
svoju puši

Jana
vunu
ovčju prede

Lampa
ruku
tijo vodi

Zagreb, 17. kolovoza 1971.

Pozemljar

Veri se
Vrtoglavom stazom
Pozemljaru

Kreni
Korakom hitrim
K zvijezdama

Korak u zemlji
Ruka u zvijezdi
– čovjek.

Zagreb, 18. kolovoza 1971.

Tko je ostavio Istok

Tko je ostavio Istok
Sunce ga je ostavilo
Sunce.

Zagreb, 18. kolovoza 1971.

Vrijeme i vječnost

Rog
Litice gorske
doziva

Litice
Rog vječnosti
Zovu

Zagreb, 18. kolovoza 1971.

San

Roj
ranjenih misli
Sniva.

Zagreb, 18. kolovoza 1971.

Radost

Rad
Radost
Rodi.

Zagreb, 18. kolovoza 1971.

Jeka

Jeka
    Daleka
Slutnju
Mrtvu
    Donosi.

Zagreb, 18. kolovoza 1971.

Jeza

Igličasta
Jeza
Bodljika
ježa.

Zagreb, 18. kolovoza 1971.

Zamrzlo se nebo

Zamrzlo se nebo
Zamrzlo se nebo
O, zamrzlo se nebo

Zagreb, 20. kolovoza 1971.

Rađanje

U staklima
moga grada
rodilo se Sunce.

Blizu Novog Mesta,
24. kolovoza 1971.

Dan

U krošnji
omorike
rodio se dan

Blizu Novog Mesta,
24. kolovoza 1971.

Magla

Posrknula je
magla
Sunce

Blizu Lesce, 24. kolovoza 1971.

Molitva

Jelke
Uzdignute ruke
Kome?

Tschau (Austrija), 24. kolovoza 1971.

Tišina

Mrtvu jelu oplakuju gorske vode, i
nariču
(ili: oplakuju i nariču). Zakriještala
je ptica, jedna,
dvije. Mahovina vabi (ili: mami)
moj korak,
zelena, mekana, (svježa). Crna
krava s rascvjetanom
bijelom ružom na čelu podiže s trave
glavu i šutnjom me pita: "Putniče,
kuda?"
Iza vijugave staze izbile su tihe jele,
golih nogu,
nogu obučenih u Sunce, zakićene
češerima;
"Reci, nismo li lijepe. Čekamo
stoljeće tebe."
Prostriješe nježan, igličast sag:
"Zaplešimo, jele,
kolo zavodimo, jelke." Prosuzile su
jele. Iz šutnje
je izletjela ptica. Zazujao je kukac,
kraj uha.
Odjeknuo smijeh djeteta, u daljini.
Probudila se
tišina.

Šuma od Nussdorfa prema
Dachsteinblicku, 29. VIII. 1971.

Život

Drhtavi
Ozebli
Prijeteći
Moleći
Blagi
Nepostojani
Zagonetni
Val
Ja.
(Moj život
Tvoj je dar).

Nussdorf, 30. kolovoza 1971.

Ja ne vjerujem u boga

Ja ne vjerujem u boga
tlačitelja
progonitelja
mrzitelja

Ja ne vjerujem u boga
tvrdicu
osvetnika

Ja ne vjerujem u boga
hirovitoga
bezobzirnoga (sitničavog)

Ja ne vjerujem u boga
bezbrižnoga
sebičnoga

Ja ne vjerujem u boga
dalekoga.

Nussdorf am Attersee,
30. kolovoza 1971.

Jele (1. inačica)

Svijeća
Jela
Plamen
Krošnja

Svijećnjak
Gora
Šuma
Hram

Bogu
Plam
Tebi plamte
Krošnje tihe

Tebi gore
Gore bujne
Tebi plaču
Suzne jele

Nussdorf am Attersee,
31. kolovoza 1971.

Jele (2. inačica)

Jela
Svijeća
Krošnja
Plamen
Gora
Svijećnjak
Hram
Bogu
Plam

Tebi plamte
Krošnje tihe
Tebi gore
Gore bujne
Tebi plaču
suzne jele.

Nussdorf am Attersee,
31. kolovoza 1971.

Šuma

Ja vas grlim
stabla davna
Pozdravljam vas
krošnje bujne
Milujem vas
trave šumske
Pjevam s vama
vode gorske
Stopala mi
ljube staze
drevne, rosne.

Nussdorf am Attersee,
31. kolovoza 1971.

Nas dvojica

Ja malo o Tebi znam
Ti o meni puno znaš
Sve znaš

Izdjelao si put Zemlji
Probio staze po Zemlji
Napravi put k meni
Probij staze k sebi
Reci mi tko si
Kaži mi tko sam
Amen.

Nussdorf am Attersee,
31. kolovoza 1971.

Lijet

Sanjala je zlatna pčela
Dalek, modar cvijet

Pozvala je dvije pčele
Na daleki lijet

Jezero je modro
ko traženi cvijet
spustila se krila
Klonuo je lijet
– zauvijek.

Nussdorf am Attersee,
31. kolovoza 1971.

Gorući grm

Tražim Te
Posvud
Gdje si
Bože

Zavirio sam u cvijet
Nisi tamo
U zvijezde sam zarinuo ruku
Tu nema Te
U moru sam potopio oči
Ne vidjeh Te
Stavio sam uho na gore, vode, riječi
Nisi se javio.
Bože, gdje si?

Zašto si se skrio?
Kamo si se skrio?

"U neotpjevanoj pjesmi
U nedorečenoj riječi
U nedogledanoj zbilji
U neumolnoj sumnji
U grmu Ja jesam"

U šikaru, u grm si se skrio
Zašto si se u grm skrio

"Da bih ti se tu javio
Sumnja ne dogorijeva
Pjesma se ne dopjeva
Grm ne sagorijeva"

"Izuj obuću svoju
Ovo je tlo sveto
Ja Jesam"

Ti Jesi
U grmu sumnja
U plamenu pjesme
Ti Jesi

Sumnja je sveto tlo
Poiesis je gorući grm.

Nussdorf am Attersee,
31. kolovoza 1971.

Roditeljima

Oče,
Tvoje su ugasle oči
I moje se gase

Htio bih Tvoje oči još jednom vidjet
I reći Ti bez riječi, okom mojim,
oče,
Priču o jednom životu
Što od Tebe je teko.
Imam ti nešto reći
O onom savjetu, što si mi ga dao
Kad smrtni mrak je na pogled tvoj
pao
I o onom predvečerju
Kad smo se u klimavim kolima
Vijugavim putem
Na staroj Šargi vraćali (vozili) kući.

Majko,
Tvoj umuknuo je glas
I moj biva sve tiši

Htio bih da Tvoju još jednom čujem
riječ
I da Ti pričam, i da Te pitam
O sklopljenim rukama,
O brezovoj šibi za drevnim tramom
I o onom nedjeljnom danu
Kad sam bacio molitvenu knjižicu
bijelo uvezanu
Za postelju
I o mojem zvanju
(I o čitavog života mi zdanju).

U mog života zdanju
Drhti još danas brezova šiba
I treptaju sklopljene ruke
I drndaju se klimava kola
I svijetle Tvoje oči
I čuje Tvoj se glas.

Nussdorf, 1. rujna 1971.

***

Daj mjesta u svom nebu

Potom opazih novo nebo i novu zemlju
(Otk 21,1)

Daj mjesta u svom nebu
Rascvjetaloj šljivi našeg dvorišta
I zapjevalom (raspjevalom) pijetlu
našeg buništa
I staroj, smolavoj (suzavoj)
žućkastoj mački
koja nam je u sumraku uz majčinu
preslicu
mrmorne niti prela
I našem hitrom psu
Što slijep se sada sjenika drži
a čuvao nam je kuću svu.

Daj mjesta u svom nebu
Grbavom štapu
o koji je upirao svoj umor
moj otac i djed
i kožnatoj izlizanoj torbi
što visjela je na zidu
dok vijao je snijeg
i snivala proljetni brijeg

Daj mjesta u svom nebu
Lampašu drvenom starom
opijenom od prolitog ulja
i opaljenom od plamena na vjetru
suputniku (prijatelju) naših noći
u očevoj ruci na dvorištu
kad se konji poje
kad se hambar zaključava
U majčinoj ruci nad kolijevkom
Na zidnom klinu na ognjištu
i na rubu stola kod večere
Daj kutak mu tamo
gdje vječno je svjetlo
gdje Abrahamov prostrt je stol.

Daj mjesta u svom nebu
i mokroj grani
i rahloj grudi
i hitroj stazi

Daj mjesta u svom nebu
– našoj zemlji.

Nussdorf am Attersee, 1. rujna 1971.

Putnik

Torba puna mraka
Oko gnijezdo zvijezda
Staza bez izlaza.

Nussdorf am Attersee, 3. rujna 1971.

Noć

Pljušti
srebrno lišće
mjesečine
po tamnoj pučini.

Nussdorf am Attersee, 4. rujna 1971.

Drhtaj

Napukla (je) sigurnost
Popustila (je) snaga
Zamutila se jasnoća
Uzdrhtao sam.

Nussdorf am Attersee, 4. rujna 1971.

Jeka

Jednog vijeka
Jednog svijeta
Jednog cvijeta
i čovjeka
Jeka.

Nussdorf am Attersee, 4. rujna 1971.

Na putu

Moje misli
Moje zvijezde

Moje čežnje
Moje staze

Noge moje
bose i ranjene

Zvijezde
svejednako udaljene.

Nussdorf am Attersee, 4. rujna 1971.

Glasnik

Otarite prah sa svojih nogu
(Mt 10,14)

Na pragu doma stao je glasnik
Mir
Poruku nosim
Vama poruku

Smisao se rodio
Nastanio se kod nas
Ubili smo ga.
Živ je.
Vas zove
Na suživot.

Vrata su se zatvorila
S glasnikovih nogu
Pao je prah
Na kućni prag

Nussdorf am Attersee, 4. rujna 1971.

Nazarećanin

Jeste li ga vidjeli (ili:
Jeste li vidjeli Nazarećanina)
Je li tuda prošao

Nikog nismo vidjeli
Nitko nije prošao
Tek prosjak sa štapom
Muškarac sa žuljem
Žena s dječakom
Nikog nismo vidjeli
Nitko nije prošao

Svaki štap u Njegovoj je ruci
Svaki žulj na Njegovu je dlanu
Svako dijete Njegov je zov

Prošao je – On.

Nussdorf am Attersee,
4. rujna 1971.

***

Psalam

Moj puk
pjeva psalme
davne

Plače
nade
zakopane

Moj puk
plače psalme
pjeva nade.

Nussdorf am Attersee, 4. rujna 1971.

Bog Izraelov

Bio jedan Bog
koji je ljubio svoj narod
njegov znoj
njegov žulj
njegov vonj

Bio jedan Bog
koji je volio svoj narod
njegovu šiju – makar tvrdu
njegovo srce – makar nepokorno
njegovu ćud – makar pustopašnu

Bio jedan Bog
spor na srdžbu
hitar na praštanje
koji je volio svoj narod.

Nussdorf am Attersee,
4. rujna 1971.

Trn

Propjevao je trn
O ptici na grani
O prolazniku u šikari
O zadanoj rani
O primljenoj rani
O dobačenoj kletvi
O tome kako je teško
biti trn.

Nussdorf am Attersee, 5. rujna 1971.

Jeremija

Mladiću iz Anatota
Šutljivi
Proroče iz Jeruzalema
reci mi
Što prorok je
Što proročki sin

Prorok je suza na oku puka
Čvrst pred pukom
drhtava sumnja pred sobom
Prorok je patnja tuđa i svoja
Prorok je pjesma vječno pjevana
blagoslov i kletva na jeziku
suputnika
Prorok je Božja riječ na usnama
smrtnika
tajna sebi i drugima.

Proročki sin je
Zov u sumraku
Krik pred hramom
Sumnja u mraku
Kliktaj u drhtaju
Prijetnja u obilju
Očaj u očaju
Pjesma

Mladić iz Anatota.

Nussdorf am Attersee,
5. i 6. rujna 1971.

Raspeće

Uzeše njegove haljine... uzeše
i njegovu košulju (Iv 19,23)

Vandalin se diže iz grobnice
Ikonoklast prelazi bedem sedmog
stoljeća
Puritanac čisti i naš vijek

Vjera bez folklora
Sloboda bez omeđenja
Molitva bez sentimenta
Hram bez Boga
Život bez slaboća

I odijelo s njega skinuše
I pribiše ga – gola.

Nussdorf, 6. rujna 1971.

Nas dvojica

Izmorilo se moje oko
tražeći Tebe
Isušila mi se zjenica
U Tvom sam oku
Lotosov cvijet na modrom jezeru

Uzmi moje oko
U svoju zjenicu.

Nussdorf am Attersee, 6. rujna 1971.

Bregovi

Ne umire
tko voli
bregove.

Nussdorf am Attersee, 6. rujna 1971.

Mali čovjek

Kada dođe
On će doći –
Kad zapali prvu zvijezdu
– u sumraku –
Reci Mu:

"Mali čovjek je otišao
put zvijezda"

Nussdorf am Attersee, 6. rujna 1971.

Nebo

Daj mi nebo svoje
Al' i zemlje u njem kutić moje

Daj mi vječnu svjetlost
Al' i sjene malo

Daj mi pokoj vječni
Al' i nespokoja dar

A ovo mi ne daj
posebno Te molim
Da mi ovdje
Sve postade jasno.

Nussdorf am Attersee, 6. rujna 1971.

Kad čuješ

Kad čuješ
da je propjevao
moj pas
znaj
umro je
njegov gospodar.

Nussdorf am Attersee, 6. rujna 1971.

Polje

Na listu blistava kaplja
Na brazdi tvrda ruka seljaka
I modro oko njegova dječaka

Kronberg/Attersee, 9. rujna 1971.

Moj križ

Ja Tebi vjerujem
Vjeruj i Ti meni

Ti si visio tri sata na drvenom križu
Ja visim trideset godina
na križu koji sam ja.

Tebe je žuljalo tvrdo drvo
Mene žulja
Meko moje tijelo.

Tebe je ostavio Otac
Ja sam ostavio Oca.

Ti si umro
Ja umirem

Ustao si od mrtvih
Ja silazim među mrtve.

Moj križ
To sam ja.

Nussdorf am Attersee, 10. rujna 1971.

Život

Ne živi
svatko
tko umre.

Nussdorf am Attersee, 10. rujna 1971.

Osvit

Zazujale su zore
mračnih dana
na kamenu.

Nussdorf am Attersee,
10. rujna 1971.

***

Krik

Prazno je nebo
Prazna je zemlja

Tama
nada
prazna je.

Puna su nebesa i zemlja
Praznine
Jao
u visini
Tko to dolazi
U čije ime.

Nussdorf am Attersee,
10. rujna 1971.

Kletva

Pljuni
na Smisao
(i) umri.

Nussdorf am Attersee, 10. rujna 1971.

Putnik

I on je zaplakao
na domak
Zvijezda.

Nussdorf am Attersee,
10. rujna 1971.

***

Grešnik

Tinja nada
Na dnu hrama
Zaplakana.

Nussdorf am Attersee, 10. rujna 1971.

Žalosna vrba

Čovek s torbom i botom prešel je
preko brvi
Voda je otišla pod brvi
Nuz svinjenu najerenu brv
Stara, rasklasana vrba plače.

Nussdorf am Attersee, 10. rujna 1971.

Ja pjevam

Ja pjevam pjesmu
da tješim vas
Sebe i vas.

Nussdorf am Attersee, 10. rujna 1971.

Izdaja

More je izdalo
zemlju
i valovi
polja.
(Ja sam izdao
Boga)

Nussdorf – Wienerroith,
11. rujna 1971.

Magarac (1. inačica)

Naći ćete odmah tu privezanu magaricu
i njeno magarče. Odvežite je te mi ih
dovedite! Počne li vam tko što govoriti,
recite mu: Gospodin ih treba (Mt 21,2–3)

Magarče mali, tihi, šutljivi, strpljivi
Na kamenoj strmini (velikih očiju)
U vrevi košara, kletvi, ponuda
U mreži ruku, nogu i težnji
Magarče mali, tihi, šutljivi, strpljivi

Šutnja, strpljivost, tišina
Nisu vrijednosti dana

Dive se ljudi krvožednom lavu
Poju okrutnoj panteri
Za te ne mare, mali, tihi, šutljivi,
Što svakom si dobar.

Magarče moj mali, tihi, šutljivi, strpljivi,
Ljudi su ljudi, znaš i sam
Za Njega ne mare kog tvoja su ponijela leđa
Kad ono procvale su palme
i vunom se posuli puti

Nussdorf am Attersee, 11. rujna 1971.

Magarac (2. inačica)

Mgarče mali
Na rubu sela tihi, neznatni
Tko te mari
Tko tebe treba

Daleko jedno oko
na tebe vreba

Umorno Božje tijelo
Tebe treba

Onaj kom ništa ne treba
tebe treba.

Nussdorf am Attersee,
11. rujna 1971.

***

Pjesnik

Tko još plače s bregovima
Tko još jeca s potocima
Tko se brati sa stablima
Tko putuje s oblacima

Nussdorf am Attersee,
12. rujna 1971.

Moj dom

Veliki stakleni prozor moga stana
Zavidа bršljanom obraslom oknu
mog doma

Hladno svjetlo čezne
Za toplom uljanicom.

Nussdorf am Attersee,
12. rujna 1971.

Prolaznik

Bog prolazi
(Nitko ne mari)
Cvijet se ne povija
Koljeno se ne prigiba
Prolaznik je nezanimljiv.

Nussdorf am Attersee,
13. rujna 1971.

Bogovi

Bogovi
su napustili zemlju
Čovjek je postao
bog
(i rob).

Nussdorf am Attersee,
13. rujna 1971.

Bozi

Kad bi bog bio Bog
bolje bi bilo bogu
i nama.

Nussdorf am Attersee,
13. rujna 1971.

Stari stolac

Rascvao se
stari stolac
kraj uvelog cvijeta.

Zagreb, rujan 1971.

Sunce

Napuknuo oblak
Provirilo
Sunce

Autobus Bjelovar – Zagreb,
17. rujna 1971.

Plast

Očupan plast
plače
na dvorištu.

Autobus Bjelovar – Zagreb,
17. rujna 1971.

***

Mrak

Mrak
drijema
na rosnoj travi

Autobus Bjelovar – Zagreb,
17. rujna 1971.

Stablo

Golo stablo
golica
moje snove.

Autobus Bjelovar – Zagreb,
17. rujna 1971.

Putna vrata

Putna vrata
iščekuju
sjenu.

Autobus Bjelovar – Zagreb,
17. rujna 1971.

Suza

Kipi kap
u oku
kipi

Autobus Bjelovar – Zagreb,
17. rujna 1971.

***

Stablo

Iz groba
buja
stablo života.

Sunce ga
vodi
u visinu

Za ruke
brojne
Sunce ga vodi.

Zagreb, Mirogoj, 19. rujna 1971.

Sunce

Klonulo je
Sunce
Na jastuke bijele.

Zagreb, Medveščak, 19. rujna 1971.

Kažnjenik

Kaznili ga
Šutnjom
Zaboravi.

Zagreb, Medveščak, 19. rujna 1971.

Breze

Uzmakle su
bijele breze
pred nasrtljivim kestenima

Zagreb, Medveščak, 20. rujna 1971.

Magla

Sitničava magla
izgrizla je (ili: izjela je)
tornjeve moga grada.

Zagreb, 26. rujna 1971.

Muha

Usamljena muha
para
tišinu moga stana.

Zagreb, 26. rujna 1971.

Kaptol

Sveta Marija
Štefana Kralja doziva
Franjo iz Asiza
Javlja se iz bliza
I zvone zvona
Drevnog Kaptoloma.

Zagreb, 26. rujna 1971.

Buka

Ispod mog prozora
trče glasovi djece
trče do susjedova prozora

Iz mraka je izišla
stravična buka
nošena autom.

I pogušila glas djece
pod mojim prozorom
pod susjedovim prozorom (ili: oknom).

Zagreb, 26. rujna 1971.

Vrijesak

Vrišti
vrijesak
u vrevi stabala

Zagreb, 26. rujna 1971.

Zvijezda moga grada

Jedna zvijezda
nadzire
svjetla moga grada.

Zagreb, 26. rujna 1971.

Utrke

Utrke.
Mukli vjetar
tjera
tužni list.

Zagreb, 26. rujna 1971.

Potjera

Sreo sam vjetar.
Žurio se.
U žuto crveno ruho obučen list
odmicao je hitro ulicom.

Zagreb, 26. rujna 1971.

Koraci

Koraci su
zajecali
na mokroj travi.

Zagreb, 26. rujna 1971.

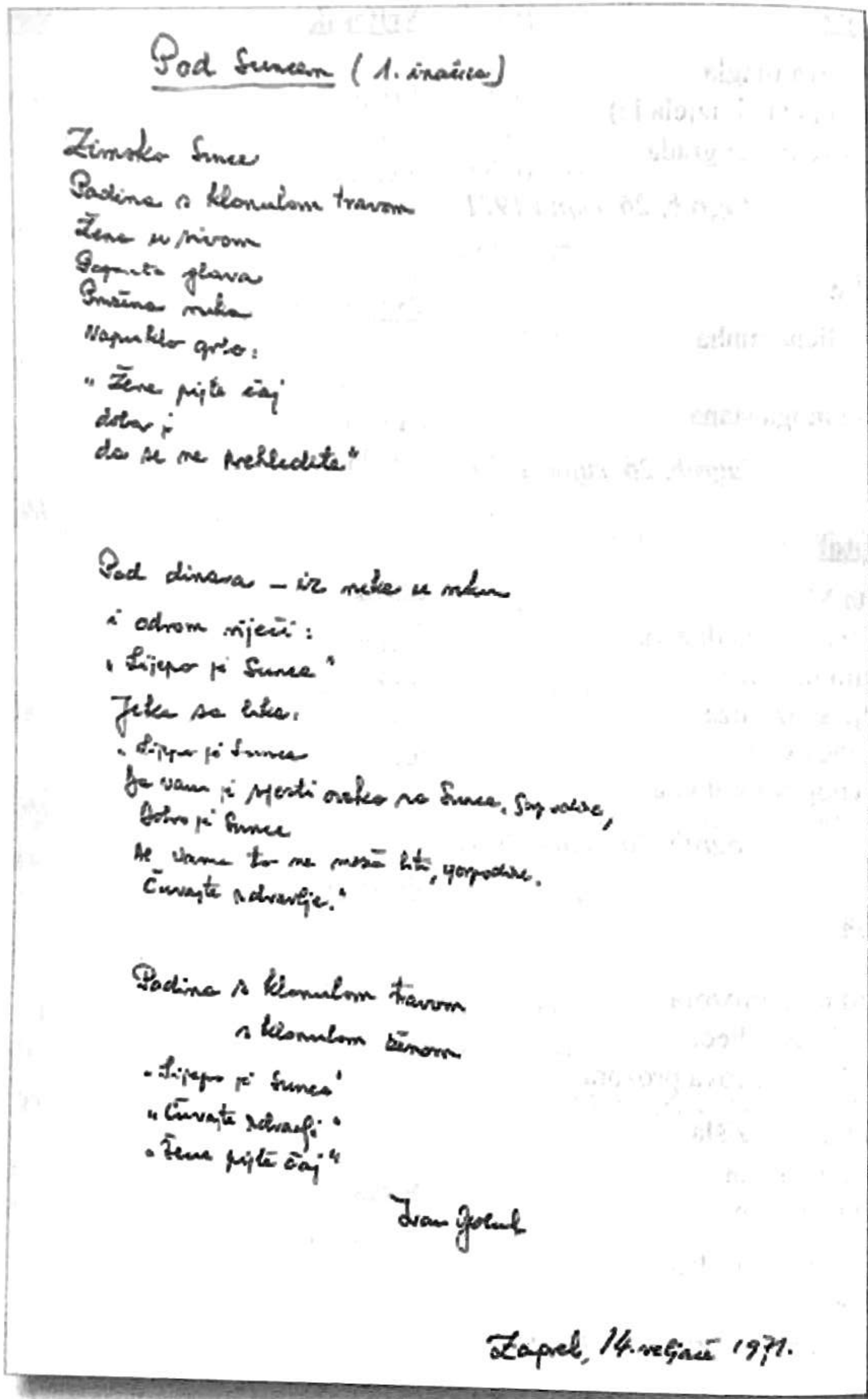

Pod Suncem (1. inačica)

Zimsko Sunce
Padina s klonulom travom
Žena u [illegible]
Pognuta glava
[illegible] ruka
Napuklo grlo:
„Žene pijte čaj
dobar je
da se ne prehladite."

Pod dinara – iz neke u [illegible]
i odrom riječi:
„Lijepo je Sunce"
Jeka sa lica.
„Lijepo je Sunce
Ja vam je [illegible] ovako na Sunce, gospodine,
Dobro je Sunce
Al vama to ne može biti, gospodine.
Čuvajte zdravlje."

Padina s klonulom travom
s klonulom ženom
„Lijepo je Sunce"
„Čuvajte zdravlje"
„Žene pijte čaj"

Ivan Golub

Zagreb, 14. veljače 1971.

Pustite me, doktore

Pustite me, doktore, pustite
Griskajte nokte sebi
i mrtvima
Pjevajte psalme mraku
i leševima
Mene pustite, doktore, pustite.

4. listopada 1971.

List

Tko je pobjegao preda mnom
u staro dvorište
List listopadski.

Zagreb, 5. listopada 1971.

Jesen

Plav dan
zlatna grana
duga sjena
hitar list
meka staza.

Zagreb, 5. listopada 1971.

Ulica

Oči pune ceste
stakla
i betona.

Zagreb, 8. listopada 1971.

***

Jesen u gori

Otisnuo se jedan kesten
iz bodljikave kolijevke na grani
Dočekao ga jedan list
žut, crven na stazi
I još jedan kesten pao.

Zagreb, Medvednica,
8. listopada 1971.

Tunel

Upija
uglasbljuje
korak prolaznika
Tunel.

Tunel iznad Gračana,
8. listopada 1971.

Mahovina

Mekan pokrivač
na ozeblu kamenu

Pleteno ruho
na golu deblu

Debeo sag
Pod nogom prolaznika

Otmjeno vezivo
Pred okom putnika.

Gračani – Puntijarka,
8. listopada 1971.

List

I
suh list
putuje

I
suh list
pjeva
grleći zemlju

Gračani – Puntijarka,
8. listopada 1971.

Sabirač granja

Plav ispran ogrtač
Pognuta leđa
Svežanj suhih grana
Lišćem posuta staza.

Gračani – Puntijarka,
8. listopada 1971.

Sabirač kestena

Oči
prosute po putu
odmiču

Šestine, 14. listopada 1971.

Nepoznanik

Odbljesak lica
Sjena u oku
Jecaj jednog bića.

Šestine, Sljeme,
14. listopada 1971.

Listopad

Listopad
plete boja sag
Marni listopad.

Šestine, Kraljičin zdenac,
14. listopada 1971.

Kiše

Kiše
su dotukle
boje.

Kraljičin zdenac,
14. listopada 1971.

Kesteni (1. inačica)

Tri kestena
vire iz ježovke
Mole
da ih uzmem sa sobom

Kraljičin zdenac,
14. listopada 1971.

Kesteni (2. inačica)

Tri kestena
na stazi
Uzmi nas sa sobom.

Kraljičin zdenac,
14. listopada 1971.

Stabla

Tijelo su obukla u srebro
Glavu pokrila zlatom
Jesenja stabla

Kraljičin zdenac – Sljeme,
14. listopada 1971.

Tri paprati

Tri paprati
oplakuju
slomljeno stablo

Kraljičin zdenac – Sljeme,
14. listopada 1971.

Magla

Pohlepna magla
guta tornjeve
moga grada

Zagreb, 21. listopada 1971.

Ozalj

Jedan grad
Jedan trag
Samo trag
Davnih dana
Zrinskih Frankopana
Ustreptalih bića
Uskipjelih Križanića
Samo trag

Ozalj, 21. listopada 1971.

Ozalj

Grad na gori
Proplamsala stabla

(Gore stabla
bojama jeseni)

Bakljada boja
i stabala

Plač voda
i – Ozljana

Nema više
Frankopana

Ozalj, 21. listopada 1971.

Šuma

Miris gljiva
Krik šojke
Poj boja
treptaj lišća

Ozalj – Svetice, 21. listopada 1971.

Listopad

Nestašni vjetar
Posipa lišćem
moju stazu

Ozalj – Svetice,
21. listopada 1971.

Ozaljska zvona

Šuljaju se
zvuci zvona
sa ozaljskog tornja
kroz svetičke
šumske staze
sa porukom
starog doma

Ozalj – Svetice, 21. listopada 1971.

Gdje je moja staza

Nema
moje staze
O ljudi

Ozalj – Svetice, 21. listopada 1971.

Breze

Bijele voštanice
Žarkih plamenova
Breze.

Ozalj – Svetice, 21. listopada 1971.

Stanite ljudi

Stanite ljudi
Buktinje boja
prolaze našim poljem.

Požar boja
zahvatio je naša gorja
Stanite ljudi.

Ozalj – Kamanje, 21. listopada 1971.

Danas sam bio na koncertu

Danas sam bio na koncertu
Igralo je Sunce
na listu
i grani
Na travi
i rosi
Slušao sam glazbu boja
Danas sam bio na koncertu.

Zagreb, 21. listopada 1971.

Boje

Boje se
boje – koga?

Boje
biju boj – s kim?

Zagreb, 21. listopada 1971.

I sve

... I sve je lijet
i sve je bijeg
i sve je lijek

Selce, 30. listopada 1971.

Misli

Mrmore
mutne misli
mrkog mraka

Selce, 30. listopada 1971.

Moje pore

Moje pore
ponori su
traženja.

Selce, 30. listopada 1971.

Pred oluju

Mršti se more
Strava se stere pučinom
Val vapi za stijenom.

Selce, 31. listopada 1971.

Mrtvih dan

Večeras na našem groblju
plamsaju
tinjaju
dogorijevaju
trnu svijeće male
velike
tanke

Večeras na našem groblju
Trče sitne noge
Prolaze žurni koraci
Miču se k zemlji poviti štapovi.

Večeras na našem groblju
U plamsaju suznih voštanica
U zvuku poznog zvona
Šapće život o tajni groba.

Selce, 1. studenoga 1971.

Štap starosti

Starica u crnom
Drhtava voštanica u voštano žutoj ruci
Vruća suza na skamenjenu liku
Sin bez groba
Majka bez štapa svoje starosti.

Selce, 1. studenoga 1971.

Tri zvona

Tri su zvona
moga doma

Zvona uskrsnoga dana
– raspjevana
s propupalom granom
s probuđenom zemljom
s oživjelim Bogom

Zvona dušnog dana
– zaplakana
Oplakuju sa svijećama
i s umrlim listom
staze kojih više nema
stope koje već ne gredu.

Zvona silvestarska ona
– misaona
Zbore s obamrlim stablom
i s umornim Suncem
sa nestalnim snijegom
o vremena tijeku
i o mijeni svega

Tri su zvona
moga doma.

Crikvenica – Selce, 1. studenoga 1971.

Trava na asfaltu

Život
jači od betona.
Trava na asfaltu.

Selce – Bribir, 31. listopada 1971.

Stabla

Stabla
Još tinja im samo vrh
žarom (oktobarskih) boja.

Šestine – Kraljičin zdenac,
28. listopada 1971.

List

List na mojoj stazi
vene
za granom

Šestine – Kraljičin zdenac,
28. listopada 1971.

Šumo, reci mi

Šumo,
jučer sam prošao tvoju stazu
i prekjučer
i dan prije toga
Ona je bila druga jučer
druga dan prije toga
druga je danas
Šumo, reci mi
gdje je mladost tvojih staza
i novost tvojih puteva
Odaj mi tajnu

Šumo,
jučer sam slušao tvoj potok
i prekjučer
i dan prije toga
Njegov je govor bio himan jučer
Jecaj prekjučer
a šapat dan prije toga
Jutros je prijetnja
Šumo, reci mi
zašto su tvoje vode nestalne
i tvoje staze krivudave
Odaj mi tajnu

Putniče
Potok u gori
Staza u šumi
Ti si.

Šestine – Kraljičin zdenac,
28. listopada 1971.

Kaj zaganjaš

Kaj zaganjaš
Kaj klopleš
s kem ne bolje

Selce, 2. studenoga 1971.

Kak

Drmi
Kak kobila na mrazu

Klople
Kak mijolanski zvon

Drmi
Kak Batakova Bara

Dudi
Kak pure z ščavnaka

Drnježči
Kak odbito tele

Selce, 2. studenoga 1971.

Stablo spoznanja

Tko je posjekao stablo spoznanja
U vrtu naših života
I drvo znanja
U stepi (naših) kušanja.

Gdje je čovjek koji još zna
Što dobro je a što zlo je

Ostao je život
Ostala su kušanja
Nestalo je spoznanje.

Selce, 2. studenoga 1971.

Zašto

Zašto gine alga na dnu mora
I dijete u predvečerja
Zašto mre Bog na vrh gora
I cvijet u praskozorja

Selce, 2. studenoga 1971.

Bespuće

Ovaj put ne vodi nikamo
Nit ova staza ima kraja
Ispravljam se
Kraj ove staze je besmisao
I put ovaj vodi u ubojstvo

Selce, 2. studenoga 1971.

Ponornica

Sve rijeke teku u more
Moja rijeka
teče u oganj (ili: u ponor).

Selce, 2. studenoga 1971.

Čovjek

Val je umio moje stope
Mjesec je pomilovao moje kose
Zvijezde su takle moje čelo
Srce kuca sveudilj
i na dveri Neba
i na pragu Hada.

Selce, 2. studenoga 1971.

Zidar

Ima jedan čovjek
Ime mu je Ivan
On je zidar.
On ruši i gradi.
Ruši staru kuću
Na nj bacaju kamenje
Gradi novu kuću
Zapljuskuju ga žbukom
On šuti.
On radi.

Strpljenja.
Beskućnici dotrajalog doma
Nastanit će novu kuću
Neće ronit suze od kamena
Niti pljuvat žbuku
Nastanit će novu kuću
Svoju kuću – strpljenja.

Selce, 2. studenoga 1971.

Blagdansko popodne

Užgana lica
Izmiješane noge
Nabrekli jezici
Zapetljane riječi
Lažno umiljata mačka
Žedne oči
Slinava ljubav

Selce, 2. studenoga 1971.

Sretoh

Sretoh
porcelansku dobrotu
voštanu ljepotu
ukrasno okovanu istinu

Selce, 2. studenoga 1971.

Nije svaki

Nije svaki potok
Rubikon

Nije svaki mač
Damoklov

Nije svaki posao
Sizifov

Nije svaka postelja
Prokrustova

Selce, 2. studenoga 1971.

Crkva

U uljanici
čuči električna žarulja

Oltar
je oblijepljen papirom što nalikuje
na mramor

Iz kadionice
se vije tamjan, ne iz Sabe, već iz
Kalofonija

Svećenik
kleči u pobuni

Ovdje je
Samo Bog nepatvoren.

Selce, 2. studenoga 1971.

Jesen u gradu

Ulicom je prošao
osamljen list
i miris pečenih kestena

Graz, 13. studenoga 1971.

Jutro

Jutro
puno mira
i svanuća

Selce, 3. studenoga 1971.

Zrikavac

Godine su prošle od onog žarkog ljeta
Od one suhe noći što vapila je za kišom

On često se vraća u moj san
On dođe mi nekad i kad je dan

Na oči padao je san
Postelja čamac što me ljulja
o zalazu Sunca

Tišinu noći
rasparao je krik

Postelja moja uho što straži
Suha noć je tiho molila kišu

Slušam jutarnju šojku
na grani crnike
i njišem se na valu

U mojoj sobi krik
pjev – zrik?

Ručicom je ticao kaplju
što ostala je na rubu čaše
i kliktao životu.

Ručnikom sam ga ubio, ručnikom
Ručnikom sam ga pokrio

Suha je noć vapila za rosom
San se sporo uvlačio u zjene.

Penjem se po zidu žedan ogreben
Ruku sam stavio na čašu s vodom

Jedna me ruka bacila dolje
Udarcem ručnika
Udarcem ručnika.

Autobus Selce – Zagreb,
3. studenoga 1971.

Prvi snijeg

Snijeg bijeli
zlatne kose
žalosne vrbe

Zagreb, 20. studenoga 1971.

Sneg v mojem selu

Sneg tijo pada
na slamene iže
na vustale steze

Žena v crnom vunjenašu
beži, čkomi
doma se žuri

Na rastovem stolu
Oljena lampa čmiži

Majka predu
Japica dremlu.

Kalinovac – Zagreb,
28. studenoga 1971.

Ne želim biti vlast

Ne želim biti vlast
Ne želim biti peta od gvožđa
lice od kamena
oko od zmije

Ne želim biti čovjeku strah
prijatelju tuđinac
i sebi rob

Ne želim biti kletva na jeziku
težnja na dohvatu
bog na zemlji
Ne želim biti ono što nisam
Ne želim biti vlast.

30. studenoga 1971.

Bos

Raskvašen snijeg gmiže asfaltom
Mrak se uvlači pod zimski kaput
pod kožu, u kosti
Našminkane oči vrebaju zabrinute
poglede
Rijetki prolaznik odaziva se zovu
izloga
Reklame kriče na nehaj dugoljastih
lica

Ulica se ugiba tramvaju
Čovjek ne pozna čovjeka
(Ne pozna čovjeka ni sebe)
Žuta puna vlat udarila me po sjećanju
Miris pokošene trave ispod našeg
doma draška mi nos
I trčim, trčim poljem u djetinjstvo
bos
(A) raskvašen snijeg gmiže asfaltom.

Zagreb, 3. prosinca 1971.

Na rubu jave i sna

Plašljiv uvojak
Zastire putene oči

Daleka paprat
Čeka smrt

Asfalt proklinje
Korake

Zagreb, 3. prosinca 1971.

Ruke

Pomamne grablje
oštri rogovi
Pramenovi zvijezda
Ubojito tane
Titrave grane
Ruke

Zagreb, 7. prosinca 1971.

Ranjena riječ

Sudar riječi
Govor je nastanio etere
Trepti u svemiru

Svi govorimo nitko ne sluša
Imenujemo privide
Zbilja izmiče
Osvajamo utvare

Izgubili smo govor
Jao
Ljudi
Babilon

Riječi gutaju more
Šibaju stabla
drobe smislove
ranjavaju zvijezde

Ja plačem na rubu ceste
I jecam u prikrajku dvorišta
Za zvijezdom što je pala

Kiša meteora se sručila na pute
pozemljara
Staze su zajažene
Stenje riječ na putu koji vodi iz
Jeruzalema u Jerihon
Nema svećenika da je zaobiđe
Niti Levite da je prezre.
Izranjena, izubijana, oplijenjena,
naga riječ
mre gdje jeleni mru, jao, Riječ
Mi smo u Babilonu.

Gdje je Samarjanin
da se nadvine nad nju
Kojim putem ide živinče
da ju ponese među ljude
Raste li maslina
koja će dati ulje za njene rane
Cvate li vinograd
Čije će vino ublažiti ranu riječi.

Zagreb, 7. prosinca 1971.

Prut pravde

Crna ptica nad sluzavim gradom
Čovjek razapet na asfaltu
Zloduh u sjeni prvostolnice
Oskvrnjen mjesec nad zvonikom
Plač pogaženog cvijeta u podrumu
Prut pravde je preminuo.

Zagreb, 7. prosinca 1971.

Tko će nas utješiti?

Vode podzemlja?
Mravi šumskih staza?
Lotosov cvijet?
Nema ga, tko će nas utješiti?

Zagreb, 7. studenoga 1971.

Pokajnički psalam

I moja stabla pjevaju psalme
I suhe kosti ditirambe
I Sava sahne za zvukom kletim
I vrba kvasi kose pokajničke
I nema mene i nema tebe.

Zagreb, 7. studenoga 1971.

Kradljivac

Ukrao sam trak Sunca
Tjeskobu sam povjerio vjetru
(što ispire dolinu)
Staza je skrenula u zaborav
Snijezi prkose bogovima

Gračani – Sljeme, 9. prosinca 1971.

Lijepe su zimske šetnje

Lijepe su zimske šetnje
Uslužni vjetrovi pomeli su staze
Snijezi su ih posuli bjelinom
Zastale su vode gorske
Stabla se sjećaju ljeta.
Lijepe su zimske staze.

Gračani – Sljeme, 9. prosinca 1971.

Osveta

Zdrobili smo smisao
Zgnječili smo pravdu
Satrli smo radost
Hlepimo za vama (njima)

Put Puntijarka – Gračani,
9. studenoga 1971.

Prorok

Čuli ste za proroke
I sada ćete o njima čuti
ako hoćete

Ja poznam trojicu proroka
Iliju Tezbićanina,
Ivana Krstitelja,
Isusa Nazarećanina

Prorok je nadvremenit i svevremenit
On o budućem govori u perfektu
o prošlom u futuru,
o sadanjem u perfektu i futuru
Prorok je s Bogom i s pukom
Prorok ne izlazi na kraj s poretkom
Poredak izlazi na kraj s prorokom
Ilija Tezbićanin krije se pred
Jezabelom kraljicom
Ivanu Krstitelju kralj Herod rubi glavu
Isusa Nazarećanina razapinju svećenici

Prorok je vremenit
Dok ga nema on je čežnja

Kad je tu on je prezir
Kad ode on je slava

Dokle će biti proroka?
Dok bude (Boga), ljudi i dana.

Zagreb, 11. studenoga 1971.

Strepnja

Trg mojega grada drhti šutnjom
Lica su dugoljasta strepnja
Svjetla
Riječi iz zraka pale su na tlo
Teška šutnja se svalila na pločnik
Gaze je klonule noge Zagrepčana
Sve oči govore isto
Sva usta o istom šute.
Muk je pokrio moj grad
i strepnja njegovu djecu

Zagreb, 11. studenoga 1971.

***

Gušterica

Zgazili su je
petom gvozdenom
čižmom vojničkom
Cipelom otmjenom

Zagreb, 12. studenoga 1971.

Moja je nada velika

Moja je nada velika

Zvijezda na domaku
Gnjecava glina u koraku
Mrmor mora u meni
Skršene kosti, jao

Moja je nada velika.

Zagreb, 18. prosinca 1971.

Muka

Moj muk
muči
tebe
– i mene.

Zagreb, 18. prosinca 1971.

Sljeme

Moje noge su gazile danas
Žile starih stabala
Snijezi su umili moje stope
Oči su ispile bijele vrhunce
I ruke pošle k jelenima

Gračani – Sljeme, 18. prosinca 1971.

Praštanje

Zemljom što mi zarobljuje korak
Stazom koja me neumorno (tajom)
prati
Snijegom što u odvircima se topi
Okom (pogledom) plahe srne
Stablovanjem vječnog stabla
Ušlo je u mene praštanje.
Praštanje dolazi sa (iz) Zemlje.

Gračani – Sljeme, 18. prosinca 1971.

Prijetnja

Tko prijeti
Životom
pauku

Zagreb, 18. prosinca 1971.

Na – Ma

Na-Ma, Na-Ma
trgovina
Va-Ma, Va-Ma
konfekcija
Muka
kuka

Zagreb, 18. prosinca 1971.

Šetnja

Nijema pobuna
Opasnost
Tišina groba

Zagreb, 12. studenoga 1971.

Vrhunci

Oštri vrhunci
rasporili su
sumornu maglu.

Sljeme,
18. prosinca 1971.

I iz sive magle

I iz sive magle
izranjaju
bijeli vrhunci.

Sljeme,
18. prosinca 1971.

Srne

Danas sam gledao
plahe srne
na oskudnoj paši
Zamišljene.

Sljeme – Zagreb,
18. prosinca 1971.

Stablovanje

Stabluju
stabla
stara

Stablujte
Stabla
moja

Zagreb, 19. prosinca 1971.

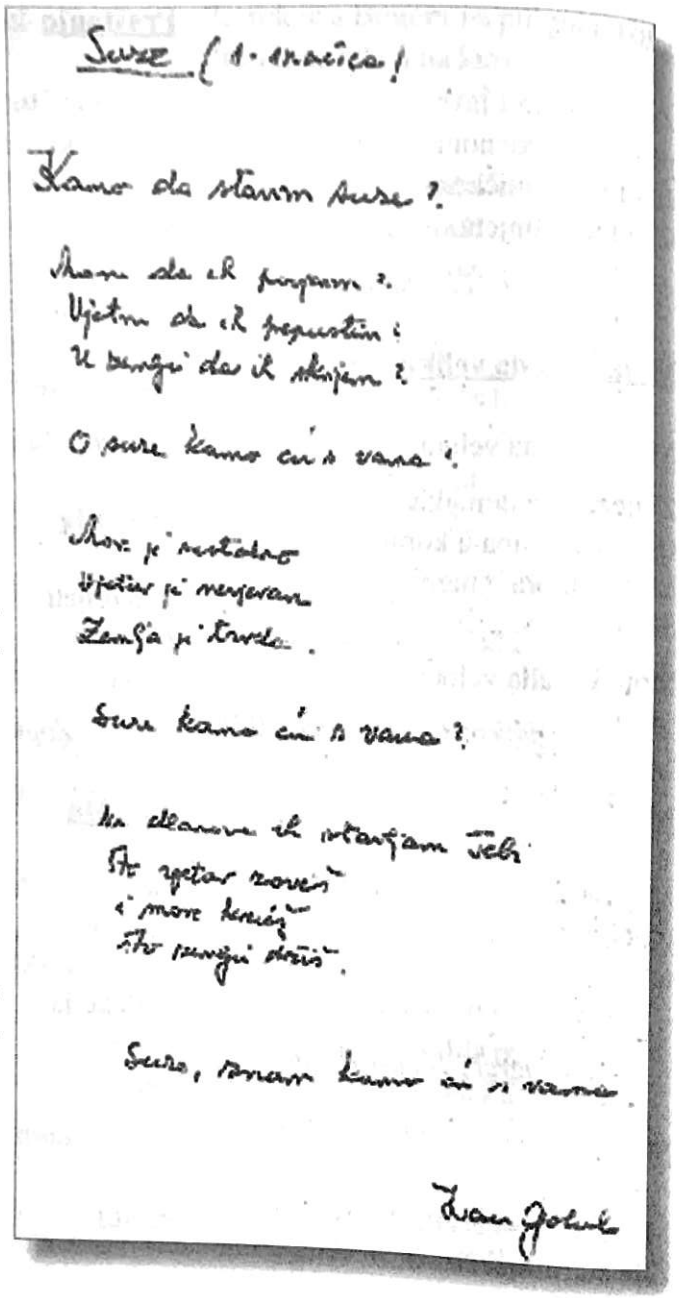

Osveta

Kovrčasta sumnja
Zauzlana muka
Zamuljena savjest
Zakovana pjesma

Zagreb, 19. prosinca 1971.

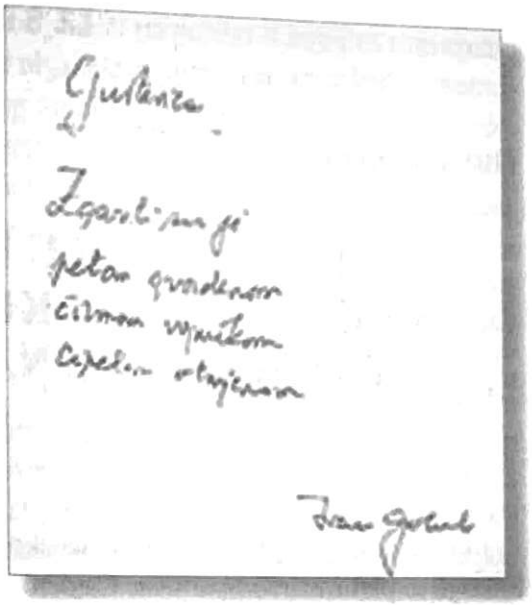

Badnjak u Kalinovcu

Kašnaki z oljom diše
Betlem se čez oblok nagleda
Slama čeka ižu
Ravnica spi
Mesec široko gledi

Kalinovac, 24. prosinca 1971.

Gdje si bio?

Gdje si bio?
Išao sam po Sunce
Prijatelji!

Crikvenica, 29. prosinca 1971.

Koji

Čovjek koji traži pogreške i privide
pogrešaka drugih
a svojih ne vidi

J. K.

Zmijinim okom vrebaš
Jezikom zmije ranjavaš
Umoran korak

Selce, 30. prosinca 1971.

Stara godina

Krhotine bespuća
Komadi neizmjerja
Ostaci mostova
Sjene nebesa
Kletve svitanja
Poklici noći
Ispareni nagoni
(i) napukli psalmi
i ja, i ti, i mi

Selce, 30. prosinca 1971.

Dan je na umoru

Dan je na umoru
Prosuzila je zemlja rosom
Zajecao je muk strepnjom,
Klonuo je korak
Dan je na umoru

Selce, 30. prosinca 1971.

Mirko Vidović

VJERA I RAZUM U FRANCUSKOJ KNJIŽEVNOSTI I KULTURI KROZ PROŠLOST DO NAŠEG DOBA

Prolegomena

I ne samo u povijesti i kulturi francuske nacije, u svijetu znanja i umijeća, kako je to parafrazirao Španjolac Calderón de la Barca, "život je sanjarija", ako izuzmemo savjest iz ukupnosti ljudske misaonosti i senzibiliteta.

Teško je reći postoji li ijedna jednobožačka doktrina koja ništa ne duguje Zarathustri. Potomak atenskog dorskog plemstva, Sokrat je bio, po očevoj liniji zanimanja, vrstan kipar, no stekao je i veliko znanje kroz iskustva vojnog plaćenika u medo-perzijskoj vojsci, koja je u to vrijeme vladala svijetom. Ima mjesta tvrdnji da je pod utjecajem mazdaizma, osobito pojma "spenta mainyu" (svetog mnijenja, tj. savjesti), prestao biti poganinom. Mladićima oko sebe, uglavnom iz boljih atenskih obitelji, objašnjavao je svijet viđen po savjesti, koju je nazivao "daimon" (duh). Sve je shvaćao i objašnjavao sposobnošću ljudskog duha da, nemjerljiv vremensko-prostornim koordinatama, spozna svijet oko sebe i prožme ga svojim točnim mjerilima, a ne da ga antropomorfizira.

To da se o svemu može učeno i precizno govoriti a da se i ne spomene nijedno božanstvo s Olimpa, bila je prava blasfemija u svijesti atenskih poganskih žreca, koji su (Melet iz Pita) pozvali Sokrata pred sud i tu ga osudili da, zbog uvrede bogova, popije otrov.

Od Sokrata nije ostalo ni jedno posebno djelo jer ih on nije ni pisao, to je činio njegov najrevniji učenik – Platon (grč. 'platon' prevodi se na hrvatski riječju 'plastan', tj nabijen poput plasta sijena). Platon je za sve svoje tvrdnje citirao mrtvog Sokrata, i to ne samo zato da i sam ne bi dospio pred sud, nego drugačije nije ni mogao, jer on je, za razliku od svog učitelja, bio odličan zapamćivač lijepih misli, koje je prenosio na svoje učenike u Akademiji. Po Platonu ljudska memorija sliči na pećinu u kojoj se nepotpuno odražava stvarnost: nepoznato se objašnjava poznatim, a sve kad se memorizira postaje sadržajem ljudskog znanja, po kojemu se postiže umijeće. Sokrat je popio čašu otrova, Platona su prodali neki grčki mešetari kao roba Atenjanima, a Aristotel, njegov učenik, nije mogao a da ne prenosi misao, opet, i na svoje učenike peripatetike i osobito u svoje knjige. Najprije je napisao udžbenik iz logike, a po toj logici ocjenjivao je i procjenjivao svijet oko sebe. Nastojeći izbjeći sudbinu i Sokratovu i Platonovu, on je sav bio optički definiran. Mislio je: što je očigledno, očigledno je svakomu, pa spominjali mi bogove ili ne. No od svog glavnog učenika, Aleksandra Makedonskog, načinio je osvajača Atene pa i većeg dijela istočne strane svijeta. Kad su Atenjani vidjeli što im je učinio taj učenik Sokratova učenika – dali su se u potjeru za njim, stigli ga na otoku Eubeji i tu ga sasjekli noževima. I onda kao i danas – opasno je biti pametniji od moćnih fanatika.

Savjest i očevidnost

Koliko je Zarathustra utjecao na grčke filozofe, bar toliko je i Aristotel utjecao na filozofe kroz stoljeća pa i do danas, i ne samo u plotinistički osjenčanom kršćanstvu, nego čak i kod Židova i kod muslimana.

Nakon što je vojni najamnik rodom iz Cavtata, Al Djawhar, u službi kalifa Al Moisa osvojio Donji Egipat i od Faustata načinio Al Kairhu (današnji Kairo), on je baš tu utemeljio i prvo poznato sveučilište, koje se i danas naziva Al-Azhar. Već tada je i tu Aristotel bio izvorom podataka o učenom načinu mišljenja i bitno je obilježio – nakon izuzetno učenog Perzijanca Ibn Sine (Avicena) – i kontinuitet filozofske tradicije aleksandrijskog helenističkog okružja.

Europa je tada živjela u nekoj vrsti dekadencije, štoviše barbarstva i unatoč vijesti o uzurpaciji grčke misaonosti na učilištu svojih jednobožačkih rivala muslimana u Al Kairhu i osobito u Andaluziji – u Córdobi, gdje je filozof židovskog podrijetla Majmonid načinio sintezu Aristotela i židovske rabinske dijalektike u knjizi "Vodič za zalutale". U Europi počinju s radom prva sveučilišta tek početkom dvanaestog stoljeća (Pariz 1120., Oxford 1130.).U redovima učenijih katoličkih mislitelja, inspiriran tim Majmonidovim djelom, javio se Toma Akvinski (u samostanu Fossanovi, u Latiumu), dominikanac i skolastičar koji je dospio u Pariz i tu najprije stekao dopunsko znanje kod svog učitelja Alberta Velikoga (ko-

mentator Aristotela). Ovdje, predajući na višem učilištu (uz današnju Sorbonu), napisao je nekoliko vrsnih knjiga sabranih pod zajedničkim naslovom "Summa theologica". Bio je polemičar oštra pera i britkog jezika, ali neka njegova djela su ostala ili podlogom pristupa tumačenju Svetog pisma ili podlogom polemike, ovisno o polaganoj disocijaciji vjere i uvjerenja i ne samo u Francuskoj.

U ono vrijeme nije bilo jasno da je vjera stvar savjesti iz koje potječe ljudsko svojstvo intuicije kao moći neposredne spoznaje (ni empirijske ni eksperimentalne) i da je bespredmetno voditi rasprave o tome jesu li dva i dva četiri i može li to biti i drugačije shvaćano i tumačeno.

Platon je svoja glavna djela počinjao upozorenjem učenicima da su jedan i jedan dva i da se na taj način može shvatiti i protumačiti što je istinito a što ne. Ne antropomorfiziranjem, nego produhovljenjem.

Zanimljivo da je Galileo Galilei (1544. – 1642.) Platonovim postupkom i metodama došao do zaključka da je matematička logika jedino mjerilo pouzdanog shvaćanja stvarnosti svijeta u ljudskom okruženju. On je u aristotelizmu praktički vidio optičku varku koju treba provjeriti primjenom matematičke logike, po kojoj je izveo zaključak da je Aristotelov geocentrizam privid i da je Kopernikovo pojmovanje Sunčeva sustava najbliže istini. Optički je uspio otkriti da oko planeta Jupitra kruže četiri mjeseca i da oko Zemlje kruži mjesec svojom redovitom putanjom. Pa kako Jupiter kruži oko Sunca, zašto se isto tako ne bi moglo reći i za Zemlju? Razumu su mjerodavne "duhovne oči", tj. matematička logika.

O sudbini Galilea Galileija sve do naših je dana vladala stanovita dvojba o kojoj se, bar u papinu okruženju, nije javno raspravljalo. Trebalo je da na stolicu sv. Petra dođe papa Poljak pa da konačno rehabilitira Galileija kako ne bi ostala mrlja na dostojanstvu i Poljaka Kopernika. Sad je svima lakše, no – u međuvremenu je iz te nesposobnosti kršćanskih filozofa da uspostave doktrinalnu razliku između duge i fatamorgane, nastao pravi umni kaos u svijetu. Očevidnost je pokušala zaobići, pa i zanijekati sámo postojanje savjesti i to u ime znanosti – a to je podvojilo kastu učenih na idealiste i realiste. U tom lomljenju nastala je suvremena francuska filozofija i književnost u najširem smislu.

Discours de la méthode

No baš u Francuskoj je rođen René Descartes (u gradiću La Hayeu, danas Descartesu) 1596. godine. Umro je u izgnanstvu u Stockholmu 1650.

Nakon što je završio studij prava na Sveučilištu u gradu Poitiersu, odlazi u Pariz i tu se priučava vojnim vještinama, u prvome redu mačevanju. U Parizu dolazi u dodir s fizičarom Isaacom Beeckmanom, s kojim vodi polemičke razgovore o egzaktnim znanostima (matematika, fizika, logika i kemija). No kod Descartesa se javlja posve novi način mišljenja koji nije u skladu s doktrinalnim ili službenim misaonim pristupom odnosu čovjeka prema prirodi i prema samome sebi. On sve uočljivije postaje – platonist! Shvatio je što znači ljudska savjest. A s takvim načinom mišljenja ne samo da nije mogao dospjeti do položaja učitelja i predavača, nego je, osjećajući kako se oko njega vrte sumnjivi doušnici, iskoristio priliku i otišao u emigraciju: najprije u Nizozemsku, zatim u Dansku, a napokon u Bavarsku, gdje je postao plaćenik u vojsci Maksimilijana Bavarskog u Tridesetogodišnjem ratu.

No u povodu službene i objavljene pontifikalne osude heliocentrizma, 1616., Descartes prolazi kroz velike tjeskobe i krizu svijesti. U tom stanju on je u snu, dne 10. studenoga 1619., doživio "tri viđenja" u kojima mu je sinula spoznaja o koordinaciji misli u koherentnu cjelinu, iz čega je nastala njegova rasprava o metodi ("Discours de la méthode"). Njegovo glavno djelo, i jedino koje je napisao na materinskom, francuskom jeziku.

Godine 1637. Descartes je, nakon nekoliko vrsnih djela iz matematike i fizike, konačno kodificirao svoju famoznu "Raspravu o metodi", koja počinje rečenicom: "Zdrav je razum ono najvećma zajedničko svim ljudima." On precizira: "... to što nazivamo zdravim razumom, ili jednostavno razumom, po naravi je svojstveno svim ljudima..." "Nisam lud, časni Feste, ja govorim istinu po zdravu razumu" (Dj 26,25) – rekao je Pavao apostol rimskom poganinu koji je odlučivao o njegovu hapšenju.

Ovdje nailazimo na dva podjednako neprihvatljiva paradoksa: a) Papino okruženje u Rimu daje prvenstvo poganskoj optičkoj slici stvarnosti, a zabranjuje shvaćanje po savjesti kao biti ljudske duše. Fatamorgana je Aristotela zavela u pustinju gdje je doživio sudbinu smrti svoga tijela – a iste naravi kao fatamorgana jest i geocentrizam: optička varka. N. B. Galileo Galilei je pomoću dalekozora dokazao da Jupiter nije nikakav bog, nego, poput Zemlje, velika masa materije koja, na točno odredivom odstojanju, lebdi u prostoru i okreće se oko Sunca. Mnogi su poganski privid i danas pomiješani s istinom koju smo spoznali i dokazali intuitivnim porivom – očima duše! b) Ništa manji paradoks proizišao je u svijesti neintuitivnih racionalista u Francuskoj, koji su onaj Descartesov "zdrav razum" proglasili –

nepogrešivim kriterijem znanja koji je prihvatljiv onima koji uče od drugih, nesposobni da ga provjeravaju sigurnim postupkom – matematičkom logikom, kako je to činio sam Descartes. U "Raspravi o metodi" on se, jednom uočljivom i shvatljivom aluzijom, nadnosi nad sudbinu Galilea Galileija, ali oprezno zaobilazi svoju zemlju kako ne bi i sam dospio pred sud fanatika koji sve vide a ništa ne razumiju.

No pogledamo li izbližeg, uočit ćemo da je Descartesov "Discours de la méthode" nastao na nizu citata iz Platonova "Fedona", poput ovog: "Kako će – pita Sokrat – duša spoznati istinu? Jer i naše je tijelo traži, a mi vidimo nedvojbeno da tijelo vara i dovodi nas u pogreške... Zar duša svojim provjeravanjem ne vodi do istine?"

Aristotelizam, koji su usvojili vjerski svjetonazori i muslimana i kršćana, inspirirao je i ateiste. Jer ako je u prirodi sve zadano i sve teče određenim tokom u kojem se sve mijenja, ali tvar koja se mijenja ne iščezava, onda je tvar, budući besmrtnom, dovoljna samoj sebi i ne vidi se kakvog bi u tome imali udjela bogovi. Iz te prvotne pretpostavke nastala su dva pravca i u samoj Francuskoj: deizam i ateizam.

Teoretičar deizma, može se reći, bio je vrlo glagoljivi Voltaire. Po njemu u svemiru kao stroju koji se stalno kreće i proizvodi vrijeme djeluje Bog kao "veliki arhitekt". Uostalom zadnji stih njegove poeme "Veliki arhitekt" glasi: "Kad Boga ne bi bilo, trebalo bi ga izmisliti." No Voltaireov svjetonazor ne uzima u obzir i mogućnost da je svemir ipak, kako i znanost smatra, nekoć nastao pak da ima, prema tome, i nestati, bar ovakav kakav mi vidimo i doživljavamo. No u svijetu koji ima svoj "vijek trajanja" Bog nije ni sadržan u svemiru niti je izvan svemira. Bog je istina a ljudska je sudbina – spoznaja istine.

Francuski "enciklopedisti" po svojim su djelima nalik na Aristotelove činovnike koji opisuju ono što vide i kako ga oni vide. Kod njih kao da je ona Descartesova savjest, bez koje nije moguće spoznati istinu, zakržljala i niti je ikad bila probuđena niti je mogla biti izvorište intuicije i prosuditelj onoga što nam osjetila dostave u svijest. Za njih u očiglednosti svijeta u kojem se smjenjuju dan i noć pojam Boga ostaje proizvoljna pretpostavka, ustvari izmišljotina onih koji odbijaju razum kao djelotvornog prosuditelja znanja. Posjedujem pismo (od 4. 8. 1769.) što ga je Ruđer Bošković iz Pariza poslao predsjedniku Lyonske akademije La Tourretteu, a u kojem se žali na D'Alemberta, francuskog "racionalista" koji je izvrgavao kritici matematičke dokaze što ih je Bošković iznosio u prilog

svojih logičkih pretpostavki. No potkraj života i sam je D'Alembert shvatio da u mnogočemu nije bio u pravu... Diderot je bio sakupljač slika po narudžbi ruske vladarice Katarine Velike, pa se u Sankt-Peterburgu, gdje je boravio više puta, zadržao u učenim razgovorima i raspravama s ruskom vladaricom. Kad joj je otvoreno rekao da on misli da Bog ne postoji, Katarina Velika izrekla je na to kratku ali jezgrovitu misao: "I reče luda da u njegovoj duši Boga nema."

Descartes u "Raspravi o metodi" zapisa da je svaka misao neovisna o ideji Boga (koji je sva istina) misao besmislena, izuzeta iz zdrava razuma i svakom normalnom čovjeku neshvatljiva.

Voltaire je utemeljitelj deizma i njegov je utjecaj uočljiv kod mnogih francuskih i drugih pisaca i mislitelja, pa i kod našeg suvremenika – isusovca Teilharda de Chardina. Za sveukupno se De Chardinovo djelo može reći da je katolička revizija Voltaireova deizma, neka vrsta aristotelovsko-volterovskog sinkretizma u duhu enciklike "Aeterni Patris" (1879.), u kojoj Lav XIII. centrira svoju misao o logici stvaranja reaktualizirajući tomizam kad je riječ o odnosu vjere i razuma. De Chardinov materijalistički simbolizam – "Od Alfe do Omege" – s primjesom nekih elemenata darvinizma eklektička je kompilacija raznih, pa čak i nespojivih teorija, no knjige američkog kardinala Johna Fultona Sheena u odnosu na taj neodeizam imale su onaj učinak koji i poslanice sv. Jeronima u odnosu na, recimo, sv. Augustina.

Misaoni raskol u devetnaestom stoljeću

Odnos između istinskih pripadnika Katoličke crkve i protestanata (kao u srednjem vijeku i katara), te "intelektualaca" toliko je zamršen da ga do sada nijedan umni napor nije nepristrano ocijenio i procijenio. U povodu sukoba između "evanđelista" i katolika odanih Svetoj stolici, Henri IV. je – premda protestant – uspio smiriti duhove Nantskim ediktom (zvanim "Édit de tolérance"), koji je potpisao 13. travnja 1598. godine. Protestanti su mogli prakticirati svoju vjeru uz plaćanje, svom bivšem suvjerniku, velikih novčanih iznosa – u kraljevsku blagajnu. No novi kralj, unuk Henrija IV., Louis XIV., mlad i naivan, pod pritiskom i utjecajem Katoličke crkve zahvaljujući kardinalu talijanskoga podrijetla Mazarinu ukinuo je Nantski edikt (dne 18. 10. 1685.) i prouzročio nevjerojatan pokolj protestanata i duboko ukorijenjenu mržnju između njih i katolika koja ni danas nije pre-

vladana. Paradoks je utoliko veći što je Louis XIV. bio samo na papiru katolik. On se u životu nije ponašao ni kršćanski, a kamoli katolički. I danas se mogu vidjeti njegov dvorac Versailles i veliki park oko njega prepuni poganskih kipova i slika koji upućuju na najrazličitije mogućnosti tjelesnih užitaka, dok se njegovo pripadništvo katoličkoj vjeri očitovalo samo prilikom obreda, kojima je čisto protokolarno bio nazočan. A i kako bi postupao drugačije kralj koji je za sebe govorio: "Ja sam gospodar samoga sebe, kao i svemira"? Louis XIV. je u biti bio pravi kralj Galije. Svojim autoritetom zaštitio je glasovitog propovjednika Bossueta, koji je, ne čekajući da mu crkveni oci upute prijedloge ni kritike, sastavio "Četiri galikanska članka" (1682.) kako bi Crkvi u Francuskoj dao široku autonomiju u odnosu na Svetu stolicu i tako opravdao volju kralja da živi kako mu se sviđa. Ta galikanska teza znatno je odredila ponašanje crkvenih ljudi oko Louisa XIV., a utjecala je i na misaonost i književnost uopće pravom preporodnom snagom. Korijene tom uklonu treba tražiti u utjecaju koji je na Francusku imao Tridentski koncil (1545. – 1563.) zahvaljujući kardinalu Charlesu de Lorraineu (Karlu Lotarinškom), koji je bio nadbiskup grada Reimsa, s njegovom krunidbenom katedralom francuskih kraljeva, a s tog je koncila u Reims donio misal pisan glagoljicom i na "ilirskom jeziku". Naime kako je ilirski jezik na koncilu u Tridentu bio priznat kao jedan od četiri jezika katoličke liturgije, Charles de Lorraine uspio je otkupiti taj misal i donijeti ga u krunidbenu katedralu u Reimsu kako bi na nj polagali ruku novi francuski kraljevi. To im je dalo vjersku i političku osnovu za galikanizaciju Crkve u Francuskoj.

Uz to što je na vjerskom području podupirao Bossueta, Louis XIV. je smišljeno potpomagao i književnike koji su pisali na francuskom posve nova djela, bilo iz povijesti bilo o suvremenoj im zbilji. Spomenimo magistralno, jedinstveno djelo u Francuskoj, pa i u zapadnoj misaonosti uopće – "L'Esprit des lois" (Duh zakona), kojim je Charles-Louis de Secondat baron de la Brède et de Montesquieu udario temelj filozofiji prava koja ni danas nije izgubila na snazi ispravnog rasuđivanja u stvarima odnosa dobra i zla. De Montesquieu je bio sušta suprotnost Machiavelliju! Kritike na koje je naišao omogućuju nam i danas da shvatimo blagodat neovisnosti sudstva u trodiobi vlasti u demokratskim parlamentarnim uređenjima.

Tako se pojavila plejada velikih klasika: Corneille, Racine, La Fontaine, Boileau, La Bruyère (jedini među njima koji je imao stanovite odlike mislitelja) i osobito Molière – pisac i glumac koji je živio

raspojasano (kao i sam kralj), te pisao komedije što su nervirale crkvene oce koji su bdjeli nad kulturom toga doba. Njegova komedija "Tartuffe" bila bi spaljena, a možda i njezin autor, da ga kralj nije zaštitio – pozivajući ga od vremena do vremena k sebi na ručak.

Nije stoga ni čudo što je Voltairevo remek-djelo objavljeno pod naslovom "Le Siècle de Louis XIV." (Stoljeće Louisa Četrnaestoga). No, uza sve to, stalež ljudi Katoličke crkve već je u doba Louisa XIV. postao najbogatiji stalež u francuskom kraljevstvu. Da je i među njima bilo ljubomore i netrpeljivosti, vidi se po tome što je, u povodu izbijanja Francuske revolucije, Talleyrand, biskup grada Autina, predložio, dne 10. listopada 1789., vođama Revolucije da nacionaliziraju dobra Katoličke crkve i tako prikupe sredstva za poboljšanje uvjeta života "trećoj kasti" – radišnom i siromašnom malom čovjeku. No vođe Revolucije nisu se time zadovoljili. U godinama Terora crkveni su ljudi bili nemilosrdno progonjeni, a crkve (pa i pariška katedrala Notre-Dame) pretvarane u prave poganske hramove.

Obnova slobodne misli na pepelu poganstva

Filozof savjesti Descartes dobro je definirao poganski način mišljenja riječima: "Posebno sam volio matematiku zbog točnosti i očiglednosti razumijevanja... Naprotiv, antičke tekstove, u kojima se hvale užitci i veličanstvenost palača koje su ustvari građene na pijesku i u blatu..." Descartes nas upozorava: "Prihvaćam valjanim samo ono što čini naš duh savršenim po sebi – jer ja uvažavam razum i smisao, po kojima se jedinima mi ljudi razlikujemo od životinja..." ("D. de la m.", I.).

Sveti je Pavao u svoje vrijeme zapisao: "Zašto bi savjest nekog drugoga određivala moju slobodu?" (1 Kor 10,29)

Poput Pilata, koji u čudu zapita Isusa: "A što je to istina"?, nerijetko se čovjek nađe u prilici da postavi pitanje u vezi sa stvarima koje bi morale biti jasne same po sebi. Na primjer, francuski pjesnik Charles Baudelaire, sin "sekularizirana" francuskog isusovca, proizišao iz Francuske revolucije i njezinih "reformi", u svojoj je zbirci pjesama "Cvijeće zla" napisao "Himnu Sotoni". To podsjeća na uzvišen osjećaj varljivosti ljudske naravi, o čemu je pisao i naš sunarodnjak Ivon Ćuk. U svojoj dobro napisanoj biografiji Maksimilijana Kolbea fra Ivon zapisa da "nema ni dobra ni zla u koje nisu umiješani i svećenici". On spominje primjer talijanskog pisca Giacoma Leopardija, koji je također napisao "Himnu Sotoni". Isti taj la-

tinski prevrtljivac na jeziku zapisao je i riječi sasvim suprotnog značenja: "Domandato il tale qual cosa al mondo fosse più rara, rispose: Quella ch'è di tutti, cioè il senso commune" (v. "Le prose morali di Giacomo Leopardi", Sansoni, Firenze, 1914., s. 396). ("Upitan što je najrjeđe na svijetu, neki je čovjek odgovorio: Ono što je zajedničko svima, a to je zdrav razum.")

Ljudi znadu biti, kako zapisa Pavao iz Tarza, "zvijeri u ljudskoj spodobi" (1 Kor 15,32), kad siluju tuđu savjest ubijajući Boga u čovjeku. Takvih pojava puna je ljudska povijest svugdje, pa i u Francuskoj. Sin Francuza i Grkinje pjesnik André Chénier gurnut je pod sječivo giljotine i ostao bez glave a da nikad nikome nije bilo jasno – zašto? Navodno jer je bio u posjedu nekih papira španjolskog veleposlanika. Sud ga o tome nije ni ispitivao. Kriv na kredit. Tako će proći i sam Robespierre...

Premda su Francusku revoluciju preduvjetovali, pa i predvodili, intelektualci u ime razuma (racionalisti) ili ljubavi prema čistoj prirodi (Rousseau), oni su zaveli u prazninu umišljaja i počinili toliko toga neshvatljivog te su i sami pali pod sječivo giljotine koju su spremali za aristokraciju. Tako je završio i G. J. Danton (u godini Terora 1794., kao i Chénier), jedan od dvojice vođa revolucije, zbog svađe s Robespierreom u nadmetanju oko toga koji je među njima veći demokrat. Ni Robespierre, rekosmo, nije izmakao zloj sudbini: i on je položen pod giljotinu bez suda i osude. Čak!

O atmosferi koja je tada vladala među francuskim duhovima govori i poslovični roman Anatolea Francea "Les Dieux ont soif" (Bogovi žeđaju). Radi se naime o bogovima ateista kao modernih pogana. Ideologija je religija bez Boga. Postoji niz sličnih primjera kako ljudi preskaču preko svoje glave dok i sami ne dospiju na Prokrustovu postelju. Nešto takvo se dogodilo i s poznatim piscem Victorom Hugoom. Patriot i katolik, on je u svom romanu "Les Misérables" (Bijednici) bio posve na strani Revolucije i naroda koji se iz podzemlja pojavljuje na barikadama da se bori za svoje dostojanstvo. I u tom romanu ima jedan paradoks: odbjegli kriminalac Jean Valjean nalazi utočište kod jednog biskupa. Noću se lopov budi i odluči da pokrade srebreni pribor biskupske rezidencije. Probudi to i biskupa, koji, kad je vidio što mu "gost" radi, doda u njegovu vreću još i dva srebrena svijećnjaka, misleći: kad bude malo imućniji, postat će pošteniji.

Iz revolucije proizašao je i Napoleon Bonaparte. Izabran za prvoga konzula 1799., on je pet godina potom samoga sebe dao okruniti u pariškoj katedrali za – Imperatora. Premda je opljačkao Vatikan, nimalo mu to nije smetalo da pozove papu da blagoslovi njegovo krunjenje. Papa je znao da

taj čin omogućuje da se ponovno posveti opoganjena katedrala (koju su revolucionari bili posvetili Boginji Razuma). N. B. Francuska ni do dana današnjega nije Vatikanu vratila sve što je Napoleon izvukao iz papine rezidencije na Vatikanskom brežuljku.

Da bismo shvatili sukobe ideologa i njihovih idejnih epigona, a time i umjetnike devetnaestog, pa i dvadesetog stoljeća u Francuskoj, treba uzeti u obzir da su iz tih sukoba proizišli veliki lomovi u kojima su, kao u divljim valovima vojnih eskadrona, izgubljeni mnogi nevini životi, a ni jedan tiranin nije umro u slavi. No iz tog ideološkog previranja u Francuskoj potekli su i pravi demoni koji su se u Pariz doklatarili iz inozemstva i tu sve krivo shvatili, amplificirali i stvorili uvjete apokalipse u dvadesetom stoljeću. Među te demone spadaju Karl Marx, Nietszche, Lenjin ili Zhou Enlai, tuda je prošao i Tito u vrijeme građanskog rata u Španjolskoj, pa i Pol Pot, itd.

Francuzi su po svom mentalitetu uvijek bili skloniji monarhiji negoli anarhiji. Od Vercingetoriksa do De Gaullea – galski je mentalitet bio veoma privržen svojoj, kako bi to rekao François Monnier, "zemlji hraniteljici", s kojom je surađivao i od nje dobivao sve što je trebao za dobru smočnicu (garde-manger) i osobito za svoj "grenier" (žitnicu). U miru. No kad bi se zemlja našla u opasnosti, jaka osoba, sposobna da povede narod u samoobranu, a kasnije i u osvajačke pohode, bila je i osoba najvećeg povjerenja. Ovisi o snazi vojnog zapovjednika koliko će njegovi vojnici biti jaki!

Francuska književnost obiluje umjetničkim djelima u kojima se kao na lijepim uzoranim površinama zemlje uzgajaju lijepe riječi koje hrane dušu.

Kad je Revolucija ostavila u francuskome mentalnom sklopu pustoš, pojava Napoleona bila je potpuno opravdana i njegov je autoritet dao zemlji trajnu slavu i ponos. No i najveći ratnik kad izgubi posljednju bitku ostaje "sav u grobu" – živi narod traži živog vođu. Tako poslije Revolucije, I. imperija, zatim obnove monarhije, pa opet republike, pa onda opet imperija – nakon katastrofe kod Sedana 1871.ni kraljevski nasljednik francuske krune nije trčao na prijestolje. Na prijestoljima se u toj zemlji malo kraljeva usreći. Nakon krunjenja sjednu pod Damoklov mač. Oklijevanje nasljednika krune nakon Druge pariške komune bilo je shvatljivo, no framasoni su iskoristili kolebanje grofa De Chamborda (koji je odbio biti kralj pod trobojnicom a ne pod burbonskim ljiljanima) te su na vlast došli republikanci oko Adolphea Thiersa. Tako je nastala francuska III. republika, nazvana još i – "Framasonska republika".

Tradicionalno bliska monarhiji i u devetnaestom stoljeću žrtva laičkih eksperimenata, Katolička crkva u Francuskoj je ušla u dugo razdoblje ot-

pora laicizaciji i antiklerikalizmu. III. republika svedena je na poslovičnu opoziciju: nasuprot župniku mora doći školski učitelj, da ga "pojede". Znanje će suzbiti vjeru i laicizam će izići pobjednikom.

Iz poznatih povijesnih razloga, nakon II. pariške komune došlo je do raslojavanja populističkih pokreta u Francuskoj – i onog koji je pokušavala ustanoviti Crkva sa svojim brojnim kongregacijama, pa i ona laička, koja se napokon raspala na socijaliste i komuniste. U tom razdoblju veliku je ulogu odigrao francuski tisak i osobito književnost. Nikada dotad nije bilo masovno čitano toliko romana i štovano toliko romanopisaca, među kojima spomenimo Alexandrea Dumasa, Honoréa de Balzaca, Émilea Zolu itd.

Posebno mjesto u francuskoj književnosti XIX. st. zauzimaju René de Chateaubriand i Stendhal. Chateaubriand (1768. – 1848.) bio je čovjek koji je snosio svoje breme u vrijeme opozicije Prvom carstvu; a kad je došlo do obnove monarhije, bio je neko vrijeme i ministar unutrašnjih poslova. Plemić iz Bretanje, bio je privržen tradiciji a živio je životom liberalnog uklona osjećajući se živim u grobu imperijalne stvarnosti.

Stendhal nije bio potomak plemstva, niti je zapravo bio u Napoleonovoj vojsci iako časnik u konjici: radio je uglavnom administrativne poslove. Zaljubljen u Italiju, često je tamo putovao i pokušavao je u svojim romanima proniknuti u poteškoće mladosti lomeći se između sudbine vojnika i redovnika. Napisao i jednu pripovijetku o Hrvatima u Napoleonovoj vojsci (pod naslovom "Le Juif").

Drugo francusko carstvo (Napoleon III.) nije imalo neki osobit intelektualni kontekst. I Druga se republika pretvorila u Imperij, nada malih ljudi i kreativne inteligencije bačena je na marginu grandomanije u graditeljstvu i prividu luksuza malog sloja skorojevića. Victor Hugo je to vrijeme proveo u izgnanstvu i pisao pamflete protiv "Napoléona le petit" – imperatora koji je došao iz bijede u emigraciji i postao u Parizu vjerolomnik nezasitan u luksuzu. U svemu je ustvari analizirao svoje časovite misli i osjećaje, tražio "istinu" i nailazio na putove koji vode u smrt. Taj sentimentalni uklon impresionirao je Balzaca koji je, tražeći plemstvo, hodao vrlo odbojnim svijetom u kojem se težnja za romantičnim ciljevima sudara s okrutnom stvarnošću društva evoluiralog na stranputicama vjere i egocentričnih ideala. To razdoblje u francuskoj književnosti nema nekog izrazitijeg filozofa jer framasonerija nije ni svjetonazor ni vjera – to je neka mješavina stendalovskog ideala dominacije i užitka te balzakovskoga razočaranja naivnosti u surovostima karijerizma. Biti svugdje i nigdje posvema –

dominirati svime. Tada su u Parizu izlazile novine pod naslovom "Je suis partout" (Ja sam svugdje). Zanimljivo je da su framasoni III. republike bili izraziti rasisti i antisemiti. Afera Dreyfus produbila je u Francuskoj jaz između sljedbenika strane i domaće inteligencije, a još više domaće i uvezene ideologije. U III. republici najbogatiji nisu plaćali porez – ta oni su svojim novcem omogućili siromasima da rade. Ni pod jednim vladarom nije u Francuskoj bilo sagrađeno toliko dvoraca i raskošnih palača kao u vrijeme III. republike, koja je kovala i zlatni novac. Tu je bilo i čudnovatih konverzija i obrata u književnom stvaralaštvu, od kojih ni Crkva nije zazirala. Čudesno obraćenje dotadašnjeg ateista Paula Claudela, i to u katedrali Notre-Dame, na božićnoj polnoćki, potaklo je u književnosti posve novi žar vjere i natjecanja s književnim tvorevinama nevjernika. Tada su i te kako popularne bile minorne ličnosti u književnosti, kao Henri Bordeaux, Catulle Mendès, Leconte de l'Isle, Francis Jammes i sl. U manjoj mjeri omiljeli su bili Alfred de Musset, Benjamin Constant, George Sand ili najbolji francuski pjesnici – Stéphane Mallarmé i Paul Valéry. Golem utjecaj Claudela i Mallarméa na književne stvaratelje ni danas nije nestao. Po njima je francuska književnost doživjela svoj moderni preporod, u kojem se i Crkva odlično snašla.

Katolički pisac Georges Bernanos u svojim je djelima, koja nisu laskala klerikalcima, pronio slavu ljepoti vjere malih službenika i službenica Božjih – ljepoti koja podsjeća na veličanstvene vitraje Svete kapele u Parizu.

Dvadeseto stoljeće počinje krvoprolićem II. pariške komune

Poraz efemernog II. francuskog carstva u Francusko-pruskom ratu bio je okomit pad megalomanije u surovu stvarnost pariškog puka koji se mučio da preživi u krajnjoj dezorganizaciji društva. Pobuna protiv privida vlasti pretvorila se u krvav sukob između sirotinje II. pariške komune i – republikanca Adolphea Thiersa, koji je posljednje buntovnike dao strijeljati pod Zidom federalista i sve ih baciti u zajedničku jamu. Karl Marx je te nerede nazvao "prvim iskustvom diktature proletarijata". Glavom o zid. Tragični događaj i čudna pouka koju je Marx iz njega izvukao bili su polazište dvjema političkim koncepcijama socijalne pravde. U povodu I. pariške komune, 1848., Karl Marx i Friedrich Engels napisali su i objavili "Komunistički manifest" i otvorili putove konvergenciji nezadovoljnih intelektualaca k nekom obliku zajedništva u kojem bi odricanje od ljud-

ske savjesti, odbacivanje obitelji, patriotizma i tradicije uopće prešlo u ideološku iluziju Internacionale. Premda je Giuseppe Mazzini sve činio da ostvari ideal jedinstva svoje zemlje Italije. Svoje ideje razvijao je u emigraciji, uglavnom u Francuskoj; i premda je bio uvjereni republikanac, s Garibaldijem je i Cavurom stvorio uvjete za uspon monarhije Vittorija Emmanuellea di Savoia. Iako talijanski superpatriot, Mazzini je nizu drugih ljevičarskih nezadovoljnika pružio poticaj da svoj patriotizam zapostave. Disparatne tendencije ipak su se složile najprije u Londonu 1855. oko stvaranja Udruženja internacionale, a 1866. u Ženevi je osnovana I. internacionala, čiji se rad imao zasnivati na postavkama "Komunističkog manifesta". No u povodu II. pariške komune osjetila se podvojenost u redovima internacionalista: jedan pravac određivali su patrioti koji ustraju na idealu veće socijalne pravde (mazzinizam), a drugi pravac oni koji odbacuju prošlost i smatraju da "proleter nema domovine" – njegova je domovina ondje gdje ima kruha. U tu je Internacionalu i Eugen Kvaternik učlanio Hrvatsku stranku prava. N. B. Imajmo na umu da je i ban Jelačić (koji je ukinuo feudalni poredak u Hrvatskoj) bio veliki simpatizer lijevih struja u francuskoj društvenoj stvarnosti. U to ime on je posjetio Pariz 1856. i tu je uspio izbjeći susret s tada vrlo nepopularnim Napoleonom III., ali je proveo korisne i ugodne časove u razgovoru s francuskim maršalom Magnanom. Pokušaji koordinacije strateških interesa Hrvatske i Francuske datiraju još iz vremena Louisa XIV., kada su tragično završili po hrvatske knezove Zrinskog i Frankopana. Nešto slično doživio je i Kvaternik.

Prva internacionala zastupala je dakle "klasnu borbu" i "proleterski internacionalizam", kako to predviđa "Komunistički manifest". No razvoj francuske framasonske III. republike sve se više udaljavao od ideala internacionalizma i zbog potrebe su za revizijom tadašnjih postavki i za jačanjem osjećaja dužnosti prema domovini 1899. u Parizu sazvani predstavnici radničkih organizacija te je nastala – Druga internacionala, po projektu i volji Jeana Jaurèsa, otada vođe francuskih socijalista. Zbog otklona ideje internacionalizma u Njemačkoj su se na Drugu internacionalu oborili Karl Liebknecht i Rosa Luxemburg, koji su zbog toga iz nje izbačeni. Tako su u međunarodnom radničkom pokretu nastala dva pravca: socijalistički i komunistički. I sve više se razdvajali, dospjevši naposljetku u oštar teoretski sukob. Smatra se da radikalna stranka vuče prakorijen od Voltairea, na kojeg su se pozivali Ledru-Rollin i Louis Blanc početkom devetnaestog stoljeća, predstavljajući na političkoj sceni u Francuskoj krajnju ljevicu. No

kako III. republici nije bilo ni nakraj pameti da se ujedini s marginalnim ljevičarima, koji nigdje još nisu imali vlast, preostalo joj je da djeluje na svom nacionalnom tlu i da se odvaja od avanturista marksističkog smjera.

Radikalna socijalistička stranka službeno je utemeljena tek 1901. Vodili su je framasoni te je, kao vodeća stranka, zasnivajući svoju vlast na ideološkim postavkama, otvoreno ušla u sukob s Katoličkom crkvom. Nasuprot katoličkim kongregacijama, zakonom iz 1901. predviđeno je osnivanje slobodnih udruženja građana kako bi se od Crkve odbilo što veći broj vjernika. Sukob je išla sve do donošenja novog zakona o nacionalizaciji crkvene imovine (čak i tabernakula) (Loi Combes), što je dovelo do rastave države i Crkve, odnosno do prekida diplomatskih odnosa s Vatikanom.

U svemu tome veliku je ulogu odigrao tisak, s jedne strane Jaurèsov dnevnik "L'Humanité", s druge pak "La Croix". Može se reći da su se nadmetali u svemu i da je to produbljivalo jaz među građanima III. francuske republike. Premda oboje i s internacionalnim predznakom, socijalizam i katolicizam postali su praktični – antonimi u to doba. Političke marifetluke i nagle poteze najčešće s nesretnim pa i tragičnim posljedicama bilo bi teško shvatiti da ih nisu na svoj način opisivali i sačuvali u kolektivnoj memoriji književnici i drugi umjetnici. Polarizacija se pojavila i povećavala i među samim književnim stvarateljima. Na strani radikalnih socijalista najoštriji je bio Émile Zola (podrijetlom iz Zadra), a na strani katolika Charles Péguy, orijaški katolički pjesnik "dviju tisuća godina francuskih kraljeva" i "oceana pšenice" oko katedrala. Ideja internacionalizma nije splasnula ni u okvirima masonske republike (čiji je simbol bila boginja Ceres), dok je ideja patriotizma nadahnjivala književnike katoličke orijentacije. No I. svjetski rat još je više produbio podjele, posebno na ljevici. Premda radikalni socijalisti nisu nimalo sumnjičavo gledali na Lenjinov Sovjetski Savez, vodeći lijevi književnik te utemeljitelj i prvi urednik časopisa "L'Europe" Romain Rolland, nakon hvalospjeva sovjetskom sustavu vlasti temeljenu na marksizmu, otišao je u Lenjingrad i vratio se duboko razočaran. To razočaranje raslojilo je ljevičare u Francuskoj u nekoliko pravaca koji će malo po malo postati i međusobno – neprijatelji.

Uz Radikalne socijaliste, godine 1905. utemeljena je i čisto socijalistička stranka SFIO kao "radnička stranka". Tada je u Francuskoj bilo već – pet ljevičarskih stranaka! Između dva rata socijalistički su radikali, nadmećući se s ostalim lijevim strankama, odlučili utjecati na formiranje socijalističkih ideološko-političkih pravaca i stranaka. Iz crnog fon-

da III. republike financiran je uspon Mussolinija u Italiji, a 1933. još i Nacionalsocijalističke radničke stranke Adolfa Hitlera u Njemačkoj. Framasoni su Hitleru iz crnog fonda dali preko trideset milijardi ondašnjih franaka da dobije izbore i formira većinu u Reichstagu! Hranili su zmaja da ih poždere. Od najvećeg protivnika njemačkih nacista lider radikalnih socijalista u Francuskoj, pa i neko vrijeme ministar, pa i predsjednik vlade, Pierre Laval postao je, nakon poraza Francuske u ratu 1940. – najrevniji Hitlerov saveznik.

No jedan priseban čovjek, vojnik svjestan časti da brani domovinu, Charles de Gaulle odmah je po izbijanju rata odlučio da sudbinu svoje zemlje izuzme iz paradoksalne situacije u kojoj dotadašnji saveznici postadoše preko noći neprijatelji Francuske, dok poraženi neprijatelji Nijemci postadoše – saveznici zamiruće III. republike protiv Anglosasa i njihovih sve brojnijih saveznika.

Zbližavanje europskih nacija u jedinstvu sudbine traži samo odricanje od zlopamćenja, no uza sve probleme koji neprestano proizlaze iz zaostajanja malih i prezaduženih zemalja – solidarnost bogatih sa siromašnima daleko manje košta negoli da svatko održava svoju vojsku i utrkuje se u naoružanju kako ga susjed ne bi pretekao i zatekao nespremna da se brani.

Duga bi bila lista kad bismo počeli nabrajati pisce koji su ako ne prihvatili otvorenu kolaboraciju s okupatorom, djelovali na javnoj sceni i tako na svoj način pomagali okupatorovu ugledu u Francuskoj. Daleko manja bila bi lista onih književnih stvaratelja i filozofa koji su pristupili Pokretu otpora. Poslijeratna je situacija iznijela na vidjelo prevrtljivost ljudskog karaktera – u novoj situaciji latentni kolaboratori stadoše izmišljati razloge da sebe prikažu kao – pripadnike tajnih udruženja Pokreta otpora. Jedan od takvih, François Mauriac je za rata prošao ispod kapi, a nakon rata postao veći gaullist od De Gaullea. I otišao tako daleko u inverziji samoga sebe da je, bez obzira na konzervativni sadržaj svojih brojnih romana i na uvodnike u časopisu "Figaro", jednom izjavio: "De Gaulle i ja – mi smo ljudi desnice koji vode politiku ljevice." N. B. Opunomoćen da stane na kraj anarhiji IV. republike, De Gaulle je 1958. donio "Ustav V. francuske republike", kojim je centrirao politički život zemlje i vratio narodu stanovit oblik monarhizma – u punini predsjedničkog sustava vladanja. De Gaulle je genijalno, u skladu s mentalitetom francuskog čovjeka, riješio problem koji njegovi predšasnici nisu znali riješiti nakon poraza u Sedanu 1871. godine.

Poslovični je protivnik, pa i otvoreni neprijatelj, Françoisa Mauriaca bio Jean-Paul Sartre, koji je u vrijeme okupacije pisao, objavljivao, pa i na daskama izvodio svoja prva dramska djela. Osnivač i prvi urednik ultralijevog časopisa "Temps modernes" (1945.), J-P. Sartre već je 1948. objavio kod Gallimarda (koji je također bio u latentnoj kolaboraciji) djelo "Qu'est-ce qu la littérature" (Što je to književnost), gdje razvija postavke Karla Marxa o dužnosti pisaca da promiču i brane socijalizam i komunizam. U istoj knjizi Sartre je oštro napao i samog Staljina, zbog toga što je sklopio savez sa "zapadnim kapitalistima" i time se odrekao – svjetske revolucije.

Ako već donosimo nepristran sud o stanju u koje je dospjela francuska filozofska škola (kojoj je, kao i drugim filozofskim školama po Zapadnoj Europi, začetnik bio René Descartes), onda ima mjesta tvrdnji da je posljednji veliki francuski filozof bio Emmanuel Mounier. Rođen u Grenobleu 1905. (umro već 1950.), Mounier je bio utemeljitelj i prvi urednik časopisa "Esprit", u kojemu je razvijao svoju posve novu filozofsku školu personalizma, odgovora na sve tadašnje filozofske pravce koji su razvijali (kako na crnoj liniji fašizma tako i crvenog komunizma) marksističku tezu depersonalizacije. Nietszcheovu umobolnu viziju "nadčovjeka" shvatio je kao stvaranje egzaltiranog ne-čovjeka. Odbio je suradnju s Pétainovom vlašću u Vichyju te se u glasilu "Combat" priklonio Pokretu otpora. Zbog toga je uhapšen i nemilosrdno mučen, a nakon štrajka glađu do smrti pušten je iz zatvora. Tada je pobjegao, dočepao se Alpa kod Grenoblea i tu, skriven, dočekao kraj rata. N. B. I po sudbini i po filozofskom svjetonazoru Mounier je usporediv s hrvatskim filozofom nemarksistom Pavlom Vuk-Pavlovićem.

Mounier nije dopustio da se njegova filozofija nazove bilo sustavom bilo doktrinom. Njegov "skupni personalizam" (po onoj Pavlovoj: "Duh koji se očituje u svakome dan nam je za opće dobro" – 1 Kor 12,7) podrazumijeva srodnost načina mišljenja ljudi slobodne savjesti. Stoga mu glavno djelo, objavljeno 1946., i nosi naslov "Traité du caractère" (Traktat o ljudskom značaju). Njegov nasljednik u uređivanju časopisa "Esprit", Jean-Marie Domenach – također je proizišao iz Pokreta otpora. Poticaj za razradu onog što je Descartes smatrao bitnom značajkom ljudske osobe, a to je savjest, po kojoj spoznajemo istinu ("Sve što se ne čini po savjesti grijeh je", Rim 14,23), došao je od filozofa Henrija Bergsona (odnos između ljudske osobe i Boga – le se faisant et le tout fait), i rezultirao jedinstvenim spomenikom ljudskoj pameti u suludom dvadesetom stoljeću u kojem su se

"filozofi" natjecali tko će koga više ocrniti. Ta parodija od misaonosti nije izgubila na zamahu ni dan-danas, kad se "les philosophes jetables" (filozofija za bacanje) množi i plavi najrazličitija glasila u Francuskoj. Stječe se dojam da je u problematičnom razdoblju nakon Hladnog rata zavladalo odmjeravanje sada brojnijih strateških protivnika, pa su ljudi koji logički razmišljaju usukani, dok su filozofima proglašeni agenti provokatori kod kojih je logičnost i dosljednost više mana negoli misaoni uspjeh...

N. B. Albert Camus bio je u odnosu na Mouniera tek pisac oduljih anegdota i jedne dosjetke: "Mythe de Sisyphe" (1942.). Već u samom odnosu prema Majci ("L'Étranger" – 1942.) očituje se Camusev prezir prema prošlosti i sumnja u budućnost jer – sve što činimo, mislimo i gradimo uzaludan je posao, zato što ga uvijek treba počinjati iz početka. Memorizirana u velikim djelima, ljudska je povijest za nj bila teret koji nama ovdje i danas ne može pomoći da nadiđemo pesimizam, odnosno osjećaj uzaludnosti. No zaborave li se misaona i životna iskustva prethodnih naraštaja, može se upasti u istu rupu, poput Panurgovih ovaca. Taj "Camusev kompleks uzaludnosti" bio je ako ne poticaj, a ono domet filozofije apsurda kao ogranka filozofije egzistencijalizma, koji je kod Sartrea doveo do nahuckavanja studenata da 1968. razbijaju sveučilišta u kojima građanska klasa navodno odgaja sebi podložne učene sluge. Masovne demonstracije fanatika, koji su marširali, galamili i razbijali sve oko sebe po ulicama francuskih sveučilišnih središta, odvijale su se pod crvenom i crnom zastavom – anarhista i komunista, starih pajdaša u rušenju postojanog poretka. Taj pad u puko barbarstvo bio je i kraj Sartreova laviranja između dvije krajnosti. Prethodila mu je odluka generala De Gaullea da opkoli Pariz tenkovima i oklopnim vojnim kolima, kako bi se smirile strasti i u miru počelo razmišljati o "chianlie" (ljudskom korovu). Poseban slučaj i genijalan izuzetak u francuskoj književnosti početkom dvadesetog stoljeća bio je Alfred Jarry ("Ubu roi"), a nakon II. sv. rata iskrsnuo je Boris Vian ("L'Herbe rouge"), odličan poznavatelj džeza. Nakon Saint-Johna Persea Francuska je proizvela niz dosadnih romanopisaca, pjesnika pa i filozofa.

Izuzimanje egzistencijalistički shvaćenog čovjeka od njegove savjesti i nagovaranje da misli i ponaša se po oscilaciji hirova rulje dalo je (Marcuse) "jednodimenzionalnog čovjeka" (blaziranu budalu), a u slučaju Louisa Althussera, još gore, ljubav prema supruzi dovedena je do paroksizma te je Althusser svoju ljubljenu suprugu – zaklao. Umro je u jednoj pariškoj ludnici na glasu marksističke ortodoksnosti. Klasična filozofija, koja u

naše vrijeme postoji samo kao školski predmet, takav način mišljenja naziva – znanost poludjelih teoretičara.

Za razliku od onih koji su išli dokraja u fanatizmu, Roger Garaudy je demonstrativno napustio marksizam i obratio se na kršćanstvo. Kršćani su ostali hladni na njegov militantan odnos prema onima koji se (opet!) s njime ne slažu. Osjećajući da se kršćanska misao ne piše ni pendrekom ni stisnutom šakom, Garaudy se opet obratio, sada na islam i – zašutio.

U međuvremenu su se u Francuskoj pojavili "prêtres ouvriers" (svećenici-radnici), katolički sindikat CFTC, radnički pokret "Action catholique", udruženja mladeži JOC (Jeunesse ouvrière chrétienne) i – pisci katoličkog usmjerenja s programom približenja malom čovjeku – Gilbert Cesbron, Corinne Bonnafous-Verras itd. U svome romanu "Sveci idu u pakao" Cesbron opisuje život svećenika-radnika. Ovih zadnjih desetak godina iz mase glagoljivih pisaca svake vrste izdvaja se književnik i filozof Sanders.

Nije naodmet spomenuti da je sadašnja glavna tajnica Socijalističke stranke francuske – Martine Aubry – kćerka poznatog katoličkog prvaka PSF-a, Jacquesa Delorsa, koji je nedavno bio i predsjednik Europske komisije.

Razvoj egzaktne znanosti naprosto je zaobišao "dijalektički materijalizam", a osiromašena Crkva postala je znatno bliža malom čovjeku i radniku, pa činjenica da je katolikinja na čelu Socijalističke stranke bar u Francuskoj nikog ne začuđuje. Napokon, otac razrađene ideje o europskoj integraciji, Robert Schuman, u svojoj knjizi "Za Europu" jasno je iznio da je Europska unija moguća samo ako se temelji na kršćanskoj civilizacijskoj i kulturnoj tradiciji, neovisno i o lijevim i desnim ideologijama. Europu su započela dva velika katolika – Charles de Gaulle i Konrad Adenauer. Hrvati bi morali što prije prevesti tu knjigu da konačno shvate u čemu se sastoji glavni koncept europskih integracija.

U Francuskoj je poodavno kršćanstvo prestalo biti običajna vjera koja obvezuje ljude da se pokazuju na obredima kako bi dokazali da su ljudi vjere. Naprotiv, premda se broj poziva i odaziva u sjemeništa i u svećenička zvanja znatno smanjio otkad se vjerski obredi ne obavljaju samo u bogomoljama, način života u Francuskoj ne odudara od kršćanskog mentaliteta ove stare katoličke nacije. Mise i vjerski obredi na televiziji samo su svečani izrazi sveprisutnosti kršćanskih vrijednosti u životu Fran-

cuske općenito. Francuska nacija ne galami da se čuje kako je kršćanska, ona kršćanski diše!

Te katoličke vrijednosti ogledaju se baš posvuda. Ni francuski ljevičari ne sliče ekstremistima po raznim zemljama istočne Europe u kojima je barbarstvo bilo i ostalo konstanta na koju ni vjera ni ideologija nisu mogle navući zaštitni oklop. Europska unija recentriranje je ljudskog uma u zdrav razum. U istini se prepoznaju svi normalni ljudi. Istina smiruje osobe u sebi i pomiruje ih međusobno.

***

Nikolaj Vasiljevič Gogolj

PISMO Š...VU
(Kome se daje mudrost)

Prijatelju moj!

Smatraj sebe ničim drugim doli učenikom i studentom. Nemoj misliti da si star za učenje i da je tvoja snaga već dostigla punu zrelost i pun razvitak, da su tvoji karakter i duša već zadobili pravi oblik, te da ne mogu biti bolji. Za kršćanina nema završnog tečaja; on je neprestano učenik, do samoga groba.

Po običnom, prirodnom tijeku čovjek postiže pun razvitak svoga uma s trideset godina. Od tridesete do četrdesete godine još se polagano razvija njegova snaga; nakon tih godina u njemu se ništa ne razvija, i sve što on stvara ne samo da nije bolje, nego je i slabije i hladnije od prijašnjeg. Ali za kršćanina to ne vrijedi. Tamo gdje je za druge granica savršenstva za njega je tek početak. Najsposobniji i najnadareniji među ljudima kada prijeđu četrdesetu godina postupno otupljuju, umaraju se i slabe. Prebroji sve filozofe i najveće genije: njihovo najbolje doba bila je njihova muževnost: potom su polagano senilili, a u starosti čak i podjetinjili.

Sjeti se Kanta, koji je posljednjih godina života izgubio pamćenje i umro kao dijete. A sada pogledaj živote svih svetaca: vidjet ćeš da su intelektualno jačali i duhovno postajali snažniji s približavanjem nemoći i smrti. Čak i oni među njima koji od prirode nisu dobili nikakve izvanredne darove i koje su cijeli njihov život držali jednostavnima i priglupima kasnije su izazivali čuđenje razboritošću svojih riječi.

Zašto je tako? Zato što je kod njih uvijek postojala ona poletna snaga koja se obično nalazi kod svih ljudi jedino u godinama njihove mladosti, kada vide ispred sebe podvige za koje će dobiti nagradu i sveopći pljesak, kada im se priviđa radosna daljina, toliko poželjna mladićima. Nakon što se ta daljina i pothvati ugase, poletna snaga također gasne.

Ali pred kršćanima uvijek sjaji daljina i vide se vječni pothvati. Kršćanin kao mladić traži životnu bitku. On ima s kime ratovati i za što se truditi, jer njegov pogled u samog sebe neprekidno se bistri i otkriva mu nove nedostatke, s kojima treba voditi nove bitke.

Zato sva njegova snaga – ne samo da ne može zaspati ili oslabjeti u njemu, već se neprestano uzbuđuje; a želja da se postane bolji i zasluži pljesak na nebesima potiče ga tako snažno kako ne može potaknuti najvećeg častohlepca njegovo nezasitno častoljublje. Tu je taj razlog zbog kojeg kršćanin ide naprijed, dok drugi idu nazad i zbog čega s godinama on postaje sve pametniji.

Um nije naša najviša sposobnost. Njegova dužnost nije viša od policijske: on može u red dovesti i staviti na primjereno mjesto jedino ono što već imamo. On ne će ići naprijed dok se u nama ne pokrenu sve druge sposobnosti od kojih se postaje pametniji. Apstraktnim čitanjem, razmišljanjem i neprekidnim sudjelovanjem na raznim znanstvenim tečajevima um možeš natjerati da samo malo napreduje; a ponekad ga ovo čak i pritišće, smetajući njegovu samosvojnom razvoju. Puno više on ovisi o duševnim stanjima: jedva usplamti strast, i on odjednom radi slijepo i glupo; ali ako je duša u miru i ne kipi nikakva strast, on se razbistruje i radi pametno.

Razum je puno viša sposobnost, ali on se dobiva ne drugačije nego pobjedom nad strastima. Njega su u sebi imali jedino oni ljudi koji su se bavili svojim unutrašnjim odgojem. Ali ni razum ne daje čovjeku potpunu mogućnost da stremi naprijed.

Postoji još viša sposobnost; zove se – mudrost. Nju nam može dati jedino Isus Krist. Ona se ne daje nikome po rođenju, nije ni prirodna za nas, jer je stvar više nebeske milosti. Onaj tko već ima i um i razum – mudrost može dobiti jedino ako se za nju bude molio danju i noću, utječući se Bogu, uzdižući svoju dušu do golubinje blagosti i pročišćavajući sebe do potpune čistoće, kako bi primio tu nebesku hostiju koja se plaši onih kuća u kojima nije uređeno duševno gospodarstvo i u kojima nema u svemu potpunoga suglasja.

Ali ako mudrost uđe u kuću, tada za čovjeka počinje nebeski život i on postiže divnu slast: biti učenikom. Sve se za nj pretvara u učitelja;

cijeli je svijet njegov učitelj: najništavniji među ljudima može mu postati učiteljem. Iz najjednostavnijeg savjeta on će izvlačiti mudrost; najgluplji među predmetima okrenut će se k njemu svojom mudrom stranom, i cijeli svemir postat će pred njim otvorena knjiga za učenje: više od svih uzimat će iz nje blaga, jer više od svih osjetit će se učenikom.

Ali ako samo na tren pomisli da je njegovo učenje završeno, i da više nije učenik, i ako ga uvrijedi bilo čija pouka, mudrost će mu odjednom biti oteta i on će ostati u mraku kao car Salomon u svoje posljednje dane.

1846. g.

"Spasite naše duše! – časopis za vjernike i nevjernike", br. 8(11), Dnjepropetrovsk (Ukrajina) 1999., str. 15.

S ruskoga preveli Đuro Vidmarović i Jelena Zaričnaja

O piscu:

GOGOLJ, NIKOLAJ VASILJEVIČ, rođen je 20. ožujka 1809. u Sorićincima – Poltavska gubernija (Ukrajina), u obitelji sitnoga ukrajinskog vlastelina, dakle po etničkoj pripadnosti on je Ukrajinac staroga roda. Umro je 21. veljače 1852. u Moskvi. Godine 1829. seli se u Petrograd, gdje radi kao odgojitelj po velikaškim kućama. Potom postaje niži činovnik, a jedno je vrijeme i predavač povijesti na univerzitetu u Petrogradu. Svoju prvu priču *Bisavrjuk ili ivanjska noć* objavljuje 1830. g. Rodnom selu Soročincima posvetio je pripovijetku *Soročinski sajam*. Njegovo djelo, nastalo u krilu romantizma, ubrzo je postalo stožer ruskog i ukrajinskoga književnog realizma. O Gogolju se sudilo različito. Što se tiče njegove vjere, uglavnom se zapostavljao kršćanski dio njegova opusa. Naglašavalo se kako je on "jedan od utemeljitelja fantastičnog realizma, koji je rođeni brat fantastične romantike i preteča simbolizma, u njegovoj mističnoj varijanti".

Nietzsche je tvrdio da je Gogolj brat moderne dekadencije, a Rudolf Kassner da je u Gogoljevu djelu došla do izražaja psihologija podsvjesnog, pa bi Gogolj bio Kafkin preteča. Neobičnost i fantastičnost njegova književnog rukopisa očituje se u događajima, u opisivanju likova u sredini u kojoj borave, no karakteri su mu životni, svakodnevni. Govoreći o tome, on kaže: "Sve one sitnice koje izmiču pogledu sijevnule su u krupnom planu u očima sviju."

Najspominjanije Gogoljevo djelo bez sumnje su *Mrtve duše*. U njima je autor upozorio na neke unutrašnje bolesti ruskog imperija svoga vremena.

Tada su vlast u svim područjima duhovnog i političkog života imali pripadnici ruske političke elite, izlažući rusifikaciji mnogobrojne pokorene narode velike države, među kojima su Ukrajinci bili najbrojniji. "Moji junaci nisu nipošto zlikovci: da sam samo jednu dobru crtu dao bilo kome od njih, čitatelj bi se sa svima njima pomirio. Ali bijeda svih zajedno uplašila je čitatelja. Uplašilo ih je to što moji junaci prolaze u povorci sve jedan bjedniji od drugoga; što nema ni jedne utješne pojave." U komediji *Revizor* razgolićuje pokvarenost činovništva. Osjeća potrebu da "skupi na gomilu sve što ne valja u Rusiji".

Godine 1836. Puškin ga poziva na suradnju u reviji *Sovremennik*. Iste godine prvi se put izvodi njegova komedija *Revizor*. Od 1836. do 1849. boravi u Italiji, Njemačkoj i Francuskoj. Godine 1842. izlazi prvi dio romana *Mrtve duše*. Približavanje slavjanofilima, nevjerica u vlastitu darovitost, osjećaj krivnje i kršćanski misticizam obilježavaju daljnji Gogoljev život. Kako bi našao smirenje i učvrstio vjeru, hodočasti u Jeruzalem, nakon čega se odriče svoga ranijega književnog rada. Spaljuje drugi dio *Mrtvih duša*, brani Rusku pravoslavnu crkvu i samodržavlje u knjizi *Odabrana mjesta iz prepiske s prijateljima* (1847.). Pismo Bjelinskoga i negodovanje javnosti navode ga da objasni svoj stav u knjizi *Autorska ispovijed*. Posljednje godine života provodi u Moskvi. Umro je, kažu, poremećena uma.

"Gogolj je pisac ukrajinskoga sela, idiličnih krajolika, seoskih običaja, praznovjerja i dr. Vješto je povezivao zbilju s predajom, zgode stvarnoga života prožimao je 'strašnim' pričama, smiješno miješao s tužnim, realno s fantastičnim. Gogoljeva je Ukrajina vedra, raskalašena, prostodušna, sva u šarenilu, pjesmi i plesu; ljudi su dobroćudni, a Dnjepru nema rijeke 'ravne na svijetu'." Pročuo se svojim pripovijestima iz ukrajinskoga života. Za Bjelinskoga on je otkriće, "najneobičnija pojava u ruskoj književnosti". Bjelinski je čak sudbinu ruske književnosti povezivao s njegovom sudbinom. Stavio ga je iznad Puškina. Gledao je u njemu socijalnog pjesnika. I Dostojevski je priznao da je učio od Gogolja: "Svi smo mi izišli iz njegova *Šinjela*."

Gogolj je stvorio likove koji su u ruskome društvu postali obrasci za lijenost, glupost, sebičnost, lakoumnost i korupciju.

Smatralo ga se isključivo ruskim književnikom. S raspadom Sovjetskog Saveza i proglašenjem ukrajinske neovisnosti njegovo se djelo vraća u korpus nacionalne književnosti. Povjesničari ukrajinske književnosti ne poriču da je Gogolj zadužio i rusku kulturu, ali njegovi nacionalni korijeni, ne samo privatno nego i u književnom radu, dovoljno su snažni i pre-

poznatljivi da ga se smije vratiti u nacionalnu literaturu. Osim toga važan čimbenik u sagledavanju djela ovog velikog autora jest i činjenica da je stvorio vlastit jezični izraz. Na taj način Gogolja se uvažava kao pisca dviju domovina, ali nadasve kao samosvojnu, gotovo u svjetskim razmjerima jedinstvenu pojavu u stvaralaštvu, poglavito kršćanskoga nadahnuća.

Snagu kršćanske vjere u ruskoj pravoslavnoj inačici Gogolju je usadila njegova majka Marija Ivanovna. Još kao četrnaestogodišnji dječak, poslije očeve smrti, zapisao je: *"Ovaj udarac podnio sam sa čvrstinom istinskog kršćanina. Blagoslivljam te, sveta vjero pravoslavna! Jedino u tebi nalazim utjehu, jedino ti mi pomažeš da prevladam svoju bol. Utječite se svi Svemogućem, kao što sam Mu se ja utjecao!"*

Kako piše dr. Ksenija Končarević, »Gogolj se još kao učenik počeo zanimati za bogoslovlje, proučavati djela svetih otaca. Neko vrijeme, doduše, dopuštao je sebi mladenačke buntovne 'ispade' i hirove, ali sa sazrijevanjem toga je nestalo. Njegov kršćanski ideal uobličio se u četvrtom desetljeću života. Neposredan povod duboku i odlučnu preokretu u njegovoj duši bit će teška bolest koju je preležao u ljeto 1840. godine. Otada on će se potpuno posvetiti traženju Boga i radu na svojoj duši, što se neposredno odrazilo i na njegovo stvaralaštvo. Dok je u prvoj polovini života nastojao privesti ljude Bogu ukazivanjem na njihove nedostatke i na negativne pojave u društvu, počevši od ovog preokreta Gogolj će sve svoje snage usmjeriti na vlastito duhovno usavršavanje, djelatno pokajanje i promjenu mišljenja. *Nađi prije svega ključ za vlastitu dušu, pa ćeš tim ključem moći otvoriti svačiju dušu* – zapisao je Nikolaj Vasiljevič u jednom pismu. Veliki je književnik došao do spoznaje da se zlo u svijetu ne može pobijediti nikakvim vanjskim djelovanjem, pa ni snagom književne riječi, ako to djelovanje nije praćeno unutarnjim očišćenjem i pokristovljenjem. Stoga je svojom, ali i osnovnom zadaćom svakog istinskog umjetnika smatrao "bezrezervno privoljenje Crkvi Kristovoj i duboko usvajanje istina svete pravoslavne vjere".

Sačuvano je dosta svjedočanstava o njegovu duhovnom životu tih godina. Jedan prijatelj koji ga je upoznao tijekom boravka u Rimu zapisao je: "Već mi se tada Gogolj činio vrlo pobožnim. Jednom prilikom svi su Rusi došli na cjelonoćnu službu u ruski hram. Vidio sam da je došao i Gogolj, ali poslije izvjesnog vremena izgubio sam ga iz vida, pa sam pomislio da je možda ranije napustio službu. Nešto prije završetka bdjenja izašao sam u pronaos, jer je na mjestu gdje sam dotad stajao već bilo zagušljivo, i tamo,

u polumraku, primijetio sam Gogolja: klečao je u jednom kutu, oborene glave. Dok su se čitale neke molitve, on je usrdno klanjao..."

Iz tih godina potječe i njegovo iskreno priznanje prijatelju N. D. Belozerskom: "Čini mi se da mi više leži manastir nego život u svijetu." Drugom prijatelju, N. M. Jazikovu, književnik se ispovijeda: *"Potrebna mi je osama, apsolutna osama. Nisam rođen za trzavice koje nameće svakodnevni život. Svakog dana i svakog časa sve jasnije osjećam da nema uzvišenijeg sudbine na svijetu od zvanja kaluđerskog."*

Gogolj, koji je ušao u sam vrh svjetske književnosti, svoju lektiru sveo je na Sveto pismo i svetootačke spise. Sačuvane su bilježnice u koje je unosio izvatke iz pročitanih djela, svoje analize i komentare tema kao što su: Izlaganje vjere; O crkvenim predajama; O poštovanju svećenika; O liturgiji; O istinskom pokajanju; O kršćanskim krepostima; O Duhu Svetom među nama; O ljubavi prema bližnjem... A ispisi su bili iz djelâ sv. Atanazija Velikog, sv. Ivana Zlatoustoga, sv. Bazilija Velikog, sv. Grgura iz Nise, sv. Prokla Konstantinopolskog, sv. Teodota Ancirskog, sv. Ivana Damaščanskog, sv. Ćirila Aleksandrijskog, sv. Filareta Moskovskog, sv. Dimitrija Rostovskog, sv. Tihona Zadonskog...

Najdraža Gogoljeva molitva bila je: "Gospode, daj mi suze poniznosti i sjećanje na smrt" (sedma molitva sv. Ivana Zlatoustoga pred odlazak na počinak). Molitve je pridodavao i svojim redcima, pri čemu je neke od njih i zabilježio.

Godine 1845. Gogolj ponovo pada u postelju. Poslije mučne i teške bolesti njegova odlučnost da se potpuno posveti Bogu sve je izrazitija. Iz toga vremena u njegovoj prepisci nalazimo i ovakvo svjedočanstvo: *"Živio sam u unutrašnjosti svoga bića, vladao se kao da sam u manastiru, nisam propustio skoro ni jednu službu u našoj crkvi..."* Duhovni napori odrazili su se i na njegovu tjelesnom liku. "Gogolj je ostario, ali je stekao neku posebnu vrstu ljepote, koja se ne bi mogla drukčije opisati nego kao ljepota misaonog čovjeka", svjedoči P. V. Anjenkov. "Lice mu je poblijedjelo, uvelo; dubok, naporan misaoni rad ostavio je na njemu pečat umora i iscrpljenosti, ali izraz njegova lica, u cjelini uzevši, učinio mi se svjetlijim i spokojnijim nego ranije. To je bilo lice filozofa." Kao samac, nespu-tan bračnim i rodbinskim obavezama, mogao se sav predati duhovnom radu, napredujući sve više i više u asketskom usavršavanju. Iskusio je i siromaštvo, koje je doživio kao svojevrsnu pripremu i kušnju za polaganje zavjeta nestjecanja. "Siromaštvo je veliko blaženstvo, kojega svijet

još uvijek nije svjestan. Ali onaj koga je Bog udostojao da okusi slasti siromaštva, onaj tko je zavolio svoju prosjačku torbu, ne će ju prodati ni za kakva blaga ovdašnjeg svijeta..." Pisac-asket počinje ozbiljno razmišljati o odlasku u manastir. *"Nema zvanja uzvišenijeg od monaškog, i daj Bože da postanem dostojan ponijeti monašku rizu – već i sama pomisao na nju ispunjava radošću srce moje"*, piše on grofu A. P. Tolstoju. *"Ipak,"* ispovijeda se pisac, "*bez poziva Božjeg to se ne može učiniti. Da bi čovjek stekao pravo udaljiti se od svijeta, mora se dostojno od njega oprostiti. Onima koji odlaze u manastir obično se savjetuje da prije toga razdijele svoj imetak siromasima. A što da ja razdijelim? Moj imetak nije u novcu. Bog mi je pomogao da steknem izvjesno intelektualno i duševno dobro i podario mi neke sposobnosti koje su od koristi i potrebe drugim ljudima. To je ono dobro koje sam dužan darovati drugima, onima koji ga nemaju, da bih se zatim mirno mogao udaljiti u manastir..."*

Djela koja je objavljivao u posljednjem razdoblju života književna je kritika dočekivala s odbojnošću, ne bez ironije i pakosti, u čemu je prednjačio tada apsolutni literarni arbitar Visarion Grigorjevič Bjelinski.

Svoj duboko kršćanski pogled na umjetnost Gogolj će izraziti na više mjesta. Tako u knjizi "Izabrana mjesta iz prepiske s prijateljima" njeno značenje pisac vidi u tome što ona služi kao "nevidljiva stepenica prema kršćanstvu", jer današnji čovjek "nema snage za neposredan susret s Kristom". Po Gogoljevu mišljenju književnost ima istu ulogu kao i djela duhovnih pisaca – da prosvjetljuje dušu, da je uzdiže prema savršenstvu. Pisac-asket iskreno je vjerovao u snagu riječi, u mogućnost da se riječju čovjek prožme i preobrazi. I što je njegov odnos prema umjetnosti bio uzvišeniji, to je veće zahtjeve postavljao preda se kao pisac kome je povjeren veliki dar Božji.

Podsjećajući na evanđeosku pouku da će "za svaku praznu riječ koju ljudi izgovore dati račun u Dan sudnji" (Mt 12,36), Nikolaj Vasiljevič ustao je protiv praznih riječi i bilo kakve zloupotrebe riječi u književnosti. *"Odnos prema riječi mora biti pošten. Ta riječ je najuzvišeniji dar Božji ljudima! Veoma je opasno ako se pisac lakomisleno igra riječima. Neka ni jedna trula riječ ne izađe iz usta vaših!"* piše on u već spomenutoj knjizi.

Stanje duhova u tadašnjem ruskom imperijalnom društvu, osobito u njegovim višim slojevima, koji su se sve više priklanjali vjerskom indiferentizmu i relativizmu, u njemu je izazivalo veliku bol. *"Imamo dragocjenu riznicu, ali ne samo što se ne trudimo postati toga svjesni, nego se čak i*

ne sjećamo gdje smo je ostavili. To je kao da domaćina zamole da pokaže najljepšu stvar koju ima u kući, a on i ne zna gdje se ta stvar nalazi. Mi ne marimo za Crkvu, koja se, kao mudra djevojka, sačuvala još od apostolskog doba u svojoj prvobitnoj čistoći i neporočnosti; ne marimo za Crkvu, koja kao da je sišla s neba, sa svojim dogmama izuzetne dubine i predivnim obredima, nas radi, i koja jedina ima moć da otkloni sve nedoumice i odgovori na sva pitanja naša... Tu i takvu Crkvu, koja postoji nas radi, još uvijek nismo uveli u život svoj!" Zadaća svakog vjernika, a pogotovo vjernika intelektualca, jest da životom svojim svjedoči istinu Crkve: *"životom svojim moramo zaštititi našu Crkvu, koja je sva – život; miomirisom nam je duša svojih naviještati njenu istinu... Propovjednik Crkve istočne dužan je tako istupati pred narodom da se već od njegova smirenog izgleda i tihoga glasa koji izlazi iz dubine duše, oživljujući one kojima se obraća, sve počne pokretati još prije nego što on izloži zbog čega je došao, tako da mu svi uglas uzvrate: "Riječi nisu potrebne – i bez njih čujemo svetu istinu tvoje Crkve!"*

Nekoliko puta Gogolj je boravio u znamenitom Optinu manastiru, o kojemu je zapisao: "*Mislim da ni na samoj Svetoj gori nije ljepše! Ovdje je blagodat opipljiva. Nigdje nisam vidio takve monahe. Činilo mi se da sa svakim od njih razgovara sve što je nebesko."* Iza sebe Gogolj je ostavio, pored romana i pripovijedaka koji su ušli u zlatni fond svjetske književnosti, i opsežnu duhovnu prozu, u kojoj je uspio suvremenicima i potomcima prenijeti dragocjena iskustva liturgijskog i svetačkog života Pravoslavne crkve. *"Početak, korijen i temelj svega jest ljubav prema Bogu. Ali nama je taj početak na kraju, i mi sve što postoji u svijetu ljubimo više nego Boga. Boga valja ljubiti tako da sve drugo, sve što je mimo Njega smatramo sporednim i manje važnim, da zakone Njegove držimo višima i važnijima od svih naredbi ljudskih, savjete Njegove – od svih savjeta ljudskih, i da se mnogo više bojimo da ne uvrijedimo Boga nego ma koga od ljudi"*, poručuje pisac u svom *Pravilu življenja za kršćane u svijetu.*

"Zemni život naš ne može biti ni jednog trena spokojan – to vazda moramo imati na umu. Brige samo sustižu jedna drugu, danas ovakve, sutra onakve. U svijetu je naš poziv – vojevanje, a ne praznovanje: pobjedu ćemo slaviti na onome svijetu. Ovdje smo dužni da se muški, ne malakšući duhom, borimo, kako bismo dobili višestruku nagradu, veću slavu na nebesima." «

(Ksenija Končarević, "Pristupio sam Onome u kome je izvor života", *Pravoslavlje*, novine Srpske patrijaršije, br. 1015)

Đ. V.

Nikola Benčić
(Austrija)

GRADIŠĆANSKI HRVATI KAO ČUVARI JEZIKA I BAŠTINE

1. Kategorija "čuvari jezika i baštine" čini mi se u državotvornim narodima neospornom, a među njima je i hrvatski. Kod njih je ona posve prirodna. Međutim ne bismo je mogli bezuvjetno primijeniti na hrvatsku dijasporu diljem svijeta.

Nekoć vrlo svjesnoj i čvrstoj hrvatskoj narodnoj skupini danas gradišćanskih Hrvata ta kategorija nije u suvremenom globaliziranom svijetu posve prirodna, što je po sebi vrlo bolno, ali je činjenica s kojom se moramo suočiti i osvijestiti je s obzirom na dalekosežne posljedice da bismo ubuduće mogli jačati zdrave korijene zajedničkoga jezika i baštine. Pri tome mi se problematičnim čini sam pojam zajedničkoga jezika i baštine, jer iza njega se skrivaju nepojašnjeni sadržaji koji su izazvali mnoge nesporazume između matičnoga naroda i dijaspore.

2. Zajednički nam temelji hrvatskoga jezika i baštine u povijesnoj dubini od 500 godina nepobitni su, ali u tijeku vremena matični su narod i dijaspora doživjeli jezični i kulturni razvoj koji nisu istovjetni, a tu razliku vrlo lako zanemarujemo u svojim razmatranjima i nismo u stanju prisebno i istinito raspravljati o njezinim društveno-političkim uvjetima i uzrocima. Čim bismo u svojim međusobnim odnosima to razbistrili, ti bi odnosi, uvjeren sam, postali jasniji, istinitiji, sabraniji i mogli bismo uspješnije izgrađivati svoje buduće veze. Moramo se otvoreno upitati koji je to zajednički nam jezik i zajednička baština. Može li se govoriti o nosivim budućim mrežama, o onom vječnom i ljudskom u nama, što odolijeva vremenu i na što se možemo bez oklijevanja pozivati.

3. Po zdravoj, neupitnoj logici jasno nam je da su *gradišćanski Hrvati* (noviji naziv) bili, i do danas ostali, ponosni čuvari svoga hrvatskoga jezika i svoje baštine (inače se u ovim krajevima ne bi više govorilo hrvatski). Brojke međutim, bile one istinite ili lažne, opominju nas na oprez i nameću podrobnije ispitivanje.

4. Puk (u Gradišću poznajemo samo riječ "narod") podsvjesno je, snagom brojnosti doseljenika, po prirodnom zakonu čuvao sve svoje: jezik, običaje, seoske strukture, kulturu... – sve ono što možemo prepoznati kao baštinu, štoviše činio je to s nekim prkosom: mer/ar smo Hervati! i odbijao oslovljavanje kao "Krowot" jer ga je doživljavao podrugljivim. Dubokih znanstvenih istraživanja nemamo ni na tom polju.

5. Pođimo redom:

5.1. Diferenciranje na čuvare i na asimilirane počinje prilično rano, odmah nakon preseljenja u novu postojbinu, i to na vjerskom polju. Hrvati su naime u novu postojbinu došli kada se razbuktala borba između rimokatolika i protestanata. U većinski hrvatskim općinama ostali su vjerni Katoličkoj crkvi i svojem jeziku, no u selima u kojima su bili u manjini morali su se prilagoditi novoj vjerskoj stvarnosti po načelu *cuius regio, eius religio*, a time i novim jezičnim i životnim prilikama. Tu oni nisu čuvari jezika i baštine, jer su s novom vjerom prihvatili i novi jezik i kulturu.

5.2. Rimokatolička crkva i svećenici prvi su svjesni čuvari jezika i baštine, u prvim desetljećima u nekim selima čak i glagoljaške baštine. Ta jaka vjerska tradicija neprekinuta se pretače u baroknu pučku pobožnost koja izgrađuje nove oblike vjerskih i pučkih običaja na hrvatskom jeziku i u hrvatskom narodnom duhu (Mulih). U svojim osnovnim crtama ona se održala sve do danas, a u nekim je oblicima ponovno oživjela. Zalaganjem i brigom svećenika nastaje zajednička, nekodificirana jezična norma koju prešutno prihvaćaju sve raštrkane skupine iseljeništva (Hadrovics). Tijekom XIX. i XX. st., nakon neprekidnih trzavica između južne književne i svoje tradicionalne norme, svećenici u dogovoru s učiteljima i seoskom upravom prihvaćaju smjer koji se ne podudara s hrvatskim standardnim jezikom. Time se gradišćanskohrvatska dijaspora svjesno odrekla ilirskih jezičnih načela, djelomice prihvativši Gajevu pravopisnu reformu i rješenja vukovaca. Svećenici i učitelji ostali su najvjerniji i najdosljedniji čuvari jezika i baštine, pozivajući se uvijek na volju naroda.

5.3. U Donjoj Austriji međutim: istočno od Beča duž Dunava do Bratislave/Požuna i u okolici Bečkog Novog Mjesta crkvena je uprava namjerno i sustavno istiskivala hrvatski jezik i baštinu s područja Bečke nadbiskupije (Brabec). Tu se očitovala – u negativnom smislu – važnost svećenstva i učiteljstva, kao i javnih upravnih organa, u čuvanju i njezi jezika i baštine.

5.4. U tom smislu primjećujemo nedostatnu brigu spomenutih organa i u Nitranskoj biskupiji, u kojoj Mađari nisu znali ili nisu željeli u dušobrižništvu, školstvu i upravi točno razlikovati između slovačkog i hrvatskog jezika, pa su tako već u XVIII. i XIX. st. asimilirali hrvatske općine sjeverno od Dunava (Botik).

5.5. U drugoj polovici XIX. st., u svjesnoj jezičnoj fazi, hrvatski je jezik potisnut u većinski hrvatska sela Đurske i Sambotelske biskupije. Tu je pod utjecajem europskih narodnih preporoda i hrvatski puk toga zapadnomađarskoga prostora pojačano, svjesno počeo njegovati i braniti svoj jezik i običaje. Uz crkvene književne teme obrađuju se i svjetovne, pokreću se časopisi, kalendar i novine, osnivaju se vjerska i svjetovna društva, izgrađuje široka društvena mreža djelovanja na hrvatskom jeziku, kojoj čak i Decembarski ustav osigurava kratkodah ali vrlo intenzivan procvat, sve dok Lex Apponyi nije prekinuo, zapravo ugušio taj razvoj. I u biskupskim okružnicama, a Crkva je bila vrlo sklona Hrvatima s ovoga prostora, može se primijetiti promjena Eötvöseve linije. Najintenzivnija faza razvoja i čuvanja jezika i baštine traje od Decembarskog ustava do Prvoga svjetskoga rata. Tadašnji odnos mađarskog i (gradišćansko)hrvatskog svećenstva još nije rasvijetljen, ali po nepotvrđenim pojedinačnim primjerima (Miloradić, Karal, Mikišić) mogli bismo, vrlo oprezno, naslućivati da su revni zatočnici i čuvari hrvatskoga jezika i kulture bili potisnuti na rub mađarskoga društva.

5.6. S osobitom pažnjom morala bi se proučavati uloga i odnos hrvatskog sitnog i višeg plemstva te obrazovanih slojeva prema svome narodu. Plemstvo se od početka u svakom pogledu pokušavalo stopiti s mađarskim (Nagy), slovačkim (Botik) ili austronjemačkim. Viša naobrazba, koja je značila u neku ruku i oplemenjivanje, uvijek je podrazumijevala izdvajanje i uklapanje u strukture drugog naroda (Bubich, Kruesz, Vezdin...), rijetki su slučajevi kao onaj dr. Franje Horvata, Prečevog gospodina iz Frakanave.

5.7. O svemu tome mogla bi nam posvjedočiti nešto i pomađarena i ponijemčena obiteljska imena, kojima do danas nismo poklonili nikakvu pažnju.

6. Nakon priključenja većega dijela zapadnomađarskih Hrvata Austriji (1921.) javna je uprava započela nove spletke – s ove i one strane granice – zanemarujući i zaprečujući obećana i zakonska manjinska prava, što je slomilo polet i nadu u narodu. K tomu je poslije Drugoga svjetskoga rata

u austrijskome dijelu uzelo maha ljevičarsko političko opredjeljenje za asimilaciju radi blagostanja, napušteno tek poslije dolaska "gastarbeterov" u Austriju, uz izričit pritisak kancelara Kreiskoga. U mađarskom je dijelu jugoslavenski unitarizam i komunizam slomio nastojanja oko čuvanja jezika i baštine, jer se počela širiti indiferentnost prema jeziku i kulturi, a iz slovačkoga prostora nemamo dovoljno pouzdanih podataka.

7. Najtragičnija je sudbina moravskih Hrvata, koje je čehoslovačka državna uprava za kaznu raselila po cijeloj komunističkoj državi i time im onemogućila čuvanje jezika i baštine (Pavličević).

8. U austrijskom dijelu Gradišća možemo s obzirom na čuvanje jezika i baštine utvrditi razliku između tzv. Prve i Druge austrijske republike. U Prvoj republici poklanja se pažnja jeziku, izobrazbi, pučkom kazalištu, a u Drugoj republici društvenom životu, tamburaškim i pjevačkim društvima, masovnom športu, dok je školstvo – unatoč slavopojkama i lijepim statistikama – dovedeno u kritično stanje. Danas je hrvatski živalj u očajničkoj, tihoj defenzivi, u bezizglednoj borbi za jezik i baštinu.

9. Poseban položaj s tim u svezi zauzimaju pisci, književnici. Oni su oduvijek bili borci u prvim redovima za očuvanje jezika i baštine. Nemamo točnih ispitivanja njihove prihvatljivosti u narodu ali imena Miloradić, Mate Karal, Ignac Horvat, Ivan Blažević, Augustin, Blazović i neka druga su poznata, priznata i prihvaćena književne baštine gradišćanskih Hrvata. Teško bi bilo odvagnuti tko je od mlađih danas ukorijenjen u narodu.

10. Svakako moramo upozoriti na jedan fenomen najnovijeg vremena, a to je dvojezičnost, tj. literarno stvaranje na gradišćanskohrvatskom i njemačkom jeziku. Gradišćanskohrvatski književnici žele se naime nadmetati sa svojim gradišćanskim kolegama njemačkog jezika. Piscima u mađarskom dijelu to nije svojstveno, dok u slovačkom dijelu ima i primjera prevage slovačkog jezika.

11. Zaseban je položaj hrvatskog jezika i baštine u gradskim središtima, Beču, Šopronu, Željeznu, Čepregu, Kisegu i Sambotelu. U Beču i Šopronu postoji vrlo aktivna grupa svjesnih mladih Hrvata koji pokazuju put kojim bi se moralo/moglo poći u djelatnom razvijanju jezičnoga znanja i njezi baštine. Željezno je bezlično upravno središte, Kiseg, Čepreg i Sambotel usredotočili su se na popularne narodne festivale u spomen na staru slavu.

12. Izostalo je očekivano proširenje intelektualne baze povećanjem broja gradišćanskih Hrvata sa završenim srednjim i višim školama (v. HN). Tradicionalni intelektualni sloj svećenika i učiteljstva zatrpan je

svakidanjim poslom, novi intelektualci nisu ni popunili, a kamoli ojačali prorijeđene redove u borbi za boljitak svojega naroda, a od te indiferentnosti trpe sva naša društva, s ove i one strane granica.

Tko su čuvari jezika i baštine danas?

Neustrašeni, stari i mladi iz svih slojeva, puni nade, oni koji se ne daju slomiti, koji ne gledaju u prvom redu na svoj probitak, svi oni koji vjeruju u budućnost ove (svoje) narodne skupine.

Moramo dodati da danas postoji velik broj "pokajnika", koji više ne vladaju dovoljno dobro jezikom i nisu od svojih predaka i svoje seoske sredine dobili dovoljno znanja o vlastitoj prošlosti, praktičnog uvjerenja i povjerenja u svoj jezik i kulturu. Oni gaje obnovljenu čežnju za izgubljenom duhovnom domovinom u kojoj je stara slava hrvatskog jezika i baštine.

***

Đuro Vidmarović

PRILOG PROUČAVANJU POVIJESTI JEZIKA I PISMA ZAPADNOUGARSKIH HRVATA

Katharina Tyran: *Das Klingenbacher handschriftliche fragment (eine Analyse des ältesten bekannten Schrift- und Sprachdenkmales der Burgenländischen Kroaten)/Klimpuški rukopisni fragment (analiza najstarijega poznatoga pisanoga i jezičnoga spomenika Gradišćanskih Hrvata),* Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov / Wissenschaftliches Institut der Burgenländischen Kroaten, Trajštof/ Trausdorf, 2010.

Klimpuški misal važno je povijesno vrelo za proučavanje jezika i pisma zapadnougarskih Hrvata u prvom stoljeću nakon njihova napuštanja domovine Hrvatske. Taj masovni izbjeglički val izazvan je nezaustavljivim otomanskim lomljenjem i okupacijom hrvatskih zemalja koje su se do 1527. nalazile u sastavu hrvatsko-ugarske kraljevine, a od 1527. u sastavu habsburške carevine. Kraljevina, zbog nesloge i neodgovornosti političke elite, i carevina, zbog egoizma i nacionalizma bečkih vladajućih staleža, nisu mogle, a ni htjele, spašavati hrvatske zemlje i hrvatski puk od

nesmiljenog osmanskog osvajača. Posljedak je toga uništavanje gotovo polovice biološke supstancije jednoga civiliziranog europskog naroda i svođenje njegove zemlje na "ostatke ostatka". Dio hrvatskoga pučanstva izbjegao je iz domovine i u tuđim sredinama bio odnarođivan, dio je pao pod osmansku muslimansku vlast koja ga je okrutno tlačila i mučila kako bi se islamizirao i poturčio, dio je istrijebljen u vojnim operacijama, napose zbog upadâ turskih martoloza/Vlaha, a tek je ostatak nastavio u krajnje nepovoljnim uvjetima čuvati svoj državno-pravni, kulturni, etnički i civilizacijski kontinuitet. Ako igdje, ovdje ima mjesta govoru o genocidu.

Potomke sjeverozapadnoga selidbenog vala iz 15. i 16. st., koji se protezao od Prekomurja do Moravske, poznajemo iz historiografske literature kao zapadnougarske Hrvate. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije etnički arhipelag zapadnougarskih Hrvata razbijen je zbog uspostave novih država i novih državnih međa na mađarski, austrijski i češko-slovački dio. Najveći dio našao se u novouspostavljenoj Republici Austriji, odnosno u njezinoj novoj pokrajini Burgenlandu, nastaloj priključenjem dijelova zapadne Ugarske. Time se javio problem naziva ove hrvatske manjinske zajednice, jer umjesto jedne pojavile su se tri države kao sizereni hrvatskoj manjini. Ako su željeli sačuvati svijest o istobitnosti i istovjetnosti, Hrvati su u novoj situaciji morali pronaći novi zajednički subetnički naziv. Pojam "austrijski Hrvati" nije bio prikladan jer bi isključio dijelove arhipelaga u Mađarskoj i Češko-slovačkoj. Godine 1921. veliki pjesnik Mate Meršić Miloradić preveo je naziv Burgenlad efektnim hrvatskim imenom Gradišće. Od tada umjesto jezično "ćoškastog" pokrajinskog imena "burgenlandski Hrvati" počinje se upotrebljavati pojam "gradišćanski Hrvati". S vremenom je taj pojam izgubio svoj primarni sadržaj: Hrvati koji žive u Burgenlandu, odnosno, na njemačkom, "burgenländische Kroaten", i obuhvatio cijeli arhipelag, zamijenivši raniji pojam "zapadnougarski Hrvati". Nakon 60-ih godina 20. st. etnička elita austrijskog dijela sada gradišćanskih Hrvata taj pokrajinski naziv diže na "višu" razinu pišući pridjev "gradišćanski" velikim početnim slovom. Nakana je bila ojačati etničku samosvijest ljudi i zaustaviti asimilaciju. No austrijski nacionalistički asimilatori iskorištavaju tu plemenitu nakanu –dakako, uz pomoć asimilanata iz redova manjine – tako da gradišćanske Hrvate (u Burgenlandu), koji su autohtona hrvatska nacionalna manjina, proglašavaju "nacionalnom zajednicom", pa čak i posebnim narodom, koji Hrvatska više nema pravo tretirati kao svoje raseljeništvo jer su oni tobože izgubili identifikacijsku

vezu s njom, stvorivši vlastitu kulturu, književni jezik, tradiciju i osjećaj samobitnosti. Prekinut je osjećaj narodnosne istovjetnosti s "Hrvatima na jugu", koje više ne nazivaju njihovim etnonimom, već Hrvačanima, a često i Agramitima. Takva umjetno stvorena napetost slabi manjinsku zajednicu i u naše se vrijeme gradišćanskohrvatska etnička elita nalazi pred dilemom: veliko ili malo slovo *g*? Ta dilema prožima i djelo koje predstavljamo, jer je autorica kćerka vodećeg predstavnika gradišćanskih Hrvata u Austriji, pjesnika i urednika tamošnjih "Hrvatskih novina".

Katharina Tyran kao predmet svojega magistarskog rada uzela je fragment iz čuvenoga Klimpuškoga misala, zbog toga što se na njegovim stranicama nalazi tekst na hrvatskom jeziku pisan glagoljicom i bosančicom, nastao kao autograf u vrijeme doseljenja. Analiza tog fragmenta izazov je povjesničarima i jezikoslovcima i mnogi od njih posvećivali su mu pozornost. Katharina Tyran je svoj rad, naslovljen "Klimpuški rukopisni fragment", uspješno obranila 2007. godine na Bečkom sveučilištu. Mentor joj je bio najpoznatiji gradišćanski Hrvat danas, akademik HAZU-a, dr. Nikola Benčić. Ovo je djelo 2010. objavio Znanstveni institut Gradišćanskih Horvatov koji djeluje u mjestu Trajštofu. Riječ je o dvojezičnome izdanju: djelo je izvorno napisano na njemačkom jeziku, a na hrvatski prevela ga je kroatistica Aleksandra Šćukanec.

Katharina Tyran u uvodu svoje studije, u prvom ulomku, ne znamo da li namjerno ili spontano, ustvrđuje:

"Za svaku narodnosnu skupinu početak pismenosti predstavlja značajan korak k njihovom priznavanju kao samostalne zajednice. To je od osobite važnosti za manje kulturne skupine i regionalne zajednice jer za njih pismenost označava prvi spomenik vlastitoga jezika, samosvojnost i odvajanje od veće cjeline. Tome je tako i u slučaju Gradišćanskih Hrvata, autohtone narodnosne skupine koja se tijekom XVI. stoljeća naselila u tadašnjoj zapadnoj Ugarskoj, a još i danas živi u tri države: Austriji, Mađarskoj i Slovačkoj. Značajan jezični spomenik ove skupine fragmentarni je zapis koji je do sada bio poznat kao *Klimpuški misal*, odnosno na njemačkome *Klingenbacher Missale*."

Navedeni ulomak sadrži niz pojmova koji izlaze izvan okvira znanstvenoga djela i duboko zadiru u odnos gradišćanskih Hrvata i matičnoga naroda, u kontekstu na koji smo upozorili. Naša autorica čini sljedeće:

1. Naziv "gradišćanski Hrvati" piše velikim početnim slovom. To je suprotno pravopisnoj normi hrvatskoga, ali i gradišćanskohrvatskoga

književnog jezika. Takvim rješenjem ona u ovome tekstu svoju nacionalnu manjinu pretvara u poseban slavenski narod, dakle oduzima joj status manjine, čime isključuje Hrvate "na jugu" kao njezin matični narod.

2. Svoju (kako se službeno još uvijek tretira) hrvatsku nacionalnu autohtonu manjinu naziva "narodnosna skupina", što nije točno, jer gradišćanski Hrvati nisu skupina, već međunarodnopravno definirana hrvatska nacionalna manjina. Kao takvi oni su subjekt međunarodnog prava prema državnom ugovoru koji je Austrija potpisala 1995. godine.

3. Gradišćanskohrvatsku autohtonu nacionalnu manjinu autorica opisuje kao "autohtonu narodnosnu skupinu koja se tijekom XVI. stoljeća naselila u tadašnjoj zapadnoj Ugarskoj..." Iz navedenog opisa ispuštena je bitna činjenica: da je riječ o iseljavanju iz tadašnje Kraljevine Hrvatske. Bez tog podatka njemački čitatelj ne može dobiti istinitu obavijest kako je riječ o hrvatskoj nacionalnoj manjini čiji su predci morali u XVI. stoljeću zbog turske opasnosti pobjeći u tadašnju zapadnu Ugarsku, odakle se nisu uspjeli vratiti te su mimo svoje volje postali etnička manjina. Ispravno je napisano da su gradišćanski Hrvati autohtoni, ali autohtoni su ne kao amorfna skupina, već kao hrvatska nacionalna manjina. Pojam "narodnosna skupina" ima različit sadržaj od pojma "hrvatska nacionalna manjina" u Austriji. Uporabom prve sintagme prešućuje se hrvatski etnonim. Osim toga: kada se piše o etničkoj manjini, potrebno je spomenuti i njezin etnonim, što naša znanstvenica nije učinila.

Ne želimo ništa spočitavati Katharini Tyran, jer nam se čini kako navedene nejasne tvrdnje ona nije pisala sama, ili ako jest, tada uvod nije stigla prije objavljivanja knjige uskladiti s petim poglavljem svoga rada. Uvod i peto poglavlje u opreci su. Naime u petom poglavlju svoje studije K. Tyran stručno i objektivno govori o vremenu i uzrocima doselidbe hrvatskoga pučanstva na prostore nekadašnje zapadne Ugarske. Ostaje nejasno zbog čega taj tekst nije upotrijebila kao uvod. To nam daje pravo da se začudimo njezinim mentorima, među kojima je i iskusni akademik Nikola Benčić, koji o rečenoj problematici mnogo znade. Zbog čega ju nisu upozorili na nepotrebno iskakanje iz znanstvenih okvira u sferu politizacije u uvodu teksta koji ima relevantnu znanstvenu vrijednost? Tim više što je uvod pisan njemačkim jezikom te će se njime koristiti znanstvenici koji ne poznaju hrvatski jezik.

Kada ne bismo gradišćanske Hrvate smatrali dijelom hrvatskoga etnosa i hrvatskom autohtonom nacionalnom manjinom u austrijskoj saveznoj

zemlji Burgenladu, ovaj prikaz imao bi drugačije konotacije. No sve dok vodeći predstavnici gradišćanskih Hrvata nisu odlučili slijediti primjer dijela etničke i političke elite bunjevačkih Hrvata u Vojvodini, tj. proglasiti se posebnim slavenskim narodom koji nema veze s Hrvatima u RH (i time prihvatiti asimilaciju), mi ćemo ih tretirati kao drage sunarodnjake. Dakako, uz puno poštovanje samosvojnosti njihove kulturne baštine koju su stekli tijekom pet stoljeća života u dijaspori, jer je ta baština, neka se nitko ne uvrijedi, i naša, odnosno baština nas koji se osjećamo integralnim Hrvatima. Divimo im se što su kroz pola milenija života u stranome i ne uvijek prijateljskome etničkom okruženju sačuvali svoje hrvatsko ime i hrvatsku etničku samobitnost.

Katharinin mentor, akademik Nikola Benčić predstavio je ovaj rad u Klimpuhu 7. svibnja 2010. godine. Kako su izvijestile "Hrvatske novine"[1] iz Željezna, akademik je tom prigodom kazao:

"Dakle: djelo se bavi hrvatskim upisom na zadnjoj korici klimpuškoga latinskoga misala, tiskan u Ostrogonu 1501., a nabavljen od klimpuške fare 1504., jednim malim fragmentom, ki je za Gradišćanske Hrvate morao biti jako važan! – jer je mašna knjiga latinska. Upisi na korica su nimški, hrvatski i latinski; latinicom, ćirilicom i glagoljicom.

Neka za nas i danas relevantna pitanja sam kratko jur skicirao ali djelo Katarine Tyran kani razvezati:

* sadržaj, red po redu
* paleografiju ćirilice i glagoljice = nauku o pisanju
* ortografiju = pravopis
* fonetiku i fonologiju = artikulaciju i nauku o glasi
* morfologiju = nauka o obliki
* leksik = riči
* povijesnu pozadinu
* spomenik, fragment u crikvenopovijesnom kontekstu
* književni značaj fragmenta
* početnu tropismenu tradiciju med Gradišćanskimi Hrvati.

Takova i slična kulturnopolitička pitanja kani odgonetnuti mag. Katarina Tyran (a sličnimi nerješenimi pitanji je puna naša kulturna povijest). Krivo bi bilo misliti, da su tim riješena sva složena pitanja okolo toga spomenika, Katarina Tyran je samo načela to pitanje, a nisam siguran, da

1 Nikola Benčić: Nova analiza "Klimpuškoga fragmenta", Hrvatske novine – tjednik Gradišćanskih Hrvatov, Željezno, god. 101., br. 20, 14. V. 2010., str. 6.-7.

ono ima šance na daljnje ili krajnje rješenje zagonetke o početki vjerskoga života, u prvom vrimenu našega doseljenja."

Akademik Benčić objasnio je i kulturnopovijesno značenje Klimpuškog misala, ali i njegovu važnost za očuvanje etničke samobitnosti Hrvata u Gradišću, odnosno svih dijelova nekadašnjeg zapadnougarskog hrvatskog manjinskog etničkog arhipelaga. Ukazao je na činjenicu da taj dokument još krije svoju povijesnu istinu:

"Ovom knjigom se u misli vraćamo najzad u prva desetljeća našega doseljenja. Ona nam otkriva mali obločić u zburkanu i tajnovitu, morebit pozabljenu i zametenu povijest naše prošlosti. I svejedno kako ponosni smo na našu prosvišćenost i prosvišćenu sadašnjost i kričimo za suvrimenimi modeli, zanemarenom prošlosti i traženjem nek čisto novih modelov za svladanje sadašnjosti, rižemo si žilje. Znamo vrlo dobro, da bez čvrstih temeljev nimamo budućnosti. Na mizavo i pjeskovito tlo se ne more graditi! – zbog čega doživljavamo našu sadašnjost od bolnoga do čemernoga i strašnoga.

Moram priznati, nenavidan sam austrijskoj mladini, ka bez štentanja zna što su Nibelungeni, Gudrun ili gdo je Walther von der Vogelweide. A istotako na ugarskoj strani zna svaki srećkoš napamet citirati prve rede nadgrobnoga govora: Látjátuk feleim szümtükhel... (Vidite moji bližnji vašimi očima...). To znaju i naši Hrvati ovde i na drugoj (ugarskoj, op. ur.) strani granice ali sumnjim da znaju hrvatsku *Bašćansku ploču* ili naš prvi pismeni spomenik iz *Klimpušne mašne knjige*, a bez pretiranja moramo biti veseli ako riči ćirilica i glagoljica ne držu za kakove ružne, špotne riči o ki ne moramo peljati računa.

Uprav zato ide u ovoj knjigi od Katarine Tyran, ona istražuje za tajnimi zagonetkami našega najstarijega jezičnoga spomenika iz 1564. ljeta, iz vremena kada se naši Hrvati ovde nisu pošteno ni oteplili. Kako je to nek bilo? – bez domovine, bez osigurane egzistencije u tudjem kulturnom i jezičnom krugu, zvana toga i s napadi na zadnje utočišće: Crikvu i vjeru. Samo iz takove nesigurnosti ali čvrstoga stanovišća Hrvatov moremo razumiti ta jezični spomenik, napisan ćirilicom i glagoljicom. Ni jedna ni druga tradicija pisanja se nije održala med Gradišćanskimi Hrvati. Zvana toga spomenika imamo još jedan direktni dokaz ćirilice, a to je potpis legendarnoga branitelja grada Kisega Mikulice Jurišića pod jedan izvješćaj cesaru Ferdinandu ljeta 1532. Moremo reć liturgična pravica latinskoga jezika je toliko zbrisala, izbrusila iz pameti spominjanje na staro pisanje,

da je prvo izvješćenje o spomeniku 1861. od Romera Floriša zabilježeno u ugarskoj književnosti kao 'srpski' spomenik, (jer se je ćirilica mogla povezati samo sa srpskim ili ruskim jezikom).

Danas znamo da je to hrvatska ćirilica, ku zovu bosančicom (a ni to se ne smi jako glasno i odlučno tvrditi). Ta ćirilica je bila proširena osobito od XVI. st., u Bosni, Hercegovini, sridnjoj Dalmaciji, u Dubrovniku, sporadično u unutrašnjosti: Krbavi, Pokuplju, Pounju, rijetkokrat u Istri i Primorju, a glagoljicom je pisan veći dio sridnjovjekovnih kanonskih tekstov. A da bi se još dalje fuljala stvar, svećenik Vuković se je potpisao «de Jastrebarska» i dodao 1561. ljeto, a znamo da je to mjesto blizu Zagreba, a ni datum ne odgovara gornjemu. Značaj spomenika je u pismu a ne u sadržaju, jer 'Oče naš' molimo i danas, a vazmenu jačku 'Kristuš se gori ustal' jačimo i danas, ada je to naša živa vjersko-crikvena tradicija.

Puno veći i dramatičniji je kulturološki značaj pisma i sadržaja. Kada je on nastao i zač?

On nam daje indirektno odgovor na pitanje, kada su se Hrvati uselili u Klimpuh. U 1564. (ili 1561.) su oni jur sigurno u Klimpuhu, (drugačije toga spomenika ne bi bilo!). U nimški zapisi, ki su na prvoj korici te Klimpuške latinske mašne knjige (zato more biti hrvatski natpis samo fragment!) se za ljeto 1528. spominje nimškogovoreći farnik. Tragični dogadjaji turskih pohodov 1529. i 1532., kada je okolica Šoprona opustošena i zapis 1536. o svadji o hatarskoj medji izmedju Klimpuha i Cogrštofa je nimško selo bilo još kako tako intaktno. Dakle su se Hrvati uselili med 1536. i 1564. ljetom. Gospodar sela je bio grad Šopron, dakle bi ključ točnoga doseljenja morao biti u šopronski urbari i kronika.

Drugi skriveni problem je, zač su u Klimpuhu vjerniki tribali dopunu hrvatskoga očenaša u latinsku mašnu knjigu i hrvatsku vazmenu jačku, kad je Crikva bila u cijeloj okolici latinska? Razvezanje zagonetke imamo u staroslavenskoj crikvenoj liturgiji, kom su se služili i hrvatski svećeniki glagoljaši, ki su sprohodili svoje vjernike u novu domovinu. Ono ča je nam danas po Drugom Vatikanskom koncilu čisto obično, od sebe razumljivo da mašnu liturgiju imamo u narodnom jeziku, je u neki naši seli bilo normalno u XVI. st. nakon doseljenja i odlučujuće za daljnji opstanak. Klimpuški farnik je držao mašu na hrvatskom jeziku, potvrdjuje to 'Oče naš' ki je uz svakidašnji poznati tekst zapisao i dvi prošnje:

...i unevedi nas u napast,

...I ne vavedi nas v napast

zbavi nas od neprijazni. Amen

...Otvêt. Na izbavi nas ot neprijauzni.

(Glagolski fragment u Petrogradu, 15. st. ali i drugi spomeniki iz toga vrimena: u Ljubljani, u Vrbniku,...)

I ne v-pelyai nafz va skuňzavanye, nego oňzlobodi naňz od zla.

(Damšić, 1744., 109., 110.)

Da su neka sela u Šopronskoj i Požonskoj županiji imala poseban privileg staroslavenske bogoslužbe moremo dokazati i iz povijesnih dokumentov i zapisa Kloštarskoga savjeta/tanača, ada nije samo Klimpuh imao staroslavensku bogoslužbu.

Tajnovito je, da se ništ zvana imen svećenikov nije moglo ustanoviti o svećeniki, ki su se potpisali na zadnjoj korici mašne knjige. To su: Georg Vuković, ki je dodao iz Jastrebarske i još datum 1561., pak Filipović, ki se špota Vukoviću zbog njegove pjesničke (ne)šikanosti i na kraju glagolita Juraj Živanić, ki se je potpisao kao 'pop', što je bilo karakteristično samo za glagoljaše. U Gradišću se je u narodu održala rič, i po Miloradiću i po Jandriševiću, kao pejorativna, malovridna ili špotna, vulgarna rič. U nimškomu jeziku je 'Pfaffe' stoprv od XVIII. st. pogrdno.

Pitanje je ali, zač u Šopronu nimamo nikakvih boljih dokumentarnih dokazov o dušobrižničkoj opskrbi Klimpuha i Koljnofa, – a za grad Šopron imamo točne kronike? Morebit neće biti daleko od istine, da je Šopron varoš bio u to vrime zaposlen s pitanjem protestantizma u varošu. Šopron je nimški grad, malobrojni Ugri, ki su isto pristaše protestantizma, potribuju i imaju/dostanu svoja prava, a Hrvati se ravno urivali u tu situaciju, uz sve to imaju svoje svećenike iz stare domovine, ki tvrdokorno brane svoju staru pravicu služiti Bogu u svojem jeziku. Hrvati s nekakvim barbarskim ritualom/liturgijom, su katoličanom sumnjivi, a protestantom nekakovi sektaši s posebnimi željami, a iz današnjih prilik znamo da ništa nije teže od razbijanja starih, uhodanih navadov i predrasudov. Kašnje su Hrvati nastali najbolji savezniki katoličanske Crikve.

Ne moremo procijeniti, koliko vrijedi potvrda iz protestantskih i katoličanskih dokumentov, da su se za Klimpušce i Koljnofce brigili šopronski franjevci?, brez da se navedu imena, ki su to bili. Ako imamo Vukovića, Filipovića i Živanića, zač tribaju onda franjevce iz Šoprona? Je to morebit bilo zbog jurisdikcije? Po dugi ljeti je prvi poznati farnik u Klimpuhu Andrejaš Ilienić u ljetu 1636. Zbog preciziranje istine moramo

napomenuti, da iz ljeta 1592. imamo pismo od šopronskoga nadsvećenika Gregoriusa Glogeliusa doljnoaustrijskom Kloštarskom savjetu u kom preporučuje da i hrvatske svećenike zamu u normalnu farsku mrižu, u tzv. 'praesentationes'. Znači li to, da su oni bili zvana nje? Ja mislim da da! Nek tako moremo tumačiti nimost šopronskih dokumentov i strpljivost staroslavenske bogoslužbe uz latinsku. Ilienić mora biti svećenik nove generacije, odgojene u našoj krajini, bez znanja staroslavenskoga obreda, dakle čisti latinaš.

Nekamo misliti, da šopronski protenstanti nisu kanili zadobiti klimpuške i koljnofske Hrvate za sebe. Već je Weisspriach, ki je ujedno i šopronski kapitan, pozvao Stipana Konzula 1568. ljeta u svoju gospošćinu. U Šopronu su imali protestantske pastore Mihaila Sztáraya (1570.), Gašpara Dragonusa (1576.-82.) i Lukasa Blazenitza (1571.), ki su vrlo dobro vladali hrvatskim jezikom. Sve do kraja stoljeća je vladala tolerantna atmosfera med vjeroispovijedi, situacija u našoj krajini se zaoštrila stoprv po sinodi u Sambotelu (1579.)."

U Uvodu K. Tyran s pravom ističe kako tema koju je obradila nije do sada bila "samostalno obrađena ni u jednome znanstvenome radu". Stoga bi njezin rad "trebao ispuniti spomenutu prazninu". A cilj mu je "istaknuti posebnosti ovoga fragmenta jer je, kako smatra Mazal, (...) *za razliku od tiskane knjige kasnoga srednjeg vijeka rukopis uvijek bio nešto jedinstveno* (...)".

Drugi dio studije daje pregled dosadašnjih znanstvenih istraživanja o "Klimpuškom rukopisnom fragmentu", dok treći dio, kako stoji u naslovu, čini "prenošenje teksta, transliteracija i tumačenje čitanja fragmenta". Sa znanstvenog aspekta vrlo je kvalitetan četvrti dio studije: "Analiza fragmenata".

Klimpuški misal tiskan je 1501. u Esztergomu. Čuva se u Győru (hr. Jura, a sve češće i Đur). "Ne zna se koliko je dugo Misal u biblioteci ni tko ga je iz Klimpuške župe odnio u Győr. No sa sigurnošću možemo tvrditi", piše K. Tyran, "da je odnesen prije 1861. godine."

Fragment koji se analizira nalazi se na stražnjem dijelu posljednje stranice Misala. Pored latinskoga na kojem je napisan ovdje se nalaze zapisi i na njemačkom jeziku. Na hrvatskom jeziku napisana je molitva u koju je ukomponiran i *Oče naš*. "Prvi dio čini molitva *Oče naš*, slijedi pjesma *U čas Uskrsnuća Gospodnjega*, dok posljednju, najslojevitiju cjelinu zauzimaju bilješke na kraju fragmenta." Pretpostavlja se da je autor

molitve, pjesme i prve bilješke na latinskom Georgius Vuković iz Jastrebarskog, koji se u posljednjem retku kao autor i predstavlja. Prema autorici "vrlo je vjerojatno da je on napisao i posljednju rečenicu na glagoljici".

Katharina Tyran znalački analizira problem datacije teksta pisanog ćirilicom po glagoljaškom principu: "Jedino smisleno rješenje nazire se okrenemo li brojeve prema redoslijedu glagoljičkoga pisma jer tada dobivamo godinu 1564. Ovakav pristup, odnosno upotreba zapadno-ćiriličnih znakova koji izriču glagoljičku vrijednost slova, vrlo je raširen."

Cijela studija "Klimpuški rukopisni fragment" pisana je sa znanstveničkom akribijom. Zaključak do kojega je mlada znanstvenica došla jest da je fragment zabilježila jedna osoba: "Na temelju autorova potpisa i navođenja mjesta Jastrebarsko i pjesme koju nalazimo i u kajkavskoj, Pavlinskoj pjesmarici tekst možemo dovesti u vezu s kajkavskim govornim područjem što potvrđuju i različiti jezični elementi u fragmentu. Osim toga dijelovi teksta na latinskom jeziku upućuju na to da je autor fragmenta vladao tim jezikom, barem u osnovama. Fragment je djelo jedne, odnosno više osoba koji su u današnje Gradišće došli s područja na kojem su se upotrebljavala sva tri pisma poznata na prostoru Hrvatske – glagoljica, ćirilica i latinica. Vrlo je vjerojatno da je i autor većeg dijela fragmenta korištenjem triju pisama želio istaknuti upotrebu triju sustava na prostorima Hrvatske, ali i ukazati na vlastitu višejezičnost jer je osim na hrvatskom pisao i na latinskome jeziku... Premda do sada za mjesto Jastrebarsko nisu pronađene potvrde niti objavljeni tekstovi koji bi potkrijepili ovu tvrdnju, moguće je da su u ovome mjestu i njegovoj okolici bila poznata sva tri spomenuta pisma jer su ćirilično i glagoljično pismo jamačno bili raširenи i na tom području. Tako bi primjerice bilo vrlo vjerojatno da su pojedini duhovnici iz područja Bosne bježeći pred Turcima došli na zagrebačke prostore i tamo raširili ćirilično pismo i njegov poseban oblik bosančicu. Mogućnost da je autor ovih redaka – zaključuje autorica – bio rodom iz Bosne osporava jezik zapisa iz fragmenta. Radi se o čakavskome u arhaičnome obliku s velikim brojem kajkavskim elemenata, napose na fonetskoj i fonološkoj, ali i na leksičkoj razini, koji je i danas poznat i normiran u gradišćanskohrvatskome jeziku. Nažalost, u tekstu ne pronalazimo ni jedan primjer upitne zamjenice ča ili kaj s pomoću koje bismo jasnije mogli analizirati jezik fragmenta. Jedina je iznimka posljednji redak molitve Oče naš koji nije napisana na narodnom jeziku, nego je zadržao crkveno-slavenski oblik."

Peto poglavlje nosi naslov "Klimpuški rukopisni fragment u kontekstu različitih znanstvenih istraživanja i tematskih područja", a njegov prvi dio: "Značaj fragmenta za istraživanje podrijetla, iseljavanja i naseljavanja Gradišćanskih Hrvata". Taj dio potire tvrdnje iz uvoda koje smo analizirali, naime iz njega je razvidno i to da autorica smatra kako gradišćanski Hrvati imaju svoju pradomovinu a to je Hrvatska. "Klimpuški rukopisni fragment", kaže K.Tyran, zanimljiv je za istraživanje podrijetla gradišćanskih Hrvata. "Današnja je pretpostavka da su hrvatski iseljenici iz područja zapadne Bosne, Like i Krbave, te iz zapadne Slavonije uz donji tok rijeka Une i Kupe doselili na prostor koji je u XVI. stoljeću zbog različitih okolnosti bio kao stvoren za naseljavanje. Jugoistočno je njemačko područje na prijelazu iz srednjega u novi vijek bilo opustošeno, što je bilo uzrokovano većim brojem čimbenika. Naime, zapadna je Mađarska opustošena u ratovima s Turcima 1529. i 1532. godine, 1409. i 1410. godine harala je kuga, a i pogranični ratovi između Friedricha III. (1440. – 1492.) i Matije Korvina (1458. – 1490.) ostavili su traga."

Nije nam nakana ulaziti u strogo znanstveno područje (neka to učine pozvaniji stručnjaci od pisca ovih redaka), već samo upozoriti na ovo vrijedno djelo, koje ne pripada samo Hrvatima u Burgenlandu, nego cijeloj hrvatskoj naciji. Time smo se opredijelili i prema Katharini Tyran glede njezinih povijesnih korijena, s molbom da se tih korijena ne stidi.

S obzirom na njemački jezik kojim je pisana, ova je studija prilog slavistici i kroatistici u Njemačkoj i Austriji.

***

Siniša Luković
(Boka kotorska – Crna Gora)

KAJZEROV *JAMES BOND* U BOKI KOTORSKOJ

Poručnik bojnog broda Lothar von Arnauld de la Perière, komandant njemačke podmornice U-35, napeto je prvih sati 30. rujna 1916. kroz periskop promatrao obrise španjolske obale koji su se nazirali u noćnoj tami. Grozničavo očekujući da se na horizontu pojave dogovoreni svjetlosni

signali, vješti njemački podmorničar svoj brod i posadu izlagao je velikoj opasnosti ploveći na samo milju od obale kod Kartagene – luke u Prvom svjetskom ratu neutralne Španjolske. Vode kod Kartagene međutim tih su dana redovno "špartali" mali patrolni brodići s ukrcanim, za Arnaulda neprijateljskim, britanskim i francuskim mornarima koji su dobili zadatak da pod svaku cijenu spriječe planirani bijeg iz Španjolske jednog od najboljih njemačkih tajnih agenata, Saveznicima poznatog samo pod šifrom *Karl*.

Podmornica U-35 isplovila je 14. rujna 1916. godine iz Boke kotorske s naredbom njemačkog Admiraliteta da pred španjolskom obalom pokupi i na sigurno odvede obavještajca Karla koji je svojim izvanredno uspješnim obavještajnim radom u toj neutralnoj državi proteklih skoro godinu dana naprosto izluđivao Saveznike. Misteriozni njemački špijun preko obavještajne mreže koju je razgranao u gotovo svim španjolskim lukama, budno je pratio i njemačkim podmornicama dojavljivao rute savezničkih ratnih i trgovačkih brodova koji su plovili Mediteranom, a organizirao je i povremena tajna pristajanja njemačkih podmornica uz španjolsku obalu radi opskrbe i manjih popravaka. Zbog njegove uspješnosti Saveznici su trpjeli velike gubitke jer su njemačke i austrougarske podmornice potapale velik broj njihovih brodova, pa su britanska i francuska vojna kontraobavještajna služba kao prioritet dobile zadatak da otkriju i ubiju Karla. Osjetivši da mu se manevarski prostor sve više sužava, a opasnost raste iz dana u dan, Karl se, dok su ga po Kartageni tražili francuski obavještajci, sakrio na u luci toga grada usidrenom njemačkom teretnjaku "Roma". Nekoliko dana kasnije, praćen od dva najbliža suradnika, Karl je unajmio malu drvenu ribarsku brodicu na jedra sa španjolskom posadom i uputio se u zaljev Salitronu gdje bi ga po ranijem dogovoru trebala pričekati podmornica radi evakuacije.

"U 2 sata noću spazio sam dogovorene signale i polako se uputio k tome mjestu. U 3.45 sati čamac koji je davao signale bio je samo 300 metara od mene i usprkos tome što smo mu dva sata odgovarali adekvatnim svjetlosnim signalom, nije nas vidio. Oko 5 sati čamac je krenuo dalje od obale prema otvorenom moru i ja sam ga slijedio u podvodnoj vožnji, ali tada se barki približio patrolni čamac s ukrcanim francuskim marincima", zapisao je u izvještaju o ovoj nesvakidašnjoj akciji komandant podmornice U-35, poručnik bojnog broda Arnauld.

Ugledavši francuske marince kako se ukrcavaju na jedrilicu na kojoj je znao da se nalazi Karl, Arnauld je pomislio da je sve izgubljeno.

Iznenadio se međutim kada je nakon desetak minuta vidio da se Francuzi vraćaju na svoj brod i odlaze nezavršenog posla. Kada se patrolni čamac udaljio nekoliko stotina metara, U-35 je izronila pred pramcem tek pregledane male jedrilice s koje su brzo na podmornicu prešli Karl i njegova dva suradnika. Ne osvrćući se na pucnjavu i pozive iznenađenih Francuza s patrolnog čamca da se zaustave i predaju, podmornica je ponovno zaronila i s dragocjenim putnicima zaputila se nazad prema Boki kotorskoj. Karl je još jednom uspio obmanuti neprijatelje, jer marinci su na jedrilici kojom se vozio, usprkos detaljnom pregledu, našli samo španjolsku posadu – Nijemci su se skrili u pješčanom balastu na samom dnu brodskog korita, onamo kamo se nitko od Francuza nije sjetio pogledati.

Na putu prema Boki, kamo je sretno stigla 9. listopada, U-35 je kod rta Matapana u Grčkoj torpedirala i potopila francusku pomoćnu krstaricu "Gallia" od 1913 tona. Tom prilikom stradalo je 700 od ukupno 2000 na tom brodu ukrcanih francuskih i srpskih vojnika, a agent Karl, alias poručnik bojnog broda Wilhelm Canaris, prvi je put doživio ono čime će se u praksi baviti sljedeće dvije godine Prvog svjetskog rata. Prethodno je međutim Canaris morao iz Boke vlakom otputovati u Berlin, gdje ga je 24. listopada 1916. zbog izvanrednih obavještajnih dostignuća osobno njemački car Wilhelm II. odlikovao jednim od najvećih vojnih odličja – Željeznim križem I. reda.

Wilhelm Franz Canaris rođen je 1. siječnja 1887. u Aplerbecku blizu Dortmunda, a već 1905. pristupio je kao kadet njemačkoj Ratnoj mornarici. Početak Prvog svjetskog rata zatekao ga je na krstarici "Dresden". Način na koji je gotovo filmskim bijegom pobjegao iz internacije u Čileu u koju je dospio kada je 15. ožujka 1915. "Dresden" bio opkoljen od premoćnih britanskih pomorskih snaga u zaljevu Cumberlandu na jugu Čilea, Canarisa je kasnije "kandidirao" za posao glavnog njemačkog špijuna u Španjolskoj.

Krstarica "Dresden", jedina preživjela iz sastava Istočnoazijske flote, pod komandom admirala Maximiliana von Speea, uspjela je skoro pola godine nakon što su ostali Speeovi brodovi uništeni od premoćnih britanskih snaga u bitci kod Falklanda 8. prosinca 1914., najviše zahvaljujući umješnosti svojeg časnika za sigurnost, Wilhelma Canarisa, pobjeći Britancima koji su je tražili po južnom Atlantiku i Pacifiku. Oštećenih strojeva i s gotovo iscrpljenim zalihama goriva, njemački je brod ipak u ožujku 1915. morao ući u jedan od nenaseljenih zaljeva na jugu Čilea i tu je ubrzo

otkriven. U toj je akciji sudjelovao i jedan Hrvat iz Boke kotorske, kapetan Ilija Damjanović iz Lepetana. On je zapovijedao argentinskim putničkim parobrodom "Rawson". Primijetivši Nijemce, javio je njihov položaj Englezima pa su "Dresdenu" put prema otvorenome moru uskoro zatvorili britanski ratni brodovi "Kent" i "Glasgow". U bezizlaznoj situaciji, Nijemci su sami potopili svoj brod i predali se Čileancima, koji su ih, u skladu s ratnim pravom, internirali na malom otoku Qiricuini.

Canarisu njegova nemirna narav nije dopuštala da kraj rata dočeka sjedeći u logoru za internirce, pa je mladi i obrazovani časnik koji je pored njemačkog savršeno govorio još pet jezika među kojima i španjolski, 4. kolovoza 1915. pobjegao iz logora. Tada je započela njegova dvomjesečna odiseja dostojna najboljih avantura Jamesa Bonda – prerušen u čileanskog seljaka, Canaris je uspio stići do gradića Osorna, odakle je na konju krenuo u opasan prelazak Kordiljera. Nakon petnaestak dana putovanja kroz bespuće planina, džungle i pampe njemački je časnik stigao u Neuquén, gdje se ukrcao na vlak za Buenos Aires. U glavnom gradu Argentine Canarisu je u njemačkom veleposlanstvu dana lažna čileanska putovnica i on se pod novim identitetom, kao svježi udovac Reed Rosas koji u Nizozemskoj treba preuzeti nasljedstvo, u Montevideu ukrcava na nizozemski putnički brod "Frisia". Na putu do Amsterdama "Frisia" je, pored ostalog, pristala i u britanskoj luci Falmouthu, gdje snalažljivi maskirani Canaris bez problema "prolazi ispod nosa" svojih neprijatelja. Koliko je bio samouvjeren i odvažan, svjedoči i podatak koji su kasnije donosili njegovi biografi, da je Canaris tom prilikom, koristeći se svojim odličnim engleskim jezikom, Britancima u Falmouthu čak i pomagao prilikom ispitivanja nekih njima sumnjivih, drugih putnika sa "Frisije". Po povratku u Njemačku Canaris nakratko ponovno preuzima dužnost pomorskog časnika na torpiljarkama na Sjevernom moru, ali njemačka Vrhovna komanda želi bolje iskoristiti njegove jedinstvene sposobnosti i šalje ga u posebnu obavještajnu misiju u Španjolskoj. Pored ostalih, Canaris tamo ima kontakte i s nizozemskom pjevačicom i plesačicom i njemačkom špijunkom Margarethom Zelle, poznatijom kao Mata Hari.

Po odlasku iz Španjolske Canaris biva poslan na podmorničku obuku u Njemačku i ubrzo u činu poručnika bojnog broda postaje zapovjednik podmornice U-16 na Baltiku. U rujnu 1917. dobiva premještaj u njemačku Podmorničku flotu na Sredozemlju s glavnom bazom u Puli i Boki kotorskoj, kamo se uskoro vraća kao pomoćnik komandanta podmornice U-38

koja je iz tog zaljeva isplovljavala na svoje ratne patrole Sredozemnim morem. U studenome iste godine preuzeo je zapovjedništvo nad podmornicom UC-27, također s bazom u Boki kotorskoj.

"Po naravi povučen i rezerviran, pokazao se kao čovjek blistavog karaktera, koji časnicima i mornarima ulijeva povjerenje. Obožavan suborac. Posebno je dobar za zapovjednika velikih podmornica", ocijenili su pretpostavljeni Canarisa davši mu komandu nad UC-27 i prvi zadatak da tajno položi minska polja pred savezničkim lukama u Alžiru. Njegova prva ratna patrola na dužnosti zapovjednika podmornice nije tekla glatko – ubrzo po isplovljenju iz Boke pokvario se žirokompas na UC-27, koja je imala i problema sa strojevima, a često je morala roniti jer se stalno sretala s protivničkim brodovima i zrakoplovima. Ipak, 27. prosinca 1917. Canarisova podmornica stigla je u zaljev Skikde u Alžiru i u podvodnoj vožnji počela polagati ukupno 18 mina. Dvije od njih međutim, greškom su eksplodirale skoro odmah nakon što su izašle iz minskih bisaga podmornice, gotovo uništivši njemačko plovilo.

"Brod je dobrano potresen. Na sreću, nema oštećenja pa nastavljamo s izvršavanjem zadatka", hladnokrvno je Canaris upisao u brodski dnevnik UC-27, kojom se zatim uputio prema Siciliji, ali tom prilikom nije uspio potopiti ni jedan protivnički brod. Tri dana nakon povratka u Boku njemački časnik preuzima novu podmornicu, U-34, kojom ponovno kreće prema sjevernoafričkoj obali. Tu 29. siječnja 1918. Canaris potapa svoj prvi brod – francuski parobrod "Djibouti" od 4305 tona. Sutradan, vozeći prema Gibraltaru, Canaris je ugledao savezнички konvoj od pet trgovačkih brodova i pet razarača u pratnji. Vješto manevrirajući, postavio je U-34 u sredinu konvoja i torpedirao veliki britanski teretnjak "Maizar" od 7 tisuća tona. Razarači iz pratnje napali su ga dubinskim bombama, pa je morao iskoristiti svoje umijeće da roneći na preko 50 metara dubine izbjegne progonitelje.

Približivši se španjolskoj obali, sljedećih nekoliko dana Canaris je bio vrlo uspješan. Teško je oštetio britanski brod "General Church", a onda je potopio potpuno novi francuski teretnjak "Ville de Verdun" od 4600 tona. Po povratku njegove podmornice u Boku dočekale su ga čestitke i priznanja nadređenih, pa je u ožujku 1918. poslan u Njemačku da preuzme potpuno novu, najmoderniju podmornicu UB-128 i dovede ju do baze u Boki kotorskoj. Krenuvši početkom kolovoza na dugačak i opasan put iz Njemačke "oko" Velike Britanije sjevernim Atlantikom, pa južno prema

Gibraltaru i Mediteranu, Canaris je s UB-128 imao mnogo nedaća. Zbog kvara kormila podmornica se nasukala kod Kilskog kanala, a u blizini norveške obale pokvario se žirokompas, i to u trenutku kada je podmornica bila usred opasnih voda koje su minirali Britanci, pa je Canaris svoj brod morao voditi u maniri antičkih pomoraca, orijentirajući se samo po zvijezdama. U sjevernom Atlantiku zamalo ih je torpedirala jedna britanska podmornica, a nakon toga ih je u Atlantiku zahvatilo veliko nevrijeme s kojim su se borili osam dana. Došlo je i do manjeg prodora vode zbog pucanja jednog ventila. Usprkos tome što su bili izmoreni i "tanki" sa zalihama nafte, Canaris je iskoristio priliku koja mu se ukazala 21. kolovoza, kada je naišao na britanski parobrod "Champlain" od 5300 tona, torpedirao ga i poslao na dno oceana zapadno od portugalske obale.

Uspjevši se probiti kroz savezničke protupodmorničke patrole u Gibraltaru, s oštećenom podmornicom i gotovo potrošenim zalihama, upotrebljavajući i motorno ulje kao gorivo, Canaris je nakon 33 teška dana na moru uspio dovesti UB-128 4. rujna u Kotor. Dok mu je podmornica bila na remontu, ratna se situacija značajno pogoršala za Njemačku i njene saveznike, pa je krajem listopada dobio naredbu da, umjesto u ratnu patrolu Mediteranom, vrati UB-128 iz Boke u Njemačku istim putem kojim je s mnogo muka nedavno prošao. Uz mnogo opasnosti, izbjegavši napad neprijateljskog razarača kod Sicilije, Canaris je ponovno stigao pred Gibraltar, gdje je svjedočio uništenju jedne njemačke podmornice koja se također pokušavala dokopati Atlantika. Onda je i UB-128 okušala sreću, trudeći se da neopažena prođe između mnoštva neprijateljskih patrolnih brodova koji su špartali tjesnacem i snažnih snopova reflektora sa španjolske obale.

"Zaslijepljeni smo reflektorima, tako da nismo vidjeli jedan razarač koji je plutao na oko 200 metara od nas. Okrenuli smo se punom snagom, naredio sam zaranjanje i spustio podmornicu na 45 metra dubine. Pokušali smo u podvodnoj vožnji proći ispod barijere, ali nas je neprijatelj otkrio i razarač je na nas bacio sedam dubinskih bombi. Oba su hidroplana otkazala i podmornica je nekontrolirano počela ponirati. Ipak smo je služeći se ručnim mehanizmom uspjeli zaustaviti i izravnati na 60 metara dubine", svjedočio je u brodskom dnevniku Canaris o najtežim momentima svoje podmorničke karijere, kada je prijetila opasnost da UB-128 nekontrolirano pođe ispod svoje maksimalne dubine ronjenja i bude smrvljena vodenim pritiskom. Sreća je tada ipak pogledala njemačke podmorničare, protivnički je razarač izgubio kontakt s UB-128 i Canaris je lako zaobišao

i posljednje prepreke koje su ga dijelile od širokih prostranstava Atlantika.

Po završetku Prvog svjetskog rata Canaris ostaje u mornarici i brzo napreduje u službi, a 1935. godine, u činu kontraadmirala, imenovan je za načelnika Abwehra, njemačke vojne obavještajne službe. Iako mu je zadatak na toj poziciji bio da njemačkoj vojsci osigura obavještajne podatke o protivnicima i lovi strane špijune, ali i neprijatelje režima Adolfa Hitlera, Canaris, koji je duboko mrzio naciste, u predvečerje Drugog svjetskog rata bezuspješno pokušava nizom tajnih aktivnosti spriječiti izbijanje najvećeg krvoprolića u svjetskoj povijesti. S pozicije Hitlerova superšpijuna ovaj obrazovani i mnogim vezama potkovani časnik, koji je čvrsto vjerovao da će Njemačka izgubiti rat protiv ostalih evropskih velesila, pokušava tajnim kontaktima s Britancima spriječiti sukob. Uzalud je Hitlera nagovarao da odustane od okupacije Čehoslovačke u ožujku 1939., ali je zato, koristeći se svojim starim vezama u Španjolskoj, spriječio da general Francisco Franco dopusti njemačkoj vojsci prelazak preko španjolskog teritorija radi napada na Gibraltar koji je držala Britanija.

Kada je napadom Njemačke na Poljsku u rujnu 1939. počeo Drugi svjetski rat, Canaris osobno odlazi na bojišnicu vidjeti kao se odvijaju vojne operacije i pritom postaje svjedokom jednog od prvih masakara nad Židovima, kada su Nijemci u Bedzinu pobili 200 židovskih civila. Šokiran, odmah odlazi k zapovjedniku njemačkih oružanih snaga, feldmaršalu Wilhelmu Keitelu i službeno protestira naglašavajući da će "Wehrmacht jednog dana odgovarati za te zločine". Ignoriran od nacističkih vojnih glavešina, stari admiral tada neopozivo počinje vrhunsku špijunsku "igru na oštrici britve", nastojeći na sve načine da se zaustavi rat, s Britancima sklopi mir i ukloni nacistički režim, odnosno pokušavajući od esesovaca spasiti što više Židova.

Jednom prilikom osobno je spasio sedam Židova, pošavši se suočiti sa šefom zloglasnoga Gestapoa, Heinrichom Himmlerom, kome je rekao da je tajna policija greškom uhapsila agente Abwehra. Nakon što ih je Gestapo predao Abwehru, tu sedmoricu Canarisovi su ljudi prošvercali na sigurno izvan Njemačke. Canarisovi agenti tajnim su kanalima predali Vatikanu precizne podatke o njemačkim zločinima nad Židovima u Poljskoj, a Canaris se nije libio da u najstrožoj diskreciji Saveznicima dostavi povjerljive obavijesti o Hitlerovim ratnim planovima. Tako se u travnju 1943., prerušen u civila, u Carigradu susreo s kapetanom fregate Georgeom Earlom, osobnim izaslanikom predsjednika SAD-a, Franklina

Roosevelta, za Balkan, a u ljeto iste godine, također tajno, u Santanderu u Španjolskoj s čelnikom britanske obavještajne službe MI-6 generalom Stewartom Menziesom i šefom OSS-a Williamom Donovanom. Svoj trojici Canaris je iznio prijedlog o sklapanju "časnog mira" i eliminaciji nacističkog režima i samog Hitlera, ali su to Saveznici, prvenstveno predsjednik Roosevelt, odbili.

Pod okriljem njegova Abwehra ipak se stvara široka mreža Hitlerovih oponenata i zavjerenika koji su čak pripremili i nekoliko neuspjelih atentata na vođu Trećeg Reicha.

Posljednji od tih pokušaja, koji se najviše približio ostvarenju cilja, bila je čuvena Srpanjska zavjera, u kojoj je 20. srpnja 1944. grupa nezadovoljnih njemačkih časnika okupljena oko Canarisa pokušala bombom ubiti Hitlera. Aktovku sa skrivenim paklenim strojem u Hitlerov je štab na jednom od sastanaka unio pukovnik Claus von Stauffenberg, ali je masivni hrastov stol za kojim su Hitler i njegovi suradnici stajali fireru spasio život, pa je bomba samo lakše ranila vođu Reicha.

Canaris i zavjerenici otkriveni su, većina je odmah strijeljana, a stari admiral – "kajzerov James Bond" – poslan je u koncentracijski logor Flosenburg, gdje je nakon brutalnog mučenja i režiranog suđenja obješen 9. travnja 1945. zbog veleizdaje nacističkog režima. Međutim već iduće godine, na čuvenom Nirnberškom procesu nacističkim zločincima, u svjedočenjima zapadnih vojnoobavještajnih rukovoditelja počela je u javnost izlaziti prava istina o čovjeku koga su Saveznici službeno smatrali "Hitlerovim superšpijunom", a koji je zapravo bio jedan od najvećih protivnika vođe Trećeg Reicha i njegove ideologije.

"Umirem za svoju domovinu. Savjest mi je čista. Samo sam obavljao svoju dužnost prema domovini kada sam pokušao suprotstaviti se Hitlerovim kriminalnim i suludim djelima", bile su njegove posljednje riječi prije nego što su mu dželati u Flosenburgu namakli omču oko vrata.

U knjizi "Zavjera za ubojstvo Hitlera" Joachim Fest, jedan od najvećih svjetskih autoriteta za proučavanje razdoblja nacizma, donosi anegdotu iz Canarisova života koja opisuje admiralov prezir prema nacistima.

"Tijekom jednog od svojih putovanja po Španjolskoj Canaris bi, vozeći se u kabrioletu, skakao na noge i dizao ruku u nacistički pozdrav svaki put kad bi prolazio pored kakvog stada ovaca. Nikad se ne zna, govorio je pritom, da li je netko od partijskih glavonja među njima."

GOLUBOVO ISPRAVLJANJE SLIKE O BOGU

Novo (dijaloško) prepoznavanje

Za Jurja Križanića, toga Ivanu Golubu toliko omiljena velikana paneuropskih i ekumenskih raspona, Petar je Bezsonov, slavist kojega Golub citira u svome djelu *Križanić*, napisao: "Križanićevo srce bilo je ispunjeno najvećom ljubavlju prema Božanstvu: ni koraka, ni retka, ni trenutka bez Boga i misli na Njega; 'Nevidljivoga' je on vazda osjećao, nosio i stavljao preda se kao 'vidljivoga'."

Ista bi se odrednica o činjenju nevidljivoga Boga u vjeri vidljivim, *mutatis mutandis*, dala primijeniti i na samoga Goluba: Boga koga "nitko nikada ne vidje" (Iv 1,18) čini se *na jedan način* vidljivim po Kristu, koji je "slika Boga nevidljivoga, Prvorođenac, prije svakog stvorenja" (Kol 1,15), *na drugi pak način* po "sličnosti" čovjekovoj s Bogom: "Na svoju sliku stvori Bog čovjeka" (Post 1,27).

Naš teolog polazi u svojim radovima od potonjeg citata (sugerira i restiliziranje prijevoda toga mjesta) iz Knjige Postanka kao ishodišnoga za razumijevanje čovjeka u smislu kršćanske odnosno teološke antropologije. Tako te bi se čovjeka razumjelo, i da bi čovjek sebe vidio i pojmio, u svjetlu stvorenosti od Boga – kao biće slično Bogu i time s Bogom povezano, do kojega je Bogu stalo.

Antropologija se, kako u *Duhovnoj situaciji [ovoga] doba* napisa Karl Jaspers, "bavi izvornim bićem vidljiva čovjeka". To izvorno, to iskonsko, to stvarateljsko-stvorenjsko jest ono k čemu Golub, na temelju Sv. pisma, polazi da bi to istražio. I da bi se oboružan spoznatim božanskim etimonom čovještva odmah "natrag" vratio i po ovomu današnjem ljudskom svijetu hodio. Taj pak božanski etimon – za razliku od onoga kako ga, također na temelju biblijske Objave, razumije recimo pjesnik Kranjčević – ovdje se ne nalazi u tomu da bi Bog u čovjeka bio udahnuo "dušu besmrtnu", te smo otad "svi mi smrtnici / Komadić tvoga bića velebnog", kako je taj pjesnik patetično, ali zacijelo i pomalo ironično, pjevao u *Mojsiju*. Ne-dualistički

(i neusporedivo manje majestetični) pisac i teolog Golub taj božanski etimon nalazi u stvorenosti "na sliku Božju", odnosno u "sličnosti" koja time postoji u čovjeku kao njegova temeljna kvaliteta, kao njegov božanski bitak.

U njoj on utemeljuje čovjekovo dostojanstvo, vrijednost i mogućnost spasenja, na tomu temelji ideju o Bogu kao – u biću, u životu, u povijesti – *Prisutnomu*, tu se primiče navlastito kršćanskoj misli o (antropomorfnu) "licu Božjemu" (*Čežnja za licem*), pa zatim o bliskosti čovjeka s Bogom i s bližnjima (*Izabrana blizina*), o *Radosti*, o *Susretu*... "*Susretna Nova godina*", zaželjet će nam on u jednoj kratkoj meditaciji iz g. 1989., spajajući tom igrom triju riječi pojmove susreta i sretnosti. Opisat će, k tomu – u brojnim stihovima, ritmičkoj prozi, zapamćenjima i drugim oblicima, koji nerijetko i hrabro, a opet pažljivo i nebombastično, u duhu dobrohotne blagosti, u izraznom smislu narušavaju granice među žanrovima i disciplinama – razne svoje susrete što ih je imao, kako sa slavnima, tako i s običnim ljudima, ili s djecom.

Ono čemu je Golub, skupa s nizom ostalih stranih i hrvatskih teologa i intelektualaca, neizmjerno pridonio, osobito u desetljećima nakon II. vatikanskog sabora, jest ispravljanje (iskrivljene, potamnjene) predodžbe ili slike o Bogu. Sjećamo se, i sami smo odrastali uz "Boga" kojega se moraš najprije bojati i strašiti, uz ozračje – unatoč nedvojbenoj dobroti i ljubavi Njegovoj – svakako stroga i natmurena Boga koji vreba na tvoje grijehe i slabosti, uz Boga moralista i suca, i uza sve ono što se iz takve kategoriziranosti derivira, sve do stroga župnika ili prijekorne časne sestre pred kojima, također, kao gojenac u vjeri moraš pomalo strepiti.

"*Bole li Boga naše boli?*", zapitao se, literarno-metaforički, u jednoj crtici, u anegdoti iz vlastita života (kakvih u njegovu pisanju ima doista izobilno), u kojoj se to isto pita jedna teško bolesna žena. Golub joj odgovara: "Bole, bole ga. Čovjek je slika Božja. A to znači prema izvornom biblijskom smislu da je Bog u čovjeku prisutan." Bog nije bešćutan, nego sućutan; Bog nije samo "iznad", nego je i "unutar" čovjeka, ne samo čovjeka kao duhovna bića, nego kao bića u svim njegovim aspektima.

I ne samo da je isticao (Metzovo) sućutništvo i supatništvo Božje s ljudima, nego je krenuo i korak dalje: govorio je, s osloncem u Sv. pismu, čak i o *Bogu koji se smije (Deus ridens)* i *koji se igra* (*Deus ludens*). – Kada je pokušavao proniknuti u bit igre odnosno "suigre" kao jednog od počela razgranate nam kulture i civilizacije, a napose umijeća i umjetnosti, Johan Huizinga primijetio je kako je tu posrijedi nešto što "nadilazi

neposredni poriv za potvrđivanjem života i što u životno djelovanje unosi smisao". Golubova igra i smijeh, makar kao metafore, ako se tako smije reći, "hominiziraju" *image* Boga te možemo lakše vjerovati i osjećati kako On nije čovjekov (strogo-ozbiljni) neprijatelj, nego upravo suprotno tomu: čovjekov (nasmiješeni, empatični, 'razigrani') *Prijatelj*. I da takva Boga možemo tražiti i prepoznavati u raznim životnim situacijama u kojima nam se, u takvoj vjeri i pouzdanju, ovako ili onako, očituje.

Koliko god to o igri bilo neiscrpnom temom za raspravljanja, pa i prijepore, kod Goluba je u službi oslobađanja od manihejske bipolarnosti unutar svijeta (duhovno i moralno na jednoj, tjelesno i nemoralno na suprotnoj strani) i premošćivanja nedvojbeno preduboko iskopanog jaza između Boga-nebesnika i čovjeka-pozemljara uopće. Između Crkve i onih koji su (vidljivo) izvan nje. Golub će u tom duhu i stilu, primjerice, crticu o Marinu Držiću naslovljenu *Božji igrač* zaključiti riječima: "A duša mu, vjerujem, da se igra i da se smije u Bogu. "

Radost vječnosti nije moguće zamisliti bez radosti u prolaznosti, u ovozemnosti. U božansku dimenziju čovjeka nije moguće povjerovati samo po riječi za prvog čovjeka: *Adam*, koja znači glib i prah zemaljski, bez uzimanja u obzir činjenice da je stvoren na lik Boga, kojem je po toj bitnosti na-lik, čak i u svome (post)adamovsko-(post)kainovskom odmetnuću i izgnanstvu, točnije: unatoč njima. Jer je Otac taj koji po Sinu, Bogo-čovjeku, dolazi u pomoć, dolazi čovjeka izbaviti. Tomu bi u službi imalo biti i ono što čovjek, u vremenu, u povijesti, stvara: svijet proizvodnje, znanosti i umjetnosti. Golub daje u tom smislu vrijedan i obilan prinos.

On svemu daje još jednu dimenziju: domaću, krajevnu, nacionalnu. Njegovi već proslavljeni *Kalnovečki razgovori* završavaju distihom: "F Knigi piše da je Bog čoveka od zemle napravil. Je, ali od one zemle na kojoj se čovek rodi." Zemlju rođenja, dakle, opjevao je i nje se naveličao, osobito u kulturološkom pogledu, u brojnim djelima i raznim prigodama. Njegova topla domoljubnost i ponos našli su se zasvjedočenima kada je pisao ili i dalje piše o hrvatskim velikanima i djelima, o običajima i tradicijama, o hodočašćima i blagdanima, o prigodnim ili svagdanjim susretima i o svečanim nazočivanjima.

Pa ipak, možda bi i tu *zemlu* trebalo snažnije istaknuti kao snažnu odrednicu Golubova djela i stila, posebice s obzirom na mjesto njegova rođenja i djetinjstva (Kalinovac), na taj (širi) domicilni kraj hrvatske naive, osobito skupine odnosno slikarskog trenda "Zemlja". *Kalnovečki razgovori* svojevrsni su neorealizam; oni su iznutra djelo i svjedočanstvo kolektiva, "snimka stanja", niz zapisa kojima je pisac dao samo "formalni" izraz odnosno "ekspresivnost". "Horizontalna" dimenzija u njima je snažno vidljiva, kao i kod naših podravskih naivaca. No kod kojih – unatoč svim međusobnim razlikama – isto kao i kod Goluba imamo i (doduše poetiziranu) naturalističku zbilju, ali i silne uzlete (uzrastanja) k transcendentnomu. Ali gotovo nikada tako da se zaboravi na stvarnu zemlju iz koje izrastaju divni golemi cvjetovi – kao potvrda zemnosti i ujedno onoga dublje čovječjega što se uzdiže u visine ljepote i areale dobrote. I što svjedoči o djelovanju uma i stvaralačkog duha i onda kada je *milieu* i kontekst sasvim drugi, mnogo sublimniji ili apstraktniji, ili jako dalek od domaćega, obiteljskoga, ruralnoga, prirodnoga i lokaltradicijskoga.

U sekulariziranu i ateiziranu ("oficijelnu") hrvatsku kulturu i umjetnost druge polovine XX. stoljeća svećenik i teolog Golub munjevito je uletio, na krilima proučavanja Križanića, u njoj se udomio i bio prihvaćen od mnogih, počevši od književnog i intelektualnog velikana s Gvozda. Bio je to snažan poticaj pisanju, kao i svako objavljivanje. Na korist duha, i na korist reintegracije katoličke vjere i kršćanske duhovnosti u ono što je iz nje bilo i izraslo, ali joj se s vremenom uvelike otrgnulo, ili otuđilo.

Dogodilo se novo (dijaloško) prepoznavanje. (Ne samo ono uzajamno, ili *ad hoc*, reklo bi se.) I zatim se, posljednjih dvadesetak godina, u novim okolnostima, plodonosno potvrđivalo.

Zdravko Gavran

***

ESTETSKI ŽANDARI O ARALIČINU *NAZORU*

Lijevi su ideološki sektaši nekoć bjesnjeli i na klasike, pokojnoga Marinkovića i Novaka. Polovica Hrvatske vjerojatno i ne zna tko je Vladimir Nazor, a u onoj drugoj polovici koja za Nazora zna, vjerojatno većina i ne zna da se njegovim imenom zove nacionalna nagrada koja se istaknutim osobama dodjeljuje za životno djelo. Među onima koji za Nazora znaju je i intelektualno-politički uskokrug ozlojeđen, uzrujan i ljutit što su ovogodišnju nagradu dobili Ivan Aralica i Zlatko Vitez. Ali napose Aralica.

Kako i ne bi brundali, em je dobitnik minorni književnik tek s nešto bezveznih knjižuljaka, em još notorni "desničar"! I povrh svega – i Tuđmanov prijatelj! Kako nekome takvome dati "Nazora"? Da je o nagradi odlučivao spomenuti uskokrug, ne bi, vala, nju dobio "desničar Aralica"!

Neoprezni je i nekompetentni žiri – Krešimir Nemec, Tonko Maroević, Jakša Fiamengo, Dubravka Oraić-Tolić, Andrea Zlatar, Julijana Matanović i Borben Vladonić – kriv za taj kulturni skandal. Logično kad su u njemu bili sve literarni i umjetnički diletanti i pljunuti "desničari"! Kome bi oni drugome nagradu i dodijelili nego također "desničarima" – Aralici i Vitezu? Zbog toga se sektaški uskokrug, lijeva idiosinkrazija toliko i jedi. Jer je tako važnu nagradu, protivno njezinim očekivanjima, dobio netko tko ne misli kao ona, i pogotovo netko kao Aralica. A ta ideološka sekta nerijetko misli i "ljevije od pameti". Svatko tko misli drugačije, tj. nacionalnije, taj po poimanju lijeve idiosinkrazije i ne može biti ništa drugo do desničar. Pa dakako i Aralica.

Ne iznenađuje da je u galami zbog nagrade Aralici najbučniji i najosorniji "ugledni izdavač" kojega je svojedobno Aralica u svojemu "romanu s ključem" predočio kao nekarakternu i kvarnu osobu. U revolucionarnom zanosu "trećesiječanjske revolucije" taj je izdavač, valjda ponesen jakobinskim žarom, uzvikivao da "sve desničare treba strpati u ludnicu"! Uz njega su i ideološki slični, nešto mlađi skojevci kojima je nepojmljivo da se pisca i njegov privatni život i uvjerenja mogu odvojiti od njegovog djela. Da to mogu, onda bi im bilo nevažno što Aralica politički misli, a važnije što je napisao – Pse u trgovištu, Okvir za mržnju, Duše robova, Graditelja svratišta...

Tada bi ga poštovali kao velikoga književnika, a ne prokazivali zbog njegova političkog svjetonazora. No ništa čudno jer se u politički shizofrenome hrvatskom društvu tako ideološki nesnošljivo ponašaju i desni stekliši, kojima ni Jure Kaštelan nije veliki pjesnik jer je bio partizan, ni Miroslav Krleža, najveći naš pisac jer je bio ljevičar! Lijevi su ideološki sektaši nekoć bjesnjeli i na dvojicu naših klasika, pokojnoga Ranka Marinkovića i Slobodana Novaka, čim su otvoreno pokazali svoje hrvatstvo, čim su počeli govoriti pro patria. Marinković i Novak najednom za literarne šuše nisu više bili ni veliki pisci! Svaka je literarna i ljudska mizerija mislila da joj to daje slobodu da pljune i na njihovo djelo. I tada su, kao i sada, ideološki kriteriji bili iznad estetskih, politički iznad umjetničkih. Sve što ne misli kao ta "duhovna policija" automatski je i estetski nevrijedno. Svi pak oni koji misle nacionalno, hrvatski i patriotski, suprotno anacionalnom lijevom, uvijek su "desničari". Za te je sektaše sve što misli umjereno i razborito ali nacionalno – desničarsko. Kada bi oni određivali nagrade, onda bi ih dobivali samo njima slični, pa makar pisali i lijeve majmunarije.

(Večernji list, 24. VI. 2011.)

Milan Jajčinović

***

GOLOOTOČKA TRAGEDIJA

Andrija Vučemil: *Put u nedogled* (poema), Riječki nakladni zavod, Rijeka 2010.

Poznati hrvatski književnik Andrija Vučemil objavio je povodom svoga sedamdesetog rođendana pjesničku zbirku "Put u nedogled". U uvodnoj napomeni pjesnik objašnjava povijest nastanka ove zbirke. Zbog njene tragičnosti i povijesnog svjedočenja navodim je u cijelosti: "Poema *Put u Croatiu* napisana je davne 1963./64. godine na Golom otoku. Uništena (spaljena) kao i ostale tri knjige pjesama da ne dođe u ruke revnim čuvarima komunizma i bivše države. Prvih pedesetak stihova vjerna su rekonstrukcija uvodnog dijela poeme i objavljeni su 1970. godine u, uvjetno rečeno, maloj antologiji *Za blagdanskim stolom – pjesnički susreti,* koju je uredio Ante Jakšić a objavilo HKD sv. Ćirila i Metoda. Ovi stihovi poeme pisani su sedamdesetih i osamdesetih godina a dopunjeni i redigirani ove godine. Posljednjih dvadeset pjesama objavljeno je u knjizi *Kvarnerski kruh* kao zaseban ciklus pod naslovom *Put u nedogled – molitva.* Ovo je potpuna i konačna verzija poeme koju predajem javnosti u prigodi svoga 70-og rođendana pod konačnim naslovom *Put u nedogled.*"

Već u prvoj pjesmi zbirke, pod naslovom "Prvi koraci", nalazimo osnovne tematske i estetske razine cijele knjige. Nosivi su pojmovi: "predjeli ubogog sivila", "banket života", "ljepota", "nada" i "zakon očev".

Uvodni stihovi opisuju lokus u kojem se pjesnik nalazi: "ostani tamo, ptico, ne dolazi u ove predjele / ni sna ni jave – predjele ubogog sivila".

Sljedeći stihovi ukazuju na one koji su pjesnika stavili u spomenute predjele: "gracki oci, ikononosci, suhe bogomoljke / od sebe učiniše spa-

sitelje / ponudiše se beznađu i svoje haljine razderaše / na banketu života / sve su potrošili..."

Pjesnik se opisujući komunističke vlastodršce vrlo efektno koristi pojmovima i sintagmama iz biblijske književnosti, kako bi što jasnije upozorio na njihove napore oko stvaranja nove, komunističke religije. Pojmom ikononosci jasno upućuje na njihovo njegovanje kulta ličnosti po bizantinskom uzoru, a pojam "spasitelji" otkriva nakanu da se poistovjete s Bogom. U isto vrijeme oni su zapravo sudci koji su Krista osudili na smrt, što je opisano sintagmom "razderane haljine".

Pjesnik zapravo piše molitvu u strašnim, logorskim uvjetima. Njegova poruka sebi i svijetu glasi: "Ja sam na putu u nedogled / na putu u Croatiu". Činjenica da piše molitvu ukazuje i na drugu činjenicu: da je riječ o kršćanskom vjerniku. Stoga, premda se nalazi u beznadnim uvjetima, za nj je to beznađe izvanjsko. Za kršćanina uvijek postoji nada, a nada je Krist. Vučemil svoje kršćanstvo u logorskim uvjetima očituje kroz ljepotu: "i ovi sivi predjeli za mene nisu bez šarenila / ljepota je u tebi, čovječe, u tvojim nakanama..."

Dakle ljepota nije samo u krajoliku, već se ljepota krije i u čovjekovim postupcima. Oni koji to ne shvaćaju lude su ptice koje su došle "iz tuđeg podneblja" i koje, zbog toga što gaze ljepotu, same sebe "na smrt osuđuju". Završni stihovi ove pjesme glase:

... a mene ni malo ne plaši
plitkost njihove zlovolje
jer zakon očev nosim u srcu
i ne bojim se da ću posrnuti...

Sljedeća pjesma nema naslova, ali je na tematskoj razini nastavak prethodne. Pjesnik si postavlja temeljna pitanja: "a što ako umre / on pjesnik, putnik, pravednik / iznenada nenajavljeno..." On želi biti svjedok jer u tim uvjetima samo je svjedočenje motiv da očuva vlastitu budućnost i na ovom svijetu. Stoga si postavlja novo pitanje, o pravome putu: "tko je na pravom putu / i što je to pravi put / uopće"?

U trećoj pjesmi "Korak unatrag u povijest" Vučemil s užasom počinje: "ako umre pjesnik / nebo i zemlja će se poistovjetiti / i samo će krik i britki trag / svijetla ostati od onog što su bili / upozorenje..." Pjesničkom sintagmom "britki trag svijetla" otkriva činjenicu strijeljanja koje se moglo desiti svakoga trenutka. Koja je dužnost pjesnika? – "Da budeš znak / u vremenu / u vremenu kojeg više nema..."

U sljedećim stihovima opisuje poznata mjesta na kojima je istrijebljen velik dio hrvatskoga naroda. Koristi preciznim pojmom "Križni put", koji mu je: "Nezaustavljanje zla koje pokosi / cvijet nesretnog naroda / koji nije znao kamo ide / i kamo ga to vode zlotvori / i desni i lijevi krajputaši".

Završni dio ove pjesme posvećen je sadašnjem trenutku, "granici schengenskoj". Za taj trenutak pjesnik kaže: "Tamo si razvrstan na one koji mogu proći / bez provjere / i one koje moraju registrirati / udariti pečat / i bit ćeš kao što si uvijek bio / obilježen / zapisan / provjeren / i nadziran da ne učiniš / kakvu nepodopštinu / mišlju, riječju, dijelom ili propustom..."

Stoga upozorava: "Zapamti / da su tu i zamke koje su postavili / na tom putu / u integracije / na kojima ćeš potpuno nestati / ako ne krikneš / i ako na nogama objema / ne ostaneš...". Uporabom pojma "krik" Vučemil se približava istoimenoj zbirci Tomislava Marijana Bilosnića.

Nakon što je u uvodnim pjesmama sudbinski odredio vlastiti položaj i položaj vlastitoga naroda, pjesnik se pita: "Jesi li doma"... "pred ponorom"... "a gdje je tvoj dom...".

"Na tom putu kojem prolazim / svi o tebi lažu / onako kako im paše".

Budući da hrvatski narod proživljava presudne povijesne trenutke, jedan odlomak ove knjige zove se "Koraci u raju ili pakao". Put u raj put je u nedogled, a taj je nedogled Croatia. Ona je točka "odakle je sve počelo". Takav put u nedogled nema putokaza. Pjesnik doživljava ovo putovanje kao put u "uterus / utrobu" gdje će sakriti suze, "što je najstrašnije". Put u nedogled, dakle u domovinu koja je daleko, doista je put u nepoznato. Vučemil kao pobornik ljepote, koju je prepoznao i vidio i na Golom otoku, vrlo efektno opisuje okupaciju vlastite zemlje:

... utaboriše se na naša polja
oskrnaviše skloništa
rastjeraše jedan narod
u srce zemlje kolac smrti probodoše
caruje strah
u kosti se uvlači tama
beskrajnih podvala
o uzroku i posljedicama
se ne govori
istina je zabranjena
nepoželjna i suvišna
za one koji o našim putovima odlučuju.

Budući da je poema "Put u nedogled" nastala 1964., a objavljena kao cjelina 2010., u njoj se sažima suvremena povijest hrvatskoga naroda. Stoga pjesnik nadrealistički sjedinjuje prošlost, sadašnjost i budućnost i utječe se vječitoj narodnoj mudrosti:

... daleko je zemlja koju tražimo
u nedogled se sakrila Croatia
preko sedam brda,
preko sedam voda,
preko sedam kraljevstava,
još se njene granice ne naslućuju

Put je do slobodne domovine "put u nedogled", a "vijugava staza sa smrtonosnim zamkama / u prijevojima zmijolikih zavoja / u prijeporu sa zlim namjerama / u putokazima krivo postavljenim / skriveni je pravac kojim moraju krenuti / sinovi i kćeri / odabranih / u zemlju obećanu / Kanaan / u kojoj će napokon / pravo sjeme proklijati / slijepci progledati na toplom suncu spoznaje / da se na put moralo uputiti". Završna pjesma potresno je obraćanje samome Bogu: "Na kraju puta obraćam se Tebi koji sve znaš i o svemu odlučuješ... / nauči me moliti... / kako se ove riječi ne bi uzalud / pod plavetnilom neba prosule..." Posljednji je trostih pitanje:

Napokon gdje je Bog mira,
čitač, je li možda u ovim riječima.

Poema "Put u nedogled" s obzirom na uvjete u kojima je nastala potresno je svjedočanstvo samoga pjesnika. Iako je robijao za Croatiu, on se još uvijek nalazi na putu u nedogled i moli od Boga pomoć kako bi stigao do svoga odredišta, a to je slobodna zemlja slobodnih ljudi. Vučemilov pjesnički jezik ponešto je uzvišen, ponešto patetičan te podsjeća na biblijske tužaljke. S druge strane on je vrlo bogat, ukorijenjen u dubinu hrvatske kulturne i jezične baštine. Na tematskoj razini ovu zbirku možemo smatrati angažiranom poezijom premda je taj pojam pomalo izgubio svoje literarno značenje. Vučemil nije promidžbeni pjesnik. On mudro, emocionalno, s istinskim rodoljubljem promišlja sudbinu svoje zemlje i svoga naroda. Konačno, zbog razmišljanja o toj sudbini podnosio je i tešku golootočku robiju. Stoga poruke koje šalje ova prvenstveno poetska zbirka treba prihvatiti ne samo na estetskoj razini već i na predmetno-tematskoj.

Đuro Vidmarović

PJESNIK I SVEĆENIK

Drago Bosnar: *Dopustiš li životu da ti priđe* (svećeničko zrnje dobrih misli), Glas Koncila, Biblioteka Gorušičino zrno, Zagreb 2010.

Drago Bosnar svojim zvanjem i knjigama oživotvoruje misao njemačkog pjesnika Novalisa: *Pjesnik i svećenik bijahu u početku jedno – i samo su ih kasnija vremena razdvojila. Međutim, pravi pjesnik je uvijek svećenik, kao što je i pravi svećenik ostao uvijek pjesnik – ne će li budućnost opet uspostaviti staro stanje stvari?* Postao je svećenik i ostao pjesnik. To najbolje potvrđuje svojim revnim župnikovanjem te sabiranjem zrnja dobrih misli i pjesničkih uzdisaja u svim dosad objavljenim knjigama (*Život je tako čudesan, Molitva s onu stranu riječi, Jedanaesta postaja, Duhovno u svagdanjemu*), pa tako i u ovoj najnovijoj knjizi poetskih meditacija.

Pjesnik u Bosnaru svećeniku najbolje dolazi do izražaja u razgolićivanju duše: "Ima dana koji me već izjutra izlažu apatiji. Bešćutne spodobe lažu mi o nekakvom domu, bijelome svijetlu i nebu nebeskom. Kadšto me napastuje i Božja mutavost, te samo još šapućem: Ne daj se! Ne daj se još!" (str. 42) "U srpanjskoj sparini, nezadovoljan što se spokoj ne uspijeva nastaniti u meni, mlatim dokolicu raznim kombinacijama." (str. 83) "Dok kiši, i zemlja je hladno blato, tko mari za moju maštariju, što bi bilo da je ljeto i da sam dječarac koji gaca po tijestu zemlje i, sav blatnjav, pravi kule, mostove i opkope? Tko mari što u mojem vrtu cvatu ruže?" (str. 135)

Bosnar svećenik nastoji se što iskrenije odnositi prema pjesniku u sebi: "Pred farofom cvate lipa. Izađoh pod vedru lipanjsku noć i stadoh sav u njezine mirise. Vidim kako je lipa svoju bolest ovila zelenilom i zaliječila raskošnim cvatom i čujem kako mi govori: Strah i rane možeš liječiti sam, barem do nekog vremena. Razabrah pouku. I lipa posta još ljepšom kako u lipanjskom cvatu, tako i zimi, poput nevjeste ovjenčane ljepšom kako u lipanjskom cvatu, tako i zimi, poput nevjeste ovjenčane likim smo oduševljenjem sanjali bolji svijet i trudili se oko vjerodostojnije i kršćanskije Crkve. Rasplinuli su se ideali te sličimo ugasloj vatri. Koliko se ljubavi, prijateljstva užgalo među nama, a kolika su tek ugarci, ako već nisu pepeo, negdašnje nježnosti, povjerenja i predanja. Taj pepeo među mojim prstima sjeća me i na moj odnos prema Bogu. Radost što me Bog pozvao u svoju službu u Crkvi prekriva sivilo mojih dana. Kuda se zamet-

nuo onaj žar? Otkuda ovaj nehaj? Jesam li zaboravio kako se vatra održava živom, ili su me ljudi i događaji doista izmorili?" (str. 105)

Vjerujem da su jednostavnog i dragog župnika, poslije toliko godina predanog župnikovanja, ljudi i događaji doista izmorili, ali nisu zatomili pjesnika u njemu. Pjesnika koji će nakon blagoslovljena umora skoknuti u Drnje, Peteranec, Orehovicu, Tuhelj, a najradije pak u rodnu župu Vinagoru, kamo uvijek iznova "uzlazi silazeći s očiju u prašnjave tabane, iz Zdravomarije u prosjakov šešir, da kuša pelud blagoslova kojim se pčele goste na lijehi tratinčica." Pred župnom crkvom Majke Božje Vinagorske uskliknut će: "Majko, evo me s prepunim njedrima ruža, neuvelih ruža, Majko!" Ruža koje su to raskošnije u pjesničkoj ljepoti što su trnovitije u svećeničkoj dobroti.

Božidar Brezinščak Bagola

***

STRANAC MEĐU SVOJIMA

Ivan Šarolić: *Knjiga od sna i ljubavi*
Naklada Bošković, Split i Naklada DHK HB, Mostar, 2010.

Ivan Šarolić (1949.), rodom iz sela Kostanja u Poljicima, po struci je filozof, po osjećanju i osmišljavanju života pjesnik, a po svakodnevnom rintanju vlasnik autokampa "Ivo" i iznajmljivač apartmana na pješčanoj plaži u Dućama, općina Dugi Rat, pokraj Omiša. Kao filozof objavio je svoja razmišljanja *Uz povijest filozofije Frane Franića*, Split 2006., a kao pjesnik pet pjesničkih zbirki: *Kronologija*, Beograd 1976. (pod pseudonimom Ovidije Splićanin), *U zemlji Goethea*, Split 1993., *Hamletova sudbina*, Baška Voda 1996., *Zeleni smaragdi*, Sarajevo 2001., *Sredozemlje*, Baška Voda 2003., te izabrane pjesme pod naslovom *Mistika svemira*, Split 2006.

Svaka se pojedina zbirka odnosi na određeno prostranstvo pjesnikova traganja i samoprepoznavanja. U *Kronologiji* odzvanja prostranstvo Ovidijevih tugaljivih, polemičkih i ljubavnih elegija; *U zemlji Goethea* zrcale se prostranstva europskih dubina i širina; *Hamletova sudbina* puna je groznih viđenja, nabrajanja izgubljenih predmeta i zgranutosti nad "prolaznicima u raskoraku sa sobom i s Bogom"; *Zeleni smaragdi* ne zrače prozirnošću i čistoćom te nisu baš nešto skupocjeno; *Sredozemlje* je svedeno na turističko prostranstvo iz kojeg se pjesnik godinama postojano iskradao, doduše u ritmu jeze, ali ipak iskradao u *Mistiku svemira*, te tako zaokružio tragalački i osloboditeljski dio svog mišljenja i pjevanja.

Pred nama je posve nova knjiga Šarolićevih pjesama – *Knjiga od sna i ljubavi* – jedinstvena u novijem hrvatskom pjesništvu po svom opsegu. Donosi nam čak dvije stotine i sedamnaest pjesama raspoređenih u deset ciklusa: *Isus i Samarićanka*, *Hrvatski vladari*, *Gospa od Sustipana*, *Naši glagoljaši*, *Pustinja Blaca*, *Isus koračа Splitom*, *U Hercegovini*, *Badnja večer u Kostanju*, *Zdenac od života* i *Križ na Dunavu*. Knjigu je uredio i opširnim pogovorom popratio Zvonimir Penović, a recenzije su napisali Marina Kljajo-Radić, Antun Lučić i Krešimir Šego.

Ovom knjigom Šarolić se domogao novih prostranstava, prije svega zavičajne topline, kršćanske i hrvatske vremenitosti, te hodočasničke vjere u nadnaravnu stvarnost. Domogao se spoznaje da je čovjek najveći kad pred Bogom kleči.

Klečim u svome postojanju,
ispred Isusa, a to me sabire i bivam dio vječnosti
koja daje jakost mome trajanju.

Bazilika svetog Ciprijana, str. 40

Isus mu je blizak više kao čovjek nego kao Bog, blizak mu je osobito u svim prijateljima, uglavnom književnicima i dušobrižnicima, jer u njima vidi trajno nastanjena Boga. Moli se Bogu među zlatnim mozaicima, u zapuštenim starohrvatskim crkvicama, u svim Gospinim svetištima diljem Hrvatske i Hercegovine.

Ponekad mu se učini da je "Gospa pomalo od nas već umorna", da je sudbina Hrvata ponekad tako okrutna kao da je sam Bog od nas pobjegao.

Tako mi je teško dok koračam kroz ovu našu crkvu.
Osjećam ono Ništa, neku čudnu tjeskobu i upitnost
u Postojanju za nas i za nju. Osjećam hrvatsku
ravnodušnost, jal i površnost i kao da nas nema
ovdje gdje bismo trebali biti, kao da nema
našeg srca ni duše.

Crkva svetog Spasa, str. 80

Ova podebela knjiga u neku je ruku pjesnički "igrokaz božanskog i hrvatskog bitka". Šarolić prečesto sasvim nepotrebno naglašava čarobnost iskonskog poiesisa, jer ona isijava ili ne isijava iz stihova, ovisno o tome koliko uspijeva "zaviriti u svoju bit i biti blizu svom iskonu i bitku", dok

opjevava povijest hrvatskih velikana, vladara i junaka, popova glagoljaša, predivne krajobraze, Cetinu, Mosor, Neretvu i Biokovo, kamene crkvice i u kamene stećke pohranjenu duhovno-povijesnu baštinu.

Pjesnik koji se godinama osjećao "strancem među svojima" otvorio je svoje pjesničko srce Isusu i Mariji, Poljicima i Kroaciji, te se ovom knjigom časno i pošteno vraća svojima i "daje im iz srca i duše onoliko koliko može i koliko mu je sam Bog dao", vraća se svojim Poljicima i Hrvatskoj. S pravom se nada, a i mi zajedno s njime, da će ga na temelju ove knjige i Društvo hrvatskih književnika u Zagrebu primiti u svoje članstvo.

Božidar Brezinščak Bagola

***

FILOZOF KAO KNJIŽEVNIK

***Dvije drame* Ede Pivčevića, Naklada Jurčić, Zagreb, 2009.**

Sve one koji ne poznaju dovoljno Edu Pivčevića upućujemo najprije na njegovu knjigu razgovora s Marinkom Šiškom *Filozof i zavičaj*, knjigu koja je 2004. objavljena u nakladi ArTresora, a u kojoj naš autor iznosi svoje poglede, promišljanja i ocjene o događajima i pojavama iz različitih sfera života. Ništa manje nije značajna njegova knjiga *Slike iz pamćenja*, objavljena 1998., koja svjedoči o Pivčeviću ne samo kao vrsnu filozofu nego i o Pivčeviću kao piscu, književniku. Osim toga Pivčević u posljednjih dvadesetak godina redovito prati domovinska zbivanja, prosuđuje njihove domete, sudjeluje u procesu demokratizacije našega društva, živo je zainteresiran za hrvatsku sliku u svijetu, pasionirano doživljuje sva događanja i sudjeluje u njihovu vrjednovanju. Osobito ga zanima, rekli bismo, jednakom mjerom, jednakom strašću, i povijesna i suvremena hrvatska stvarnost. Da je tomu tako, svjedoče koliko njegovi brojni interventi, posebice oni koji izražavaju njegovu gotovo napasnu temu, temu o povezivanju Hrvatske s Europom, dakle eurointegracijski procesi naše zemlje, toliko i literarna zauzetost koja u ovoj prigodi dolazi do izražaja u njegovu dramskom iskazu. Obje naime drame tiču se hrvatske zbilje, kako one povijesne, tako ove današnje, suvremene zbilje. U svojoj prvoj drami "Tko je ubio Benu?" pisac nas odvodi u vrijeme kneza Trpimira i razmatra političke i druge odnose koji su po mnogo čemu slični današnjima, smjestivši u središte drame benediktinca, teologa Gottschalka koji je svoj azil našao na Trpimirovu dvoru u Klisu. Ne želeći ulaziti dublje u analizu same drame, bit će dovoljno reći kako je Pivčević, dobro poznavajući splet povijesnih okolnosti, uspostavio čvrste relacije Trpimirova i našega doba i pokazao kako su ondašnje prilike, različite protivnosti i politički interesi međunarodnih čimbenika s jedne strane, te ambicije i probitci određenih domaćih političkih krugova s druge duboko uvjetovali tadašnju hrvatsku društvenu i političku stvarnost, u mnogo čemu nalik na zbivanja kojima smo svjedoci u posljednjih gotovo dvadesetak godina. Pokazuje se naime koliko su geopolitički faktori u najvećoj mjeri ostali isti, i kako su se prema njima ravnali pojedini međunarodni čimbenici, vodeći se u prvom redu vlastitim interesima. Pivčević isto tako prepoznaje i razotkriva određena nesnalaženja te kratkovidnost hrvatske politike koja nije bila u stanju primjereno reagirati u tadašnjim povijesnim tjesnacima i kušnjama. Ne može nas stoga začuditi što kroz povijesnu dramu, za čiju temu samo naoko izabire Gottschalkovu nesretnu sudbinu prognana teologa, koji zastupa heretičku tezu o teološkom determinizmu, zapravo svjedočimo olakoj spremnosti glavnih političkih figura da se za korist tješnjega povezivanja s Europom i trenutačnih kratkoročnih probitaka žrtvuju temeljne odrednice nacionalnoga suvereniteta i uzmiče pred europskim licemjerjem. Kao što je i u Trpimirovo doba bilo otvorenih euroskeptika, vjerojatno i protueuropskih razmišljanja, odnosno kao što je bilo onih koji su u prvom redu snažno zastupali nacionalne interese i nevoljko gledali na moguća popuštanja, tako se to u mnogim pojedinostima reflektira i u našoj današnjoj političkoj zbilji. Autorova je poruka više nego jasna: niti se zbog povrijeđenosti i ponosa treba tvrdoglaviti niti pred europskim licemjerjem i ucjenama treba pokorno uzmicati.

U drugoj se drami, političkoj satiri, satiričnom skazanju, kako dramu određuje autor, problematizira današnji politički život, politički život kakav susrećemo iz dana u dan, u medijima, u našoj svakodnevici koju potresaju raznorazni sklandali, prijevare i medijske manipulacije. U "Krapinskom čovjeku" jasno prepoznajemo određene političke, društvene tipove, njihova oportunistička ponašanja i postupke što ih uvjetuju njihovi uskogrudni probitci. Satira svakako pridonosi zdravlju jednoga društva, dio je normalnoga političkog života i svjedok demokratičnosti i demokratskoga razvitka, ustvrdit ćemo zajedno s Pivčevićem. No kod nas je ipak

bolje ne pisati satiru, odnosno pisati satiru, ali takvu da se ona ne odnosi na one koji trenutačno obnose poluge vlasti i koji bi se u njoj trebali i mogli prepoznati, primjerice u likovima Kukmeza ili Poltrona, nego na one koji su prije deset godina bili na vlasti. Autor kazuje kako su neki poznati hrvatski nakladnici otklonili mogućnost objavljivanja njegova "Krapinskoga čovjeka" i kako se nijedno kazalište ne usuđuje postaviti ga. U našim se satiričkim kazalištima otrovni žalci upućuju uglavnom pokojnicima, pokojnici se izvrgavaju ruglu i smijehu, a svakovrsna satirička demontaža počiva isključivo na devedesetim godinama i destruira točno određene nacionalne vrijednosti. Kad u Pivčevićevoj drami primjerice čitamo: "Moderni hrvatski vojnik se bori za opće civilizacijske vrednote. U izvjesnom smislu on se bori za interese cijelog čovječanstva; ako u tu svrhu treba ići s puškom u Afganistan, zašto ne u Afganistan?", čitamo zapravo poruke koje danas gotovo svakodnevno možemo čuti. Pivčevićev je "Krapinski čovjek" vrlo aktualan i izazovan kao što je svojedobno bio izazovan Brešanov teatar groteske.

Dvjema dramama koje smo predstavili autor se potvrđuje kao vrlo uspješan dramski pisac.

Božidar Petrač

***

PREČESTO UŠUTKIVAN

Prevodilački opus Joje Ricova
(*crtica*)

Joja Ricov, auktor značajne *Antologije talijanskoga pjesništva XX. stoljeća*, objavljene 1957., nije bio osobito sretan glede sudbine velike većine svojih rukopisa, uključujući i njegove prepjeve. U stalnoj oporbi establišmentu svojih naraštajnika, gotovo kerempuhovskoga duha, osjetljiv na nepravdu, uvijek prosvjednikom, najvećma objavljuje – prisiljen – u vlastitoj nakladi. Tipičan primjer takva postupka jest svojevrstan panoptikum tekstova sabranih u knjizi *Ušutkani* (1989.), u kojima osnovnu auktorsku nakanu valja čitati kao pledoaje za slobodu pisane i govorene riječi, kao angažman za dostojanstvo ljudske osobe, njezina prava i prava na različitost, ali i kao pledoaje za slobodu svoga naroda. Većina Ricovljevih tekstova plod je nezahvalne i nesklone fortune, njegovih javnih osporavanja laži i licemjerja, krivotovorina i potvora. Mnoštvo stihova pisao je iz ogorčenja, neslobode, marginalizacije, podcjenjivanja ili arestacije. Nakon "heretičke" *Marabunte* (1968.) trebalo je gotovo dvadeset godina da se pojavi njegova druga zbirka pjesama *T(r)ajna paučina mraka* (1987.). Pjesnik koji je poeziju doživljavao kao pričest i pristupao joj kao čistoj hostiji! Za Ricovljevu poeziju vrijedi isto ono što je o svojoj poeziji i sebi kao pjesniku napisao Quasimodo u zadnjem pismu svome prijatelju Joji: "Pjesnik nije posjed: ni ljevice, ni desnice, ni centra. Moju poeziju tumače, a tumačit će i dalje, kako kom bude drago, jednako kao što su to činili i dosada. No, kad sam već izazvan da govorim, ja ovdje želim reći: ma kako bila tumačena i ma od koga i ma gdje, krštena atributima *angažirana* ili *pacifistička*, antimilitaristička ili intimna, moja poezija ostaje i bit će ono što je oduvijek bila i što jest: duboke kršćanske inspiracije." Takve je inspiracije i Ricovljevo pjesništvo.

Koliko li se puta osjetio ušutkanim, namjerice spriječenim, prijezirno podcijenjenim u raznim recenzijama svojih kolega što naraštajnika, što onih mlađih nemilosrdnih sudaca recenzenata i urednika, moćnih dodjelitelja nagrada (primjerice za radiodramu *Kanarinac*)! Kako je doživljavao, duboko povrijeđen, iskustvo odbačena umjetnika riječi kojemu su oduzimali sve, mimoilazili ga u svim svojim antologijama i pregledima, bez obzira na sva njegova mnoštvena oslanjanja i kreativna preuzimanja i prevrjednovanja najsuvremenijih tokova talijanske literature, španjolskih mistika i dragih mu velikih Francuza! Kako li je samo prošao njegov esej o Juri Kaštelanu iz 1959. *Tvrđava koja se (ne?) predaje*, objavljen tek 1991.! Još je kako-tako razumljivo da se njegov pjesnički i esejistički nipošto oportunistčki opus mogao (a je li i morao, to je drugo pitanje) – dakako, neopravdano barem u ime književnosti – iz političkih razloga zaobilaziti u široku luku. Njegovi nastupi visoko podignuta *patho-sa* mogli su kadšto koga uznemiriti, no na pitanje zašto ga se kao prevodioca i supratioca talijanske i španjolske pjesničke riječi, koja je toliko živo, neposredno ili implicitno utjecala na njegovo vlastito stvaralaštvo, moglo micati u stranu nemam odgovora. Kao da posežući za stihovima velikih Talijana i Španjolaca Ricov nije jasno obznanio svoju pjesničku srodnost i svjetonazorsku bliskost i kao da izbor tih pjesnika nije potvrdio njegovu istančanost i suptilni senzibilitet. Kao da nije od konca studenoga 1954. prijateljevao s, kasnije nobelovcem, Salvatoreom Quasimodom sve do njegove smrti, dovevši ga u kolovozu 1957. na svoje Kali na Ugljanu i

u Zadar, i kao da nije 1958. objavio antologijski izbor njegovih pjesama *A veče je već tu...* Među prvima dakle otkriva hrvatskoj književnoj javnosti jednoga od najvećih talijanskih pjesnika 20. stoljeća, prije nego ga prevodi i piše u Buenos Airesu svoj posljednji esej u "Hrvatskoj reviji" malo prije svoje tragične smrti nesretni Viktor Vida. Kao da ga taj veliki Talijan nije izbavio robije? Mnogo godina prolazi a u njegovim ladicama i u ladicama nakladničkih kuća stoje rukopisi talijanskih različitih pjesničkih cvjetnjaka – *fiori italiani poetici*. Tek se 1989. pojavljuju prepjevi s ogledima o svetom Ivanu od Križa, fra Luisu de Leónu, Miguelu de Unamunu, Sregiu Corazziniju, Giuseppeu Ungarettiju i Quasimodu. Tek se u 21. stoljeću, kojega je prvo desetljeće već izmaklo, "ed è subito decennio secondo", pojavljuju *Lirici Italije zakutcima Novecenta* (Split, 2003.), Salvatore Quasimodo, *Izabrane pjesme* (Zagreb, 2003), *Talijanski futurizam s predcima i potomstvom* – antologija (Zagreb, 2004.), *Eros – Orfej Novecenta (antologija talijanskoga ljubavnog pjesništva XX. st.)* (Zagreb, 2007.), knjiga nigdje prikazana, nigdje predstavljena, kao da je i nema, uostalom kao ni svih ostalih, a koja je još 1976. bila spremna za objavu; zatim *Jarboli Novecenta* (antologija talijanskih pjesnika 20. stoljeća) (Zagreb, 2008.). A što se događalo s opsežnom dvojezičnom antologijom *S obala sučelice. Talijansko pjesništvo XX. stoljeća* koju je privodio kraju u razdoblju od 1972. do 1975. za lektorskoga mandata na Università Cattolica i Università Statale u Milanu? Ona je, čuje se, u pripremi...

Niz dakle prepjeva i ogleda, vrsnih zapažanja o talijanskim pjesnicima s različitih gledišta – to samo svjedoči i bjelodano pokazuje koliko je Ricov u pristupu svojim izborima slobodan, otvoren tematskim i motivskim različitostima, koliko svjež i protuslovan, duboko i iskreno svjestan da se umjetnosti riječî ne može i ne smije postavljati granica ispitivanja ako nisu poziv na mržnju, zle čine i smrt. Postaje li nam svejedno što se oko nas zbiva, piše i prevodi i mislimo li samo i isključivo na sebe? Ne zaslužuju li takvi napori veći odjek i snažniju recepciju, pa makar bila kritički postavljena? Zaslužuju li umjetnička artikulacija, ona primarna, ona diskurzivna i ona prevodilačka te velika etička čistoća i djetinja Jojina radost našu punu pozornost, dobronamjernu kritičku riječ kao i svesrdnu pohvalu gdje god je naš pjesnik, esejist, dramatičar i prevodilac, matoševsko-starčevićanski stekliš naše suvremenice, s punim pravom zaslužuje? U to sam više nego siguran. Zaslužuju, itekako zaslužuju. Jojini prepjevi tek očekuju svoje pravo i istinsko vrjednovanje kao i sva njegova poniranja u književnost s onu stranu hrvatskoga Jadrana.

DUBROVAČKE ŽRTVE

Hrvoje Kačić, *Dubrovačke žrtve*, Naklada Gea, Zagreb, 2010.

Zlo je krenulo s juga. Nažalost. Kao da nije bio dovoljan talijanski fašizam. Ovog puta isprsila se crvena boja. Došla je s Visa, potpomognuta Englezima. Oni su je uvježbali i opremili. Razlila se po nebranjenom Dubrovniku uvečer 18. listopada 1944. Žitelji su s nadom pratili ulazak te vojske. Mislili su da će biti bolja nego ona prethodna. Da bi je dostojno dočekali, na svojim su kućama izvjesili hrvatsku zastavu sa zvijezdom petokrakom na sredini.

Tako je Hrvoje Kačić svojim mladenačkim umom zabilježio prve trenutke komunističke "slobode". Idila. Ali kao što su ušli pod okriljem mraka, tako su počeli i djelovati. Ubrzo se pročulo za strijeljanja. Ljudi nisu mogli vjerovati. Međutim bila je istina. Kačić je na plakatu u luci pročitao imena strijeljanih i o tome obavijestio svoje roditelje. Majka je otišla provjeriti. Bila je istina. Otada se zastava sa zvijezdom petokrakom nikada više nije smjela vijoriti na Kačićevim dvorima, kao ni mnogim drugima, a Hrvoje je spoznao kojom stranom krenuti.

Nije ova knjiga nipošto Kačićeva autobiografija ili svojevrsni memoari. Jest ona i sve to, ali i mnogo toga drugoga. Pišući u slobodi tekstove različite namjene o prošlosti svoga rodnoga grada i okružja, pisac pomno obrađuje vrijeme komunističke strahovlade. Krhotine su to različitih događanja koje se dadu skladno složiti u cjelinu. Kačić je otvoren, jasan i vjerodostojan. Događajima prilazi hladne glave i vrela srca. Nikoga ne mrzi, nikome se ne želi osvetiti, samo želi ispričati nepravedno prešućenu istinu. Zbog toga pazi da ne bi nešto od onoga prljavoga nepravedno palo na potomstvo onih koji su to radili. Kako drukčije od "plemenite mržnje" koju su komunisti navješćivali! U tome je prednjačio njihov vođa drug Tito. Kačić donosi nekoliko rečenica iz njegova govora na balkonu sveučilišta u Ljubljani 26. svibnja 1945., kad je rat već bio završio. "Što se tiče ovih izdajica kojih je bilo u svakom narodu, među svim ljudima, to je sada stvar prošlosti. Ruka pravde, osvetnička ruka naroda već je stigla većinu; samo manjina izdajica uspjela je pobjeći i staviti se pod inozemno zaštitničko krilo. Ta manjina nikada više ne će zuriti u naše lijepe planine, naša cvjetna polja. Ako se to i dogodi, trajat će samo kratko vrijeme." (str. 109. – 110.)

Ti "izdajnici" u Dubrovniku bili su svećenici, profesori, jednostavno vjerska i društvena elita. Prije toga, da bi se zagrijali, ubili su skupinu od 11 mladića, samo se jedan uspio spasiti, odnosno pobjeći. Ni imena im nisu znali, kamoli da su ih sudili. Tako od pojave plakata u gradu 26. listopada više ništa nije bilo isto. Jaz se još više produbio kad se saznalo da su unovačeni domaći mladići namjerno gurani da poginu u borbama. Kad Hrvoje Kačić u slobodi pita jednoga od najodgovornijih za nabrojene zločine, Antu Jurjevića Baju, kako je mogao tako postupati, njegov je odgovor bio da je "falija". To je sve što je komunizam do sada učinio za ove nepravedno ubijene.

Sam pisac također je imao velika okapanja s novim društvenim uređenjem. Najprije su ga u srednjoj školi izazivali školski "drugovi" zbog nedolaska na nastavu na Božić, a nastavilo se na sveučilištu u Zagrebu. Prvo uhićenje doživio je kao srednjoškolac u Dubrovniku, a prve tamničke dane iskusio u Zagrebu. Nije se dao. Dobro je igrao vaterpolo, ušao u izabranu vrstu tadašnje države, dobro učio. Htjeli su da napusti domovinu, svojevoljno, pa su ga neprestano izazivali i podmuklo gurali prema toj odluci. Ostao je na svojoj rodnoj grudi boreći se i doživjevši slobodu. Djelatno se uključio u politički život stavljajući domovini svoje pravničko umijeće na raspolaganje. Iz toga razdoblja svakako treba istaknuti druženje s Fitzroyem MacLeanom, negdašnjim britanskim predstavnikom pri komunističkim snagama na Visu. I to ne bilo kakvim. Tito je u njega imao veliko povjerenje. Međutim, uvidjevši kasnije komunističke strahote, prešao je na stranu istine, pa je tako pomagao Hrvatima u Domovinskom ratu.

S pravom je u podnaslovu knjige pisac stavio da su dubrovačke žrtve početak Bleiburga. Zna to dobro i Široki Brijeg, gdje komunisti ponovno otvoreno nastupiše. Ali sve bi uzalud. Nikakvo zlo nije moglo uništiti slobodu. Patili smo, pročistili se i došli do današnjih dana. Što će dalje biti, ovisi o nama samima.

Miljenko Stojić

***

ZADIRANJE U BITNE PROBLEME DRUŠTVA

Nevenka Nekić: *Gospodična i Drug* (Pripovijetke), ITG. d.o.o. za izdavačku, nakladničku i tiskarsku djelatnost, Zagreb, 2009.

Nevenka Nekić (Zagreb, 1942.) suvremena je hrvatska spisateljica koja u posljednjim desetljećima pokazuje zavidnu književničku produkciju. Okušala se u gotovo svim književnim žanrovima. Osim u književnosti afirmaciju je stekla i kao slikarica i književna povjesničarka. Autorica je sada već kultne tv-serije "Velike žene u hrvatskoj povijesti", te romana "Kardinalovo srce".

U književnosti se javila 1978. novelom "Jedan dan maloga čovjeka" i od toga vremena neprekidno surađuje u raznim časopisima, a bila je jedna od urednica listova *Hrvatska domovina* i *Ognjište*.

Piše pripovijetke, novele, eseje iz područja likovne umjetnosti i književnosti, polemičke i političke članke, pjesme, drame, putopise, romane i lirsku prozu; također – povijesne tekstove, kritičke osvrte posvećene promicanju književnosti iseljenih Hrvata, a tajnica je u Sekciji DHK-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Do sada je objavila 28 knjiga, a zastupljena je u 10-ak antologija. Usto, autorica je i brojnih likovnih kataloga.

Surađuje na Hrvatskom radiju, Katoličkom radiju, Hrvatskoj televiziji. Napisala je scenarije za pedeset i pet dokumentarnih filmova iz kulturne baštine hrvatskoga naroda u okviru Obrazovno-znanstvenoga i Dokumentarnoga programa HRT-a (Povijest ženskim rukopisom, Legende i kronike, Hrvatsko podmorje i Ušća hrvatskih rijeka, Čika i Vekenega), kao i za niz emisija iz povijesti i literature na raznim radiopostajama.

Autorica se bavi slikarstvom i do sada je imala tridesetak samostalnih i skupnih izložaba. Godine 1998. nagrađena je Državnom nagradom Republike Hrvatske "Ivan Filipović" za djelatnost na polju odgoja i kulture. Primila je Posebnu nagradu za Serra priču u godini 2001., 2003. i 2005., Raosovu nagradu za monodramu 2002., drugu nagradu na Pasionskim danima 2007. za roman "Čudo u Središtu svijeta (Demon i Sveta Krv)", kao i Nagradu "Dubravko Horvatić" za prozu 2007. Članica je, među ostalim, Društva hrvatskih književnika, Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne, Matice hrvatske, Društva hrvatsko-slovačkoga prijateljstva,

Matice slovačke, Društva "Napredak". Dopredsjednica je Hrvatske paneuropske unije.

Uza sve spomenuto, prevodi sa slovenskoga i njemačkoga jezika.

Živi i radi u Zagrebu.

Knjiga "Gospodična i Drug" sadrži jedanaest pripovijedaka podijeljenih u pet tematskih cjelina, koje su odvojene rimskim brojevima. Na predmetno-tematskoj razini autorica je učinila lûk od antike do suvremenosti. U svim pripovijetkama kao crvena nit provlači se literarno obrađivanje odnosa dobra i zla, dobrote i zloće, morala i nemorala, pojedinca i političke elite, poglavito ukoliko je pojedinac častan, a politička elita nečasna.

U prvoj pripovijetci "Treća poslanica Timoteju" autorica se zadržava na vremenu kada je nastajalo kršćanstvo. Već su tada postojali problemi s kojima se suočavamo i danas.

"Kamo je u tom dobu nestala moja dobra djetinja duša koju ju poticao Gamalijel, ne znam. Bio sam zanesen od onoga trena kad sam prvi put u petnaestoj godini ugledao jeruzalemske zidine i zadivljen zastao: kako je to veličanstveno prema mome Tarzu! Činilo mi se da hram pridržava nebo, a kule na uglovima gore kao baklje.

Ne znam jesam li ti rekao sve o onome putu u Damask. Bio sam ponesen mladošću, novcem i vlašću. Volio sam pustopašan život. Sanjao sam raskošne ulice Damaska o kojima sam slušao čuda: rajski vrtovi, kroz njih teče bistra rijeka Barada, a oko nje voćnjaci, cvijeće, sjenice pod kojima se hladi svijet u vrućem popodnevu... e, moj Timoteju, čeznuo sam za svim tim stvarima, mirisima i noćima pod zvijezdama. Imao sam novca i moći. Sve je to bilo pod mojim nogama i na dohvat ruku. Približavao sam se tom čarobnom gradu koji su zvali alem-kamenom u pustinji, lagano sam i vedro jahao konja, silazio da koraknem u dobrim sandalama od tvrde devine kože, slušao kako u karavani pripovijedaju da se u Damasku posebno cijeni hladno piće koje se stavlja u led i snijeg donesen s planine udaljene četiri sata hoda od grada. Umotaju led u vunene krpe i njime hlade napitke i hranu.

A onda se dogodilo ono što ti već dobro znaš. Javio mi se Gospodin, a prije toga spavali smo u klancima gore Hermona, u veličanstvu posvemašnje tišine, vjetar i lišće drhtali su mistično, šaptali mi nešto, uznosili, ali nisam prepoznao znakove."

Sveti Pavao veliko je nadahnuće za cjelokupnu europsku književnost, a poglavito onu kršćanskoga podrijetla. To je tema koja i danas zaokuplja našu književnu stvarnost jer se dotiče vlasti i božanske suštine koju bi čovjek trebao njegovati u samome sebi. Autorica ovu pripovijetku završava posljednjim riječima apostola Pavla: "Dolazi moj Tercijus i ostali vojnici. Zbogom, Timoteju, kad dobiješ ovaj list više ne ću biti na ovome svijetu. Razgolitili su mi vrat jer moraju odrezati glavu. Moja sijeda glava sjeća se našega prijateljstva i oprašta s tobom. Šaljem ti poljubac mira i Ljubavi..."

Stara rimska uzrečica "memento mori" odzvanja kroza sve retke ove knjige, s time što iza "mori" dolazi Ljubav.

U pripovijetci "Legenda Lastova" opisuje legendu o slikaru Dobri Dobričeviću, "kojega je cijela Venecija znala kao Boninis de Boninus" jer je ušao u slikarsku radionicu Francesca iz Trevisana. Autorica sadržaj svoje priče gradi na legendi o slici "Gospa sa svecima". Tu je sliku naslikao upravo Trevisan. Kao model poslužila mu je domaća djevojka s Lastova Dobra Dobričević. Dobričević je bio i knjigoizdavač. Otisnuo je 31 knjigu, među kojima su bile Danteova "Božanstvena komedija" i Ezopove "Basne". Na spomenutoj slici lik Gospe naslikan je prema licu lijepe domaće djevojke Dobre. Ona je bila i slikarova ljubav.

"Što se dogodilo sa slikarevom ljubavi nitko nije slutio. Koliko je dana i noći maštao u svom venecijanskom ateljeu o dalekoj ljepoti, kako je tragao u susretima za njenim likom, kako je obradovao brata joj Dobru kada se slika završena i lijepa pojavila sa središtem, koje bi moglo biti sraz božanske ljepote u Madoni i zemaljske u Dobri. Ona i danas nakon gotovo pet stotina godina dočekuje lastovskoga namjernika u tihoj Gospi od Polja, kao slutnja savršenoga u ljudskome životu."

Pripovijetka "Kajo moja" posvećena je velikoj stradalnici hrvatskoga Domovinskoga rata, majci Kati Šoljić iz Vukovara, koju je naša politička elita zaboravila. Nevenka Nekić obraća se majci Kati: "Kajo moja, tiho je noćas sjesti u Vukovaru, odjekuje sat sa zvonika, ili se samo tako čini, a vjetar ističe dah sa sjevera. Kad si bila mlada, rasplitala si kose i ljubljenome rađala sinove i kćeri. Nisi znala da će na Vas ići povijest, teška i tamna i pritisnut Vam grudi poput kamena, kao da se sva paorska ravnica sabila u grumen i urušila. Budućnost je samo prividno bila daleka, a o istini, ona je stalno bila u prošlosti i sadašnjosti, ondašnjosti, u bezazlenosti dana."

U pripovijetci "Gospodična i drug", po kojoj je cijela knjiga dobila naslov, opisuje učiteljicu Zdenku čija je životna priča paradigma za sudbine

tolikih hrvatskih muževa i žena koji su proživjeli svoj vijek tijekom komunizma, stradavajući zbog svoje vjere i svoje narodnosne pripadnosti, da bi u obećanoj slobodi doživjeli razočaranje. Zdenka je doživjela od svoga komunističkoga direktora šikaniranje na nacionalnoj osnovi. Morala je napustiti posao i proći životnu kalvariju. Nakon što je komunizam srušen, upravo taj njegov totalitarni izdanak, njegov pouzdanik i čuvar, umjesto da nestane u sivilu povijesti, pojavljuje se kao sudionik novih demokratskih promjena u slobodnoj Hrvatskoj. Takvi ljudi ne mogu postati pobornici demokracije i ljudskih prava. Dželat ostaje dželat. On može samo glumiti promjenu svojih stavova i navika, prilagođavajući retoriku novim uvjetima kako bi sačuvao privilegije i bio pošteđen osude za zlodjela koja je počinio. S takvim ljudima na vodećim položajima demokratizacija Hrvatske postaje prividna, čak i lažna, jer sve dok mučitelj i dalje može mučiti, a žrtva nema pravo na moralnu i materijalnu satisfakciju, demokracija ostaje privid. To kao nepravdu najbolje osjećaju žrtve. Nevenka Nekić završava svoju pripovijetku riječima: "I, molim Vas lijepo, otvorim nedavno jedan ugledni časopis, koji izlazi baš u tom gradu, i koga vidim: sjedi drug bivši direktor i dobroćudno ostario smješka se iz svoje kućne fotelje. Ne samo da se smješka, nego je predstavljen kao *častan čoek* koji se cijeli život borio za ideale! SIC! Kakva Zdenka i svi ostali! Kakav pištoljski pohod! Tko je to uopće Zdenka R. iz sela D!"

Problem mučitelja i žrtve autorica obrađuje i u sljedećoj pripovijetci "Enciklopedija čudovišta", koju je napisala čitajući knjigu ruskog autora Igora Bunića "Partijsko zlato". Završni ulomak pripovijetke glasi: "Ta znam, još su živi mučitelji, još su živi i njihovi sinovi na dobrim položajima, ali žive su i žrtve i njihovi sinovi i kćeri. Zato se ne bojim. Ta, mi koji ovo zapisujemo, naživjeli smo se! A uvijek ima onih koji pročitaju moju knjigu i kažu: Hvala Bogu! Nije ostalo u ladici!"

Pripovijetka "Blasfemije Prostakowsky (ili život u inverziji)", s podnaslovom "Izmišljena i nevjerojatna pripovijest", obrađuje našu suvremenu hrvatsku stvarnost, u kojoj nositelji komunističkog mentalnog ustroja, egomani, petokolonaši i moralni relativisti, a oni su na većini rukovodećih mjesta, teroriziraju podređene im katolički opredijeljene i domoljubno raspoložene djelatnike. To je djelo s ključem. Iza imena glavnog lika krije se vodeći čovjek hrvatskog Leksikografskog zavoda, očito V. B. Autorica ga opisuje kao bešćutnog čovjeka koji ima problema s vlastitim identitetom. "U doba dok je Veliki Demijurg (očito M. Krleža, op. a.) bio

živ i nadzirao gotovo sav kulturni i javni život, trebalo je dobiti nekakav 'amen' od njega samoga ako si htio biti netko na samom vrhu. Golemi, divovski i nedodirljivi mrzitelj kapitalizma i bogobojaznosti bio je tako visoko zahvaljujući moći kojoj je krug oko njegove osobe doprinosio: tvrdilo se naime da u posljednjih pet stotina godina nije rođen takav genije. Sva pisana i zabilježena riječ mogla se sakriti, jer samo je On prokljuvio 'was eigentlich gewesen war'. Do njega doći bilo je nalik dobitku na lutriji. Genij je sjedio u svom zelenom zamku nedodirljiv za obični svijet, no ipak i uvijek postoje načini.

Blasfemije se odlučio za najsigurniji: pustiš glas da te toliko zanimaju Genijeva djela, da su toliko nadmašila sve ikada napisano, da želiš raditi magisterij na jednome od njih. Tako se odapne strelica i ona poleti hodnicima Ustanove, cik-cak, cik-cak, ali ipak dođe na prava vrata. Geniju u krilo... Andrija je stao na nogu Blasfemiju. Napisao je nešto nepovoljno o davno preminulom geniju. Andrija je silno obrazovan, radi za dvojicu, ali ovo nije smio napraviti. Dirnuo je božanstvo! Gad jedan neznatni! U svojoj je kancelariji Blasfemije dobio veliki otvoreni napad ludila: naredio je da se drznika baci u tavansku sobicu i da mu se oduzme svaki posao. Odmah! Pokazat će on tko je gazda! Sveznadar (očito Tomislav Ladan, op. a.) se nije miješao, ali je dao podršku svom dragom Blasfemiju. Pljuštale su psovke, rušilo se nebo... Slično se događalo i s još desetak osoba koje su bile označene kao crne ovce: vjernici, zaostali elementi, smetaju im jaki vicevi... a uz to imaju nešto do čega se Blasfemije nije uspio dovinuti, titule..."

Autorica svoga glavnoga junaka zapravo žali, jer doista ljudi koji su zatočenici vlastitoga bijesa, koji imaju potrebu vladati bližnjima, umjesto da ih vole, zaslužuju žaljenje.

"Blasfemije Prostakowsky ipak je imao i svoje strahove. Bio je zatočenik svoga bijesa i sna u kojem vlada. Vladati, vladati nad drugima, opsesija je koja ga nije napuštala. Ali svatko tko vlada nosi u sebi strah da će mu netko oteti vladavinu."

Knjiga "Gospodična i Drug" pisana je tipično Nekićkinim jezikom: britkim i jasnim rečenicama, ispunjenima enciklopedijskim znanjem, s kombinacijom pasatističkih evokacija, sarkazma pa i zgražanja nad političkom degradacijom u kojoj se i sama kreće. Stoga je ovo djelo vivisekcija naše političke i društvene stvarnosti u kojoj su urušene temeljne moralne vrednote i poniženi svi ideali tolikih ljudi koji su vjerovali u slobodu i pravdu.

Vrijedno je primijetiti da se kao sponzor ove zanimljive knjige javlja jedno "poduzeće za trgovinu, ugostiteljstvo, turizam, export-import i uslužne djelatnosti", Michieli-Tomić d. o. o., sa sjedištem u Gornjem Humcu na Braču. Pozdravljamo privatnikovo razumijevanje za književnost i svima zainteresiranima za sličnu suradnju toplo preporučujemo da se obrate spomenutoj firmi.

Krešimir Prevendar

NOBELOVA NAGRADA ZA KNJIŽEVNOST 2011.

Ovogodišnji dobitnik Nobelove nagrade za književnost švedski je književnik Tomas Tranströmer, rođen 1931. godine u Stockholmu.

Svoju prvu stihozbirku *17 dikter (17 pjesama)* objavio je iste godine kad i Slavko Mihalić *Komornu muziku* – 1954.

Pjesnički opus ovogodišnjega nobelovca stao bi u knjigu koja jedva da bi imala nešto više od 200 stranica. Odbiju li se popratni, sekundarni tekstovi (predgovori, pogovori, objašnjenja itd.) ostaje, najviše, 160 stranica stihova.

Književna kritika naglašava Tranströmerovu urođenu stidljivost koja je vidljiva i u njegovoj poeziji. Od prvih pjesama on se drži programa koji kaže: nema autora, ima djela. Osjećanja prenosi posredno, slikom, a ne izravno, subjektivnim iskazom.

Prije stihova, napisao je nekoliko malih klavirskih kompozicija. Čitav život svira klavir, a nakon moždanog udara 1990. godine, kad je izgubio moć govora i kad mu se ukočila desna ruka, naučio je svirati samo lijevom rukom.

Za sebe sam veli da je obični "malograđanin" koji se drži svakodnevnih životnih normi i načela. A Lars Gustafsson, jedan drugi skandinavski književni velikan, o njemu je duhovito rekao: „Tranströmer je dokaz da i običan čovjek može biti veliki pjesnik."

U njegovoj biografiji nema ničega neobičnog, pjesničkog. Osim, možda, podatak da je dugo radio kao psiholog u jednom popravnom zavodu za mlađe kriminalce. Završio je školu na vrijeme, oženio se na vrijeme, zaposlio se na vrijeme...

Zacijelo je neobično i ovo: Tomas Transtömer radio je kao psiholog sve do odlaska u mirovinu, premda mu je, ubrzo nakon prvih zbirki pjesama, dodijeljena doživotna državna stipendija, koja mu je omogućavala bezbrižan književni život.

HAŠKA PRAVDA ULAZI U HRVATSKU KNJIŽEVNOST

Mrcvarenje hrvatskih heroja Domovinskog rata, na tzv. Međunarodnom sudu u Haagu, traumatiziralo je mnogo dobronamjernih ljudi, osobito branitelje. Čak i oni pojedinci koji su vjerovali kako će se u Haagu suditi po nekakvom anglo-europskom pravnom bastardu i tamošnjim pravno-moralnim normama morali su se uvjeriti kako je riječ o političkim kriterijima koji su iznad juridičkih, zbog čega se Hrvatima ne piše dobro. Na kraju pristalice ovakve zubate pravde ostali su jedino neprijatelji hrvatske države, odnosno zagriženi kroatofobi kojima odgovara europska politička manipulacija koja se zove izjednačavanje agresora i žrtve. Desilo se ono što su morali predvidjeti, da imaju imalo odgovornosti pred poviješću, svi koji su zloporabili sudište u Haagu na staljinistički način, pretvarajući suđenja u političke procese: da će cijeli taj projekt pasti u vodu, jer je nemoralan i ahistorijski. Bez obzira na bezosjećajna lica u čudnim perikama i presude koje ta lica izriču, svi u Haagu osuđeni ljudi dobivaju u svojim zemljama status nacionalnih junaka i žrtava nepravednog europskog političkog sudišta. Stoga se kući vraćaju kao junaci. Zar nije dr. Biljana Plavšić, ma što o njoj mislili, dočekana u Beogradu s najvećim počastima, kao nacionalna heroina? Zar tako nisu dočekani generali Blaškić i Čermak, braća Kupreškić, vukovarski krvnik Šljivančanin, kosovarski zapovjednici OVK-a i ostali? Zar tako ne će biti dočekani generali Markač, Gotovina, Praljak i ostali koji sada u Haagu čekaju presudu? Zar general Kordić nema status junaka-žrtve, kao i generali Norac, Glavaš i neprežaljeni Janko Bobetko i Đuro Brodarac? Takav im status nisu dodijelile Vlada i službena državna politika, već njihov narod. Sudci su kazali jedno, a narod drugo. A to nikakva sila iz Haaga i nikakve prijetnje ne mogu promijeniti. Zrinski i Frankopan 246 godina službeno su od Bečkog dvora prikazivani kao kriminalci i izdajnici, a njihovo usmrćivanje kao zakonski opravdan čin, ali narod ih je u srcu nosio kao junake. Tako je bilo i s kardinalom Stepincem. Na žalost, suludim izjednačavanjem agresora i žrtve, dvostrukim mjerilima i licemjerjem Haški je tribunal izgubio dignitet u

koji smo vjerovali. Konačno, htjeli mi u Hrvatskoj to priznati ili ne htjeli, Slobodan Milošević je de facto srpski junak, a tako srpski narod tretira također dr. Šešelja i generala Mladića. Oni su pred sudom nastupali i nastupaju bahato, gordo, samouvjereno i superiorno, svjesni da time ulaze u povijest nacionalnih vertikala svoga naroda. Šešelj čak oponaša kardinala Stepinca pa haškim sudcima na svoj vulgaran način otvoreno predlaže da ga osude na smrt, jer se smrti ne boji. Osim toga citira druge, želi umrijeti od smijeha. Zbog zanemarivanja bilo kakvog mirotvoračkog dalekovidnog učinka svojih presuda, Haški je tribunal, na žalost, postao svoje vlastito naličje. Ondje se zarađuju novci. Svaki mirotvorac morao bi se zapitati hoće li ovakvo ponašanje haških ljudi s perikama pridonijeti smanjenju tenzija, zaboravu strahota i jačanju povjerenja između agresora i žrtve, ili će pridonijeti daljnjem neprijateljstvu između Srba, Hrvata, Bošnjaka i Albanaca. Stoga su presude ljudi s perikama vjetar u leđa nekom budućem ratu. Umjesto da se kazne krivci za rat i stvarni zločinci, kako se rat više ne bi ponovio, ljudi u perikama politikantskim su izjednačavanjem agresora i žrtve sve upropastili.

Iz priloga koje objavljujemo vidljivo je da Haški tribunal, njegov rad i njegove presude ulaze u hrvatsku književnost. Naravno, kao naličje pravde. I to je dokaz kako je ovo sudište jedno od velikih promašaja europske politike XX. stoljeća. Jednako mnogim ranijim promašajima na kojima se igralo sa sudbinom našega naroda. (Ur.)

***

Ivica Matešić

KRIŽNI PUT JE SINONIM ZA HRVATSTVO

Hrvatsko Dome moj što učinih tebi?
U čemu to osramotih tebe? Ožalostih narod moj?
Odgovori meni.

Ja te izvedoh iz ropstva. Iz sužanjstva.
Iz zemlje jugoslavenske
A ti pripravi križ Spasitelju tvome.

Hrvatsko Puče moj što učinih tebi?
U čemu to izdadoh tebe?
Ožalostih narod svoj?
Odgovori meni.

Ja te vodih kroz polja bojna četiri godine..
i pobjedama te nahranih sinova tvojih
i uvedoh te u Knin, u pobjedu konačnu
a ti pripravi križ Spasitelju tvome.

Hrvatsko Dome moj što učinih tebi?
U čemu to oštetih tebe?
Odgovori meni.

Što još moradoh učiniti za te, a ne učinih?
Ja eto posložih postrojbe silne nepobjedive.
Pregazih putove i planine Tvoje
A ti meni postade odviše gorka istina,
Ti mene protjera u svijet bijeli?

Hrvatsko Puče moj što učinih tebi?
U čemu to osramoti narod moj?
Odgovori meni.

Ja radi tebe silno udarah u prsa dušmanska
s prvorođencima, sinovima tvojim
A ti mene predade lancima... okovima da me okuju

Hrvatsko Domovino jedina što učinih tebi?
U čemu ožalostih tebe?
Odgovori meni.

Ja ti darovah slobodu pobijedivši u Oluji
A ti mene predade glavarima tuđim da mi sude

Hrvatska Puče moj, što učini tebi.?
I u čemu to razljutih tebe?
Odgovori meni.

Ja pred tobom otvori more,
a ti otvori vrata ćelije moje

Hrvatska Dome moj, što učinih tebi?
U čemu to ožalostih tebe?
Odgovori meni.

Ja pred tobom idoh u stupove dima i pakla
a ti mene odvede u sudnicu Haga

Hrvatsko Dome moj što učinih tebi?
U čemu to uvrijedih tebe?
Odgovori meni!

Ja tebe učinih ponosnom
A ti mene udari zaušnicama i lažima

Hrvatska puče moj što učinih tebi?
U čemu to ogriješih o tebe?
Odgovori meni!

Ja tebe napojih krvlju spasenja iz tijela branitelja tvojih..
A ti mene napuni žućju vlastita mi tijela

Hrvatsko Dome moj što učinih tebi?
U čemu to iznevjerih tebe?
Odgovori meni!

Ja radi tebe potukoh armije srbske
Horde četničke
A ti mene pretuće palicom španjolskom

Hrvatsko domovino moja, što učinih tebi?
U čemu to zaslužih ovo?
Odgovori meni!

Ja tebi dadoh žezlo slobode
A ti prodade glavu moju

Hrvatsko Dome moj, što učinih tebi?
U čemu to ponizih tebe?
Odgovori meni!

Ja uzvisih tebe među zemljama
A ti mene objesi o drvo Križa..

Hrvatsko Puče moj što učinio si sebi?
Ne meni!
Ne odgovaraj meni
Odgovori sebi
Što učinila si sebi..

Spavajte samo... Spavaj Hrvatsko. Evo dogodio se čas
I Sin je tvoj lociran, uhićen i transferiran
Evo dogodio se čas
Predan u ruke dušmanima izdan od tebe Hrvatsko tebe izdajnika
Pristupiše mu i vezaše mu ruke
Kao na razbojnika izašla si Hrvatsko.. da ga uhvate
A svaki je dan branio te... i obranio..
I odvedoše ga u Hag
A ti nisi bila tamo...
Ni da vidiš a, kamo li da utječeš na svršetak
A glavari su sudački i sve viječe tražili lažno svjedočanstvo
Da bi ga osudili...
I ti Hrvatsko na to pristala si... Arhive otvorila si... Da bi ga osudili...
I ne nađoše na njemu grijeha, premda su pristupili mnogi lažni svjedoci
Najposlije nađoše transkripte i dnevnike topničke... Spavaj, spavaj Hrvatsko...

I ne bi ih briga za ubijena sela tvoja, ni za krivnju agresora.. ni za okupaciju zemlje tvoje...

Ne bi ih briga. Ni za jame ispunjene kostima tvojim... ni za ovčare ni za Škabrnje...Vukovare... Lovase... Ko ni tebe što briga bilo nije

Ni jednom te riječju spomenuli nisu Hrvatska... Govorili su o Bivšoj Jugoslaviji. O Krajini... tebe spomenuli nisu. Hrvatska. U presudi...Tvojim braniteljima. Tebi se sudi... A ti spavaj... ne budi se... ne budi...

A ti spavaj. Spavaj Hrvatska. Zločinačkom družbom su te nazvali... A ti riječ rekla nisi.

A sada gdje si???
24 godine... 18 godina
Sad to treba braniti post mortem... u dva do ponoći... kako do istine dići...
Ionako si ga predala iz zavisti... iz jala hrvatskoga
Nemoj se ti ništa miješati u stvar presude pravedniku,
jer si jadnice u snu uspavanu mnogo pretrpjela.
Sna ti još treba...
Ali osuda će njegova na tebe pasti... i na djecu djece tvoje.
Od jedanaeste do dvanaeste ure petnaestog travnja nastala je tama po svoj zemlji Hrvatskoj..
A ti Spavaj. Puče moj... Spavaj...

Puče moj... što učinili su tebi sinovi tvoji nevino osuđeni?
Odgovori sebi...
Odgovori sebi... Hrvatska... što učinila si sebi?
Nije istina da se na Golgoti staro prelomilo drvo...
Prevario se Silvije... prevario.
Na Golgoti je u Hrvata ponovo niklo Križa drvo...
Puzeći crvi hrvatski izvukoše stare čavle
Zabiše ih u tijela branitelja svojih... e to je bilo prvo

HRVATSKO ŠTO UČINI SEBI!!!!!

***

Igor Šipić

HRVATSKA ŠUTNJA

Anti i Mladenu
U jednom srcu nema više mjesta za
rastrošnost,
skupilo se, suzilo, osuzilo.
Može li otvoreno, na stolu,
secirano, srce ikada više voljeti,
može li smoći ljubavi,

pitah one noći kad se pakao prelamao.
A onda se već budilo,
usta, grlo, vjeđe... tijelo, sve je gorjelo,
iskalo od vrela Cetine,
kapljica špiljskih onkraj Dinare.
Zora je udarala u prozore,
kad se klapne otvorile...
Činio se živim na velikom drvenom
Raspelu.
Stajao je nijemo, drenom prikovan.
Od tog časa nisam ga više zazivao
Generale,
za malo čina isuviše je rasplamsale
slobode.
Zvah ga Prijatelju,
tako je ozdravilo,
tako se ispunilo moje srce.
Gore je čuti osudu nego znati da si
osuđen,
jer osuđen si znatno ranije,
možeš početi pakirati svoje sužanjsko
vrijeme.
Osuđen si, osuđen mlinovima Rude,
u prah odlaziš,
jer svoju si vodu naveo žrvnju tuđine.
Teže je čuti osudu nego presuditi na
vrijeme.
Od tog časa i ja sam osuđen,
na rivi pakoštanskoj,
tamo sam pošao sluteći...
pa da budem bliže mu majci...
kad antenom razapnu gorčinu,
patibulumom zabiju u tlo sve hrvatsko...
Što mi je činiti?
Da se stijenom dobacim do pakla,
malo je,
da vriskom pokleknem,

mogao bih probuditi anđele.
U srce, u srce ga posjesti,
pa u Murter povesti...
I tako lutasmo starim mandračima,
pa mu kazivah drevne murterinske lađe,
veselismo se ljepoti očiju svakih starih
vrata.
Nekada su ona dočekivala svoje,
a danas šute.
Mi smo, mi smo ta stara vrata koja danas
šute,
jer riječ se raspala,
raspala se riječ!

18. travnja 2011.

***

Zdravko Tomac

Isusova žrtva daje smisao patnji i daje odgovor na misterij patnje nevinih

(Četvrtak, 21. travnja 2011.; T-portal: "Hrvatski fokus")

Kako pobijediti zlo u čovjeku? Kako potisnuti zlo u ovom zemaljskom životu, kako biti čovjek ljubavi i dobrote a ne mržnje i zla? Kako biti dobar kršćanin? Kako se snaći u ovom kompliciranom životu, kada se na stotinu načina napada vjera i duhovnost? Kako obraniti kršćanski moral?

Ta i mnoga druga pitanja dnevno se postavljaju u životu svakog kršćanina. Upravo u ovo vrijeme korizme, u pripremama za najveći kršćanski blagdan Uskrs mnogi kršćani pokušavaju ne samo dati odgovor na ta pitanja nego i sebe mijenjati. Ljudi poste, ljudi se odriču određenih naslada, ljudi žele biti bolji, žele se po načinu života približiti svome uzoru Isusu Kristu. Nastoje biti ljudi ljubavi, ljudi dobrote, humani ljudi, nastoje činiti dobro a suprotstavljati se zlu, nastoje se boriti za pravdu a protiv nepravde.

Svi ljudi žele biti sretni, uspješni, zadovoljni, svi očekuju da će im Bog činiti dobro, da će im pomoći, da će ih učiniti sretnima i zadovoljnima, da ne će dopustiti nesreću, nepravdu, bolest pa i smrt najmilijih, i onda

su često razočarani i pitaju se: pa zašto sam nesretan, zašto mi ide sve naopako, zašto sam bolestan, zašto su moji najmiliji bolesni ili čak umiru, zašto me Bog kažnjava, zašto ne sasluša moje molitve? Jedino u žrtvi Isusa Krista i njegovu raspeću na križu da bi pobijedio zlo i iskupio ljude istinski vjernik može pronaći odgovore na ta teška pitanja.

Isus je uskrsnuo da bi omogućio svim vjernicima da i oni uskrsnu

Snaga je kršćanstva u govorenju istine o čovjeku, u priznavanju pesimizma, u priznavanju i opisivanju života kao patnje, bola i grijeha, ali prije svega u pronalaženju izlaza iz takvog stanja u pročišćenju, prosvjetljenju, pokajanju i obraćenju, u vjeri u kraljevstvo nebesko. Dakle: Isusu Krist je svojom patnjom, bolom, mukom, žrtvom pobijedio najveće i najgore zlo – smrt, on je uskrsnuo da bi omogućio svim kršćanima da i oni uskrsnu i uđu u kraljevstvo nebesko. Prema tome kršćanstvo propovijeda pobjedu nad zlom i smrću, nudi izlaz svakom čovjeku u onome svijetu i ne propovijeda laž da je moguće na ovom svijetu pobijediti zlo i smrt i uspostaviti zemaljski raj.

Dakle, za razliku od mnogih drugih religija, kršćanstvo rješava problem smisla života ne u ovom životu i ovom svijetu, nego u kraljevstvu nebeskom, u uskrsnuću, u pročišćenju kroz patnju i bol. Međutim kršćanstvo nije jednostrano, ono ne usmjerava čovjeka samo da se pripremi na budući život u kraljevstvu nebeskom, da zasluži u ovom životu kraljevstvo nebesko, nego traži da čovjek i u ovom zemaljskom životu bude moralan, human, da bude čovjek ljubavi.

Točno je da vjera usmjerava čovjeka na kraljevstvo nebesko te ga upućuje da se ne bavi samo ovim kratkim zemaljskim životom, nego da se priprema i za beskonačni život u kraljevstvu nebeskom, ali s druge strane kršćanstvo traži od kršćana da se u ovome životu ponašaju prema Deset zapovijedi Božjih, kao humana bića, bića ljubavi i dobrote. Kršćanstvo traži od svakog vjernika da na zlo ne odgovara zlom, nego da zlo pobijedi dobrim, traži ne samo da zna razlikovati dobro od zla nego i da se svim svojim snagama bori za pobjedu dobra i ljubavi, a protiv zla i mržnje.

Za kršćanina je važna molitva i vjera, meditacija, uspostavljanje duhovnog odnosa s Isusom Kristom, odnosno osposobljavanje svoje duše da primi nadahnuće dobra i prosvjetljenje od Duha Svetoga. Još je veliki Goethe rekao da je u duši čovjekovoj Božja supstancija, da je u duši čovjekovoj Božja istina, da je u dušu ugrađeno dobro i zlo i da je čovjek

stvoren na sliku i priliku Božju, slobodan i odgovoran, čak dužan u sebi jačati dobro i ljubav i druga božanska načela, a pobijediti zlo, destrukciju i mržnju. Dakle svaki čovjek, stvoren na sliku i priliku Božju, mora Boga tražiti u sebi, mora biti moralan i human, mora mijenjati sebe.

Najveći je misterij trpljenje nevinih i dobrih ljudi

Kao i mnogi drugi kršćani, suočavam se s brojnim kušnjama. Meni je i dalje najveća tajna, najveći misterij trpljenje nevinih i dobrih ljudi, osobito djece bez krivnje. I u ovoj korizmi postavljao sam si pitanje možemo li nepravde, ne samo prema pojedincima nego i prema cijelom hrvatskom narodu, tumačiti kao kušnju. Nisam pronašao drugi odgovor na svoje dvojbe osim činjenice da je Bog tako ljubio ljude te je dao svog jedinorođenog sina da ne pogine ni jedan čovjek koji u njega vjeruje, nego da ima život vječni. Patnja nevinih, posebno djece, ne može se objasniti, a još manje prihvatiti, bez Isusove žrtve, jer Isus je svojim križem dosegnuo korijenje zla što je uraslo u ljudsku povijest i ljudske duše te svojom patnjom omogućio da čovjek ne umre, nego da ima život vječni.

Isusova žrtva daje smisao patnji, daje odgovor na misterij patnje nevinih. Zbog svega toga pravi kršćanin ne smije proći ravnodušno pokraj čovjeka koji pati, jer kršćanstvo povezuje ljude u veliku zajednicu u kojoj su svi braća, i onaj najjadniji, i onaj najmanji. Čovjek kršćanin mora se ponašati kao milosrdni Samaritanac.

Malo nas je koji smo zadovoljni stanjem u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, stanjem u svijetu u cjelini. Svi želimo promjene. Kako su promjene moguće? Samo tako da svaki čovjek mijenja sebe, svoje ponašanje i svoj život, da bude bolji, moralniji, humaniji nego što je bio dosad. Svaki vjernik koji je u korizmi tako postupao – sa zadovoljstvom i radošću može dočekati Uskrs.

***

Ivan Babić

GLASOVI IZ SRBIJE

Srpski povjesničar Predrag Marković kaže (*Alo*, 18. 4. 2011.):

"U komunističko doba uspoređivali su ustaše s četnicima, nakon toga Bleiburg, gdje su partizani ubijali ustaše, s Jasenovcem, a sada su došli do toga da Vukovar uspoređuju s ovim koncentracijskim logorom, koji je jedno od najvećih stratišta Drugog svjetskog rata. Ova usporedba nikako ne stoji jer je Vukovar bio incident, a Jasenovac institucija koja je trajala za čitavog rata..."

Jovan Jovanović Zmaj (Pjesnici Zagrebu 1689. – 1975., GZH, Zagreb, 1979., str 77. – 78.)

ŠTA SE ČUJE...

Šta se ono čuje iz Zagreba grada?
Ne čuje se dobro, gde god pravda strada...
Znamo mi to dobro, kako se rakami[1]
Hrvati su slabi, kad ostanu sami!
I glas jedan srpski prevari se, kliče:
Ta hrvatska borba Srba se ne tiče.
(Glas je ovaj samo trenut bola kren'o, –
Al' to ne bi bilo srpski ni pošteno).

Na Hrvata s' dižu laži i klevete,
Al' to samo za to, da mu lakše prete:
Na Hrvata dižu verige i mrežu,
Il' da ga ulove ili da ga vežu.
Juče j' bila pretnja, a hajka je danas,
A pri ovoj hajci računaju na nas,
Na uvrede one, bole srpskog roda –
Ali stan'te malo: krv još nije voda!

Koprenu mi dajte, da pokrijem njome,
Sve što nije bratsko u narodu tome,
A istina stara da s' pokaže jača:
U nevolji znaćeš, koji su ti braća.

Hrvat se ne bori, da što otme kome,
Čuva sveti oganj na ognjištu svome,
I dok tako čini, u najteži dani
I Bog je i pravda, na njihovoj strani.

1 rakami – račun (prema tur. rakam - račun)

A kuda će Srbin? – Zar on da se dade
Putu, na kom nema zakona ni pravde?
Šta se nama pati, to mi Srbi znamo,
Al' u patnji svojoj ponosa imamo,
A taj ponos ne da, da primimo dara,
Koji braću našu hoće da obara.
Hrvati su danas na otporu čisti,
A nevoljom njinom ko bi s' da koristi,

Taj bi drag i mio hajkačima bio, –
Ali bi poštenje srpsko pogazio.
Zato, Srbi, čujte: čvrsto stojte sada
Na braniku, gdje je i zakon i pravda;
Ojačajte snagu patnika Hrvata.
Neka zna, da ima u nevolji brata;
Nek se jednom vidi, kakva j' sloga blago.
A oni će posle...kako god im drago.

(*1883.*)

***

Stanislav Pejković

NEPRAVDA

(Srijeda, 20. travnja 2011.)

Na haškoj Golgoti (mislim, dakle jesam)
Usnuh čudan san.

Na Maslinskoj gori, na dalekom otoku, usred Mediterana, ugleda Ante stražare haške te ih upita: Koga tražite?

- Antu Osloboditelja! - odgovoriše mu.

- Ja sam - reče im Ante. Oni se iznenadiše, a s njima bijaše i njegov izdajnik Žepe

Iškariot koji mu priđe i poljubi ga. Nato stražari skočiše na Antu te ga uhitiše, pritvoriše i transferiraše, a Juda Žepe šmugnu sa svojim škudima u Region.

Vidim Antu, na rukama mu galge, stražari ga vode pred farizeje tužiteljske Anu i Kaifu.

- Ti si Knin pretjerano bombardirao! - urla Kaifa.

- I nejač si protjerao! - prijeti Ana.

Nu Poncije Pilat gleda snimke Knina, te nevoljko pita:

- Doveli ste mi ovoga čovjeka pod optužbom da je zločinački pothvat izveo. Evo, ja ga pred vama ispitah i ne nađoh u njemu nikakve krivnje za koju ga vi optužujete!

Ali tužitelji haški ne daju se smesti, pa uglas zaurlaše:

- On je zločinački pothvat izveo i neželjenu je Hrvatsku oslobodio!

Al' i po drugi put će Pilat: Ne vidim tu ni jedne porušene kuće, tek nekoliko razbijenih crjepova! Ne čini li vam se da ovaj čovjek nije kriv?

Glavari haški, srca kamenoga, nato će srdito i glasno: Topničke dnevnike je skrio! Kriv je!

- Hoćete li da vam pustim Antu ili Barabu? - opet će Pilat.

Nu oni će uglas: Barabu nam pusti, a njega osudi!

Tada Pilat odluči da im bude što ištu. I otpusti im Barabu Mladića kojega uzalud tražiše, a Antu im predade na volju.

Nebesa se smračiše, pravda proplaka, a crni se gavrani uznemiriše.

- Jesi li kriv što si Hrvatsku oslobodio? - uglas će Ana i Kaifa.

- Zar je krivnja osloboditi vlastitu domovinu? - odgovori Ante.

Nato jedan od prisutnih stražara udari Antu po obrazu i kaza: Tako odgovaraš Velikom Tužitelju?!

Ante mu odvrati:

- Ako sam krivo rekao, dokaži da je krivo! Akoli sam pravo rekao, zašto me udaraš?

Glavari haški se zamisliše, Poncije Pilat opra ruke, a ja... potegoh mač!

Uto pijetao zakukurika... i ja se probudih.

Mokri znoj me obli, nisam znao gdje sam, samo začuh vijesti s radija:

Uskoro presuda Anti Gotovini.

***

Inga Lisac

PRIČA O DAKSI

(nastala pod dojmom čitanja knjige
"Dubrovačke žrtve" Hrvoja Kačića)

Rečenice i riječi u Priči tekle su poput žubora
bujnog, nezaustavljivog potoka, koji bi se prelio,
da se nisu pretočile na čisti papir, ponuđene čitatelju,
koji želi znati!

Istinita priča
o partizanskom "Oslobađanju" Hrvatske,
oslobađanjem nevinih... od života njihovih.

Priča je napisana pod dojmom spoznaja
O trpljenjima u dijelu naše Domovine,
Pored mora najdublje modrine,
Daleko na njenom krajnjem Jugu,
A dospjelih na Sjever, nezaustavljivim putima,
Ali preko pola stoljeća kasnije,
Utisnuvši se među doživljaje
I proživljaje,
Nametnutih preodgajanja,
Iz istog olovnog razdoblja, proširenih
Po svem području domovine Hrvata.

Zapis je to istine u spomen prozvanih,
Prozvanih po Spisku Imena davne jeseni 1944.,
I velikim slovom ispisana su!
Po spisku Imena javno objavljenih
Na istaknutom tada mjestu
Mnogostoljetne hrvatske Atene,
Našeg uzora u mudrosti, kulturi, ljepoti i skladu,
Naše čežnje za ponovnim viđenjem,
Nakon svakog ponovljenog susreta.

Spisak Imena objavljen je
Ne po zaslugama postignutim
Među svima koji su ih znali:
Po uzorima u obitelji,
Po dobročiniteljstvu i po učenosti,
Po stručnim vještinama
i po druželjubivosti.....

Spisak Imena objavljuju
novodošli Bez-imenjaci,

samo-zvani "oslobodioci",
da obznane –
kako se od ugleda njihovog
duboko prepadoše
i sva cvjetna i plodonosna stabla
u dubrovačkom hrvatskom vrtu
posjeći, pokositi odlučiše.

Domaći s Imenima sa spiska,
ugrađeni u sve grane domaćeg stvaralaštva.
Svjetionici bili su u praskozorje
sanjanog svanuća samostalnosti,
nakon desetljetnih pokoravanja,
odnarođivanja, pljačkanja
okupacije, ubijanja prvaka
slobodoumnog razmišljanja.

Ti svjetionici domaće svijesti
Ubrzo bi prerastali
U voditelje ako put
U samostalnost ugrožen postane.

To je priča o onome što prethodilo je
Prisilnom nakupljanju ljudi,
S Imenima sa spiska
Javno obznanjenih,
A i mnogih neobznanjenih,
Sakupljenih,
Nakon sakupljanja utamničenih,
Nakon tamnice u tami odvedenih
Do svojih bezdana.

Poput konavoskih mladića,
Imena kojih se za dugo glasno izgovarala nisu.

Mladića, zarobljenih i okupljenih,
Da poslani od „osloboditelja
U nepovrat budu.

Svjetla imena tih mladića,
U trajnom ostaju sjećanju
Njihovih bližnjih,
Njihovih sumještana i prijatelja,
I njihovih sunarodnjaka iz cijele Hrvatske.

Svi oni, među prvima podnijeli su žrtvu
Bešćutnog komunističkog olova,
Položivši nevine živote ne u borbenom okršaju,
Već mučke životom stradavši
U prvim zorama partizanske vlasti,
Kojoj se nisu pripremili opirati,
U vjeri da nastupa smirivanje ratnih okršaja,
Pod parolom "oslobađanje od fašizma".

.....

Početak tog lažnog "oslobođenja"
Obrušio se,
Ulaskom jedinica partizana,
Popraćen likvidacijama
I zaslugom doušnika,
Pronađenih neistomišljenika.
Započinje na Hrvatskom jugu,
Na Dubrovačkom području,
Kobne jeseni 18. listopada 1944.

Valovi plavog mora
podno litice Orsule i drugdje,
pjenom su zagrlili i skrili
mučenička njihova tijela,
u pokoj vječni,
a meka zemlja otočića Dakse

i drugih po Domovini rasutih
znanih i neznanih počivališta njihovih,
prekrila ih tiho.

.....

Napredovanjem "osloboditelja"
Oslobađanje iz Dubrovnika
Ubrzano napreduje prema
Hrvatskome sjeveru, sjeverozapadu,
Pretvarajući se u masovne progone
Duž Križnih putova,
S Bleiburškom tragedijom,
Kao povijesnim vrhuncem
Hrvatskog stradanja
Proljeća 1945.

To je istina koja opisuje
Zatiranje prava i pretvara ga u čin nepravde,
Kad želja za osvajanjem vlasti nadjača savjest!
Svatko sa utajom vlastite savjesti
Zaboravlja da time i svoj život uništava.

Neka je vječni spomen svim žrtvama
Komunističkog olovnog terora u Hrvatskoj,
Od kojih su među prvima nevine žrtve pale
U pitomoj Župi Dubrovačkoj
Već 18. listopada 1944. prvoga dana
Nakon osvajanja Dubrovnika.
Političko stradavanje u Hrvatskoj
Započinje ubrzano i prije
Okončanja 2. svjetskog rata, svibnja 1945.,
Nastavljajući se daljnjih mjeseci i godina
U okrilju novonastale Titove Jugoslavije.

Zagreb, 2009.

In memoriam

ANTUN CVITANIĆ (prof. emeritus, dr. sc.)

Spomendar uz prvu obljetnicu smrti

Rođen u Bolu na otoku Braču 16. svibnja 1920., umro je u Splitu 22. rujna prošle, 2010. godine i pokopan na splitskome groblju Lovrincu naš veliki, nezasluženo zapostavljeni i nedovoljno priznati hrvatski pravni povjesničar i pisac, umirovljeni profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu Antun Cvitanić. Vodio je katedru povijesti države i prava, a uz to je i plodan pisac o hrvatskoj pravnoj povijesti, posebno o pravnoj prošlosti srednjovjekovnih dalmatinskih gradova i otočkih općina s njihovim statutima, u čemu je pionir, a do danas je ostao nenadmašen.

Poznato je kako je hrvatska pravna povijest neobično bogata tim posebnim pravnim kodeksima naših srednjovjekovnih općina, poznatima pod nazivom *statuti*. Neki ih smatraju i njezinim početkom. ("... Hrvatska pravna povijest, sada je to bjelodano jasno, počinje Statutom grada i otoka Korčule iz 1214. godine...") (1). I upravo je Cvitanić dao velik, nemjerljiv doprinos proučavanju i poznavanju tih naših, kako reče prof. dr. Zvonko Šeparović (2), pravnih bisera.

Priredio je za tisak i objavio najveći broj njihov; s izvornog, latinskog, jezika preveo je na hrvatski srednjovjekovne statute rodnog mu Brača, zatim Splita, Korčule, Trogira, Hvara i Lastova. Između sviju njih posebno se, kao njegova glavna djela, izdvajaju: Srednjovjekovni statut rodne mu Bračke komune, iz 1305. g., te njegovo kapitalno djelo: Pravno uređenje splitske komune po Statutu iz 1312. g. Ono je, pod naslovom "Statut grada Splita – Splitsko srednjovjekovno pravo / Statuta civitatis Spalati – Ius spalatense medi aevi", objavljeno u izdanju Književnoga kruga Split 1998. g., kao treće, znatno prošireno i temeljito izmijenjeno izdanje. Uz preslikani izvorni latinski tekst istog statuta iz izdanja bivše JAZU, sada HAZU, što ga je davne 1878. g. priredio J. J. Hanel, Cvitanić je tekst preveo na suvremeni hrvatski jezik i popratio posebnim iscrpnim kazalom pojmova, te napisao veoma opširnu, sveobuhvatnu uvodnu studiju, iz koje vrijedi ovdje citirati dio Sažetka:

"Pravnopovijesna je vrijednost srednjovjekovnog Splitskog Statuta, a može se reći i statuta nekih drugih hrvatskih primorskih komuna, u tome što se njihovi sastavljači nisu libili, uz staro hrvatsko pravo i elemente drugih pravnih sustava, poglavito mletačkog (venecijanskog) i talijanskih gradova sa zapadne Jadranske obale, prihvatiti te stvaralački prilagoditi svojim potrebama i najbolja rješenja iz obnovljenog interesa za negdašnje rimsko pravo, koja su najkulturniji gradovi iz tadašnje Zapadne Europe držali veoma pogodnim za unapređenje gospodarstva i uređivanje društvenih i političkih odnosa. U tom smislu, od svih slavenskih naroda, Hrvati su prvi 'ušli u Europu', a splitski Statut može poslužiti kao izvrstan primjer za to."

Velika je, upravo neprocjenjiva zasluga našeg Cvitanića u tome što je i ovim svojim djelom pokazivao i otkrivao svijetu tko smo i što smo. Budući pak da je Statut grada Splita iz 1312. g., s kasnijim dopunama i izmjenama, bio, u većoj ili manjoj mjeri, osnovica i okosnica pravnog uređenja Splitske komune pola tisućljeća, sve do propasti Mletačke Republike 1797. g., ovo Cvitanićevo uzorno znanstveno djelo značajan je doprinos i poznavanju povijesti grada Splita. Ono je ujedno uvelike obogatilo znanstvenu i općekulturnu riznicu hrvatske historiografije općenito.

I na kraju, kao njegov dugogodišnji suradnik (preko dvadeset godina) na istom pravnom području – na proučavanja povijesti dalmatinskog srednjovjekovnog statutarnog i ostalog prava – uzimam sebi slobodu ocijeniti način njegove suradnje. Dokraja skroman i samozatajan, kakav je bio prema svima s kojima je surađivao, radovao se njihovim uspjesima ništa manje nego vlastitima. Evo primjera iz mog iskustva: U Uvodnoj studiji o dubrovačkom statutarnom, kasnije zakonskom pravu Cvitanić piše: "... u vezi s tim treba reći da je baš Marinović pokazao kako ni Dubrovnik ni Korčula kao ni druge naše srednjovjekovne primorske komune nisu imale tako strogo centraliziranu vlast unutar gradskih zidina kako se to obično mislilo i pogrešno pisalo." (3) Ovu je spoznaju kasnije razradio u izvanrednoj studiji "Lastovsko statutarno pravo" (4), gdje je ustvrdio kako je "lastovsko uređenje jedinstven primjer pravnog života jedne naše male otočke autonomne komune unutar druge naše komune, kasnije države dubrovačke", te zaključio "kako je uvijek u povijesti zapovijedao onaj koji god je to mogao, a slušao samo onaj koji je to morao".

S tim mislima zaključujem ovaj svoj kratki skromni spomendar Tebi, dragi Ante, koji si mi bio više nego kolega i suradnik – kako bi rekao veliki

rimski pisac Horatius, bio si "amicus dimidium animae meae". Zato Ti, i na ovaj način, još jednom, iako nažalost posmrtno, izričem veliko priznanje i duboku zahvalnost. Neka Ti je laka splitska, dalmatinska, hrvatska zemlja, koju si toliko volio i zadužio svojim velebnim djelom, kojim si sebi podigao *monumentum aere perrenius. – Requiescas in pace Domini!*

Bilješke:

Zvonimir Šeparović, Korčulanski statut-prvijenac i prethodnik, u Zbornik radova sa znanstvenog skupa Statut grada i otoka Korčule iz 1214. g., Izdavač Jugoslavensko Viktimološko društvo, Zagreb/Samobor 1989. str. 11-15.

Ibidem.

Antun Cvitanić, Dubrovačka komuna, kasnije država, u: Statut grada Dubrovnik 1272., izdavač Historijski arhiv, Dubrovnik, 1990., str. 15

O tome vidi više: Antun Cvitanić, "Lastovsko statutarno pravo", u Lastovski statut, Izdanje Književnog kruga Split, 1994. g. Ibidem.

Ante Marinović

***

In memoriam

Mons. SLAVOMIR MIKLOVŠ, umirovljeni vladika križevački (1934. – 2011.)

U bolnici u Novom Sadu 21. srpnja 2011. preminuo je u 78. godini života, 48. svećeništva i 29. godini biskupstva križevački biskup u miru mons. Slavomir Miklovš. Iz rodnog mjesta Đurđeva u Bačkoj ispraćen je 23. srpnja u Ruski Krstur, u mjesto svoje prve svećeničke službe i biskupskog posvećenja (hirotonije), te položen u novosagrađenu kriptu crkve sv. Nikole, uz biskupa Njaradija, Bukatka, Segedija i Herburta. Sprovodne obrede predvodio je apostolski egzarh dr. Đuro Džudžar, uz sudjelovanje zagrebačkog metropolita kardinala Bozanića, križevačkog vladike mons. Nikole Kekića, apostolskog nuncija u Srbiji nadbiskupa Antoninija, koji je pročitao pismo sućuti Svetog Oca Benedikta XVI., te uz više grkokatoličkih i rimokatoličkih biskupa, brojne svećenike, redovnice i ostali Božji narod. O životu i radu vladike Slavomira govorio je njegov neposredni nasljednik na katedri križevačkih biskupa mons. Nikola Kekić.

Mons. Slavomir Miklovš rođen je u Đurđevu 16. svibnja 1934. u brojnoj obitelji krojača Simeona i Verone rođ. Gnic. Završio je osnovnu školu i nižu gimnaziju s malom maturom, a zatim izučio krojački zanat. Križevački vladika dr. Gabrijel Bukatko (1913. – 1981.) okupio je nekolicinu mladih obrtnika, među njima i Slavomira, i omogućio im da upotpune i zaokruže opću naobrazbu u vjerskim školama u Rijeci i Pazinu. Tako je Slavomir maturirao 1958. godine, a onda, kao bogoslov križevačke eparhije, pohađao Rimokatolički bogoslovni fakultet u Zagrebu. Dr. Gabrijel Bukatko, u to vrijeme beogradski nadbiskup i križevački apostolski administrator, rukopoložio ga je za svećenika u rodnom Đurđevu 7. srpnja 1964. Prvu svećeničku službu vršio je Slavomir u Rimskom Krsturu kao drugi kapelan, uz župnika-biskupa dr. Joakima Segedija, a zatim je kratko upravljao grkokatoličkom župom u Vukovaru. Nadbiskup Bukatko imenuje ga 1969. duhovnikom zagrebačkoga grkokatoličkog sjemeništa, gdje je, uz uglednog i poštovanog rektora mons. Ivana Pavkovića ostao sve do imenovanja biskupom. Kad je ujesen 1981. g. umro mons. Bukatko, križevačkom je eparhijom kao dijecezanski administrator godinu i pol upravljao velezaslužni pomoćni biskup dr. Joakim Segedi (1904. – 2004.), a 1. veljače 1983. papa bl. Ivan Pavao II. imenovao je križevačkim vladikom Slavomira Miklovša. Biskupsko posvećenje (hirotoniju) novog vladike obavio je 25. ožujka 1983. u Ruskom Krsturu tajnik Kongregacije za istočne Crkve nadbiskup mons. Miroslav Marusin, uz biskupa Segedija i Herbuta kao suposvetitelje, a nazočni su bili i hrvatski metropolit kardinal Franjo Kuharić te brojni grkokatolički vladike iz cijeloga svijeta. Svečani čin ustoličenja vladike Slavomira u križevačkoj katedrali Presvetog Trojstva obavio je 21. svibnja 1983. hrvatski metropolit kardinal Franjo Kuharić.

Križevačka eparhija, utemeljena 1777. godine, u punom je jedinstvu Katoličke crkve i priznaje papu svojim vrhovnim poglavarom. Odlukom pape bl. Pija IX. i kralja Franje Josipa I. ušla je 1852. g. u sastav hrvatske metropolije, sa sjedištem u Zagrebu. Teritorijalno je obuhvaćala cijelu tadašnju državu Jugoslaviju i imala vjernike Hrvate, Rusine, Ukrajince, Makedonce i Rumunje. Mladi vladika Slavomir imao je dakle vrlo odgovornu i nimalo laku službu. Prvih godina pomagao mu je još biskup Segedi kao generalni vikar, a s vremenom je Sveta stolica ustanovila apostolske egzarhate za Makedoniju (2001.) te Srbiju i Crnu Goru (2003.). Time je križevačka eparhija znatno smanjena, no preostalih dvadesetak

tisuća vjernika Hrvata, Rusina i Ukrajinaca raspršeno je u tri samostalne države – Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Sloveniju. Veliki su i materijalni problemi, a u vrijeme velikosrpske agresije križevačka eparhija, ionako siromašna, teško je ranjena – razrušene su crkve i župni stanovi, prognani brojni vjernici i svećenici. Vladika obilazi župe, svećenike okuplja na godišnje duhovne vježbe u Križevcima, osniva Zbor konzultora i razna vijeća, brine se za sjemenište, te za odgoj i naobrazbu svećeničkih pripravnika. Za Križevačku eparhiju zaredio je 25 svećenika, a rukopoložio je i više svećenika za grkokatoličke eparhije u Slovačkoj.

Za svoj srebrni biskupski jubilej primio je osobnu čestitku pape Benedikta XVI., koji odaje priznanje njegovu dugogodišnjem pastoralnom radu.

No vladikino je zdravstveno stanje bivalo sve teže. Liječio se, uglavnom sa slabim uspjehom, pa je, osjećajući da mu sve teže padaju biskupske dužnosti, zamolio Svetog Oca da ga umirovi.

Na Blagovijest 2009. godine podijelio je odličja zaslužnim svećenicima Križevačke eparhije, rasporedivši ih ravnomjerno među Hrvate, Rusine i Ukrajince. Nije zaboravio ni rimokatoličke svećenike koji su zadužili Križevačku biskupiju i njega osobno: zagrebačkog kanonika i sveuč. profesora dr. Matiju Merljaka i isusovca p. Stanka Kosa imenovao je protojerejima, a dr. Stanislava Vitkovića, kao biritualca, odlikovao dostojanstvom protojereja stavrofora.

Papa Benedikt XVI. imenovao je 25. svibnja 2009. godine protojereja stavrofora mr. Nikolu Kekića križevačkim biskupom i ujedno odredio da vladika Slavomir upravlja biskupijom kao apostolski administrator do hirotonije novog biskupa. Hirotoniju mons. Kekića obavio je vladika Slavomir 4. srpnja 2009. kao glavni posvetitelj, a suposvetitelji bili su zagrebački metropolit kardinal Bozanić i apostolski nuncij u Hrvatskoj nadbiskup Cassari.

Poslije hirotonije i ustoličenja novog vladike u križevačkoj katedrali povukao se vladika Slavomir u mirovinu. Želio je provesti svoje umirovljeničke dane u Zagrebu, ali Gospodin ga je pozvao upravo kad se zbog zdravstvenih tegoba liječio u rodnoj Bačkoj.

"S dušama preminulih pravednika smiri, Spasitelju, dušu sluge svog, vladike Slavomira i sačuvaj je u blaženom životu, u Tebi, Čovjekoljubivi!" (Panahida)

Stanislav Vitković

IVAN BABIĆ (1961.), pjesnik, književni prevoditelj, leksikograf. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao filozofiju i ruski jezik i književnosti. Diplomirani knjižničar. Od 1984. godine prevodi poeziju, prozu i teorijske tekstove s ruskog jezika za najznačajnije hrvatske časopise i novine i za 3. program Hrvatskoga radija. Osnivač (2001.) i voditelj tribine *Kulturni četvrtak u Sesvetama* te Sesvetskog pjesničkog maratona. Godine 1998. izabran za prevoditelja godine u tjedniku *Hrvatsko slovo*. Priredio više knjiga i zbornika. Poeziju objavljuje od 1996. godine u mnogim književnim časopisima i novinama

NIKOLA (NIKOLAUS) BENČIĆ (BENCSICS) (1932.), akademik HAZU-a, počasni sveučilišni profesor, jezikoslovac, povjesničar, pedagog, književnik, vodeći stručnjak za literaturu i kulturu gradišćanskih Hrvata. Rođen je u Velikoj Nardi u Mađarskoj.

Školovao se u osnovnoj školi u Nardi i, nakon prisilnog preseljenja obitelji, u Jászberény-Hajti. Od 1953. do 1956. pohađao je Južnoslavensku učiteljsku školu u Budimpešti. Doživio je revoluciju u Budimpešti i prebjegao u Tirol, gdje je 1957. maturirao u Gränu, u srednjoj školi za mađarske izbjeglice. Od 1957. do 1962. školuje se na Sveučilištu u Beču. Završio je studij slavistike i povijesti. Od godine 1963. prvi je gradišćanski Hrvat koji je stekao akademsko zvanje doktora znanosti. Tema njegova rada bila je: *Žitak, djelo i literaturna uloga Mate Meršića Miloradića*. Iste godine dobiva posao odgojitelja u biskupijskom internatu u Željeznu i predavača na biskupijskoj privatnoj učiteljskoj školi, kasnije muzičko-pedagoškoj gimnaziji Wolfgarten. Radio je i kao nastavnik na Pedagoškoj akademiji u Željeznu.

Od 1984. do 2007. lektor je za literaturu i kulturu gradišćanskih Hrvata na slavistici u Beču. Godine 1983. izabran za dopisnog člana HAZU-a u Zagrebu. Član Društva hrvatskih književnika. Sveučilište u Beču imenovalo ga je počasnim sveučilišnim profesorom. Autor i urednik mnogobrojnih knjiga, studija i članaka. Živi u Željeznu.

BOŽIDAR BREZINŠČAK BAGOLA (Vrbišnica, Hum na Sutli, 1947.) poznati je hrvatski književnik i književni prevoditelj. Piše pjesme, romane, pripovijetke, putopise, eseje, osvrte i radiodrame. Profesor je teologije i filozofije. Prevodi sa slovenskog i s njemačkog jezika. Član je Društva hrvatskih književnika.

Djela na hrvatskom: Zbirke pjesama: *Bjegunac svete uspomene*, 1971.; *U ime pračovjeka*, 1983.; *Sve hladnija svanuća*, 1984.; *Staklo u nama*,

1990. Autobiografska proza: *Zapisi jednog bogoslova*, 1994. Pripovijetke: *Razdruživanje*, 1992. Putopisi: *Od Taborskog do Olova*, 2005. Romani: *Traganje za samim sobom*, 1980.; *S one strane Dunava*, 2002.; *Nadgrobna svjetlost*, 2006. Eseji i osvrti: *Zavičajna radost življenja*, 1997.; *Sutla kao sudbina*, 2005.

Djela na slovenskom: Zbirka pjesama: *Samoobsodba*, 1974. Putopisi, zapisi, pjesme i memoari: *Moje slovenske izskušnje*, 2003.

ZDRAVKO GAVRAN (1957.), pjesnik, kritičar, publicist i prevoditelj. Diplomirao je hrvatski jezik, književnost i komparativnu književnost. Živi u Zagrebu. Od 1995. zaposlen je u Ministarstvu vanjskih poslova kao viši diplomat. Više od dva desetljeća objavljuje književne i kritičarske tekstove i poeziju u raznim glasilima i na III. programu Hrvatskog radija. Voditelj je zagrebačke pjesničko-duhovne tribine *Darovana riječ*.

IVAN GOLUB (1930.), svećenik, sveučilišni profesor, pjesnik, književnik i znanstvenik. Završio Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju u Zagrebu i Katolički bogoslovni fakultet. Na Papinskom biblijskom institutu magistrirao je biblijske znanosti, a na Gregorijani obranio doktorsku disertaciju o Jurju Križaniću. Autor velikoga književnog opusa, dobitnik državne nagrade *Vladimir Nazor* za književnost. Djela su mu prevođena na mnoge strane jezike. Svjetski poznat istraživač povijesne uloge i književno-znanstvene ostavštine Jurja Križanića. U suvremenoj hrvatskoj književnosti jedan je od vodećih pjesnika koji su afirmirali stvaralaštvo na kajkavskome narječju i stvaralaštvo kršćanskoga nadahnuća.

MILAN JAJČINOVIĆ (Bobovac kod Siska, 1956.), kolumnist *Večernjeg lista*, jedan od najistaknutijih hrvatskih novinara.

JURAJ KOLARIĆ, znanstvenik. Redovni je profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i naš najbolji teološki stručnjak za interkonfesionalne odnose i ekumenizam. Predaje i vodi postdiplomske studije u Njemačkoj, papinskom zavodu Georgianumu, Hrvatskim studijima, Filozofsko-teološkom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Od 1977. do 1991. obavlja dužnost tajnika Vijeća za ekumenizam. Redovni je član Europske akademije znanosti i umjetnosti (Salzburg) od 1991. Od 2000. godine predstojnik Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije. Angažirani katolički intelektualac, sudionik i protagonist burnih vjerskih, crkvenih, društvenih i političkih zbivanja u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji. Autor fundamentalnog djela *Ekumenska trilogija. Istočni kršćani, pravoslavni, protestanti*, Prometej, Zagreb, 2005.

Predsjednik HKD-a sv. Jeronima.

SINIŠA LUKOVIĆ, Hrvat iz Boke kotorske, novinar i književnik mlađeg naraštaja.

ANTE MARINOVIĆ (1918. – 2011.), pravni povjesničar. Diplomirao je pravo u Zagrebu 1948. godine. Od 1948. do 1970. radi u Historijskom institutu JAZU-a u Dubrovniku, a od 1970. do umirovljenja redoviti je profesor ekonomike turizma na Visokoj pomorskoj školi u Kotoru. Osobito se istaknuo raspravama o lokalnoj samoupravi srednjovjekovnih seljačkih općina na dubrovačkome području.

IVICA MATEŠIĆ (1959.), hrvatski publicist, književnik, časnik i vojno-diplomatski predstavnik. Obnašao je niz vojnih i civilnih dužnosti tijekom Domovinskog rata i nakon njega. Objavio je više knjiga na temu Domovinskog rata, a pisac je i scenarija za zapažene filmove o braniteljima u Domovinskom ratu. Za svoj rad primio je niz nagrada, između ostalih nagradu Županije zadarske, odličje Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića te posebno priznanje pape Ivana Pavla II.

NEVENKA NEKIĆ (1942.), književnica, slikarica, povjesničarka umjetnosti, društvena djelatnica. Na Pedagoškoj akademiji završila je povijest i hrvatski jezik, a na Filozofskom fakultetu u Zagrebu povijest i bibliotekarstvo. Radila je kao profesorica u Zagrebu i okolici, posebno u Klasičnoj gimnaziji i Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji. Piše pripovijetke, novele, eseje iz područja likovne umjetnosti i književnosti, polemičke i političke članke, pjesme, drame, putopise, romane i lirsku prozu. Tajnica je u Sekciji DHK-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Objavila je mnoge knjige, a surađuje na Hrvatskom radiju, Katoličkom radiju i na Hrvatskoj televiziji kao scenaristica. Nagrađena je Državnom nagradom Republike Hrvatske *Ivan Filipović*. Živi i radi u Zagrebu.

STANISLAV PEJKOVIĆ (1956.), prozni i dramski pisac, novinar, satiričar te urednik književnih časopisa.

BOŽIDAR PETRAČ (1952.), književni povjesničar, kritičar i pjesnik. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu završio je studij komparativne književnosti te talijanskog i francuskog jezika s književnosti. Najprije radi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, zatim je lektor na Jagijellonskome sveučilištu u Krakovu, a danas je glavni urednik u nakladničkom poduzeću Alfa. Objavljuje studije, eseje, književne kritike i pjesme. Autor je nekolikih knjiga, kao i antologija. Predsjednik Društva hrvatskih književnika.

MILJENKO STOJIĆ (1960.), književnik, novinar i teolog. Franjevac, zaređen za svećenika 1987. u Mostaru. Piše pjesme, prozu, kritike i eseje. Član je Društva hrvatskih književnika i Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne.

IGOR ŠIPIĆ (1950.), pjesnik, prozaik, esejist i znanstvenik. Rođen u Sinju 30. srpnja 1950. Doktor povijesnih znanosti. Član je Društva hrvatskih književnika i hrvatsko-francuske udruge *Alliance française de Split*. Jedan od utemeljitelja i dugogodišnji ravnatelj Zaklade akademika Cvita Fiskovića u Orebićima na Pelješcu. Pored znanstvenih radova piše i kritičke oglede, predgovore i recenzije za stručna i književna djela, objavljujući ih u stručnim časopisima za književnost i znanost te dnevnim tiskovinama, tjednicima i mjesečnicima.

ZDRAVKO TOMAC (1937.), politolog i političar. Diplomirao 1960. na Ekonomskom fakultetu, a doktorirao 1976. na Fakultetu političkih znanosti, na kojem je bio redoviti profesor od 1983. do 2000. Bio je član vodstva Socijaldemokratske partije Hrvatske od 1990. do 2003., kada je iz nje istupio. Potpredsjednik Vlade demokratskog jedinstva 1991./1992.

ĐURO VIDMAROVIĆ (1947.), književnik, povjesničar i diplomat. Autor većeg broja književnih djela, djelâ o povijesti i kulturi hrvatskih nacionalnih manjina u susjednim zemljama te o hrvatskom rasuću. Zastupnik u prvome i drugome sazivu Hrvatskoga državnog sabora. Član Upravnog odbora Društva hrvatskih književnika, Glavnog odbora Matice hrvatske i Upravnog odbora Hrvatskoga diplomatskog kluba.

MIRKO VIDOVIĆ (1940.) hrvatski je književnik, znanstvenik, politički robijaš i političar-disident. Nakon završenog fakulteta u Zadru 1964., oženjen Francuskinjom Lucienne rođ. Ravit, privremeno je bio zaposlen kao urednik Kulturne kronike u zadarskom *Narodnom listu*. U očekivanju da službeno bude imenovan asistentom u tamošnjem Institutu JAZU-a kao znanstveni istraživač povijesti pismenosti na Jadranskoj obali, doživio je nasilan prekid karijere. U njegovu domu u Zadru počeo je s radom Pokret nezavisnih intelektualaca, koji je bio okupljen oko načela mišljenja po savjesti, a ne po ideološkim načelima. Taj pokret, jedini takav u ondašnjem komunističkom svijetu, zabranjen je, a njegovi pripadnici izbačeni su s posla. Neki su morali emigrirati, a nekoliko njih osuđeno je i bačeno na robiju. Vidović je morao hitno napustiti zemlju te sa ženom i djetetom otići u Francusku, kako bi izbjegao proces zbog navodnog odavanja državnih tajni u korist Vatikana. Po dolasku u Francusku upisao je ponovno književnost i ruski jezik na Sveučilištu u Lyonu i opet postigao diplomu (do stupnja magisterija). Nakon što je došao na ukop umrloj majci, uhitila ga je Udba. Suđeno mu je u Zadru 3. rujna 1971. Zbog knjige pjesama *Hram nade* osuđen je na četiri godine strogog zatvora. Kad je dospio u strašni kazamat Staru Gradišku, udbaški su mu inspektori ponudili slobodu bude li svjedočio protiv dva intelektualca koja su zatvorena nakon pada Hrvatskog proljeća. Odbio je tu nemoralnu

ponudu. Ponovo su mu sudili u Zagrebu 31. ožujka 1973. i osudili ga na još tri i pol godine robije, sada zbog toga što je za boravka u Francuskoj objavljivao radove u izdanjima *Hrvatske revije*. Nakon teške tri godine uza u logoru Staroj Gradiški prebačen je u Srijemsku Mitrovicu, gdje je zadržan više od dvije godine. Nakon što se za nj zauzeo osobno predsjednik Francuske, pušten je poslije izdržanih pet godina i dva mjeseca robije na uvjetnu slobodu i administrativno protjeran iz Jugoslavije. Koncem 1979. na poziv poznatih kolega sa zapadnih sveučilišta kandidirao se na izborima za Sabor Hrvatskog narodnog vijeća. Na zasjedanju III. Sabora HNV-a u Londonu, u siječnju 1980., imenovan je njegovim predsjednikom. Kao predsjednik Sabora HNV-a sudjelovao je u radu Madridske konferencije i, krajem 1980., bio jednim od glavnih utemeljitelja Međunarodnog helsinškog udruženja. Godine 1986. pozvan je u članstvo prestižne Međunarodne akademije, čije se sjedište nalazi u Italiji. Promaknut je 2002. u čast Viteza Akademije.

STANISLAV VITKOVIĆ (Zagreb, 1945.). Osnovnu školu i državnu klasičnu gimnaziju završio je u Zagrebu, a studij filozofije i teologije na Papinskom sveučilištu Gregorijani u Rimu. Zaređen je za svećenika u Zagrebu (Remete) 1971. g., a godinu dana kasnije postiže magisterij teologije. Na Papinskom pastoralnom institutu u Rimu završava dvogodišnju specijalizaciju. U Rimu je četiri godine radio u gradskoj župi sv. Emerencijane. Doktorat teologije postiže 1980.g. na Papinskom lateranskom sveučilištu u Rimu povijesno-pastoralnom disertacijom pod naslovom *Katolički pokret u Hrvatskoj: postanak, razvoj, utjecaj na pastoral*. Iste godine postaje nadarbenikom zagrebačke prvostolne crkve.Uz redoviti svakodnevni rad u katedrali obavlja i ove dužnosti: branitelj je ženidbenog veza pri Ženidbenom sudu u Zagrebu, prosinodalni ispitivač za ispovjednu jurisdikciju, tajnik HKD-a sv. Jeronima, profesor u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji – školi za spremanje svećenika, duhovnik Marijina suradništva u Hrvatskoj, koordinator u pokretu *Religije za mir*. Kongregacija za istočne crkve podijelila mu je 1976. godine ovlast biritualizma, pa prema potrebi i mogućnostima pomaže i u pastoralu grkokatoličke Križevačke biskupije. Sudjelovao je kao predavač na više simpozija, na Svećeničkom tečaju i Katehetskoj školi. Surađuje povremeno u katoličkoj publicistici, osobito u svetojeronimskim izdanjima.

ANTE VUKASOVIĆ (Osijek, 1929.) poznati je hrvatski pedagog i komeniolog. Umirovljeni redovni sveučilišni profesor i znanstveni savjetnik. Bio je profesor na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od 1960. do 1993. godine. Od 1979. i znanstveni je savjetnik u istoj ustanovi. Osim predavačkih obnašao je i ravnateljske dužnosti. Bio je ravnatelj Pedagoškog centra u Osijeku, a nakon odlaska u Zagreb 1960. g. ravnatelj zagrebačkoga Sveučilišnog centra za pedagošku izobrazbu i istraživanje sve

dok nije postao redovnim sveučilišnim profesorom i znanstvenim savjetnikom. Nakon toga je bio ravnatelj međunarodnog znanstvenoistraživačkog projekta UNFPA. Znanstveno područje njegova zanimanja bili su: fenomen i teorija odgoja; komeniologija; metodika odgojne djelatnosti; pedagogijska teleologija (teorije svrhe) i aksiologija (teorije vrijednosti); sustav pedagogijske znanosti; temeljna odgojna područja, s naglaskom na obiteljski, intelektualni, moralni i radni odgoj, odgoj i vrijednosti. Najplodniji je pedagogijski pisac u Hrvatskoj. Uz njegovo ime vezano je 78 knjiga, oko 700 znanstvenih i stručnih rasprava i članaka, potpuna bibliografija njegovih radova prelazi 1600 bibliografskih jedinica, a 85 radova objavljeno je na stranim jezicima. Danas je predsjednik vrlo djelatnog Društva hrvatsko-slovačkog prijateljstva, član Akademije humanističkih znanosti u Sankt-Peterburgu, član Svjetske asocijacije za pedagoška istraživanja, član upravnih tijela ili djelatni član brojnih hrvatskih ustanova: Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, Hrvatskog pedagogijskog društva, Matice hrvatske, Hrvatskog žrtvoslovnog društva, Hrvatskog pokreta za život i obitelj i drugih. Živi u Zagrebu, a sa svojom obitelji desetljećima ljetuje u Omišu.

DRAŽEN ZETIĆ (1980.), pjesnik, publicist i teolog. Rođen u Bosanskoj Posavini, u Gradačcu, odakle je s obitelji pobjegao u Hrvatsku početkom Domovinskog rata. Student KBF-a u Zagrebu. Uređivao reviju "Spectrum". Djela: "Kad zaplaču šargije", Glas Koncila, Zagreb, 2004.; "Čudesni dani (o ljubavi)", Euroknjiga, Zagreb, 2009. i "Pomirenja (iz pera pisca bezemljaša)", Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2009.

ISPRIKA

Ispričavamo se dr. Jurju Kolariću što zbog tehničkih razloga nisu objavljeni prilozi njegovu eseju "Doprinos skupine iz Stošinaca na Plešivici stvaranju hrvatske demokracije" koji smo objavili u "Maruliću" br. 3/2011. Ovom prilikom ispravljamo pogrešku i još jednom molimo autora za razumijevanje. Ur.

PRILOZI:

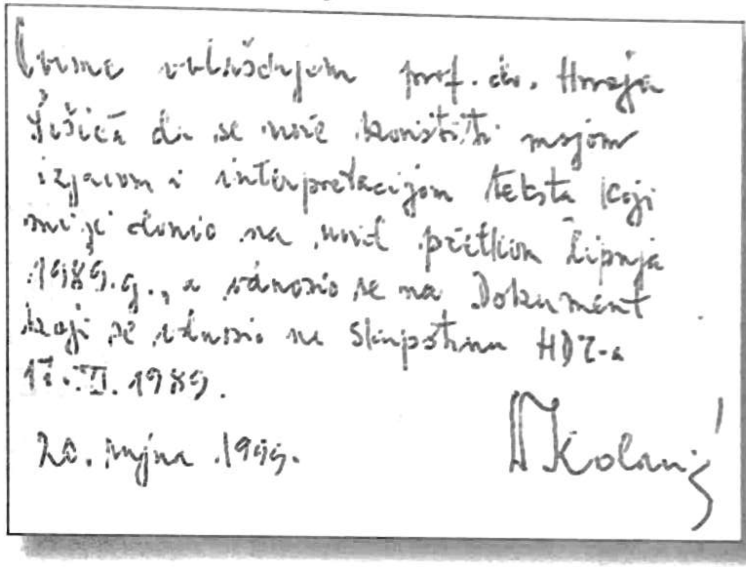

Ovime ovlašćujem prof. dr. Hrvoja Šošića da se može koristiti mojom izjavom i interpretacijom teksta koji mi je donio na uvid početkom lipnja 1989. g., a odnosio se na Dokument koji se odnosi na Skupštinu HDZ-a 17.VI.1989.

20. lipnja 1999.

J. Kolarić

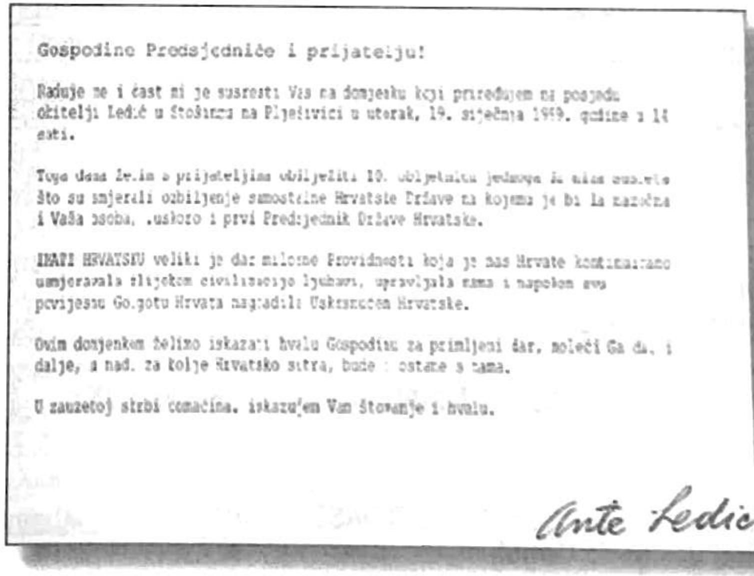

Gospodine Predsjedniče i prijatelju!

Raduje me i čast mi je susresti Vas na domjenku koji priređujem na posjedu obitelji Ledić u Stošincu na Plješivici u utorak, 19. siječnja 1999. godine u 14 sati.

Toga dana želim s prijateljima obilježiti 10. obljetnicu jednoga od onih susreta što su smjerali ozbiljenje samostalne Hrvatske Države na kojemu je bila nazočna i Vaša osoba, uskoro i prvi Predsjednik Države Hrvatske.

IMATI HRVATSKU veliki je dar milosne Providnosti koja je nas Hrvate kontinuirano usmjeravala stoljećima civilizacijom ljubavi, upravljala nama i napokon svu povijesnu Golgotu Hrvata nagradila Uskrsnućem Hrvatske.

Ovim domjenkom želimo iskazati hvalu Gospodinu za primljeni dar, moleći Ga da i dalje, a nad. za bolje Hrvatsko sutra, bude i ostane s nama.

U zauzetoj službi domaćina, iskazujem Vam štovanje i hvalu.

Ante Ledić

S A D R Ž A J

RIJEČ GLAVNOG UREDNIKA 3

ZNANOST

Prof. dr. Juraj Kolarić
KRŠĆANSKA KULTURA I PROCES GLOBALIZACIJE 5

Prof. dr. Ante Vukasović
MUKOTRPNA HRVATSKA POVIJEST –
– NADAHNUĆE DOMOLJUBNA ODGAJANJA 14

ARHEOLOGIJA

Sveta zemlja
U JERUZALEMU OTKOPANA ULICA STARA 1500 GODINA 23

BOKA KOTORSKA (CRNA GORA) – OTKRIĆE KOJE UPUĆUJE
NA DOSELJENJE HRVATA I NA NJIHOVU VJERU 24

PROZA

Nevenka Nekić
SMRT TOVARA MORIĆA 31

Mladen Jurčić
PROROK 37

Dražen Zetić
PAORSKI SIN 41

POEZIJA

Ivan Golub
PRVINE (II) (1971.) 46

IZ STRANIH KNJIŽEVNOSTI

Mirko Vidović
VJERA I RAZUM U FRANCUSKOJ KNJIŽEVNOSTI
I KULTURI KROZ PROŠLOST DO NAŠEG DOBA 88

Nikolaj Vasiljevič Gogolj
PISMO Š...VU 106

HRVATI IZVAN RH

Nikola Benčić (Austrija)
GRADIŠĆANSKI HRVATI KAO ČUVARI JEZIKA I BAŠTINE 114

PRILOG PROUČAVANJU POVIJESTI JEZIKA
I PISMA ZAPADNOUGARSKIH HRVATA
Katharina Tyran: Das Klingenbacher handschriftliche Fragment (eine Analyse des ältesten bekannten Schrift- und Sprachdenkmales der Burgenländischen Kroaten) / Klimpuški rukopisni fragment (analiza najstarijega poznatoga pisanoga i jezičnoga spomenika Gradišćanskih Hrvata) 118

Siniša Luković
KAJZEROV *JAMES BOND* U BOKI KOTORSKOJ 128

KNJIŽEVNI PRIKAZI, OSVRTI I OCJENE

Zdravko Gavran
GOLUBOVO ISPRAVLJANJE SLIKE O BOGU
Novo (dijaloško) prepoznavanje 136

Milan Jajčinović
ESTETSKI ŽANDARI O ARALIČINU *NAZORU* 139

Đuro Vidmarović
GOLOOTOČKA TRAGEDIJA
Andrija Vučemil: *Put u nedogled* (poema) 141

Božidar Brezinščak Bagola
PJESNIK I SVEĆENIK
Drago Bosnar: *Dopustiš li životu da ti priđe* 145

Božidar Brezinščak Bagola
STRANAC MEĐU SVOJIMA
Ivan Šarolić: *Knjiga od sna i ljubavi* 146

Božidar Petrač
FILOZOF KAO KNJIŽEVNIK
Dvije drame Ede Pivčevića 148

Božidar Petrač
PREČESTO UŠUTKIVAN
Prevodilački opus Joje Ricova (crtica) 150

Miljenko Stojić
DUBROVAČKE ŽRTVE
Hrvoje Kačić, *Dubrovačke žrtve* 153

Krešimir Prevendar
ZADIRANJE U BITNE PROBLEME DRUŠTVA
Nevenka Nekić: *Gospodična i Drug* (Pripovijetke) 155

NOBELOVA NAGRADA ZA KNJIŽEVNOST 2011. 160

SVJEDOCI VREMENA

HAŠKA PRAVDA ULAZI U HRVATSKU KNJIŽEVNOST 161
Ivica Matešić
KRIŽNI PUT JE SINONIM ZA HRVATSTVO 162
Igor Šipić
HRVATSKA ŠUTNJA 166
Zdravko Tomac
ISUSOVA ŽRTVA DAJE SMISAO PATNJI I DAJE ODGOVOR NA MISTERIJ PATNJE NEVINIH 168
Ivan Babić
GLASOVI IZ SRBIJE 170
Stanislav Pejković
NEPRAVDA 172
Inga Lisac
PRIČA O DAKSI 173

Ante Marinović
In memoriam: ANTUN CVITANIĆ 178
Dr. sc. Stanislav Vitković
In memoriam: Mons. SLAVOMIR MIKLOVŠ 180

SURADNICI U *MARULIĆU* BR. 4./2011. 183

Autori u ovom broju:

Ivan Babić
Nikola Benčić
Božidar Brezinščak Bagola
Zdravko Gavran
Nikolaj Vasiljevič Gogolj
Ivan Golub
Milan Jajčinović
Mladen Jurčić
Juraj Kolarić
Inga Lisac
Siniša Luković
Ante Marinović
Ivica Matešić
Nevenka Nekić
Stanislav Pejković
Božidar Petrač
Krešimir Prevendar
Miljenko Stojić
Igor Šipić
Zdravko Tomac
Đuro Vidmarović
Mirko Vidović
Stanislav Vitković
Ante Vukasović
Dražen Zetić

ISSN 0350-4220
9 770350 422005